BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE
68
4 C
8

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

IV
18

by Google

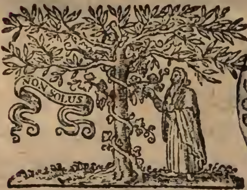
HUBERTI LANGUETI

EPISTOLÆ POLITICÆ ET HISTORICÆ

AD

PHILIPPUM SYDNÆUM

Equitem Anglum, Illuſtriſſimi Pro-Regis Hyberniæ filium, Vliſſingenſem Gubernatorem.

LUGD. BATAVORUM,
Ex Officinâ Elzeviriorum.

CIↃ IↃ C XLVI.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

AMPLISSIMO DOMINO,

DOMINO

CLAUDIO SARAVIO,

In ſuprema Pariſienſi curia

REGIS CONSILIARIO.

EN tibi, vir Ampliſſime, fidem noſtram liberatam, qua nos obſtrinxeras ut HVBERTI LANGVETI viri pietate & doctrina ſingulari commendatiſſimi & πολιτικωτάτου, Epiſtolas ad Illuſtrem virum *Philippum Sydneium* familiariter olim ſcriptas, typis noſtris recuderemus. Multum

apud nos potuit (etiam in aliis occupatos) quod tibi adeo probarentur ut priorem editionem Francofurtenſem relegere dignatus fueris, & in ea non pauca quibus ſcatebat σφάλματα typographica emaculare, & exemplar tuum emendatius nobis committere, in eum finem ut elegantioribus typis & charta meliori excuſum prodiret ornatius, & gratior eſſet ejus lectio, iis qui theſaurum illum magnum (hactenus non ſatis pro merito multis notum) exiguo pretio ſibi voluerint acquirere. Quos certè nunquam pœnitebit, multum judicio tuo & aliorum illuſtrium virorum

rum tribuiſſe, quorum nonnulli cum auctore amicitiam olim contraxerant, cum in Germania & Belgio, in maximi momenti negotiis, magni Principes, ejus operâ & conſilio uterentur, in quibus fuit Illuſtris & nobiliſſimus Philippus Mornayus Pleſſæus, qui eum dum viveret tanquam alterum parentem coluit; quem ille viciſſim juvenem filiali amore proſequutus eſt, cum altero illo Philippo cum quo literarum illud commercium per aliquot annos diligenter exercuit: ex quo prodiit hæc collectio, quam nunc tibi, Vir Ampliſſime, à nobis nuncupatam exhibemus.

mus. Audivimus aliam brevi ſequuturam non minorem ad Germanorum omnium, ſine controverſiâ, ſuo tempore doctiſſimum *Ioachimum Camerarium*, quam à digno tanto Patre filio Philippo Electoralis Palatinatus olim Cancellario, & diu Coronæ Suecicæ ad Illuſtriſſimos Belgii fœderati ordines legato, expectabunt promiſſam, viri docti. Intereà ſperamus eam quam nunc exhibemus ſalivam lectoribus moturam, ut aliam avidius expectent, & interim fruantur hoc tuo beneficio. Tibi enim debebitur quicquid in ea re à nobis profectum eſt & perfectum,

qui

qui nihil magis optamus, quam ut tibi & tui ſimilibus, quorum favorem experti ſumus, labores noſtri probentur, quos in Reipub. & rei litterariæ gratiam libenter ſuſcipimus. Vale Ampliſſ. Domine. Lugduni Batavorum XV. Kal. Sextil. CIↃIↃCXLVI.

Amplitudinis tuæ obſequio deditiſſimi,

B. & A. ELZEVIRII.

BIBL. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

4 DE

DE
HVBERTO LANGVETO
TESTIMONIA.

HUBERTI LANGUETI
Hedui Antverpiæ ſepulti,
Epitaphium.

DEO. PATRI. ET. DOMINO.
IESU. CHRISTO. SACR.

HVBERTO. LANGVETO. VIRO. NOBILI. AC. DISERTO. NATO. VITELLI. HEDVOR. OPPIDO. EGREGIAM. LAVDEM. IN. OMNI. DOCTRINÆ. GENERE. IVRISQ. CIVILIS. SCIENTIA. PROPTER. EXCELLENS. INGENIVM. PROMPTAM. MEMORIAM. ET. PERACRE. IVDICIVM. CONSECVTO. PRVDENTIA. VERO. QVAM. EX. DILIGENTI. HISTORIARVM. PERSCRVTATIONE, ET. PLVRIMORVM. CELEBRIVM. HOMINVM. SEDVLO. QVÆSITIS. VNDECVMQ. AMICITIIS. AC. VARIIS. AD. QVASLIBET. EVROPÆ. NATIONES. GENTES. VRBES. ET. PRINCIPES. MISSVS. ETIAM. AD. PRÆCIPVOS. NON-

NONNVLLOS. PEREGRINATIONIBVS. ATQVE. LONGO. RERVM. ET. ANNORVM. VSV.NATVRÆ.QVADAM. VI.NON. MEDIOCREM. EST. ADEPTVS. VALDE. PRÆSTANTI. VIRO. CONDICIONE. CÆLIBI. MORVM.ELEGANTIA. COMITATE. GRAVITATEQVE. PERINSIGNI. FIDE. PORRO. ANIMIQVE. MAGNITVDINE. SAPIENTIA. ET. PIETATE. QVI. EAS. VIRTVTES. NON. SOLVM. VITA. VERVM. ETIAM. QVOD. CAPVT. EST. MORIENS. INTESTATVS. IPSE. FVSIS. AD. DEVM. TOTO. MORBI. QVO. DECVBVIT. TEMPORE. GEMITIBVS. ET. ARDENTISSIMIS. IN. EXTREMVM. VSQ. VITÆ. SPIRITVM. PRECIBVS. HABITIS. INSVPER. AD. FAMILIARES. VLTRO. CITROQVE. DE. DIVINIS. HVMANIS. PVBLICIS. PRIVATISQ. REB. ET. DE. NOSTRI. SECVLI. PERFIDIA. VARIIS. SERMONIBVS. EXPRESSIT. OB. QVÆ. SCILICET. VNIVERSVS. CIVITATIS. ADVATICORVM. SENATVS. MORTVO. FVNEBRES. HONORES. LEGITIME. DECREVIT. REQ. IPSA. EXHIBVIT. LONGE. CLARISSIMO. AMICI. SVPERSTITES. MEMORIÆ. CAVSA. BENE. MERENTI. VIXIT. ANNIS. LXIII. OBIIT. KALEND. OCTOBR. M. IↃ.LXXXI.

MAGNIFICVS. CLARO. TITVLVS. POST. FVNERA. CIVI.
DICERE. CONSILIIS. TV. MIHI. PRIMVS. ERAS.
GLORIA. SED. MAIOR. MINOR. VT. PRVDENTIA FATO EST.
PECTORE. SI FATIS. OBSTITIT. INTREPIDO.
SI. SIMVL. ERGO. BONOS. IVVIT. QVOCVNQVE. PARATVS.
MAXIMA. SIC. MERITO. GLORIA. IVRE. VENIT.
TANTA. HAEC. LANGVETO. DEBENTVR. CVNCTA. SEPVLTO.
LANGVETO. PATRIAE. QVI. DECVS. OMNE. SVAE.
GALLIA. CVM. BELGIS. MAGNA. ET. GERMANIA. TESTES.
IN. QVIBVS. HAEC. TANTI. LVMINA. SPARSA. VIRI.
QVAE. LICET. HIC. TVMVLVS. IAM. CONDERE. FORTE. PVTETVR.
ATTAMEN. AETERNIS. IGNIBVS. ALTA. MICANT.

PHI-

PHILIPPVS MORNÆVS PLESSÆVS,

IN

Præfatione libri ſui, de Veritate Religionis Chriſtianæ, HVBERTO LANGVETO hanc laudem tribuit.

HVberti Langueti V. C. toto orbe Chriſtiano inprimis noti, obitum doluerunt, qui noverant, omnes. Ego, quem unice venerabar, parentis loco, unice deflevi. Vt vero animum recolligere licuit, ſubibat ſubinde mentem illud Eſaiæ, cap. 57. Iuſtus obiit, nec eſt qui animum advertat: ſublatus eſt pius, nec eſt, qui intelligat; ereptum eſſe eum malo, ut introducatur in pacem. *Languetus hic noſter, quis fuerit, pauci noſtra ætate rogabunt; quia plerique norunt; at noſſe debent omnes, qui omnium utilitati, ſi quis unquam, conſuluit; debent præſertim poſteri quorum nemo ſtudioſior vixit. Dicam quod ſentio, & vero quod res eſt: Certavit in hoc viro cum pietate doctrina, cum conſcientia ſcientia, cum natura ars, cum diſciplina rerum uſus: nemini mundus melius cognitus, ex mundi perluſtratione, unum didicerat mundi contemptum: nemini etiam mores hominum magis pervii: in tam multiplici interim cognitione, tantam morum ſimplicitatem nemo non mirabatur. Ne pluribus: is fuit Languetus, quem plerique videri volunt: is vixit, quem optimi mori cupiunt, & porro vitam optime actam, mors optima, placidiſſima, mors in Chriſto beatiſſima, & beatiſſima vitæ proxima, laude & gloria coronavit. Ego certe, quod mihi unum ſupereſt, hominis memoriam colam, dum vivam.*

JA-

JACOBUS AUGUSTUS THVANVS,

Hist. Lib. LXXIV.

HVBERTVS LANGVETVS, Vitellii in Æduis natus, vir doctiſſimus, & humaniſſimus, ac rerum Germaniæ, in qua fere totam vitam contrivit, & ubi mihi arcta cum eo amicitia fuit, peritiſſimus, & ſummus Ioachimi Camerarii amicus: cum Auguſto Saxoni Septemviro operam ſuam addixiſſet, & præcipui Conſiliarii officio apud eum diu defunctus, in ſuſpicionem veniſſet, quaſi *Epexegeſis de cœna Domini à* Gaſpare Peucero, & aliis, juxta Helveticam Confeſſionem diſſeminatæ, conſilio participaſſet, ab ea aula diſceſſit, & ſe ad Arauſionenſem contulit, apud quem dum graviſſimis negotiis explicandis, quibus par illius animus erat, ſedulo incumbit, morbo correptus Anno Domini CIↃ IↃ LXXXI. climacterico ſuo, prid. Kal. VIII. Octobr. Antverpiæ deceſſit.

CATALOGVS LITERARVM,
ex propria manu HVBERTI LANGVETI
ad PHIL. SYDNAEVM.

VIENNÆ.

I.	22. April. 1573.
II.	19. Novembr.
III.	27. Nov.
IV.	4. Decemb.
V.	Die Brumæ.
VI.	18. Decembr.
VII.	24. Decembr.
VIII.	Cal. Jan. 1574.
IX.	7. Jan.
X.	15. Jan.
XI.	22. Jan.
XII.	28. Jan.
XIII.	5. Febr.
XIV.	13. Febr.
XV.	14. Febr.
XVI.	26. Febr.
XVII.	5. Martii.
XVIII.	Die Æquinoctii.
XIX.	18. Martii.
XX.	26. Martii.
XXI.	Cal. April.
XXII.	9. April.
XXIII.	16. Apr.
XXIV.	18. Apr.
XXV.	23. Apr.
XXVI.	Cal. Maii.

XXVII.	7. Maii.
XXVIII.	13. Maii.
XXIX.	21. Maii.
XXX.	28. Maii.
XXXI.	4. Junii.
XXXII.	11. Junii.
XXXIII.	18. Junii.
XXXIV.	25. Junii.
XXXV.	28. Junii.
XXXVI.	2. Julii.
XXXVII.	10. Julii.
XXXVIII.	17. Julii.
XXXIX.	24. Julii.
	PRAGÆ.
XL.	10. Martii 1575.
XLI.	12. Martii.
	13. Martii.
XLII.	6. Junii.
XLIII.	Die Solſtitii.
XLIV.	Idibus Auguſti.
XLV.	16. Julii.
XLVI.	18. Septembr.
	VIENNÆ.
XLVII.	28. Novembr. 1575.
XLVIII.	3. Octob.
XLIX.	Cal. Jan. 1576.
L.	17. Martii.
LI.	28. Martii.
	RATISBONÆ.
LII.	13. Auguſt.

LIII. 8. Septembris.

FRANCOFVRTI.

LIV. 14. Junii 1577.
LV. 15. Julii.
LVI. 12. Auguſti.
LVII. 22. Septembr.
LVIII. 9. Octobr.
LIX. 22. Octobr.
LX. 28. Novembr.
LXI. 26. Decembr.
LXII. 8. Januarii 1578.
LXIII. 15. Febr.
LXIV. Prid. Cal. April.
LXV. Cal. April.
LXVI. 2. Maii.

COLONIÆ.

LXVII. 16. Junii.
AXVIII. 17. Aug.

FRANCOFVRTI.

LXIX. 20. Sept.

COLONIÆ.

LXX. 22. Octobr.

GANDAVI.

LXXI. 13. Januarii 1579.

FLISSINGÆ.

LXXII. 23. Febr.

ANTVERPIÆ.

LXXIII. 11. Martii.
LXXIV. 16. Martii.

COLONIÆ.

LXXV. 7. April.

FRAN-

FRANCOFVRTI.

LXXVI.	20. April.

ARGENTINÆ.

LXXVII.	4. Maii.

BADENÆ.

LXXVIII.	24. Maii.

COLONIÆ.

LXXIX.	24. Septembr.

ANTVERPIÆ.

LXXX.	14. Octob.
LXXXI.	14. Novembr.
LXXXII.	21. Novembr.
LXXXIII.	30. Januar. 1580.
LXXXIV.	6. Febr.
LXXXV.	13. Febr.
LXXXVI.	27. Febr.
LXXXVII.	12. Martii.
LXXXVIII.	17. Martii.
LXXXIX.	2. April.
XC.	6. Maii.

LVTETIÆ.

XCI.	22. Maii.

ANTVERPIÆ.

XCII.	24. Julii.
XCIII.	3. Aug.
XCIV.	24. Sept.
XCV.	22. Octobr.
XCVI.	28. Octobr.

HUBERTI LANGUETI EPISTOLÆ

AD

Illuſtrem & Generoſum Dominum

PHILIPPVM SYDNÆVM.

I.

HABEO tibi gratiam, quod literas ad me Poſonio dederis, teſtes tuæ erga me benevolentiæ, & gaudeo meas commendationes tantum ponderis apud Doct. Purkircherum habuiſſe, ut tibi ea humanitate officia præſtiterit, quæ tuæ virtuti, ac morum ſuavitati debentur. Ego eo nomine hic ipſi egi gratias, ac teſtatus ſum me plus ipſi debere, quam ſi illam ipſam humanitatem mihi exhibuiſſet. Sed habeo quod de te conquerar: nam non credebam te de me tam male ſen-

tire, ut non audeas mihi tua conſilia concredere. Metuebas forte ne tibi in itinere ſtruerem inſidias. Diſcedens hinc dixiſti te non ultra triduum abfuturum. Jam vero inſtar aviculæ quæ caveæ clatras perrupit, exultas, ac hinc inde vagaris immemor fortaſſis amicorum, nec ſatis præcavens periculis, quæ in ejuſmodi itineribus ſæpenumero occurrere ſolent. Laudo quidem generoſum illud tuum ſtudium videndi multorum hominum mores & urbes, (ut loquitur poëta) nam ea maxime ratione formatur judicium, & redduntur affectus noſtri ſedatiores, ſed doleo te non habere cum quo in itinere de variis rebus ſermones miſcere poſſis, & qui te mores ac inſtituta hominum ad quos venis, doceat, ad doctos viros deducat, & interpretis officio ubi eſt opus, fungatur. Ejuſmodi itineris comitem tibi forte procuraviſſem ſi me tui inſtituti conſcium eſſe voluiſſes. Hæc ideo ſcribo, quia de te ſum ſolicitus: ob generoſæ iſtius tuæ indolis pulcherrimos flores, qui (ut ſpero) ſuaviſſimos variarum virtutum fructus olim proferent. Doct. Purkirchero venturo ad te Neapolim (non qui-

quidem illam Sirenum cantu nobilitatam) dedi has literas, ut tibi præberem occaſionem meditandi in itinere, qua ratione amicorum accuſationes diluere poſſis. Coniſtæus tuus jam tranſvolavit Alpes; nam ante octiduum diſceſſit à nobis. Bene vale, & ad nos redi. Viennæ 22. Sept. 1573.

II.

Quanta cura & ſolicitudine, immo quanto metu me liberaſſes, ſi ſemel atque iterum ex itinere ad me ſcripſiſſes. Non requirebam operoſas literas, ſed quæ tantum continerent, Hoc die huc incolumes pervenimus, vel aliquid ſimile. Meminiſti quam obnixe id à te diſcedente petierim. At inquies, parum tua refert id te ſcire. Ubi pervenero Patavium vel Venetias, tum demum ad te ſcribam. Potuiſſes & illud alterum præſtare, & ſi id feciſſes, magno me beneficio à te affectum eſſe judicaſſem. Malo tamen credere te in neminem incidiſſe cui literas ad nos perferendas traderes, quam vel te parũ curaſſe quid promiſeris, vel jam remiſſiorem eſſe factum tuum erga me amorem, quem vehementem fuiſſe quum

à nobis diſcederes, teſtatæ ſunt illæ tuæ lachrymæ; quæ vix permiſerunt ut mihi valediceres. Hoc facile condonabo, & quicquid poſtea adverſus me committes, modo caveas ne cupiditas multa diſcendi & explorandi te in aliquod periculum præcipitet. Meminiſti quam ſæpe, & quam ſancte mihi promiſeris te fore in ea re cautum. Id ſi non feceris, accuſabo te quod non conſtanter obſervaveris ea de quibus inter nos convenerat, nec poteris inficiari te contra jus amicitiæ noſtræ in ea re feciſſe. Parum quidem eſſet me offendere, at cogita quam graviter peccares in præſtantiſſimum tuum parentem, qui ſpes omnes ſuas in te conjecit, qui quum adhuc ſit florente ætate, ſperat ſe viſurum maturos fructus variarum virtutum, quarum ſe fore feraciſſimam tua indoles omnibus promittit. Fremit jam Sathan, quia ſuum regnum labefactari videt, quum nec in Gallia, nec in Belgio res ei ex animi ſententia ſuccedant: quare non eſt dubium, quin miniſtros ſuos ad ſævitiam ſit excitaturus, nam hactenus exiſtimavit ſe ea ſola ratione poſſe ſuum imperium tueri & defendere:

quare

quare non dubito ſi te iſtorum fidei commiſeris: quin id cum majore tuo periculo facturus ſis, quam ſuperioribus annis forte feciſſes. Ignoſce meo erga te amori qui cogit me hoc tibi ſæpius in mentem reducere. Sed hæc ſeria omittamus. Mitto ad te epiſtolam Petri Bizarri Peruſini, ut in admirandam ejus eloquentiam perpetuo intuearis, & eam tibi imitandam proponas. Jam intelliges quam imprudenter feceritis, quod tantas virtutes non eſtis ſatis admirati, nec eo honore quo decuit proſecuti. Invidiſtis vobis immortalitatem, cui vos hic ſua eloquentia conſecraſſet, ſi veſtra fortuna uti ſciviſſetis, & occaſione quæ vobis offerebatur, bene merendi de tanto viro. Quanto rectius nos Saxones, qui una hora plus ſapuimus quam vos totis quindecim annis: Statim enim intelleximus quibus artibus comparari poſſit ejus benevolentia, & occaſionem arripuimus. Profer mihi aliquem tuum popularem de quo tam magnifice ſentiat, quam de eo ſentit ad quem ſcriptæ ſunt literæ, cui eas ſurripui, ut te beatem ac exhilararem. Vide igitur ut ita utaris ne crabrones irrites, & nobis tur-

bas excites. Tibi tamen licebit flores aliquos decerpere, quibus ornes tuas literas, ſi quando ſcribes ad authorem, quem judico maxime dignum qui ſuis coloribus depingatur. Miſi tuas literas ad Mag. Dominum Suendium, & petii ab eo ut reſcriberet, quod ſpero eum facturum. Bene vale, & tuos meo nomine ſaluta. Viennæ 19. Novemb. 1573.

III.

MIror quas cauſas poteris adferre pertinacis tui ſilentii ſi de te conqueſtus fuero, ac te negligentiæ accuſavero: nam adhuc nefas eſſe puto, vel quidem ſuſpicari te tam cito mutaſſe animum, & alieniorem à me eſſe factum, cum non ſim mihi conſcius me ejus rei cauſam aliquam tibi præbuiſſe. Cum præterierit menſis à tuo diſceſſu, nec dum quicquam literarum ad nos dederis, non poſſumus non eſſe tua cauſa ſolliciti, & metuere ne quid adverſi tibi acciderit. At hoc eſt inter leges amicitiæ, ut amicos noſtra cauſa ſollicitos, quantum in nobis eſt cura & ſollicitudine liberemus. Si ſcirem te eo perveniſſe quo contendebas, eſſem animo

animo quietiore & tranquilliore: nunc vero mihi perpetuo obverſantur frigora, pluviæ, montes, flumina, ipſæ denique Alpes, & quicquid tibi in itinere moleſtiam aut periculum adferre potuit. Cum jam te mea opera juvare non poſſim, idque unicum mihi superſit ut tibi bene precer, id ſane facio ex animo, & tuam incolumitatem ardentioribus votis commendo Deo quam meam. Sed vide ut & tuam & meam exiſtimationem tuearis apud eos qui te hic noverunt & amant: cum enim confiſus tuis promiſſis, ipſis dixerim, te quæcunque tibi in itinere accident, ad nos ſcripturum, & etiam quicquid de tuis rebus conſtitues ubi in Italiam perveneris, & videant te nihil eorum facere, rident meam ſimplicitatem, eo quod crediderim me tanti à te fieri, ut ejuſmodi moleſtias mei cauſa ſuſcipere velis. Non tamen poſſunt hæc convellere vel labefactare meum judicium de tua conſtantia, etiamſi non ignorem eam eſſe ingenii & conditionis meæ tenuitatem, ut nihil ſit in me quod ad mei amorem te invitare potuerit, niſi forte id unicum quod ſciveris me admirari & ſuſpicere illam ſum-

mam ſpem, quam apud omnes qui te norunt, de tua virtute concitas. Sed faceſſant ſuſpiciones, quas omnes delere poterit vel unica lineola ex iis literis quas adhuc ſpero te ad nos daturum. Interea libet credere te adhuc eſſe noſtri memorem, ac ſcire me hic propenſo fuiſſe erga te animo, & cupidum tibi gratificandi, & inſerviendi. Ubi certo ſcivero quonam perveneris, & ubi decreveris conſiſtere, quædam interdum de rebus publicis meis literis aſpergam, quamvis tibi verſanti in illa luce urbis Venetæ, nihil poſſit eſſe ignotum eorum quæ ubique terrarum geruntur. Volui te de quibuſdam monere antequam à nobis diſcederes, ſed quia tam certo affirmabas te ad nos reverſurum, judicavi ſatius eſſe ea in tuum reditum differre: Ubi vero ſcivero te mutaſſe ſententiam, ſcribam ea ſi nanciſcar aliquem, cui meas literas tuto committere poſſim. Bene & fœliciter vale, & fac ut aliis poſſim perſuadere te adhuc eſſe noſtri memorem, nam quantum ad me attinet, ego de ea re nequaquam dubito. Saluta amicos. Viennæ 27. die Novemb. 1573.

IV. Ter-

IV.

TErnas antea literas ad te dedi, quæ ſi ſunt tibi redditæ, ex iis potuiſti deprehendere quam anxius tui cauſa fuerim, & quam impatienter tulerim, quod de tua valetudine & ſucceſſu in itinere nihil ſcriberes. Non potui me cohibere, quin te accuſarem liberius forte quam decuiſſet me facere: ſed quia intelliges me variis affectibus æſtuantem, & tui cauſa perturbatum in eas accuſationes prorupiſſe; ſpero te facile condonaturum quicquid à me in ea re eſt peccatum. Hoc enim tibi perſuadeas eo progreſſum eſſe meum erga te amorem, ut non ſolum te diligam, ſed etiam tui cauſa omnes qui tibi neceſſitudine aliqua ſunt conjuncti; & quamvis antea mihi fuerit chara tua patria, in qua aliquandiu ſuaviter vixi & multorum benevolentiam erga me ſum expertus, meus tamen erga ipſam amor tale jam incrementum cepit, ut, ſi quid fœliciter ipſi contigiſſe audiam, non minus afficiar ac gaudeam, quam ſi id patriæ meæ contigiſſet. Sed quid me tam anxie excuſo, cum adhuc acriores literas meditarer quum

mihi ſunt redditæ eæ quas ſub tuum adventum in urbem Venetam ad me dediſti, quæ illam animi nubem diſcuſſerunt, ac me plane bearunt, cum ex iis intellexerim te incolumem ac mei memorem eo perveniſſe quo contendebas. Mihi etiam perplacuit, quod promittis te nullam ad me ſcribendi occaſionem prætermiſſurum. Sed vide ut præſtes id quod promittis. Gaudeo te expertum vera eſſe quæ tibi de Comitis Hanavienſis & eorum qui apud ipſum vivunt, humanitate prædixeram. Volui meis literis tantum tibi præbere occaſionem conveniendi eos quos judicavi virtutem in quolibet homine amare & admirari, non dubitans quin tuis moribus eos tibi facile conciliare poſſes: nec quocunque pervenies deerunt boni viri qui te benevolentia complectantur, ſi modo à te ipſo non deſciſcas, nec in alium hominem transformeris. In prioribus meis literis ſcripſi decimum ſeptimum diem Januarii dictum eſſe regis Polonici inaugurationi, ad quam fiunt ingentes apparatus Cracoviç. Iam do operam ut tibi amicos ibi conciliem, ut, ſi forte animum nondum mutaſti, quando eo venies, non de-

deſint qui humanitatis officia virtute tua digna tibi exhibeant. Exiſtimamus Poloniæ Regem ad fines Imperii jam perveniſſe, ſed tamen id nondum poſſumus certo affirmare. Miſit huc legatum qui Imperatorem ac regem Hungariæ ad inaugurationis celebritatem invitaret. Peto à te ne quid apud me diſſimules, & ſi quid aliud de tuis rebus conſtituiſti quam hic conſtitueras, ut id mihi ſignifices. Non expeto ut quicquam in mei gratiam facias quod tibi non fore jucundum aut utile exiſtimes: nec volo te ulla mihi facta promiſſione eſſe obſtrictum, præterquam ea qua pactus es te habiturum diligentem curam tuæ ſalutis & incolumitatis, nec obſecuturum tuæ cupiditati, aut eorum ſermonibus qui elevabunt pericula in quæ te conjiceres, ſi venires ad ea loca de quibus ſæpe ſumus collocuti. In hac unica re ſummo jure tecum agam, & niſi id quod promiſiſti præſtiteris, conquerar de te apud communes noſtros amicos, apud quos tibi grave eſſet tuæ exiſtimationis jacturam aliquam facere. In aliis rebus de meo jure cedam quantum voles, & ero erga te indulgen-

gentiſſimus. Ego per hyemem nequaquam hic manſiſſem, niſi ſpes videndi te, aut ſaltem per literas ex propinquo colloquendi, me detinuiſſet. Ago maximas gratias Dn. Conisbæo quod mihi veſtrorum hominum benevolentiam conciliet, prædicando mea ergá ipſum officia, quæ nulla exticerunt. Vellem me in ejus gratiam aliquid facere poſſe dignum iſta humanitate. Saluta eum obſecro meo nomine; ac etiam Dn. Bruſchettum cui me eo nomine plurimum debere exiſtimo, quod te iſtuc incolumem perduxerit. De pecunia, quæ veſtro hoſpiti bis eſt numerata, conſulo ut ita agatis. Scribat Dn. Conisbæus literas ad veſtrum hoſpitem, in quibus totam rem ut eſt geſta explicet, & eas curet converti in linguam Germanicam. Si aliquid habet frontis, id rependet quod à vobis inique exegit. Ego quia hanc rem non intelligo, quam nec in literis tuis ſatis explicas, luderem operam ſi de ea cum ipſo agerem: expectabo itaque veſtras literas. Peto à te ne ineptas literas quas ad te ſoleo ſcribere, cuiquam oſtendas. Scribo abſque delectu quicquid mihi ſuggerit animus variis modis

dis affectus, & mihi ſatis eſt ſi id apud te conſequar, ut credas nihil eſſe mihi charius te. Rogo ut mihi perſcribas judicium tuum de iis ad quos tibi literas dedi. Bene vale. Viennæ 4. die Decemb. 1573.

V.

IN prioribus tuis literis ſcripſiſti te nullam ad me ſcribendi occaſionem prætermiſſurum. Id ſi feceris, præſtabis mihi officium longe gratiſſimum, nam ex nulla re jam majorem voluptatem capio quam ex tuis literis. At in alteris tuis literis accuſas meum de te judicium, & miraris me dubitare de tua conſtantia in obſervandis promiſſis. Quæ promittũtur amicis eo modo quo promiſiſti te ad nos reverſurũ, poſſunt ſalvo jure amicitiæ non præſtari, ſi quæ cauſa interveniat ob quam non ſit commodum ea præſtare. Itaque ſi mutares conſilium, non propterea eſſes accuſandus inconſtantiæ. Ideo autem ſcripſi me exiſtimare te mutaturum ſententiam, quia rex citius inaugurabitur quam credideram, & hybernæ tempeſtates te forte deterrebunt. Peto autem ne indulgeas ſuſpicionibus, & ne credas

credas ſpem & opinionem quam de tua virtute concepi, poſſe labefactari: nam ita alte radices egit in animo meo, ut concuti non poſſit, nedum inde evelli. Si quid non ſatis caute ſcripſi, rogo ut id aſſcribas animi mei perturbationi, quæ ſane fuit maxima antequam ſcirem te iſtuc incolumem perveniſſe. Scripſi in alteris meis literis Imperatorem & regem Hungariæ invitari ad inaugurationem Poloni, & hic eſſe juvenem Polonum eam ob cauſam miſſum: quem cum audirem valere ingenio, dedi operam ut ipſi innoteſcerem. Innotui facile, ac etiam factus ſum familiaris, & (ut ſpero) amicitiam cum ipſo contraxi. Quod quidem eo cupidius feci, quia & ingenii elegantia, & morum ſuavitate, ac etiam dignitate formæ tibi non abſimilis videretur, nec eſt multis annis te major. Dedit operam literis in Italia, & præcipue delectatur hiſtoriarum lectione, & præſertim earum quæ res vicinas noſtris temporibus referunt. Splendida familia ortum eſſe indicant cultus corporis, & numerus miniſtrorum. Quorſum hæc? Dicam. Feci apud ipſum tui mentionem, tuos mores & tuos natales ipſi de-

deſcripſi, & dixi me adhuc ſperare te ad inaugurationem regis venturum Cracoviam, & petii ab eo ne in te gravaretur ea officia conferre, quæ tuæ virtuti debentur. Statim exarſit tui amore & dixit mihi: Si potueris ei perſuadere, ut ad me divertat, dabo operam ut nec ipſum, nec te ejus rei pœniteat. Vides paratum tibi eſſe hoſpitium, & offerri occaſionem innoteſcendi multis præſtantibus viris, & (ut ſpero) contrahendi amicitiam cum aliquibus. Conjicio ex tuis literis Venetæ urbis ornamenta non reſpondiſſe tuæ expectationi. Nihil tamen habet Italia cum iis conferendum: quare ſi ea faſtidis, reliqua tibi ſordebunt. Sed miraberis hominum ingenia & prudentiam: Sunt ſane homines acuti & ingenioſi, ſed tamen ſunt inter ipſos plurimi, qui plus habeant in fronte quam in receſſu, & plerunque nimia oſtentatione ſuam ſapientiam corrumpunt, ac fiunt putidi. Etiamſi noſtri Germani ſint ingenio minus verſatili, gravitate judicii forte non multum ipſis cedunt. Verum cum tot annos abfuerim ab Italia, non eſt meum ferre de iis rebus judicium, ſed tuum

audiam

audiam ubi ad nos redieris. Quæ de rebus publicis habebo, deinceps tibi ſignificabo, ut interdum habeas materiam ſcribendi ad Illuſtrem tuum parentem, & colloquendi cum amicis: ſed vide ne cuiquam meas literas oſtendas. Ajunt Moſchum irrumpere in Lithuaniam cum ſexaginta millibus armatorum, jamque eſſe ad oppidum Polotzko, quod ante undecim annos Lithuanis eripuit. Miſit & alias copias in Livoniam, ſed iis nequaquam numero pares. Non deerit novo regi materia ad exercendam ſuam virtutem: quamvis ſane Moſcus inique agat: nam ante paucos menſes ſunt factæ unius anni induciæ inter ipſum & Polonos: ſed qua conſtantia obſervet pacta, veſtri negociatores ſunt ſæpius experti. Imp. ſperat ſe impetraturum à Turcis induciarum prorogationem, immo ſunt qui dicant ipſum jam impetraſſe. Nondum de rebus omnibus tranſactum eſt inter Turcas & Venetos. Sunt qui ſcribant Turcas velle Venetis quædam oppida extorquere. Certum eſt inter ipſos adhuc de regundis finibus diſceptari, & Turcas agere inſolenter. Hiſpanus videtur facere quiddam indignum ſua maje-

majeſtate, & quod minime reſpondet illis magnis ſpebus quas concepiſſe viſus eſt de occupanda Conſtantinopoli: quo jam miſit legatum qui pacem aut inducias à Turcico Imp. petat, à Baſſis vero pecunia redimat. Sed hanc rem difficiliorem reddet ſucceſſus Joannis ab Auſtria in Aphrica, alias Turcarum læderetur exiſtimatio. Hic videmur deinceps velle minus aſſentari Pont. Rom. quam antea. Ordines Auſtriaci jam hic convenerunt. Qui inter ipſos puriorem religionem profitentur, petituri ſunt ab Imp. ut ipſis templum in hac urbe concedat ad ſua ſacra peragenda, & ſperant ſe id ab eo impetraturos. Ajunt etiam eum conſtituiſſe pellere hinc omnes monachos Italos. Relinquentur igitur vacua monaſteria: nam ne unum quidem monachum Germanum in hac urbe eſſe dicunt: Ieſuitæ enim putant ſe gravi injuria affici ſi tali nomine compellantur. Poloniæ rex tandem à ſuis eſt avulſus, & ut exiſtimo, ante quinque aut ſex dies trajecit Rhenum: diſceſſit enim Nanceio 24. die ſuperioris menſis. Noſtra miſera Gallia ruit alto à culmine; vos vero eſtis noſtræ inſaniæ

otioſi

otioſi ſpectatores, & ex noſtra ac Belgarum, vel potius Hiſpanorum ſtultitia facitis quæſtum. Albanus non valde triumphans tandem deſerit Belgium. Credo quod nihil pejus eum habet quam quod aliqui ſuperſint ejus ſævitiæ. Succeſſor ejus ſimulat magnam animi moderationem. Edidit jam pulchrum ſpecimen ſuæ ſapientiæ: nam inſcripſit ſignis militaribus, Debellare ſuperbos, parturient montes. Texuit ſua retia craſſiore filo, & propterea paucas aves iis involvet. Promittit impunitatem iis qui ſe ipſi crucifigendos tradent. Orangii res non ſunt malo loco, nam tanti faciunt eum Hollandi & Zelandi, ut ſuam ſalutem in ejus incolumitate conſiſtere credant, & propterea non permittunt ut ſe bellicis periculis objiciat: ſed volunt ut præſit ipſorum conſiliis, & quæ ſunt agenda aliis mandet. Si animo meo indulgere vellem, nullum ad te ſcribendi finem facerem. Iterum peto ne cuiquam oſtendas meas literas, in quas temere conjicio quicquid mihi in mentem venit, ita ut ſint in iis pauca, quæ inter ſe cohæreant, & forte eadem ſæpe repeto: nam non memini

eorum quæ antea ad te ſcripſi. Bene vale & amicos ſaluta, & præſertim Illuſtrem Dn. Comitem Hanavienſem ſi ad ipſum es reverſus. Viennæ die Brumæ 1573.

VI.

DEdiſti primo ad me Venetiis literas humaniſſime ſcriptas. In alteris vero quibus ad meas priores reſpondebas, conquerebaris me tuæ conſtantiæ diffidere. Iam vero nihil prorſus ſcripſiſti: ita ut videaris meam in ſcribendo libertatem velle ulciſci ſilentio. Forte ea quæ ad te ſcribo non eo modo accipis quo à me ſcribuntur. Scripſi me metuere ne ſplendore ac elegantia rerum Italicarum captus, ac aliis regionum illarum illecebris, Germaniam & Sarmatiam faſtidias. Conjicis ex iis verbis me de te aliter ſentire quam debuerim, nec ſatis fidere tuæ conſtantiæ, cum tamen nihil minus cogitaverim, nec aliud quam tecum jocari voluerim, ut ſolet fieri inter amicos. Scribis me non debere dubitare quin ad conventum Polonicum ſis venturus cum id mihi promiſeris. Ego vero nec urgeo promiſſum, nec con-

ſulo

ſulo ut venias: nam tibi eſſet incommodum denuo tranſgredi Alpes. Diſſuaſi quidem tibi iter Italicum, cum viderem appetere hyemem, ante ejus finem ſciebam inaugurandum regem Polonicum, quoniam cupiebam te eſſe illius inaugurationis ſpectatorem: nam multa ibi vidiſſes quæ tibi non fuiſſent injucunda cognitu, nec credo te ſuſcepti laboris pœnituiſſet. Si quis cupidus multa diſcendi ex me quæreret quænam ipſi præcipue inveſtiganda cenſerem, reſponderem ea quæ non ſperat ſe facile ab aliis diſcere poſſe. Pauci autem (immo fere nulli) ex veſtris hominibus ita norunt res Polonicas ut te recte de iis edocere poſſint, ſi quando cupias eas intelligere. Hujus regis electio eas apud vos celebriores reddet, aut ſaltem efficiet ut plures de iis inquirant: quare fortè olim te male habebit, quod tibi majorem earum peritiam non comparaveris. Nequaquam etiam pœnituiſſet te vidiſſe ſplendorem aulę Polonicæ qui certe eſt magnus, & in moribus illius gentis quædam non improbaſſes, & forte plus humanitatis ibi fuiſſes expertus quam hic fueris. Pulchrum & dulce eſt ſcire ea quæ alii igno-

ignorant, & jam video navigationes veſtrorum hominum per mare glaciale, aperuiſſe vobis multa de Moſchis & Tartaris, ac etiam de Perſis, quorum antea eratis prorſus ignari: quæ qui valent inter vos ingenio, ſolent exteris hominibus narrare cum magna ſua & audientium voluptate, ac etiam veſtræ gentis gloria. Pervagatus ſum pleraſque orbis Chriſtiani provincias, ſed nullius itineris mihi eſt jucundior recordatio, quam illius quod ad extremum Septentrionem ſuſcepi: multa enim ibi vidi quæ nemo in noſtris regionibus docere me potuiſſet, nec etiam credidiſſem ſi ex alio audiviſſem. Quamvis hic nihil eſſet mihi dulcius tua conſuetudine, nunquam tamen conſului ut hic maneres, ſed hortabar te ut in Miſniam & Saxoniam proficiſcereris, & regis Polonici adventum ibi expectares, ac earum regionum mores & conſuetudines interea obſervares, & cum bonis viris amicitiam contraheres. Vides igitur me non ſpectaſſe mea commoda cum iter Italicum tibi diſſuaderem. Conqueſtus ſum aliquoties te nihil de tua valetudine ex itinere ſcripſiſſe. At hoc debes

aſcri-

aſcribere meo erga te amori & ſollicitudini de te, nec ſane me ejus rei pœnitet: imo iterum conqueror quod jam ad me nihil ſcripſeris, cum tamen promiſeris te non paſſurum ut quiſquam tabellarius iſtinc ad nos veniat tuis ad me literis vacuus. Petii ne temere ea Italiæ loca adires, in quibus non eſſes futurus extra periculum, idque ſæpius repetii, & omnium maxime exaggeravi. Quis eſt autem cui non ſit gratum amici officium, qui ejus cauſa ſit ſollicitus & metuat, etiamſi non ſubſit juſta cauſa ejuſmodi metus & ſollicitudinis? Sed vide ne denuo mihi ſuccenſeas ob hanc meam libertatem, quam mihi extorquet ſummus meus erga te amor, & crede me quidem ſuſpicere & magnifacere natalium tuorum ſplendorem & reliqua bona quæ natura & fortuna in te benigne & liberaliter contulerunt, ſed tamen in amicitia reſpicere tantum ad excellens illud tuum ingenium, ſtudium virtutis, & inſignem probitatem quæ in te elucent. Quod ſi nanciſcerer pauperculum adoleſcentem qui te moribus & ingenio referret, ego profecto eum in filium adoptarem, & mearum re-

rum

rum hæredem relinquerem ; nec mea referre putarem ex qua gente eſſet natus. Noſtræ autem hujus amicitiæ uberem fructum me percepiſſe judicabo, ſi ante quam morior audivero te auctum dignitate & authoritate, florere in patria, ac præmia tua virtute digna eſſe conſequutum. Bene vale, Viennæ 18. die Decemb. 1573.

VII.

NOnnihil commoverunt me literæ quas ad me ſecundas dediſti, cum videreris offenſus meis accuſationibus, ex quibus potius conjicere debuiſti quanto te amore proſequar, & quam ſim de tua ſalute ſolicitus. Sed id magis perturbavit me, quod altera ſeptimana nihil à te litterarum accepi; jam primum enim mihi redduntur eæ quæ quinto die hujus menſis à te ſunt ſcriptæ: nam verebar ne ſilentio ulciſci velles injuriam qua te affectum putabas: qua pœna vix mihi graviorem infligere potuiſſes. Mi dulciſſime fili (jam enim libet te eo nomine compellare) nullas hactenus opes magnopere expetivi, nec dedi operam ut adipiſcerer, præter amicitiam eorum in quibus ſtudium

dium

dium & amorem virtutis vigere animadverti, nec mihi defuit in ea re ſucceſſus, nam contraxi amicitiam cum non paucis ex qua frnctus mihi gratiſſimos percipio: verum tui amòr longe altius quam cujuſque antea, in animum meum penetravit, quem totum ita occupavit ut ſolus in eo dominari, & quaſi tyrannidem exercere conetur. Ne mireris ergo me commoveri ſi vel minima mihi occaſio detur ſuſpicandi te aliquid de tua erga me benevolentia remiſiſſe. Si tu nactus eſſes gemmam tanti precii ut in ea maximam partem fortunatum tuarum conſiſtere crederes, an non merito metueres ne quis tibi eam interverteret? Pergratum eſt mihi quod denuo promittas te nullam ſcribendi occaſionem prætermiſſurum, & quod prædices tuam in ſcribendo diligentiam: nam dicis te binas tantum à me literas accepiſſe, ternas vero ad me dediſſe. Quod ſi in eo gloriari licet, ego jam ſeptimo ad te ſcribo, & hactenus ternas tantum à te literas accepi. Operam tuam recte & utiliter collocabis ſi te ſcribendo diligenter exerceas interea dum abes à patria: nam ubi eo redieris, ne-

nequaquam id tibi concedetur. At niſi conſequutus fueris facilem in ſcribendo facultatem, carebis fere præcipuo fructu tuorum ſtudiorum & laborum, & minus commode poteris colere amicitias cum exteris hominibus contractas: nam cum natura te totum ad humanitatem effinxerit, exiſtimo te eſſe ita affectum, ut eas immortales eſſe cupias. Noſter Rex Poloniæ tandem longum vale dixit ſuis quarto die hujus menſis in oppido Lotharingiæ Blamont: nam mater, frater Alenconius, Dux Lotharingiæ, & alii proceres ipſum eouſque deduxerunt. Inde profectus eſt Sarburgum, Palatinopolin (cujus ſurgentia mœnia ſalutavit) Tabernas, Haganoam, Veiſſemburg, Landavium, & Spiram. Duodecimo die hujus menſis trajecit Rhenum ad Spiram, & eſt profectus Heidelbergam ad Electorem Palatinum qui eſt imbecilliore valetudine. Miſerat obviam regi in Blamont uſque filium Chriſtophorum, quem ſunt comitati, Senior Comes Hanavienſis, & Ludovicus Naſſavienſis. Illuſtriſſimus meus Princeps (ut audio) excipiet ipſum magnifice Torgæ. Ob eam rem habet

apud ſe Ducem Caſimirum generum ſuum. Fuiſſem ſpectator illius pompæ niſi me tui amor detinuiſſet hic, ubi malo eſſe ut à te literas crebro accipiam, & te videam ſi forte in Poloniam iveris, & quæ potero officia tibi præſtem. Comitatus Regis Polonici diviſus eſt in tres turmas, quarum primam ducit Mareſchalcus Retzius, poſtremam Nivernenſis. In media rex habet ſecum Principem Condæum. Dies decimus ſeptimus proximi menſis dictus erat ejus inaugurationi, quam neceſſario rejicient in menſem Februarium, cum jam ſit impoſſibile regi venire Cracoviam ante finem Ianuarii. Imperator mittet eo legatum Ducem à Teſchen ex familia Monſterbergenſi, quem puto eſſe pronepotem Georgii Pogebratii Regis Bohemiæ. Rex autem Hungariæ mittet Braunerum tibi notum. Splendida erit legatio: nam puto iſtos habituros ad quadraginta aut quinquaginta rhedas, & magnum numerum equitum: nam tota fere nobilitas harum regionum tam inſigni ſpectaculo intereſſe cupit. Rex Hung. & Archidux Erneſtus perendie hinc ſunt ituri Pragam, ut regni Bohemici

hemici conventus peragant : in quibus de regno jam non agetur (ut audio) ſed de conferenda pecunia. Reverſuri ſunt huc rurſus ſub initium Februarii: nam ſub illud tempus convenient Poſonii ordines regni Hungarici. Sub initium hujus menſis huc ſcriptum erat ex inferiore Germania, reginam veſtram diem ſuum obiiſſe; de qua re cum eſſet incerta, nolui ad te ſcribere ne te turbarem. Jam vero ſcriptum eſt ad me Heidelberga, rumorem illum eſſe falſum, & Palatinum Electorem nuper ab ea literas accepiſſe. Scribitur jam regem Scotiæ ſublatum eſſe veneno, quod ſane nollem, ſed ſpero fore falſum rumorem hunc. Salutat te officioſe Dominus Volcobius, & petit ut tuæ valetudinis rationem habeas. Quoniam ſcripſeras te non tandiu manſurum Venetiis, videtur neſcio quid metuere. Legatus Gallicus in ſuis ad ipſum literis oſtendit ſe præclare de tuo ingenio ſentire, & agit ipſi gratias quod ex ipſius literis habuerit occaſionem contrahendæ tecum amicitiæ. Pulchrum eſt laudari à laudato viro, ut ait Hector ad parentem. Vide ut utrique gratias agas & ut aliquo offi-

cio tibi devincias iſtum Camillum Crucium qui noſtras literas procurat, quem peto ut meo nomine ſalutes, & ei mea officia deferas, etiamſi me non noverit: Ego omnes amo qui erga te ſunt officioſi. Saluta Dominum Bruſchettum & Dominùm Conysbæum. Hæc ſcripſi dormituriens. Viennæ 24. die Decemb. 1573.

VIII.

Accepi literas quas ad me dediſti 19. die ſuperioris menſis, quæ quidem fuerunt mihi pergratæ, cum nihil à te proficiſci poſſit quod mihi non ſit gratiſſimum: ſed ex iis conjicio quod fueris ſuſpicatus me ſubdubitaſſe de tua conſtantia in colenda amicitia inter nos contracta. Obſecro te ne id in animum inducas: nam ſcio nihil tale in generoſam tuam naturam cadere poſſe, nec etiã jam puto me præbuiſſe tibi cauſam mutandi tuum erga me animum. Aliquoties quidem conqueſtus ſum quod ex itinere nihil ſcripſeris. At ejuſmodi querelæ à nullis ſæpius uſurpantur quam ab iis inter quos eſt ſumma amicitia, & nihil aliud ſunt quam vehementis amoris indicia: nec credas

credas te poſthac ab iis fore immunem: nam erunt tela quibus te feriam, & ulciſcar injuriam quam putabo mihi à te fieri, ſi de tua in ſcribendo diligentia aliquid remiſeris, vel te in periculum aliquod conjeceris. Ut autem ſcias quid à me tibi ſit expectandum, volo tibi ferre legem qua ſoleo amicos placare, ſi quando adverſus me commoventur, aut mihi ſuccenſent. Lex eſt ut mihi liceat tecum libere jocari, te monere, accuſare, tecum expoſtulare, & quicquid mihi in mentem veniet ad te ſcribere. Quoniam autem vel ipſe aër Patavinus te Juriſconſultum reddidit, ſcis jure cautum eſſe, quod quiſque juris in alium ſtatuerit ut eodem ipſe jure utatur: ego non ſolum volo ſubire legem quam tibi fero, ſed etiam quidvis aliud in me tibi permitto, præterquam me odiſſe. Ludam interdum tecum ejuſmodi literis quales fuerunt eæ quæ te commoverunt, ut tibi præbeam occaſionem exercendi te & ſcribendi varii generis epiſtolas, dum meas accuſationes refelles, aut me viciſſim accuſabis: quod genus exercitii multum in ſe utilitatis habere creditur. Petis ut tibi ſignificem quomodo ſtilum

formare debeas. Rectè facies meo judicio, ſi utrumque volumen epiſtolarum Ciceronis diligenter legeris, non ſolum ob Latini ſermonis elegantiam, ſed etiam ob res graviſſimas, quæ in illis epiſtolis continentur: nuſquam enim melius explicatæ ſunt cauſæ quæ rempub. Romanam in exitium præcipitaverunt. Multi putant eſſe utiliſſimum deligere aliquam ex epiſtolis, & eam vertere in alium ſermonem, poſtea remoto à ſe libro eam denuo in Latinum ſermonem convertere, deinde inſpecto libro videre quam prope ad genus dicendi Ciceronis acceſſeris. Sed cave ne delabaris in eorum hæreſin qui putant ſummum bonum conſiſtere in imitatione Ciceroniana, totamque vitam in ea conterunt. Quod iter tuum Polonicum in aliud tempus rejicias non ſolum probo, ſed etiam antea ſcripſi me ſuadere. Utinam tibi contingat quod de Hanavienſi Comite ſperas. Ea res tibi omnes itineris moleſtias levaret, & mutuis colloquiis erudiretis vos, & oblectaretis. Si hic haberentur venalia Plutarchi opera, ego nulli pecuniæ parcerem quo poſſem deſiderio tuo ſatisfacere. Quoniam

niam video Dominum Volcobium eo ſcriptore maxime delectari, non auſus ſum ab eo petere exemplar quod habet. Si tamen juſſeris, excutiam verecundiam, & petam. Ubi cœperis legere Ciceronis epiſtolas, forte non requires Plutarchum. Laudo quod aliquid ſtudii impendas aſtronomiæ, cujus qui ſunt prorſus ignari, coſmographica intelligere non poſſunt. Qui vero legunt hiſtorias ſine cognitione coſmographiæ, videntur mihi non abſimiles iis qui noctu iter faciunt. Ea de quibus te monere volui, ſunt ejuſmodi ut non ſit tutum ea literis committere, nec mihi tua errata (ut ſcribis) præbent ad eam rem materiam, ſed potius tua virtus, quæ propediem (ut ſpero) fiet ita conſpicua, ut tua facta & dicta plurimi ſint obſervaturi: quare videndum tibi erit coram quibus de rebus veſtris loquaris. Erras ſi exiſtimas te poſſe placare invidiam virtute, cum nulla re magis irritetur. Sed de hac re plura quum conveniemus. Soleo me interdum oblectare apud humaniſſimum noſtrum Abbudium aſpectu tuæ imaginis, ſed ſtatim do ejus rei pœnas: nam renovatur mihi dolor quem ex

tui diſceſſu ſenſi. Exemplum epiſtolæ de electione Polonica quam tibi oſtenderam, non puto me habere, ſed ſi ejuſmodi ineptiis delectaris, dabo operam ut habeas orationem, quam nomine aliquot principum Germanicorum habuimus ad regem Galliæ ante triennium : in qua ſunt quædam ita libere dicta, ut in tumultu Pariſienſi valde metuerim, ne ea res eſſet mihi exitio. Miror quis hæc tibi dixerit, quæ de Turcicis fœderibus ſcribis. Non videtur ſatis peritus rerum is qui voluit Turcas & Hiſpanos conjungere fœdere, vel Turcas, Anglos, Polonos & Saxones. Qui veniunt Conſtantinopoli dicunt fieri Imperatori certam ſpem prorogationis induciarum, ſed nonnihil durioribus conditionibus quam antea. Venetis etiam ſpem factam pacem cum Turcis tandem coalituram. Hiſpani etiam dant operam ut pacem quovis precio redimant, quos ſane (ut nihil diſſimulem) nollem fieri voti compotes: nec enim vobis, nec iis qui in Gallia & inferiore Germania puriorem religionem profitentur, id utile fore crederem. Archidux Erneſtus profectus eſt Pragam ad peragendos regni

regni Bohemici conventus, Regem Rodolphum hic detinuit febricula, quæ ſimul cum catarrho corripuit cum die natalis Chriſti ſub finem prandii. Ex diſciplina Hiſpanica pridie abſtinuerat à cibo; & ſacris illis nocturnis interfuerat. Audio morbum jam eſſe factum leniorem. Dominus Valcobius ſalutat te officioſe, & petit ut excuſes eum quod jam ad tuas literas nihil reſpondeat; nam ipſi jam in Galliam & Poloniam fuit ſcribendum. Si me amas peto ne iſtam ſcribendi conſuetudinem intermittas. Non poſſum dicere quanta me voluptate tuæ literæ afficiant. Ego tibi & tuis fœlicem hunc annum precor. Viennæ, Calend. Januarii 1574.

IX.

IAm ex noſtra amicitia percipio ſuaviſſimos fructus, quia video te amari ab iis, quibus maxime cupiebam ut placeres. Accepi literas ab Illuſtri Comite Hana vienſi & à clariſſimo Domino Welſpergero, quorum uterque te laudibus in cœlum effert, & ſibi tuam amicitiam gratulantur, mihique agunt gratias quod fuerim ejus tan-

quam conciliator. Vide autem ut ipſis in amore reſpondeas, & tuam ac meam exiſtimationem tuearis, & bonorum virorum judicio de te ſatisfacias, & cave ne laudum dulcedo ita te incantet, ut perſuadeas tibi te jam ad virtutis metam perveniſſe, aut in eo ſtadio ſatis ſudaſſe, in quo opus eſt, ut te quandiu vives exerceas, nam nullam aliam metam habet quam finem vitæ per decus actæ. Pergendum eſt igitur quo te tua fata vocant, quæ ſive ſint læta ſive triſtia, virtute erunt moderanda. Sed vide quo me abripiat tui amor: Gaudeo quod tandem conſtitueris migrare Patavium, urbs eſt tranquillior Veneta, & ad ſtudia aptior. Ante quam diſcedas Venetiis da operam ut tibi vel munuſculo aliquo, concilies Camillum iſtum qui literas noſtras procurat: nam nollem literas quas ad me ſcribis, mitti legato Ferrerio hanc ob cauſam. Perrotus qui apud ipſum vivit (quem puto ipſi literas oſtendiſſe quas de te ad fratrem ejus ſcripſeram) ſcripſit mihi nuper, me facturum rem gratam legato ſi interdum de rebus publicis ſcribam ad ipſum, quem ajebat in mei gratiam paratum eſſe quælibet officia

tibi

tibi præſtare, cum intelligat quanto amore te proſequar. Ego ſane ipſum propter virtutem colo & magnifacio, ac etiam eo nomine me plurimum ipſi debere agnoſco, quod humaniter te exceperit, & libenter ei gratificarer ac inſervirem. Sed (ut noſti) colo amicitiam cum Domino Valcobio qui nullam prætermittit ad ipſum ſcribendi occaſionem. Si itaque ſcriberem metuerem ne Valcobius ſuſpicaretur me aut velle videri plus ſapere quam ipſum, aut etiam aliqua ſcribere quæ non aperiam ipſi, cujus munus eſt ſcribere in aulam de rebus Germanicis. Sunt & aliæ cauſæ quæ me à ſcribendo deterrent, quas non eſt opus recenſere, ſed eſſet utile te ſcire; nam & id eſſet poſtea tibi uſui. Quæ ad te ſcribam de rebus publicis, poteris ipſi interdum ſignificare ſi ita tibi videbitur, dummodo non dicas te ea à me habere. Mi chariſſime fili, da operam obſecro, ut in Latinæ linguæ pronunciatione quædam mutes. Nihil eſt tam arduum quod ingenio aſſequi non poſſis. Ea res parum habebit in ſe laboris. Poteris uti opera Delri hominis ſuaviſſimi, qui ludendo & jocando tecum id perficiet,

ciet. Puto regem Poloniæ jam perveniſſe in ſuum regnum. Superavit Albim ſub finem ſuperioris menſis: quare deponendæ tibi ſunt cogitationes omnes de ejus inauguratione, ad quam ſi acceſſiſſes, feciſſem aliquid quod (ut credo) tibi non fuiſſet ingratum, ſed id ſcribere nolo ne exiſtimes me tibi aſſentari velle. Hac facit iter ingens numerus fidicinum, hiſtrionum, mimorum, ſcurrarum & hujuſmodi nebulonum, qui ex Cracovia proficiſcuntur. Bene vale, Viennæ. Sept. die Januar. 1574.

X.

VAlde perturbarunt me tuæ literæ, in quibus ſcribis, te non eſſe ſatis firma valetudine, ac etiam ſolito triſtiorem. Obſecro te ut rationem habeas tuæ valetudinis, nec tantum temporis tribuas tuis ſtudiis. Fuge iſtas lacunas, quibus nihil eſt inamœnius, ubi quis vidit ea, quæ in urbe ſunt ſpectatu digna. Miratus ſum, te tandiu hærere in iſto perpetuo ſtrepitu, & fœtore, cum præſertim ſcribas te nondum contraxiſſe familiaritatem cum quoquam, cujus conſuetudo magnopere

te

te delectet. Propera igitur Patavium, ad tuum Comitem Hanavienſem, & ad alios bonos viros, qui te unice diligunt, & tuam conſuetudinem mirifice expetunt, ut nuper ad te ſcripſi: nam Comes Hanavienſis dedit ad me literas, quæ nihil niſi verum & fraternum erga te amorem ſpirant. Dominus Welſpergerus propemodum te non minus amat, quam ego. Da operam, ut fias ipſi maxime familiaris, quo poſſis eum de tuis rebus liberius conſulere. Eſt vir integer, & multarum rerum peritus, & qui procul pericula proſpicit; ad quæ accedit ſumma humanitas & animi moderatio. Conſtituit D. Comitem deducere ad ea Italiæ loca, quæ ſine periculo adiri poſſunt, & poſtea huc venire. Cave ne negligas occaſionem te adjungendi ipſis comitem in eo itinere, nam nec jucundius, nec tibi magis conveniens ſodalitium deligere poſſes. Sed mature tibi danda erit opera, ut ſis inſtructus rebus omnibus ad illud iter neceſſariis, ne quæ difficultas ſe objiciat, quando id erit perficiendum, quod decreveris. Si aliquid in ea re potero, tu noviſti, quo ſim erga te animo. Pecunia certe mea
quan-

quantulacunque illa ſit, tibi, ut tua uti licebit, & ſi uſus fueris, exiſtimabo me beneficium à te accipere, & tum demum credam te intelligere, quanti te faciam, & quantus ſit meus erga te amor. Hæc ideo dico, quia ſcio non raro accidere iis, qui procul à patria peregrinantur, ut negligentia eorum, qui res ipſorum procurant, pecunia ad ipſos miſſa ſuo tempore non reddatur, idque interdum eſſe in cauſa, ut res ſuas ex animi ſententia inſtituere non poſſint. Depone ex animo inaugurationem Polonicam, nec crede fabellis tui Bellebonii. Jam hinc deceſſerunt legati, quos Imperator, & rex Hungariæ eo mittunt. Scripſi antea, me exiſtimare regem Poloniæ Albim trajeciſſe ſub finem ſuperioris menſis, quod habebam ex ore Imperatoris, qui dixerat coram plurimis, id ad ſe eſſe perſcriptum. Sed erratum fuit ab iis, qui ſcripſerunt. Quinta die hujus menſis venit in Salinas Saxonicas, ubi diem unum quievit. Inde abeſt Torga octo aut novem milliaribus Germanicis, quam alluit Albis, & ibi junctus eſt ponte. Eo puto regem perveniſſe octava die hujus menſis, & quantum poſ-

ſum

ſum conjicere, jam attigit ſui regni fines, aut ſaltem non procul ab iis abeſt. Utinam non ſint vera, quæ de rege Scotiæ ſcribis: nam idem etiam ex aliis locis huc eſt perſcriptum. Deus bone, quantæ turbæ illis in locis exorientur, quibus haud dubie vos involvemini. Quam cuperem, jam tecum colloqui: noviſti enim quam ſit periculoſum, talia literis committere. Hæc res te etiam movere debet, ut tibi caveas diligentius. Si quid magnum apud vos moveri intelliges, conſulo ut omnino in Germaniam redeas: nam non putarem, te vel iſtic, vel uſquam in Italia tutum fore, ſi quid de ea re poſtea audies, rogo, ut id ad me perſcribas: ego viciſſim ad te ſcribam, quæ habebo, ac etiam quid putem tibi eſſe faciendum. Quæ de rege Sueciæ ſcripſiſti, puto non eſſe vera, ſed de ejus uxore quæ eſt Polonica, tale aliquid antea audivimus. Forte ſperat ſe & profeſſione religionis pontificiæ impetraturam ab Hiſpanis Ducatum Barrenſem, & Roſſanenſem Comitatum, qui ad matrem ejus Bonam Sfortiam pertinuerunt. Miror Suecorum ſimplicitatem, qui putant, ſe poſſe ea ratione fal-

fallere Hiſpanos, quibus peculiare eſt ſimulatione & prætextu religionis hominibus illudere. Cura ut literæ, quas ad D. Comitem & ad Welſpergerum ſcribo, ipſis reddantur, & rogo, ut de tua valetudine diligenter ad me ſcribas, & eam adhuc diligentius cures. Bene vale. Viennæ 15. die Ianuarii 1574.

XI.

GAudeo, quod tandem conſtitueris, te conferre Patavium, ubi poteris facile nanciſci commodius hoſpitium, quam Venetiis, & ut ſpero, habebis jucundiores ſodales, cum quibus te exhilares, & de tuis ſtudiis colloquaris. Rectiſſime feciſti, quod initia Aſtronomiæ didiciſti, ſed non conſulo, ut in eo ſtudio ulterius progrediaris, quod multum habet difficultatis, nec tamen inde magna utilitas ad te reditura eſſet. Neſcio an ſit conſultum, ut animum adjicias ad Geometriæ ſtudium, quod quidem eſt pulcherrimum, & maxime dignum liberali ingenio, ſed cogitandum tibi eſt, quæ ſit tua fortuna, & quam cito avellendus ſis ab iſto ocio literario, quare breve il-

lud

lud tempus, quod tibi ſupereſt, oportet te totum impendere in res maxime neceſſarias. Voco autem res neceſſarias, quas turpe eſt ignorare eos, qui illuſtri loco ſunt nati, & quæ poſtea tibi ornamento & præſidio eſſe poterunt. Geometria quidem magno uſui eſſe poteſt viro nobili, in muniendis & oppugnandis urbibus, in caſtrametationibus & in omni architecturæ genere, ſed certe opus erit tibi multo tempore ad tantum diſcendum, ut ex eo utilitatem percipias, nam judico ineptum eſſe plurimarum artium initia ad oſtentationem potius, quam ad uſum diſcere. Præterea, cum natura ſis parum hilaris, ſtudium illud te adhuc triſtiorem reddet, & quia in eo opus eſt vehementi animi intentione, abſumuntur ea re ſpiritus vitales, & animales, & corpus plurimum debilitatur, & quo præſtantiora ſunt ingenia, eo ſunt amores illi intentiores, & propterea magis nocent: tu vero, ut noviſti, non es corpore admodum robuſto. De Græcis literis, quid conſulam, neſcio, cum ſtudium illud ſit pulcherrimum: verum metuo ne tibi deſit tempus ad id perſequendum, & quantum ei temporis

poris

poris impendes, tantum decedat ſtudio Latinæ linguæ, quæ etiamſi habeatur minus elegans, quam Græca, eſt tamen tibi magis neceſſaria ejus cognitio. Itaque in ea re, ut dixi, non audeo tibi quicquam conſulere. Suadeo autem ut primò diſcas, quæ ſunt maxime neceſſaria, & tuæ fortunæ conveniunt. Jam habes quatuor linguarum notitiam. Si ludendo tantum de Germanica diſceres, ut eam utcunque intelligeres, recte (meo judicio) tuam operam collocares. Cognitio noſtræ ſalutis, quam nos docent ſacræ literæ, nobis eſt maxime neceſſaria. Poſt illud ſtudium, nullum tibi utilius eſſe judico, quam illius partis Philoſophiæ moralis, quæ docet quid ſit juſtum, vel injuſtum. De hiſtoriarum lectione, qua re maxime formatur judicium, non eſt, quod tecum agam, cum tua ſponte ad id ſtudium feraris, & in eo jam feceris magnos progreſſus. Sed forte obtundo te aliis rebus occupatum, his meis prolixioribus literis. Moneo autem ut habeas diligentem curam tuæ valetudinis, & caveas, ne eam nimiis ſtudiis affligas. Nihil immoderatum eſt durabile, nec ſatis eſt, men-

mentem eſſe ſanam: niſi habitet in corpore ſano. Cum ſis natura minus hilaris, quærendi ſunt tibi ſodales, quorum honeſta conſuetudine exhilareris. Illuſtris Dn. Comes Hanavienſis, & tota ejus familia, te ſingulari amore proſequitur. Conſulo, ut ipſis familiariſſime utaris. Non deerunt & alii boni viri, qui ſi amicitiam eorum expetas, habebunt id pro beneficio. Quamdiu non mutabis animum, ubique terrarum invenies, qui te ament, & tibi humanitatis officia exhibeant. Quoniam Imperator putatur iturus Pragam intra duos menſes, jam incipio metuere, ne ſim adeo infelix, ut mihi non liceat te videre, quum redibis in Germaniam, qua re nihil mihi acerbius contingere poſſet. Quod ſi mihi ex animi ſententia omnia ita eveniant, ut adhuc tuo conſpectu fruar, mihi tamen non licebit diu frui. Quantum autem dolorem mihi allaturus ſit tuus diſceſſus, prævideo, & ei libenter occurrerem, ſed nihil mihi venit in mentem, quo occurri poſſit, niſi forte tua effigies levamen aliquod mihi attulerit. Quamvis ita ſit animo meo inſculpta, ut mihi perpetuo obverſe-

tur,

tur, peto tamen, ne tibi ſit grave, tantū meæ cupiditati indulgere, ut eam ad me mittas, vel adferas, quando ad nos redibis: quam etiam ideo cupio habere, ut oſtendam iis, quibus indico quid de tua indole ſentiam, & quam ſpem de tua virtute conceperim: nam exiſtimantes, non poſſe in aliquo eſſe tot animi dotes, quin aliqua earum indicia in corpore, & præſertim in facie eluceſcant, omnes magno videndi te deſiderio capiuntur. Hoc tamen ita à te peto, ut tibi ſit liberum, ſine ulla mea offenſione id mihi denegare; nam nollem à te quicquam petere, quod tibi ingratum fore putarem. Potuit nuper tantum apud me conſpectus illius tuæ effigiei, quæ eſt apud noſtrum Abondium, ut reverſus domum hos verſiculos ſcripſerim, quos ad te mitto, cum tamen à prima adoleſcentia totum illud ſcribendi genus non exercuerim. Volo me propinare tibi deridendum, & dicere meos verſiculos non videri mihi ineptos, & propterea cupere, ut inſcribantur tabellæ, quam curabis pingi, ſi ſatis ſit in ea vacui ſpatii. Ago maximas gratias D. Bruſchetto, pro humaniſſimis ejus literis, ad

quas

quas reſpondiſſem, ſi tantum mihi fuiſſet ocii, ſed profectò ego fui occupatiſſimus, & interea dum hæc ſcribo mecum eſt præſtantiſſimus vir Doct. Andreas Paulus, Illuſtr. mei Principis conſiliarius, vir præſtanti ingenio, & mihi amiciſſimus, qui te nunquam viſum amat, & tibi ſua officia defert, ac te ſalutat. Bene vale. Viennæ 22 die Januarii 1574.

XII.

GAudeo, quod te tandem extricaveris ex moleſtis illis negotiis, quæ te tandiu Venetiis detinuerunt: nam exiſtimo, ſatius eſſe, ut iſtic vivas ſive ad animi culturam, ſive ad valetudinem tuam reſpicias: & ſpero tibi fore facilius nanciſci ſodales, quorum honeſta conſuetudine te oblectes, & iſtam tuam interdum nimiam triſtitiam diſcutias. Vide ne tantum temporis tribuas culturæ animi, ut valetudinem negligas, vel etiam offendas, ne ſimilis fias viatori, qui longo itinere dat quidem operam, ut ipſe bene habeat, equi vero ſui nullam rationem habet. Scripſi nuper, quid de tuis ſtudiis mihi videretur.

retur. Cogitandum eſt tibi, quæ ſit tua conditio, quæ non permittit, ut in literarum ſtudiis conſeneſcas: imo breviſſimum eſt illud tempus, quod tibi ad eam rem ſupereſt: quare videndum eſt tibi, ne tam multa ſimul complectaris, ut alterum alteri ſit impedimento. Quamvis nihil ſit tam arduum, & difficile, quo non poſſit penetrare illa excellens vis ingenii tui, opus eſt tamen diuturno tempore ad varia ita diſcenda, ut ex iis utilitatem poſſis capere, quod tibi nequaquam concedetur, ubi ad tuos redieris: nam erunt tibi, ſi non prorſus abjicienda, intermittenda tamen tua ſtudia. Diſce igitur maxime neceſſaria, & quorum cognitio ad vitam recte inſtituendam & tranſigendam eſt utilis, & memineris ad te pertinere illud Poëtæ, Tu regere imperio populos, &c. & ad eam rem plurimum conferre, hominum multorum, ut ait ille, mores & urbes conſideraſſe: quod tibi minus licebit, ubi in patriam redieris, quam literis incumbere. Optarem, ut antea ſcripſi, te poſſe conſequi tantam Linguæ Germanicæ peritiam, ut intelligas, quæ audias, & leges: nam eam

per-

perfecte addiſcere non poſſes, niſi multo tempore ac labore. Habetis plurimum commercii cum gente Germanica, cujus jam in orbe Chriſtiano præcipua eſt authoritas, & potentia, quam haud dubie majorem adhuc reddet noſtra, & aliorum vicinorum populorum ſtultitia. Mihi videtur pene ridiculum, quod veſtri homines tantopere affectent in lingua Italica eloquentiam, cum ab Italis nulla quod ſciam, commoda percipiatis, ipſi vero à vobis plurima, quare deberent ipſi potius linguam veſtram addiſcere. Sed forte metuitis, ne non poſſitis ipſis perſuadere, ut veſtram pecuniam accipiant, niſi ſitis valde facundi. Vide mi dulciſſime Sydnæe, ut tecum nuger, ſed quia jam eſt animus impulſus, volo & aliquid aliud nugacius addere. Neſcio, quo meo malo fato, ſuperioribus diebus incidi in ſuaviſſimos duos ſcriptores, quorum alter deſcribit Galliam, alter vero Angliam. Is qui deſcribit Galliam, nominatur Robertus Cenabis, Arboricenſis Epiſcopus, homo ineptiſſimus & indoctiſſimus. Alter vero judicaret ſe magna à me affici injuria, ſi eum nominarem Anglum, cum ſe

Cam-

Cambrum, & non Anglum eſſe ſæpius clamet. Nomen eſt Hunfredus Lhurd, homo quidem ſi non doctus, ſaltem multæ lectionis, ſed qui interdum de rebus ita judicat, ut non raro viſus ſit mihi carere ſenſu communi. Miſerum Hectorem Boetium, & Polydorum Virgilium ita flagellat ut etiamſi graviter peccaverint, medicina tamen modum excedere videatur: Bene autem tecum agitur, quod tui progenitores ex Gallia originem duxerint: nam dicit Saxones, à quibus Angli deſcendunt, fuiſſe tantum piratas & latrones. Scis Germanicos ſcriptores ſpoliaſſe nos miſeros Gallos Imperio, quod dicunt nunquam apud nos fuiſſe. Expeditionem Hieroſolymitanam Godefridi Bullionii dicunt, ſuam eſſe, & novos & veteres Græcos & Latinos nugari, qui ſcribunt, Gallos toties irrupiſſe in Italiam, & incenſa Roma, penetraſſe uſque in Græciam, & in Aſiam, cum iſti omnes haud dubie fuerint Germani. Verum tantum abeſt, ut iſte bonus Cambrus tantis noſtris calamitatibus afficiatur, ut etiam nobis inſultet: nam illum incendiarium Brennum, quem propter ſacrilegia & triſtem exitum,

non-

nonnulli Germani nobis reliquerunt, nobis eripit, & in Cambrum transformat. Sed audi miſerandum hominis fatum, vel potius vindictam divinam: nam exiſtimo, Vulcanum pro detecto uxoris adulterio voluiſſe referre gratiam Apollini, adhuc irato Brenno, & omnibus ejus fautoribus, ob commiſſum Delphis ſacrilegium, cum dormitabundus lectionem boni Cambri in multam noctem protraxiſſem, neſcio quomodo accidit, ut flamma librum corripuerit, ita ut bona ejus pars exuſta ſit, antequam incendium reſtinguere potuerim: nam nondum erat compactus. Ea res me initio utcunque commovit: verum ubi ad me redii, cœpi ridere, exiſtimans, bene eſſe mecum actum, adempta mihi occaſione tempus inutiliter terendi in ejuſmodi ineptiis. Parum autem abfuit, quin ad te miſeri mei Cambri ambuſtas reliquias miſerim, ut juberes tuum Grefinium, ejus popularem, parare ei exequias, tu vero riſu parentares. Sed obſecro, manda Grefinio, ut ei ſcribat epicedium lingua Cambrica, & ad me mittat. Archidux Erneſtus jam ad nos redit, re (ut ajunt) infecta, ob quam in

Bohemiam fuerat miſſus à parente. Bohemi nolunt paciſci cum filiofamilias, ſed cum eo qui poſſit non ſolum accipere quod offertur, ſed etiam aliquid largiri. Neceſſe itaque erit, ut Imperator ad ipſos proficiſcatur, quæ puto eum facturum ſub finem Martii. Utinam ſub illud tempus venires ad nos. Iremus una Pragam uſque, & forte ulterius, & perluſtraremus ea, quæ ſpectatu ſunt digna in Moravia & Bohemia, & in itinere tempus colloquiis falleremus, quæ forte non eſſent tibi futura ingrata: mihi vero gratiſſima. Sed hæc tibi ſcribo & non aliis. Ajunt regem Poloniæ perveniſſe Poſnaniam. Dies quintus proximi menſis dictus eſt exequiis regis Sigiſmundi Auguſti, & decimus inaugurationi novi regis. Mitto ad te ineptias, quæ cito parient tibi faſtidium. Bene vale, & amicos ſaluta. Viennæ 28. die Januar. 1574.

XIII.

EST mihi gratum, quod in literis tuis prodideris, quam ſis cupidus ulciſcendi injuriam, quam exiſtimas à me tibi eſſe factam, quum te accuſavi ob

ſemel

ſemel intermiſſam ſcribendi conſuetudinem: quod tamen à me merito eſt factum, niſi forte nos fefellit is, cui literas tuas procurandas tradere ſoles. Sed audi veſtros Juriſconſultos, dicentes crimina purgari innocentia, & non relatióne criminum. Si enim ego peccarem, tu propterea non excuſareris à peccato. Cave autem, ne mihi denuo præbeas occaſionem accuſandi te neglecti officii in ſcribendo: nam ſi id feceris, ego te inclementer accipiam, nec ejuſmodi peccatum tibi unquam condonabo. Gaudeo contractam inter te & Dominum Comitem amicitiam tam fœliciter coaleſcere, & ad vos tertium accedere Dominum Baronem Slavatam, qui ad me nuper literas dedit, teſtes ſummi ipſius erga te amoris. Quod vero ſcribis, te (poſt divini numinis cultum) ſummam fœlicitatem conſtituere in colenda amicitia cum bonis viris, dignum eſt laude, & ſi id feceris, nunquam te ejus rei pœnitebit: cum (ut ait ille apud Ciceronem) amicitia ſit ſal & condimentum vitæ. Natura erga te benigna tantum tibi indulſit, ut poſſis quoſcunque voles amicos tibi deligere: nemo enim erit, in quo ſit ali-

quid virtutis, qui non exiſtimet, ſe beneficio affici, ſi à te ad amicitiam invitetur. Ubi vero theſaurum ex amicis tibi comparaveris, ſenties, quantum ſit in ea re ſuavitatis, ac etiam quantum præſidii, ſi forte aliquando contingat, te iniquioris fortunæ procellis concuti, & agitari: quod quidem oro Deum, ut avertat, ſed tamen ejuſmodi caſibus ſunt præcipue obnoxii, ii, quorum virtus maxime eminet: nam (ut eſt in vetere dicto) virtutis eſt ſemper comes invidia, eique perpetuo inſidiatur. Ex tua quidem gente præcipue deligendi tibi ſunt amici, ut cum iis vitam ſuaviter tranſigas, ſed tamen, ſi ſe ex aliis gentibus offerant, quibus aliquid virtutis ineſſe videas, iis nequaquam via ad tuam amicitiam occludenda erit: ejuſmodi enim amici raro ſunt ſimulati, cum in amicitia ad ſua commoda non reſpiciant. & ſæpenumero offerunt ſe ipſis occaſiones benemerendi de amicis, & præſertim hoc infœlice noſtro ſæculo, quo ſæpius vidimus præſtantes viros extorres & profugos ex patria, ideo tantum, quod ſceleratis factioſorum hominum conſiliis ſubſcribere noluerint. In patria nun-

nunquam deerunt plurimi, qui ſe tibi eſſe amicos dicant, præſertim ubi fueris ad dignitates evectus, ſed cum multi reperiantur, qui ſint tantum amici fortunæ, cumque ea animum mutent, danda erit opera, ut tales à veris & ſinceris amicis diſcernere poſſis. Proxime ad te ſcripſi, quid de tuis ſtudiis mihi videretur. Obſecro, ut aliquid tentes in emendanda tua pronuntiatione. Nihil erit excellenti tuo ingenio impoſſibile. Senties aliquid moleſtiæ initio, ſed mihi crede, non erit opus multo tempore ad eam rem perficiendam, & quia pauci ex veſtris hominibus id curant, eo plus gloriæ inde reportabis. Delige tibi virum doctum, cujus pronuntiatio tibi probetur, & quotidie per dimidiam horæ partem, ſolus cum eo colloquere, de variis rebus. Sume tibi initio ſolius literæ A pronunciationem emendandam, & mone tuum, ut quotieſcunque non recte pronunciabis te reprehendat, ita ut quotieſcunque reprehenderis, pro pœna, ſeu mulcta nummulum, vel quid tale pendas. Ego certo ſcio, quod intra quinque aut ſex dies, ſenties, te non male operam collocaſſe, & ad reliqua

collocaſſe, & ad reliqua perſequenda alacrior ſies. Ei qui eſſet duriore ingenio, id forte non conſulerem; tu vero potes, quicquid vis: quare non eſt, quod mihi objicias tuum verſiculum, qui ait, naturá ſemper recurrere: niſi enim præſtiteris id, quod à te peto, ego voluntatem & negligentiam tuam accuſabo, & non naturam innocentem. Vix præterierunt duo menſes, ex quo ad me cœpiſti ſcribere, & tamẽ tam parvo tempore tantum ſcribendo profeciſſe mihi videris, quantum alius vix toto anno proficeret. Diligenter obſervavi, te loquentem noſtra lingua, ſed vix unquam deprehendere potui, te vel ſyllabam unicam, non recte pronunciare. Obſecro mi chariſſime Sydnæe, ut id in mei gratiam tentes, quod ubi perfeceris, in te nihil habebunt, quod reprehendant vel etiam maligni cenſores. Ignoſce autem meo amori, qui cogit me tibi forte eſſe moleſtum hæc inculcando. Miſi ad te orationem, cujus apud te mentionem feceram, potius ut explerem tuam cupiditatem, quam quod mihi digna videretur quæ à te legeretur, & certe eſt divulgata me inſcio, & valde ægreferente. Noſter ſtationa-
rius

rius rex tandem pervenit in ſuam Poloniam ſalvus & incolumis. Ejus inauguratio eſt rurſus rejecta in decimum ſeptimum diem hujus menſis. Dum hæc ſcriberem, audivi rurſus differri in vigeſimum primum diem. Quæ de Moſchovitarum in Lithuaniam irruptionibus dicuntur, ſunt falſa, Princeps ipſorum mittit ad Polonum ſplendidam legationem: nam dicitur eſſe mille equitum. Legati ſunt ad Smolenskum, quod eſt ad Boryſthenem, ubi expectant literas commeatus, ſeu ſalviconductus, ut vocant, quas audio jam ad ipſos miſſas. Putantur acturi de pace, vel de induciis. Imperatoris valetudo eſt paulo incommodior. Laborat ex calculo, & faſtidit cibum. De infœlice noſtra Gallia quid aliud dicam, quam illud Petrarchæ: Pace non trovo & non ho da far guerra. Qui dicunt aliquot urbes Hollandiæ ſeſe dedidiſſe novo præfecto Belgii, illi valde errant: nam puto ne unum quidem anſerem ipſi deditum eſſe. Inſtaurat magno ſtudio claſſem ut Midelburgenſibus ſuppetias ferat, qui omnium rerum inopia laborant, ſed id non ſine pugna perficiet, nam Geuſii

ſunt ad oſtium Scaldis, qui videntur eſſe cupidiſſimi conſerendi manus. Ipſe Princeps Arauſienſis eſt Fliſſingæ, ut ex propinquo omnia rectius conſtituere poſſit. Bene vale, & me ama, ac amicos ſaluta, & ſis memor eorum, quæ de tua effigie ſcripſi. Viennæ 5. Februar. 1574.

XIV.

TU ſane te virum præſtitiſti, & quidem egregium. Quam inſolenter mihi inſultaſti in poſtremis tuis literis, immo, quam atrocia minatus es, cum tamen nullam ejus rei cauſam haberes, ut tu ipſe faſſus es, qui in iiſdem literis culpam agnoviſti, & deprecatus es. Jam vero miror, qua fronte ſis crimen tuum excuſaturus, cum in illum eundem ſcopulum tam cito impegeris, quem meo naufragio factum infamem mihi objiciebas. An non metuis, ne tota querelarum & accuſationum plauſtra in te effundam. Indicabo ſane, non ſolum ingenium & induſtriam, ſed etiam ipſum cœlum Patavinum conferre ad eloquentiam, ſi hanc maculam potueris eluere. Iam me utcunque continebo, nec meas querelas ad ami-

amicos deferam, ſed ſi ſemel adhuc tale facinus perpetraveris, ego commovebo cœlum, & terram; & tibi indelebilem notam inuram. Sed forte has meas accuſationes parvipendis, quia ſcis te apud communes amicos plus valere gratia, quam ego valeam, & tibi præſenti facile fore ea diluere, quæ ego abſens objiciam. Quam vereor, ne patiar telis vulnera facta meis. Nam omnes, qui ad me iſtinc ſcribunt, ita ſibi gratulantur tuam amicitiam, & te tanto amore complectuntur, ut incipiam metuere, ne in eo mihi male conſuluerim, quod dederim operam, ut eximia tua ſuavitas & virtus multis innoteſceret. Quam enim eſſem infœlix, ſi iſtorum amor te ita abriperet, vel potius mihi eriperet, ut vel mei obliviſcereris, vel in amicitia tua obſcurum aliquem angulum mihi tantum relinqueres. Fuiſſet mihi utilius te rediiſſe ad illos tuos horridos hortulanos, apud quos ante annum vixiſti, quam iſtuc eſſe profectum, ubi tot elegantes homines reperiſti, quorum tibi mores magis placuerunt, quam mei, & forte convulſerunt illam gratiam, qua antehac apud te valui, aut ſaltem

me valere belle ſimulaſti. Sed errant iſti tui amici, ſi exiſtimant, me paſſurum, ut id mihi ab ipſis eripiatur, quod antea ſi non mea induſtria acquiſivi, ſaltem tua humanitate & liberalitate ſum conſecutus. Miror te in poſterioribus tuis epiſtolis nullam prorſus facere mentionem tui ad nos reditus, quod tamen antea ſolebas ſemper facere. Non audeo dicere, te captum ſplendore & illecebris rerum Italicarum nos & noſtra faſtidire, ne mihi ſuccenſeas, ſicut antea feciſti: ſed tamen ſiquam cauſam habes, ob quam tibi mutandam eſſe ſententiam exiſtimes, vellem te mature id mihi ſignificare, ne inani ſpe tui reditus, me fruſtra paſcam, & vehementius doleam, ubi me mea ſpe falſum animadvertam. Sæpius quidem eſt huc ſcriptum, ut antea tibi ſignificavi, Poloniæ regem inaugurandum 21. die hujus menſis: jam vero incipiunt nonnulli de ea re ſubdubitare, & ſuſpicari, celebritatem illam in Aprilem menſem rejiciendam eſſe. Si quid tale accideret, ego conſulerem, ne eam occaſionem negligeres: niſi forte apud te ſtatuiſti, non redire in has regiones. Hic etiam ſperamus,

mus, ſub illud tempus regem Rodolphum deſignandum patri ſucceſſorem in regno Bohemiæ. Verum, ubi quid certius de iis rebus habuerimus, id ad te ſtatim ſcribam. Tibi interea perluſtranda eſſent ea Italiæ loca, quæ adire decreviſti, ne quid iter tuum remorari poſſit, quando erit opus feſtinatione. Scripſi antea, ſi quam difficultatem rei pecuniariæ ſentias, te poſſe uti illa exigua, quam habeo, tanquam tua, quod adhuc tibi ſignifico. Proficiſcitur ad vos bibliopola Gallus, quem vidiſti, cui dedi literas ad Dominum Comitem. Petii ab eo, ut te conveniret, & tibi indicaret, quis hic ſit rerum ſtatus, & Cracoviæ, unde recens rediit. Scripſi etiam ad Magnificum Dominum Ferrerium, legatum Gallicum, ut agerem ei gratias, pro humanitate, quam tibi exhibuit, & quod curaverit mihi ſignificari, ſe in mei gratiam libenter tibi in pluribus rebus gratificaturum. Inſero etiam meis literis, quas cauſas habeam, quare non ſæpius ad ipſum ſcribam. Bene vale. Viennæ 13. Feb. 1574.

XV.

NIſi metuerem, ne te ferociorem redderet mea deprecatio, dicerem me nuper in te accuſando paulo fervidiorem fuiſſe, & peterem, id mihi à te condonari: nam literas tuas poſtea accepi: ſed tamen poſt diſceſſum tabellarii, cui meæ fuerant traditæ, à Domino Vulcobio. Verum ſive tua ſive alterius negligentia factum eſt, ut eas tardius acceperim, judico me recte feciſſe, quod vehementiore illa accuſatione oſtenderim tibi, quam non ſim futurus erga te indulgens, ſi in ſcribendo non præſtiteris illam aſſiduitatem, quam mihi promiſiſti. Non parum me impulerunt ad te accuſandum literæ, quas poſtremas à te acceperam, quæ nihil niſi minas ſpirabant: nam metuebam, ne mea indignatio deferveſceret, niſi eam ſtatim in te effunderem, & quo recentior erat accepta à te injuria, eo jucundior erat voluptas, quam vindicta adferebat: longe enim aliter affectus ſum, quam vos Itali, qui acceptas injurias ſoletis ita alte animis veſtris inſculpere, ut nonnunquam earum memoria per multos annos non minus

vos

vos torqueat, quam vultur miſerum illum Prometheum Caucaſi rupibus alligatum. Sed hæc jam omittam, quoniam ſpero te ita præmonitum, daturum operam, ne mihi denuo præbeas occaſionem tecum expoſtulandi. Puto jam ad vos perveniſſe famam pugnæ navalis, qua victi ſunt Hiſpani à Geuſiis. Commendator expertus eſt, quantumvis magnam ſapientiam multitudine ſtultorum obrui poſſe. Sunt qui dicant Hiſpanos amiſiſſe quatuordecim naves, alii dicunt quatuor & viginti, alii etiam plures. Intra paucos dies habebimus de iis certiora. Multi ſperant pacem in Gallia, & quidem ejuſmodi pacem, quæ finem imponat malis, cum quibus per tot annos conflictantur. Utinam iſti non fallerentur ſua ſpe, ſed nihil adhuc video, quod mihi perſuadeat ipſis eſſe aſſentiendum. De itinere regis Polonici certiora tandem habuimus: nam ſunt hic quidam miſſi ab ipſo ad Imperatorem, qui Germanorum humanitatem mirifice prædicant, ſed non præferunt diverſoria Polonica iis, quæ ſunt ad Ligerim. Putant regem veniſſe heri Cracoviam, & perendie inaugurandum,
quod

quod etiam publice ſignificatum fuit Cracoviæ ſexto die hujus menſis. Tartari rurſus irruperunt in ditionem Principis Moſcovitarum, cui multum faceſſunt negocii: rex autem Sueciæ quoddam ejus oppidum obſidet in Livonia. Scribunt ex Anglia, Comitem Deſmond Hibernum, qui ob religionem per aliquot annos detentus ſuit in carcere, eo effracto evaſiſſe & magnos tumultus excitaſſe in Hibernia. Dicunt Anglos, qui erant in Hibernia auſos cum eo congredi fuiſſe cæſos, & in eo conflictu multos ex nobilitate periiſſe, inter quos nominantur duo filii Baronis ab Hunſden, qui eſt reginæ propinquus. Regina revocavit in Angliam Morganum tribunum, qui Principi Arauſienſi toto hoc bello militavit. Reverſo in Angliam cum ſex cohortibus militum, numerata ſunt ſtipendia, quæ ipſi à Principe debebantur. Poſtea juſſus eſt quanta poſſet celeritate in Hiberniam proficiſci. Cecilius per duos fere menſes graviter ægrotaverat, quum ſcriptæ fuerunt literæ, nec tamen adhuc convaluerat. Conventus ordinum, ſeu parlamentum (ut nos loquimur) indictum ad quar-

quartum diem hujus menſis, rejectum eſt in decimum nonum Aprilis. Studia Geometriæ & linguæ Græcæ, de quibus ſcribis, ſunt haud dubie pulcherrima, ſed metuo, ne tibi deſit tempus ad ea perſequenda. Ariſtoteles eſt quidem præſtantiſſimus author, ſed plerunque eſt adeo brevis, & acutus, ut etiam iis, qui totam vitam in lectione ejus contriverunt, videatur obſcurus. Plutarchus & alii ejuſmodi ſcriptores videntur magis convenire tuis rationibus: nam cum parum tibi ſuperſit temporis, ad ſtudia, nihil debes tribuere iis, quæ non potes perſequi, ne tantundem decedat iis, quæ ſunt maxime neceſſaria. Nihil quidem eſt tam difficile, quo non penetrare poſſet illa divina vis ingenii tui, ſi tibi in literis ſeneſcere concederetur; verum tu alio avocaberis ſtatim, ubi in patriam redieris. Vereor ne hæc ſæpius repetendo tibi ſim moleſtus, in qua re peto, ut mihi ignoſcas, nec etiam quod ſoleam liberius tecum jocari, ægreferas. Id facio, ut animum feſſum & patriæ calamitatibus oppreſſum, recreem, ſola enim mihi ſupereſt recordatio noſtræ amicitiæ, quæ me oblectet. Ago tibi maxi-

maximas gratias, quod de effigie tua tam liberaliter promittas. Ego tibi omnia fauſta & fœlicia precor. Viennæ 19. die Februarii, 1574.

XVI.

IAm ex meo erga te amore percipio ſuaviſſimos illos fructus, quos ſemper expetivi, & ſperavi, cum videam eos, quos ob virtutem plurimi facio, te effuſiſſime amare & laudare: literæ enim, quas jam ab ipſis accepi, vehementiſſimum ipſorum erga te amorem ſpirant, & nihil fere aliud, quam tuas laudes continent: ad quas Dominus Comes adjicit, ſe tantum fructus & voluptatis ex tua conſuetudine percipere, ut ſi quid votis perfici poſſe ſperaret, nihil magis optaret, quam rationes veſtras ferre, ut una perpetuo viveretis. Ego vero in eo me effero, quod fuerim conciliator iſtius veſtræ amicitiæ, aut ſaltem ejus contrahendæ vobis occaſionem prębuerim: nam morum ſimilitudo, & idem in vobis virtutis ſtudium eam conciliavit. Quandiu, mi dulciſſime fili, à teipſo non diſceſſeris, nuſquam deerunt boni viri, qui te ament, & erga te ſint officioſi: &

& ſi in prima adoleſcentia tua virtus tam ſuaves fructus tibi parit, quid credis futurum, poſt viginti, aut triginta annos, ſi illud præclarum tuum inſtitutum conſtanter urſeris? Quę de Walſynghamo ſcripſiſti, ſunt mihi gratiſſima. Gaudeo bonum & præſtantem virum, & cujus benevolentiam erga me ſum expertus, tuliſſe aliquod præmium laborum, quos pro repub. ſuſtinuit, & laudo reginæ prudentiam: nam ſibi, & ſuo regno nulla ratione melius conſulere poteſt, quam ſi tales viros ad reipub. adminiſtrationem adhibeat. Scripſi in poſtremis meis literis, quædam de rebus Hibernicis, quæ cuperem non eſſe vera. Rationes Hiſpanorum magis ac magis turbantur in inferiore Germania: nam ab ipſis etiam Gallis videntur ſibi poſt acceptam illam cladem, aliquid metuere: jam enim urbes, quæ ad Galliam ſpectant, validioribus præſidiis quam antea firmant. Quam ridiculum autem eſt quod ingenio ſuperati ſint ab Hollandis, quorum ſimplicitas ab omnibus ridetur, imo quorum ſtupiditas olim in proverbium abvierit, Auris Batava. Scribam ſtratagema. Duas naves ita inſtruxé-

ſtruxerunt iis rebus, quæ conſpici poterant, ut viderentur Hiſpanicæ. Sic inſtructæ, tanquam fugientes hoſtem, quanta potuerunt contentione navigarunt ad eum locum, in quo erat ſtatio claſſis Hiſpanicæ, ejus auxilium quanto poterant clamore implorantes. Perſequebantur eas aliquot naves Geuſiorum, diſplodentes multa majora tormenta, perinde ac ſi cupidi fuiſſent eas ita conquaſſandi, ut mergerentur: verum ſuis tormentis nullos globos inſeruerant. Hiſpani exiſtimantes, ſibi fore ignominioſum, & ſocios judicaturos parum in ipſis eſſe præſidii repoſitum, ſi paterētur naves iſtas in ſuo conſpectu ab adverſariis opprimi, eduxerunt, claſſem ex portu, ut iis, quos ſuos exiſtimabant, ſuppetias ferrent. Facto pugnæ initio, duæ illæ naves fugitivæ quæ ſe ad claſſem Hiſpanicam receperant, depoſita larva cœperunt uno impetu plura tormenta diſplodere, & multum damni intulerunt Hiſpanis, qui inopinato caſu territi, de fuga potius, quam de pugna cogitaverunt. Captæ ſunt undecim ipſorum naves, & abductæ Fliſſingam. Quot merſæ fuerint, nondum ſcio. Iulianus Romerus

merus miles veteranus, fuit ductor claſſis Hiſpanicæ, qui cum videret, navem qua vehebatur, circumventam ab hoſtibus, de ea deſiliit, & in vicinam inſulam enatavit. Sunt qui ſcribant, Midelburgum feciſſe deditionem: alii dicunt, poſſe adhuc aliquot dies ſubſiſtere, Hiſpanoſque reſtaurare claſſem, ut illi ſubveniant. Scripſit ad me Geneva Perrotus, ad quem tibi dederam literas. Dolet ſibi non eſſe datam occaſionem tibi gratificandi. Quantum poſſum ex ejus literis conjicere, ibi ſperant pacem in Gallia coalituram. Rex Poloniæ venit Cracoviam 18. die hujus menſis. Inauguratus eſt 21. Præſtitit jusjurandum, quod ſoliti ſunt præſtare reges, qui ante ipſum regnarunt, cui hoc tantum fuit additum: Pacem & tranquillitatem inter diſſidentes de religione, tuebor & manutenebo. Noſtri Galli non valde prædicant Polonorum humanitatem. Interrogabam nuper quendam hominem facetum, qui inde ægrotus huc venit, quare in tantum periculum ſe conjeciſſet. Reſpondit ſe metuiſſe ne ibi moreretur, quoniam exiſtimet nullam inde eſſe viam ad cœlum, quæ
ſit

ſit trita. Ego non ita contemno tuum Cambrum ut tu ſcribis, nam niſi eſſet in ipſo aliquid ingenii, non poſſet tam inſigniter ineptire. Non tantum autem nolo tibi, aut tuo Greſſinio eripere veſtrum Brennum, quamvis dicatur fuiſſe meus popularis, Senones enim aſſcribuntur Burgundiæ, ſed etiam vobis permitto, ex hiſtoria Gallica aliquot ejuſmodi latrones deligere, quos in gentem veſtram adoptetis: vel potius deligite ex iis, qui ſunt ſuperſtites, & ut ſuccubis utamini ad inſitionem in veſtra Cambria, ubi exiſtimo eſſe multas infrugiferas arbores. Puto ſupereſſe adhuc aliquos in Germania ex poſteritate iſtius veſtri Brenni: nam ſcribunt, nuper ſpoliatum fuiſſe ſummum templum Colonienſe, quod fuit totius Germaniæ, ſicut Delphicum Græciæ, opulentiſsimum. Sunt qui æſtiment ea, quæ inde fuerunt ablata, centies mille aureis. De tuo Brenno tamen tibi etiam tranſigendum erit, cum Domino Jacobo, cum is ſit Burgundus. Tu tandem ad literas tuas attexis elegantem calumniam, vel potius caudam vulpinam, ut me vel Cambrum, vel forte utrumque com-

committas cum meo Delio, cum ex literis meis colligis, ipſum ſcribere omnes Saxones eſſe latrones, aut piratas: nam ſcribit de iis Saxonibus tantum, qui fuerunt Anglorum progenitores: milites enim Saxonici noſtra ætate ſunt magis religioſi, & putant ſibi obtemperandum eſſe Chriſto, dicenti, alter alterius onera portate, præſertim cum incidunt in mercatores, quibus loculi ſunt graves pecunia. Poſtea inſultas Hubertis, cum tamen nullos habueris tui amantiores in Germania. Cave tibi ab illo Huberto, venatorum divo tutelari, quem Eraſmus dicit eſſe terribilem, eo quod ſit armatus furore, quem immittit ſui numinis contemptoribus. Salutavi Dn. Vulcobium, & Bonchetollum tuo nomine. Sunt tui amantiſsimi, & te reſalutant, ac expetunt tuum ad nos reditum, in qua re ſi ipſis obſecutus fueris, tu me perpetuo beabis. Rogo ut Illuſtrem Dominum Comitem, & reliquos amicos ſalutes officioſe meo nomine. Reſcribam ipſis, ubi aliquid nactus fuero ocii: nam jam plane obruor, & tamen non poſſum facere finem nugandi tecum. Jam hic habeo tabellarium, ex noſtra

noſtra aula, per quem reſcribendum eſt mihi ad plures. Jam etiam cogor mittere Francofurtum tot epiſtolas ad amicos, qui ex variis locis eo venient, ut mihi neceſſe ſit noctes aliquot inſomnes tranſigere. Bene vale. Viennæ 26. Febr. 1574.

XVII.

TU reverſus ad tuas Venetias, tanquam ex ſublimi loco deſpiciens nobis inſultas, repetiſque illam veterem tuam cantilenam, de tua negligentia, quam dicis injuſte à me fuiſſe accuſatam. Poſtea adjicis recriminationem, & rides bonos illos viros, Bartolum & Baldum, quos dicis deſcendiſſe ad commune Italorum ſepulchrum. Credo, quod non multis diebus, poſtquam ita tibi placuiſti, acceperis à me literas, quæ iſtam tuam voluptatem pulchre deterſerunt. Cœperat me pœnitere, quod paulo vehementius ad te ſcripſiſſem, ſed jam magis pœnitet, me quod pœnituerit. Brevi ex tuis literis intelligam, quam ſuaviter illæ meæ te titillaverint. Jam dubito an ſint vera ea, quæ de tumultibus excitatis in Hibernia, & clade à veſtris

veſtris accepta, ante aliquot dies ad te ſcripſi. Quidam enim jam ſcripſit Antverpia, recens ſolviſſe ex Anglia quingentos milites, partim Gallos, partim Anglos, qui ad Principem Orangium navigaverint, ſeque fuiſſe in Anglia, quum iſti ſolverunt: quod non exiſtimo veſtros permiſſuros fuiſſe, ſi Hibernico bello eſſent impliciti. Ad hæc accedit, quod nullis poſtea literis confirmata ſunt ea, quæ de illo bello huc perſcripſerant Hiſpani, quæ ſi eſſent vera, hauddubie ea ſæpius repetiviſſent, cum præſertim in iis ſuis rebus parum ſecundis vicinorum res adverſas in cenſu ſuo ponant, & maxime eorum qui texuerunt hanc telam, cui ſunt ita irretiti, ut dum conantur ſe explicare, magis ac magis ſe involvant. Inter ejuſmodi autem textores vos Dominos Anglos primas partes obtinere, nec ipſi dubitant, nec quiſquam alius: nec ſatis eſt vobis excitaſſe tantum incendium, niſi etiam ſuppeditatis ſubinde fomentis, detis operam ne reſtinguatur. Si non habes commodum hoſpitium Patavii, poteris habere Mediolani in arce, ſi libet eo excurrere. Hiſpani irritati ſua clade, fortiter

ter conviciantur Anglis, Germanis, & Gallis, tanquam authoribus ſuorum malorum, & dicunt omnes eſſe hæreticos, & dignos, qui vivi comburantur. Fortuna autem tam crudeliter ſævit in bonum illum Commendatorem, ut, cum omnes hactenus crediderint, eum multum valere ſapientia, de ea re jam moveatur ei quæſtio: eo quod coëgerit confligere ſuos clamantes ſe eſſe impares hoſtibus, & mare eſſe procellis & tempeſtatibus turbatiſſimum. In hoc tamen nequaquam eſt ſuæ ſapientiæ oblitus, quod ſe extra aleam & periculum pugnæ collocaverit, & Neptunum ac bellatores furentes procul à terra ſpectaverit. Liber Anglicus, quem mihi hic oſtendiſti, converſus eſt in linguam Gallicam, cui etiam plura ſunt addita à quodam, qui conatur diluere crimina, de quibus regina Scotiæ accuſatur. Habui apud me per aliquot dies exemplar, quod puto miſſum fuiſſe ad Imperatorem, cujus bonam partem legi. Obſecro mi chariſsime Sydnæe, & obteſtor te per noſtram amicitiam, ut caveas, ne quis ſciat te ejuſmodi ſcripta apud te habere. Valde doleo, quod tecum non ſim plura

plura de iis rebus locutus ante tuum diſceſſum, & ob eam cauſam & alias eo pertinentes ita cupio tecum colloqui, ut ſi ullo modo mihi liceret, ad te ſtatim excurrerem. Crede mihi in Monarchiis virtutem ſæpius eſſe exitio iis, qui ſunt Illuſtri loco nati, quam vitium. Ejus rei non eſt opus petere exempla ex veteribus hiſtoriis, quot enim nobis ſuppeditare poteſt ſolius Henrici Octavi vita? & ut nihil apud te diſſimulem, veſtra gens his malis videtur fuiſſe maxime obnoxia, ſed nos eam palmam vobis jam eripuimus. Sed vereor, ne poſt non multos annos tales tragœdiæ apud vos in theatrum reducantur, cum ſint qui materiam ad eam rem præparent. Ego oro Deum, ut tua virtus tibi ac patriæ tuæ ſit ſalutaris. Sed de iis alias. Mihi eſt gratiſſimum quod pronunciationem tuam emendare conſtitueris: nam nihil aliud tibi defuit ad ſummam laudem & ſuavitatem, præter hoc unum, & diligentiam in ſcribendo ad me. Ne moreris tuorum popularium judicia, in ea re, ſed potius exterorum, quorum cauſa latinæ linguæ uſum tibi comparaſti: immo ego conſulo ubi in patriam re-

dieris, ut adjungas tuis fratribus Præceptorem externum, qui eos in literis inſtituat. Si interdum ad Dominum Vulcobium ſcriberes, recte faceres. Eſt tui amantiſſimus. Salutat te officioſe noſter Abbondius. Scripſit etiam nuper ad me Doct. Andreas Paulus, cujus nomine te antea ſalutavi, ut tibi denuo ſignificarem, ipſum eſſe tui amantiſſimum & cupidiſſimum tibi gratificandi. Jube ſaltem: ut eos tuo nomine reſalutem. Bene vale. Viennæ 5. Martii, 1574.

XVIII.

TU non ſatis attente legiſti meas literas, ad quas jam reſpondiſti, cum exiſtimes, me ideo tam graviter tecum expoſtulaſſe, quia de tuo ad nos reditu dudum nullam in tuis literis mentionem feceras. Cauſa meæ expoſtulationis fuit prætermiſſum à te ſcribendi officium, ut tunc arbitrabar, nam nullas à te literas acceperam, ſed tamen poſtea animadverti, id non accidiſſe tua culpa; nam accepi tuas literas poſt diſceſſum tabellarii, cui meæ erant traditæ. Quare me jam utcunque

que pœnitet, quod paulo durior erga te fuerim, cum præſertim non commoverim tibi bilem, ut ſperabam me facturum. Sed quid eſt opus tam accurata excuſatione, cum ſi tunc non peccaſti, antea peccaveris, aut poſtea peccabis, & ſic non potui non recte facere, quum te accuſavi. Video tibi tantum eſſe ocii à tuis rebus, ut etiam aliena curare poſſis, & laudo quod de mea exiſtimatione ſis ita ſollicitus. Admones me officii, & ſcribis, te mirari, quod non reſpondeam ad literas eorum, qui ſunt mei amantiſſimi. An putas me non videre quo hæc ſpectent, aut tuas artes non intelligere? Quam tibi eſſet gratum, ſi tantum temporis ſcribendis ad alios literis impenderem, ut mihi deeſſet ad ſcribendum tibi: nam ita haberes occaſionem diſcedendi à conventione, quam inter nos iniimus, cujus forte te jam pœnitet, quia piget tam ſæpe ſcribere. Verum ego te conſtrictum teneo, & dabo operam, ut, velis nolis, cogaris pacta obſervare, aut inſignem tuæ exiſtimationis jacturam apud communes noſtros amicos facere. Gaudeo, quod contraxeris noticiam cum clariſſimo Domino Doct.

Zindelino, cujus eruditionem, prudentiam, & integritatem omnes, quibus cum eo familiaritas interceſſit, mirum in modum prædicant. Da igitur operam, ut ſæpe cum ipſo ſis, & ut ex ejus amicitia fructum percipias. Nulla re magis formatur juvenum judicium, quam conſuetudine ejuſmodi hominum, quorum judicium de variis rebus audire poſſunt. Quæ de Montmorancio ſcribis, antea non audivi, ſed quo magis ſcelerata & flagitioſa ſunt, quæ inde adferuntur, eo facilius credo eſſe vera: nam exiſtimo animos contaminatos illo immani facinore, cujus tu & ego fuimus ſpectatores, agitari furiis, & in ſuam ac aliorum perniciem impelli. Non eſt opus ipſis alio carnifice, quam ſuis moribus, illi ſatis eos punient. Meminiſti, quid tibi de iis rebus dixerim, quum te à nobis diſcedentem deducerem. Ego ſum adhuc in ea ſententia, ac mihi videntur omnia eo inclinare. Quandiu non mutabimus mores, eandem ſemper fortunam experiemur. Clamemus ad Deum, petentes cum propheta, ut in die furoris ſui recordetur miſericordiæ ſuæ. Jacta eſt alea, ut ait ille, nec in-

cendium ob religionem excitatum in orbe Chriſtiano, alia re quam ejus ruina reſtingui poterit, cum noſtri adverſarii ſerio dent operam, ne huic flammæ fomenta deſint: quod tamen hactenus ſine magno ſuo commodo fecerunt. Mi chariſſime Sydnæe, de nullis rebus libentius, quam de his tecum colloquerer, aut etiam ſcriberem, niſi periculoſum eſſet talia literis committere. Legi his diebus, vel potius noctibus, (nam interdiu non fuit ocium) multa in veſtro monacho Matthæo Paris, qui quamvis ſæpenumero ſit ineptus, tamen aliud agens pulchre depingit tyrannidem, quam Pontifices Romani in Principes illius ætatis exercuerunt. Non minus ſuperbe vobis tunc imperabant, nec minus avare vos compilabant, quam ſi ab ipſis bello ſubacti fuiſſetis Non miror ſplendorem urbium Italicarum, cum per tot annos converſa ſint eo ſpolia tot gentium, quas Italorum impoſturæ, vel potius ipſarum ſtultitia jugum illud aulæ Romanæ ſubire coëgerunt. Vellem me non egiſſe tecum de tua effigie, quoniam video eam rem tibi moleſtiam adferre. Saluta Dn. Bruſchet-

tum meo nomine, cui ago gratias pro elegantiſſimis ſuis literis. Bene vale. Viennæ die Æquinoctii, 1574.

XIX.

TU accuſas me, quaſi parum amanter fecerim, quod de itinere meo in Poloniam nihil ad te ſcripſerim, & quidem merito, cum tantam fidem mihi habeas in concredendis tuis conſiliis, ut jamjam diſceſſurus, ſcripſeris te proficiſci Genuam, hoc eſt, quum nemo id ignoraret: imo in tuis literis oſtendis, te dubitaſſe, an de ea re ad me ſcriberes, & tamen mea plurimum intererat, illud prius ſcire, ne interea, dum tu abes, darem ad te literas, quas periculoſum eſſet in alienas manus devenire: quod ſane feci, nec ad te ſolum ejuſmodi literas dedi, ſed etiam ad Dominum Comitem Hanavienſem, & ad alios amicos, quos habeo in ejus familia, eaſque incluſi faſciculo tibi inſcripto: quare non reddentur ipſis ante tuum reditum, ſed ſane non bene mecum ageretur, ſi ab ignoto aliquo reſignarentur: quædam enim inſerui, quæ non ab omnibus probarentur. Vide igitur, quam bene conſulueris ami-

eo dum tua conſilia occultas. Metuiſti forte, ne occurrerem tibi in reditu; & te bene nummatum ſpoliarem. Miror Cratonem ſcripſiſſe, quæ dicis, cum nec apud ipſum, nec apud quenquam alium ejus rei mentionem hic fecerim. An ex noſtra aula habeat neſcio: nam de ea re verbum nullum apud me unquam fecit, cum tamen frequens ſim apud ipſum. Deponam pudorem, & fiam ineptus, ne apud te, (ut loquitur poëta) occupem obſcuri ſpeciem vel diſſimulatoris, teque omni ſuſpicione liberabo. Scripſiſti ad me, (ſi recte memini) idque non ſemel repetiviſti, te omnino decreviſſe, proficiſci in Poloniam ſub tempus regiæ inaugurationis, cujus cupiebas eſſe ſpectator. Cum id animadverterem, ſcripſi in noſtram aulam, petiique ut mihi liceret Cracoviam excurrere, ubi quoſdam amicos me velle convenire dicebam. Hoc tamen ita mihi concedi petebam, ut eſſet in meo arbitrio, id facere, vel intermittere. Perfecerunt amici, ut acciperem reſponſum ex animi mei ſententia, quod nulli mortali hactenus indicavi. Mi chariſſime Sydnæe, hæc omnia tui cauſa inſtituebantur à me,

nam ſi huc veniſſes, ut ſcribebas te venturum, conſtitueram te Cracoviam uſque comitari, etiamſi non ignorarem me id ſine periculo non facturum. Sed tamen faciebat meus erga te amor, ut pericula non magnopere curarem, modo tibi à me diſcedenti hoc officium forte poſtremum, præſtarem. Sperabam enim me ibi conciliaturum tibi aliquot amicos, & credebam meam conſuetudinem in moleſto itinere tibi non fore ingratam. Vide quam ſim perfrictæ frontis, qui audeam hæc ſcribere, quæ quidem, teſtor Deum, eſſe vera, ſed tamen nullam unquam eorum apud te mentionem feciſſem, niſi mihi occaſionem præbuiſſes. Niſi me fallit memoria, ſemel ad te ita ſcripſi. Si hoc iter ſuſceperis, faciam aliquid, quod ſpero non fore tibi ingratum. Nolui autem hoc clarius explicare, vel conſilium meum magis patefacere, ne excitarem in te majorem cupiditatem ſuſcipiendi illud iter, quod non parum habuiſſet incommodi ob hybernas tempeſtates, nec forte etiam caruiſſet periculo. Vellem ſane te fuiſſe ſpectatorem ceremoniarum inaugurationis, ac etiam ſplendoris ac pomparum Poloni-

lonicarum, quæ incredibiles fuiſſe dicuntur. Sed tamen hæc ſpectacula tibi magnis moleſtiis conſtitiſſent: quotquot enim exteri eo venerunt, non multum humanitatis ſunt experti. Poſtquam intellexi res tuas non ferre, ut iter illud ſuſciperes, ego ejus curam ita depoſui, ut ne per ſomnium quidem, mihi unquam poſtea in mentem venerit, nec cum quoquam, ut antea dixi, de eo ſum loquutus. Vide quo me adegerit tua accuſatio, & quas ineptias coëgerit me effutire? quas tamen peto, ut apud te contineas. Ego oro Deum omnipotentem, ut te in hoc tuo Genuenſi itinere conſervet, ac rebus tuis fœliciter peractis, incolumem te ad amicos reducat. Sed ſane oportebit te perreptare montes ſatis aſperos, nec ubique tibi videbuntur mores hominum ſuaviſſimi. Bene vale. Viennæ 18. Martii, 1574.

XX.

QUamvis te forte adhuc detineant ſalebræ Liguſticæ, nolui tamen meam ad te ſcribendi conſuetudinem intermittere, ut, velis nolis, cogatis tandem fateri, me eſſe diligentiorem

te in ſcribendo. Sed metuo, ne exiſtimes me laborare eo morbo quo multi hoc tempore laborant, qui ex nulla alia re voluptatem capiunt, quam ex ſcriptionibus: cui ſane morbo me eſſe minime obnoxium, teſtes erunt plures, mei amici, qui me ſæpe tanquam ceſſatorem accuſant. Verum neſcio quo modo acciderit, ut tui amor animum meum ita incantaverit, ut ad te unicum ſcribens voluptatem non parvam ſentiam. Nolim tamen te id ita accipere, ut exiſtimes illam voluptatem, quam ego percipio, eſſe mihi ſatis amplum præmium mei laboris, & propterea me immerito conqueri quando non reſcribis, cum præſertim à tua virtute proveniat iſte meus amor, qui mihi hanc voluptatem parit, quam propterea tibi acceptam ferre debeo. Ego vobis Ariſtotelicis ſubtilitates illas relinquam, & tecum craſſiore Minerva agam, ac fatebor me eam tibi voluptatem debere, quam ex tuarum literarum lectione percipiam: quæ quo major eſt eo impatientius fero ejus deſiderium, nec potero me continere quin te graviter accuſem, ſi patiaris me ea diu carere. Mones me in tuis poſterio-

ſterioribus literis, ne de aliena ſalute ſim ita ſollicitus, ut meam negligam, te enim ſcire, non eſſe exiguum odium, quo me plurimi Pontificii proſequantur. Mi chariſſime Sydnæe, ſum de tua ſalute ſollicitus, quia conſidero, qui ſint tui natales, quæ tua indoles, quanto ſtudio ad virtutem feraris, & quos progreſſus in ea re jam feceris, & intelligo quantum reſpub. de te ſperare debeat, ſi Deus volet te eſſe diu ſuperſtitem. De me vero longe eſt alia ratio, cum tenuitas ingenii & fortunæ, ac etiam ingraveſcens ætas, non patiantur me vel publice vel privatim multum prodeſſe, etiamſi mihi non deſit voluntas. Quare minus metuo pericula, cum videam vitam meam nemini jam prodeſſe, morte autem me liberandum iis miſeriis in quibus ego vivo. Quid enim triſtius accidere poteſt homini, qui non ſit ab humanitate alienus, quam eſſe ſpectatorem eorum ſcelerum, quæ à decem aut duodecim annis in miſera noſtra Gallia & Belgio perpetrata ſunt, & adhuc perpetrantur. Odium Pontificiorum, de quo ſcribis, non me conturbat. Vita & mors mea in manu Dei ſunt, nec

plus poterunt adverſus me quam ipſis à Deo conceſſum fuerit. Verum ex ipſorum erga me odio eum percipiam fructum, quod minus dolebo, quam alias fuiſſem facturus, quum ipſos pereuntes conſpiciam. Vertit ſe Pontifex Rom. in omnes formas, ut ruentem ſuam tyrannidem fulciat, ſed Deus ejus ſceletata conſilia in ejus exitium convertit. Non aliunde quam ab eo profecta ſunt conſilia de ſupplicio procerum in Belgio, de immani illa cæde tot innocentum hominum in Gallia, & de electione Polonica. Videamus autem quam utilitatem ea conſilia conſultoribus ipſis attulerint, ac principibus qui eorum conſiliis obtemperaverunt. Albanus veniens in Belgium reperit omnia pacata, Pontificiam religionem ubique reſtitutam, florentem opibus regionem, ex qua Princeps percipiebat maxima emolumenta. Cum perſuaſum haberet, non poſſe ibi ſtabiliri Pontificiam religionem niſi tollerentur omnes qui defectionem ab ea meditati videbantur, deduxit res in eum ſtatum, ut Pontifex ac Hiſpani non ſint extra periculum, ne tota regione excidant. Gallia ante bien-

biennium, ut tu ipſe vidiſti, erat pacatiſſima, & incipiebat reſpirare ex tot cladibus, ac ſe utcunque colligere. Habebantur à noſtris conciones in non multis locis. tota vero regni adminiſtratio erat penes Pontificios. Nihilominus Pontifex non contentus ea re, fuit author præclari illius conſilii de tollendis miſeris illis noſtrorum reliquiis, quæ ex tot bellis & injuſtis cædibus ſupererant. Interfectus eſt Amiralius, multique boni viri vna cum ipſo interierunt. Exiſtimavit Pontifex ſe res ſuas in Gallia pulchre ſtabiliviſſe. Quid accidit? Bellum ſtatim exarſit in variis locis Galliæ, ac in ipſius etiam Pontificis ditionem penetravit. Metuo autem ne longe adhuc graviora ſubſequantur: nec audeo quicquam ſperare de pace, de qua nunc agitur. Pontifex perfecit ſuis artibus, ut Andegavenſis præferretur Auſtriaco in Comitiis Polonicis, quoniam exiſtimavit eum fore rigidiorem Auſtriaco in aſſerenda religione Romana, metuebat enim ne Imperator ſuggereret filio leniora conſilia. Aſſequutus eſt regnum Andegavenſis, hoc eſt, ex non parva fœlicitate conjectus eſt in ma-

gnas

gnas miſerias. Pontifex autem amiſit talem ſuæ dignitatis aſſertorem in Gallia, qualem vix poſtea conſequetur. Vides igitur ſcelerata illa aulæ Romanæ conſilia longe alium eventum ſortiri, quam ipſi ſperaverunt. Non tamen propterea deſiſtit ab excitandis ubique tumultibus. Quid tandem fiet? Dicam quod ſentio, & utinam ſim falſus vates. Iſtis bellis civilibus, quibus atteruntur vires Principum Chriſtianorum, ſternitur via Turcis ad occupandam Italiam, cui ſi ſoli periculum illud immineret, forte minus eſſet dolendum, cum ſit officina in qua tantorum malorum cauſæ cuduntur: ſed verendum eſt, ne incendium illud intra ejus fines non contineat ſe, ſed vicinas etiam provincias corripiat ac depaſcatur. Bene vale. Viennæ 26. die Martii 1574. Petii à te aliquoties, ne meas literas cuivis oſtenderes, quod adhuc peto.

XXI.

Vide quam ſim tenax promiſſi, qui nullis literis à te dudum acceptis, conſtanter tamen urgeo meum ſcribendi inſtitutum. Immo ſum in hac re

ita

ita religioſus, ut cum non potuerim ante octiduum mittere literas meas, quoniam Domino Vulcobio per occupationes ſcribere non licuit, eas tamen quas tunc ſcripſi, jam mitto, ut tibi præcidam omnem occaſionem accuſandi me negligentiæ, vel te excuſandi. Credo plurimos ex noſtris Gallo-Polonis jam ad vos perveniſſe: non ſolum enim diſperſi ſunt per varia Germaniæ loca, ſed etiam extenderunt ſe ad vicinas gentes, ita ut nulli videantur apud ipſum regem manſuri, quamvis plurimi in animo prius habuerint aliquandiu manere, ſed Poloni inierunt optimam rationem remittendi eos in patriam. Multi hac faciunt iter. Imperator humaniter excepit Ducem Cenomanum & Marchionem Albovium ejus patruelem. Albovius recta in Galliam contendit. Alter profectus eſt Venetias, inde, ut ajunt, ad Meliten ſes iturus. Ferrarienſis hic diu fuit. Conjugium ejus cum Bavara nondum eſt certum: nam habet rivalem regẽ Portugalliæ. Turcæ faceſſunt nobis multum negotii in Hungaria ſuis crebris excurſionibus, ſuis rapinis prætexunt munitionem extructam in Kalo à noſtris, dum hic eſſes,

eſſes, quam dicunt in ſuo ſolo eſſe extructam, & ſe propterea non quieturos, donec diruatur. Nos autem non ſumus ſatis inſtructi ad vim repellendam, nec etiam audemus eos nimis irritare, interea dum agimus de prorogatione induciarum, in qua re videntur Turcæ ſe præbere difficiliores. De infœlice noſtra Gallia nihil ſcribam, quia exiſtimo plura ad vos inde perſcribi, quam huc ad nos. In Belgio bellum magis ac magis accenditur. Arauſienſis dicitur nactus eſſe Midelburgi opimam prædam. Mondragonius præfectus Midelburgenſis miſſus ad Hiſpanos ut de permutatione quorundam captivorum cum ipſis ageret, promiſit ſe intra duos menſes ad Arauſienſem reverſurum, ſi id non impetraret, ſeque jurejurando ac obſidibus datis obſtrinxit. Verum ubi venit Antverpiam, Commendator mandavit cuidam Ieſuitæ Hiſpano, quem padre Strigoſa nominant, ut eum abſolveret à jurejurando; dicens fidem non eſſe ſervandam hæreticis. Credo, quod Geuſii poſthac potius laqueis quam jurejurando conſtringent eos, qui in ipſorum manus incident. Arauſienſis

rebus

rebus in Zelandia conſtitutis, rediit in Hollandiam, cum quadraginta navibus. Quinquaginta aliæ navigantes in occidentem inciderunt ad fretum Caletenſe, in ſeptem & viginti Hiſpanicas, Portugallenſes & Gallicas, ex quibus duas & viginti redegerunt in ſuam poteſtatem, reliquæ quinque ſibi fuga ſalutem quæſiverunt. Nondum hic ſcimus an Dux Chriſtophorus Palatinus, & Comes Ludovicus Naſſavius Moſam cum copiis trajecerint. Habuerunt diu caſtra inter Aquiſgranum & Trajectum ſuperius, cujus partem eam quæ eſt in dextra ripa Moſæ occupaverant. Dicunt hic Hiſpani Sanctium Davilam ad ſeptingentos ex eorum militibus cæcidiſſe. Inſtruitur apud Cantabros claſſis ſexaginta navium, cum qua dicunt Joannem ab Auſtria navigaturum in Belgium, quod ſi fiet, habebit forte qui ipſum in itinere ſalutent. Sed vix credo regem Hiſpaniæ abductu-rum eum ex Italia, cui non parum imminet periculi à claſſe Turcica. Bizarrus ſcripſit ad Dn. Vulcobium neſcio quid accidiſſe in Anglia, ob quod regina auxerit numerum cuſtodum cor-

corporis, ſed rem non explicat. Si quid habes de ea re, rogo ut id mihi ſignifices. Bene vale & amicos ſaluta. Viennæ Calend. April. 1574.

XXII.

Metui quum proficiſcereris in Italiam, ne quid de moribus iſtius gentis in animum tuum paulatim irreperet, quod ejus candorem & puritatem ſi non plane commacularet, obſcuriorem tamen nonnihil redderet. Sed quia promittebas te non tranſgreſſurum Apenninum, ac cito ad nos reverſurum putabam te animum purum & ab omni labe immunem ad nos referre poſſe; cum præſertim conſtituiſſes vivere apud Venetos & Paravinos, qui videntur adhuc nonnihil retinere de ſimplicitate illarum gentium, à quibus ducunt originem. Sive enim Phryges, ſive Paphlagones, ſive Galli fuerunt eorum progenitores, ii antiquitus uſque ad ſtoliditatem ſimplices ab omnibus ſunt habiti. Jam vero cum ſis profectus ad Hetruſcos & Ligures, adeo vafros, ac verſutos homines, ut reliqui Itali ſibi etiam ab iis metuant, vacillaret mea de te ſpes, niſi obſtaret

meus erga te amor, qui tantus eſt, ut ſi ipſe meis oculis aliquid quod nollem à te commiſſum cernerem, non tamen permitteret me illud credere. Ne vero exiſtimes me temere aut maligne de Hetruſcis & Liguribus judicare, quas ejus rei cauſas habeam, non pigebit indicare, ut diligentius tibi ab ipſis caveas. Nemo fere eſt qui ignoret, Hetruſcos & præſertim Florentinos, eſſe authores & inventores omnium malarum artium, quibus uſi plerique Principes Chriſtiani, noſtra ac patrum noſtrorum memoria, lenes & bene conſtitutos Principatus in tyrannides converterunt, perſuaſi, nihil eſſe mutabilius voluntate populi, eoſque ſtulte facere, qui ejus benevolentiæ fidunt. Satius itaque eſſe eum variis exactionum generibus, & aliis injuriis ita opprimere, ut nihil ſuperſit ipſi virium ad repetendam libertatem, & cogatur, ut ille apud Plautum, dicere: Indigna digna habenda ſunt, herus quæ facit. Quod ſi audiviſſent alium Poëtam dicentem: Qui ſceptra duro ſævus imperio regit, Timet timentes, metus in autorem redit; forte non incidiſſent in illas calamitates, in quas multi

multi eorum inciderunt: quamvis exiſtimem levia eſſe mala, quæ hactenus ſunt perpeſſi, ſi conferantur ad ea quæ poſtea ſequentur. Quanto vero ager Liguſticus eſt aſperior & aridior Hetruſco, tanto mihi videntur ipſi Ligures Hetruſcis acutiores & ſolertiores. Hetruſci enim id tantum agunt, ut ſuggerendo Principibus perverſa conſilia, ſeſe in ipſorum familiaritatem inſinuent, quod quandocunque conſequuntur, non ſit ſine multorum odio, & non parvo ipſorum periculo. Ligures autem ſunt longe cautiores, ac majora præmia cum minore periculo ſectantur: nam ſcopus in quem collimant, non eſt gratia aut benevolentia Principum, ſed ipſi principatus, ad quos plures ex ipſis noſtra ætate perveniſſe videmus. At quibus artibus? Favore & Piratica. Dum enim noſtri Principes ſtultis odiis inter ſe certant, ac ignava bella gerunt, deque iis potius conſulunt fœneratores, quam rei militaris peritos, fœneratores ſuis occaſionibus utentes, pro pecunia, quam ipſis locant, iniquiſſimum fœnus exigunt, eorumque vectigalia pro locata pecunia pignori accipiunt, parvoque redi-

redimunt, ac tam acerbe exigunt, ut plerumque fructus, quos inde percipiunt, in duobus aut tribus annis ſortem ſuperent, ſeu pecuniam quam Principi mutuo dederunt. Ut autem intelligas, quanto cum artificio tui Ligures fœnus exerceant, ſcire te oportet, Hiſpanos (qui ſibi videntur omnium hominum acutiſſimi) ita oppreſſos eſſe eorum fœnore, ut ſuo regi petenti ab ipſis ingentem pecuniæ ſummam, nuper reſponderint, ſe libenter daturos, quicquid peteret, ſi modo iſtas Harpyias & hirudines Liguſticas ex Hiſpania pelleret. Qui vero piraticam exercent, tanto ab iſtis differunt; quantum latrones à furibus. Extruunt triremes, & alia genera navium ad piraticam exercendam, & corruptis pecunia vel aliquo alio munere iis, qui apud regem Hiſpaniæ valent authoritate perficiunt, ut à rege annuo ſtipendio conducantur, ea conditione, ut in bello navent ei operam adverſus hoſtes, in pace vero tutentur litora Italiæ, Hiſpaniæ, Siciliæ, Sardiniæ & Balearum adverſus piratas. Quomodo autem hæc præſtant? Primum paciſcuntur cum Turcis & Aphris eandem

artem

artem quam ipſi profitentibus, ne ſibi in mari occurrant, aut ſe mutuo impediant, ſed dum iſti noſtri excurrunt in Aphricam, aut Græciam prædandi cauſa, illi alteri litora Italiæ, Hiſpaniæ, & Inſularum maris Tyrrheni diripiant. In bello vero nihil eſt ipſis ignavius. Si quid ipſis mandetur, quod periculi aliquid adjunctum habeat, tergiverſantur ac ſe excuſant. Si non admittuntur eorum excuſationes, cunctantur ſaltem, & quaſcumque poſſunt moræ cauſas nectunt. Præfectos autem claſſium ſemper dehortantur à conflictu, & tamen conſilia pacis, quibuſcumque modis poſſunt conturbant, ut diutius fruantur opimis illis ſuis ſtipendiis ſine periculo, nam quæ dantur ipſis in pace, ſunt longe tenuiora. Quod ſi in præfecto claſſis tantum ſit animi, aut conſilii, ut non patiatur ſe ab iſtis decipi, ſed aggrediatur hoſtem quandocumque rei bene gerendæ ſeſe offert occaſio, tum demum videres iſtos trepidantes, & ſe aut pugnæ ſubducentes, aut omnium ignaviſſime pugnantes: quod in illa nobili pugna ad Echinadas ſuo magno malo didicerunt eſſe nimis verum Melitenſes, qui ala-

alacriter in hoſtem invecti, ſunt ab iſtis turpiſſime deſerti, & hoſtibus trucidandi relicti. Vide igitur ad quos homines deveneris? Nihil ergo ab illis gentibus unquam prodiit, quod probes: Nequaquam hoc dico, nam maxime probo, quod à centum annis dederunt nobis tres aut quatuor Pontifices Romanos, qui ſua inſana ambitione Pontificatum Romanum ita exoſum reddiderunt, ut ad eum evertendum Luthero viam ſtraviſſe videantur: in qua re ſtrenuam etiam operam navavit bonus ille Alexander Lucretiæ pater, quod nolui reticere, ne Hiſpanos ſua laude & gloria defraudarem, idque odio gentis feciſſe forte tibi viderer. Perpende igitur, quantum tibi periculi immineat à talium hominum conſortio, imo à tota Italia, ubi cum diutius hæreas, quam promiſeris, dicerem te ejus illecebris captum, niſi metuerem, ne tibi bilem denuo moveam & me duriter accipias ſicut antea feciſti. Hoc tamen adjiciam difficilimum eſſe induto candida veſte diu ita verſari in carbonaria, ut veſti de ſuo candore nihil depereat, nec poſſumus diu ambulare in ſole, quin nonnihil ab eo tingamur.

gamur. Bene vale & amicos ſaluta. Viennæ 9. die Aprilis 1574.

XXIII.

NOn credo animum tuum potuiſſe tam ſubito ita imbui moribus illarum gentium, ad quas peregrinatus es, ut hominis, qui te magis quam ſeipſum amat, memoriam prorſus abjeceris, & invideas illi voluptatem quam ſentiet maximam, ubi audiet te incolumem Patavium ad homines tui amantiſſimos rediiſſe. Cum tamen de tuo reditu nihil ſcribas, tu nonnullam occaſionem aliquid tale de te ſuſpicandi mihi præberes, ſi id permitteret tui amor, qui in me imperium obtinet. Sed ſi forte id contigeret, non converterem meam vim in Hetruſcos, aut Ligures, apud quos mihi eſſet natum hoc malum, ſed ipſos Anglos recta aggrederer, omniaque mea ſpicula in ipſos converterem: & quia forte nihil haberem, quod in te reprehenderem, præter inconſtantiam in amicitia, rimarer & corraderem undecumque poſſem, quicquid veſtræ gentis exiſtimationem lædere, aut minuere poſſe putarem, & ita animum meum vindictæ dul-

dulcedine explerem. Nihil tamen temere tentabo, ſed imperabo meo dolori, quouſque aliquid certius de tua voluntate erga me habuero: tunc enim ex re conſilium capiam. Sed jam rixas omittamus. Si ſcirem meas admonitiones aliquid ponderis apud te habituras, monerem te, ſicut antea feci, ne attingas ea loca, quæ Hiſpanico imperio ſubſunt: nam huc à pluribus ſcribitur mitti quotidie ex Anglia militem, & alia belli ſubſidia Hiſpanorum adverſariis, ita ut nemo dubitet, quin Hiſpani ſint infenſo erga vos animo: Immo ipſa Genua eſt ita addicta Hiſpanis, ut neſciam, quam tibi ſit tutum ibi diutius verſari. Sed forte delectaris aſpectu navalis apparatus, qui ibi fieri ſolet, vel ſonitu cathenarum quibus revincti ſunt miſeri remiges, vel te detinet cupiditas conſpiciendi Johannem ab Auſtria redeuntem in Hiſpaniam, ubi vereor ne pro præmio rerum pro republ. fœliciter geſtarum, invidiam referat. Duo enim illi filii naturales regis Hiſpaniæ tanquam ex inferis recens excitati, neſcio quid tale innuere videntur: quos haud dubie amplificabit rex, quantum in ſe erit,

ut huic non deſint potentes æmuli. Quam pulchre omnia inſtruuntur ad agendam in Hiſpania poſt mortem regis talem tragœdiam, qualem his annis in Gallia egimus. Imo ipſi hiſtriones ætate fervidi, forte nolent tam diu expectare. In Gallia jam matureſcunt fructus ſementis factæ quum ibi eſſemus, quos, (ut ſpero) demetent cum lachrymis ii, qui exultabant, quum ſementem ipſam facerent. Infœlix Rex perverſis quorundam conſiliis, eo eſt tandem perductus, ut non ſolum ſit ipſi metuendum ab iis, quos affecit injuria, ſed etiam ab iis in quos plurima contulit beneficia. Video omnia hæc eo modo prorſus evenire, quo à me prædicta fuerunt cuidam meo amico, in prolixiore illa epiſtola, quam legiſti, in qua diſſerebam de itinere regis Poloniæ. Sed nondum eſt malorum finis: imo res ſunt eo redactæ ut impoſſibile ſit, quin adhuc ſequatur major mutatio, & ut ille apud Tacitum dicebat, forte in urbem referentur cineres Pompeii. Etiamſi ſciam has noſtras calamitates eſſe præclarum exemplum divinæ juſtitiæ, habereque omnes bonos in quo Deum glorificent, qui voluit

luit palam oſtendere ſe eſſe juſtum vindicem ſanguinis innocentis, tanta copia, tam ſcelerate effuſi: fateor tamen me eſſe hominem, & ita affici erga patriam, ut ipſius naturæ imperio ingemiſcam ad tantas ejus calamitates, quibus innocentes ſimul cum nocentibus involvuntur. Oro itaque Deum, qui non ſolum eſt juſtus, ſed etiam miſericors, ut ubi iſtorum malorum authores caſtigaverit, miſereatur eorum qui ſe iſtis ſceleribus non contaminaverunt. Ego omnia fauſta & fœlicia tibi precor, & peto ne amicorum memoriã tam cito abjicias. Viennæ 10. Apr. 1574.

XXIV.

Vide meam pertinaciam in te accuſando: nam credo te ſatis intelligere, hanc meam in ſcribendo diligentiam nihil aliud eſſe quam tuæ negligentiæ accuſationem. Licet enim ante biduum ſatis minaciter ad te ſcripſerim, nolui tamen noſtrum Wakerum ſine meis ad te literis dimittere. Non puto eſſe neceſſe, ut eum tibi commendem, cum non ſolum tibi ſit nota ejus virtus & eruditio, ſed etiam erga te officioſus fuerit, & quod

multo majus eſt, te vehementer amet ac colat, & fiet cupidiſſimus tibi inſerviendi ac gratificandi. Itaque non dubito, quin omnem humanitatem ſis ei exhibiturus, cum ſoleas eſſe humaniſſimus erga omnes, præterquam erga me, quem literarum tuarum deſiderium mirifice torquet. Indicabit tibi quis ſit noſtræ aulæ ſtatus, qui fere idem eſt, qui fuit quum hic eſſes. Turcæ nobis vicini per aliquot dies magis abſtinuerunt ab incurſionibus, quam antea, ſed tamen audimus eos convenire magno numero, non procul à Strigonio: quæ res nobis non parvam ſolicitudinem injicit. Noſtris militibus præſidiariis ſunt nuper ſoluta ſtipendia, ſed neſcio quis excogitauit novum genus Aſtronomiæ, quam ipſi artibus liberalibus nequaquam annumerandam eſſe putant: reductus eſt enim in uſum annus Romuleus, hoc eſt, ut decem menſium ſtipendium habeatur pro annuo. Hujuſmodi ſubtilitates nequaquam placent militibus, & propterea multi petunt dimiſſionem, nonnulli etiam ea non petita diſcedunt ex præſidiis. Qui vero ita diſcedunt, conveniunt quodam

in

in loco ad Tibiſcum, qui vicinus eſt ditionibus Imperatoris, Tranſſylvani, & Turcarum, quare metuitur, ne quid moliantur quod nobis malum aliquod attrahat. Si in noſtras ditiones irruperint, damnum eſt nobis certiſſimum. Si in Tranſſylvani, vel Turcarum, ejus rei culpa in nos haud dubie conjiceretur, & captarent occaſionem Turcæ nos vexandi ulciſcendarum injuriarum prætextu. Hiſpani cœperunt de ſuis rebus magnificentius loqui, quam antea, poſtquam amiſerunt Zelandiam, interea tamen Geuſii ipſis eripuerunt oppidum Sevenbergen, quod abeſt octo miliaribus tantum ab Antverpia, & jam munitur ab ipſis: copiæ autem Chriſtophori Palatini & Ludovici Naſſavii ipſorum agros devaſtant. Verum tanta eſt in ipſis humanitas, ut non ſolum hæc ferant, ſed etiam ne videantur ea improbare, idem faciunt quod hoſtes, immo majore, ut audio, damno, quam ipſi, ſuos ſubditos afficiunt. Interea neſcio quid deblaterant de ingenti claſſe, quæ in Hiſpania inſtruitur, cum qua dicunt ſe non id acturos, ut urbes Zelandiæ & Hollandiæ recuperent, ſed ut ulciſcantur ea-

rum infidelitatem, ſe rupturos omnes aggeres ut à mari abſorbeantur. Adducent autem militem Hiſpanicum, Italicum, Helveticum & Germanicum tanto numero, ut non ſolum ſint caſtigaturi ſuos rebelles, ſed etiam vicinas gentes, quæ ipſis bellum iſtud conflaverunt. Sed vos Anglos omnium primos aggredientur, tanquam præcipuos authores iſtorum malorum. Quare vide ne deſis patriæ tuæ, in tam gravi periculo. Non tamen conſulo, ut nimium properes: nam ut ſpero, non obſidebunt hoc vere Londinum, videntur enim valde lente feſtinare. Quoniam ſunt coacti evocare militem, quem habuerunt in Hollandia, ut eum opponerent copiis hoſtilibus, quæ conantur Moſam trajicere. Princeps Arauſienſis duxit copias in Hollandiam, cum quibus fama eſt eum obſidere Amſterdamum conſtituiſſe. Faciant quicquid volent Hiſpani, aut amittent Belgium, aut cogentur hoc bellum tranſactione finire, cujus primum caput erit, ut ipſi omnes ex Belgio diſcedant. Quæ res erit ipſis valde acerba. Repererunt enim quum primum eo venerunt nidum valde tepidum, ex quo

non putabant ſe facile deturbari poſſe. Obſecro, ſi nondum id præſtitiſti quod mihi promiſiſti, de emendanda tua pronunciatione, ut id tandem præſtes: id enim mihi videtur maxime neceſſarium, & tamen eſt facilimum. Bene & fœliciter vale. Viennæ 18. die April. 1574.

XXV.

CRedo te invidiſſe mihi voluptatem, quam ſciebas me ſummam percepturum, ſtatim, ubi ſcirem te Patavium, aut Venetias incolumem ex Liguria rediiſſe: ſaltem dediſti operam, ut ejus ſuavitatem amaro ſucco tuarum accuſationum temperares. Licet autem non potueris efficere, quin ob tuam incolumitatem ſummopere gaudeam, volo tamen tibi referre gratiam pro iſta tua erga me voluntate. Valde prædicas tuam induſtriam, in cavendo, ne perirent literæ, quas ad te ſcriberem interea dum abfuturus eras, & ſi iis adjungerentur aliquæ ad D. Comitem, aut ad alios, ut iis ſtatim redderentur. At mi ſuaviſſime & cautiſſime Sydnæe, in eo non fuiſti ſatis cautus, quod non caviſti, ut faſciculos à

me miſſos, qui plures epiſtolas continere viderentur, ſolveretis, cui tuarum rerum curam commiſeras: nam ſcis me nunquam miſiſſe ad te literas aliis reddendas, quin eas convolverim in faſciculum tibi inſcriptum. Valde autem hoc eſt elegans, quod ſcribis me ſatis oſtendiſſe, quam non bene de te ſentirem, & quam diffiderem te facturum amici officium in reddendis literis, cum ea de re ad Monavium ſcripſerim. Ita didiciſti Florentiæ argutari, aut in amicos acerbus eſſe. Primum tibi prædico, quod non impune feres hanc tantam erga me acerbitatem. Ad te ne in Liguriam de ea re ſcripſiſſem? Ad Dominum Comitem, aut ad aliquem ex ejus familia, ſcribere non potui, quia non habui per quem ad eos literas mitterem: nam non tantum mihi ſumo apud Dominum Vulcobium, ut ad alium quenquam præterquam ad te literas curandas ei tradam, ne ejus humanitate abuti videar: Literas vero ad Monavium ſoleo tradere Cratoni Cæſaris medico, veteri meo amico. Petii ab eo, ut Dom. Welſpergero ſignificaret, me ad ipſos ſcripſiſſe, & eſſe literas incluſas faſciculo tibi inſcripto.

ſcripto. Videorne tibi in ea re tam graviter peccaſſe? cum præſertim ignorarem, quando eſſes reverſurus, & intereſſet Domini Jacobi mature accipere meas literas, in quibus de quadam pecunia ipſi debita ſcribebam: imo mora, quæ intervenit, fuit in cauſa, ut non potuerim hic ejus nomine compellare Baronem à Praga. Negligentiam tuam cogit me interdum accuſare amor, & voluptas, quam percipio ex lectione tuarum literarum, quas ſi denas quotidie ad me mitteres, non tamen expleres meam cupiditatem. Accipio tuam excuſationem de Gallico conſilio in ſuſcipiendo Liguſtico itinere, ſed tamen id debueras ſcribere. Utinam eodem conſilioutereris in præcipitando tuo ad nos reditu. Nolo tibi jam objicere, quod potueris me beare, ſi ex itinere tantum ſcripſiſſes, Vivo & valeo, Florentiæ, vel Genuæ, nam non fuit opus prolixiore epiſtola. Ante quinque, aut ſex dies ſcripſi ad te & ad Dominum Comitem per Wackerum, quem hic noviſti. Cum eſſem obſignaturus meas ad Dominum Comitem literas, venit ad me quidam meus amicus, non parvæ authoritatis

in aula, qui dixit mihi Imperatorem vetuiſſe, ne amplius hic haberentur conciones ab iis, qui puriorem religionem profitentur, quam rem ego ſtatim inſerui meis literis ad Dn. Comitem. Poſtea autem diligentius inquiſivi, & reperi rem ſe ita habere. Soliti ſunt noſtri convenire ad ſua ſacra, & conciones, in ædibus Domini Rokandorff Auſtriæ Mareſchalci. Quando autem hinc abſuit, convenerunt in ædibus Domini ab Eyzing, qui eſt inferioris Auſtriæ præfectus, ſeu Locumtenens Imperatoris, ut loquuntur. E regione ædium ipſius habitat legatus Hiſpanicus, ita ut potuerit ex ſua habitatione concionantis & canentium vocem exaudire: Quare ſæpius petiit ab Imperatore, & quidem (ut audio) regis ſui nomine, ne pateretur eo in loco noſtros habere ſuos conventus; quod tamen hactenus non potuerat impetrare. Die autem ſolis quæ fuit 18. hujus menſis, neſcio quæ nova religio inceſſit Imperatorem quæ reddidit Hiſpanum voti compotem: nam Imperator interdixit Domino ab Eyzing, ne pateretur amplius in ſuis ædibus haberi conciones, qui cum primo

non

non obtemperaret, repetitum eſt interdictum cum interminatione, quod ſignificavit iis, qui in ipſius ædes uſitato more venerant. Id ubi audiverunt quidam ex proceribus, qui una cum aliis advenerant, ut intereſſent concioni, illico profecti ſunt ad Imperatorem, ab eoque ſciſcitati ſunt cauſam, ob quam interdixiſſet, ne religionis cauſa convenirent. Imperator reſpondit, ſe nequaquam interdixiſſe. Cum ſubjeciſſent, quod à Domino ab Eyzing audiverant, Imperator dixit ſe tantum interdixiſſe, ne in illis ædibus convenirent. Ergo dixit Dominus ab Entzeſdorff, licet nobis in aliis ædibus convenire? Cum Imperator reſpondiſſet licere, is duxit concionatorem in ſuas ædes, in quibus bis eo die habita eſt concio. Habes rem ut geſta eſt, quam peto, ut Domino Comiti ſignifices, ut liberetur ab errore, in quem eum induxit mea nimia feſtinatio. Audio iſtic clam divendi libellum lingua Italica ſcriptum, cujus inſcriptio eſt Stratagema regis Galliæ. Si ejus libelli unum aut alterum exemplar nanciſci poteris, facies DOMINO VULCOBIO & mihi rem gratiſſimam,

mam, ſi illud ad nos miſeris, curabis autem complicari parva forma, & ei trades, qui ſolet tuas literas procurare. De tua imagine ſtatues, ut voles. Si ſperares, te brevi ad nos venturum, non neceſſe eſſet eam prius mittere, ſed tu valde lente in ea re feſtinas. Ego tibi omnia fauſta & fœlicia precor, & tibi gratulor incolumem reditum ad amicos: nam mea ira deferbuit interea dum hæc ſcribo. Saluta meo nomine Dominum Bruſquettum, & alios tuos domeſticos. Viennæ 23. die April. 1574.

XXVI.

EGo diem illum, quo te primum vidi, fœlicem mihi illuxiſſe, quamdiu vivam judicabo, quoniam illa indoles virtutis, quæ in vultu, ſermone, ac in omni tua actione eluceſcit, mihi ſtatim injecit maximam cupiditatem contrahendi tecum amicitiam. Cujus rei præter expectationem meam, ſeſe commodiſſima mihi obtulit occaſio, quum neſcio, quo tuo, ſane optimo meo fato, huc appuliſti: ubi id tua humanitate facile ſum conſequutus, quod magno ſtudio ambire conſtitueram.

ram. Factus tibi familiarior deprehendi in te tantam naturæ inclinationem ad virtutem, & tam ardens eam adipiſcendi ſtudium, ut ab eo tempore me ita fœlicem tua amicitia judicaverim, ut in tantis patriæ calamitatibus ex nulla re, præterquam ex tui recordatione, voluptatem capere potuerim: quam ſi vnquam antea, maximam certe percepi ex literis, quas heri à te accepi: quæ nihil aliud continent, quam teſtificationem tuæ probitatis, humamatatis, eximiæ erga me benevolentiæ, & ſolicitudinis in meis miſeriis, quæ omnia mihi merito grata eſſe debent. Sed tamen magis me affecit excellens illa vis ingenii tui, & tam grave judicium de rebus maximis, ut antequam mihi eſſes notus, nunquam mihi quiſquam perſuaſiſſet, tantum prudentiæ in iſtam primam adoleſcentiam cadere. Non me perturbant, mi chariſſime Sydnæe, privatæ meæ calamitates, quæ ſi quando ingruant, eas ſatis forti animo perferre ſoleo, in publicis vero, & præſertim patriæ, ſum non abſimilis matri iudulgenti, quæ vehementer dolet, quando caſtigantur liberi, etiamſi ſciat id ipſos commeruiſſe.

ruiſſe. Nemo ignorat, nos ab aliquot annis tanto ſtudio in noſtram perniciem incubuiſſe, ut mirum ſit nos dudum non periiſſe: quod ego Dei clementiæ & benignitati adſcribo, qui pœnas quibus eramus digni, tandiu diſtulit, ut nobis tempus ad reſipiſcendum concederet. Sed jam res eo devenerunt, ut mihi præ foribus eſſe videantur pœnæ, quibus digni ſunt tantorum ſcelerum authores, à quibus Deus jam repoſcit innocentem ſanguinem tam crudeliter effuſum. Erexerat nos nonnihil ſucceſſus Arauſienſis adverſus Hiſpanos, ſed infœlix illa pugna, in qua ſunt profligatæ copiæ Chriſtophori Palatini & Ludovici Naſſovii, noſtras ſpes rurſus evertit. Si verum eſt Chriſtophorum Palatinum occubuiſſe, ut hic dicunt Hiſpani, qui ſoli de ea re literas acceperunt, quantum dolorem ex ea re ſentiet ſanctiſſimus ille ſenex ejus parens: qui nullam aliam ob cauſam paſſus erat, eum ſe objicere illis periculis, quam ob ſtudium propagandæ veræ religionis, & ſubveniendi iis, qui ab Hiſpanis injuſte opprimuntur. De Italia tu recte judicas. Quandocunque ea potien-

tientur Turcæ, quicquid ſupereſt in ipſis antiquæ virtutis, ſtatim peribit. Ita reliquus orbis Chriſtianus duplicem ex ejus ruina utilitatem percipiet. Supereſt ut tibi gratias agam, quod tam amanter & liberaliter mihi tua deferas, quibus confidenter uterer, ſi mihi aliunde non ſuppeteret, quod ſatis eſſet. Ego ita didici contentus vivere parvo, ut ſperem me non fore amicis gravem. Eſt tamen mihi gratiſſima iſta voluntatis tuæ erga me ſignificatio, eamque habeo pro beneficio. At mi generoſe Sydnæe, illud unicum beneficium à te expeto, ut te ſalvum & incolumem mihi præſtes, quod à Deo, qui ſolus id præſtare poteſt, aſſidue poſco: quandiu enim eris ſalvus & incolumis, tandiu mea omnia mihi eſſe ſalva judicabo. Non ſatis intelligo, cujus injuſtitiæ erga te me accuſes, niſi forte exiſtimas me Domino Comiti id ſuaſiſſe, quod tibi diſſuaſi; quod profecto non feci, imo monui eos non ſemel ut ſibi caverent, & de ea re præcipue ſcripſi ad Dominum Welſpergerum, quem ſane miror in adeundis periculis eſſe jam tam facilem, cum in iis rebus ſciam, eum antea non ſolum

lum fuiſſe cautum & prudentem, ſed interdum etiam viſum eſſe timidiorem. Etiamſi curatores Domini Comitis permiſerint ipſis, ut ea itinera ſuſciperent, non tamen inde ſequitur, ipſis eſſe bene cautum. Itaque non deſinam de ipſis eſſe ſolicitus, prius quam eos ad te rediiſſe ſcivero: quare peto à te, ut quæ de ipſis habebis, ea ad me perſcribas. Expecto cupide præſtantes illos viros, tot neceſſitudinibus tibi conjunctos, quorum in tuis literis mentionem facis, quibus utinam poſſim aliquid præſtare, quod tibi & ipſis ſit gratum. Perſuade ipſis obſecro, ut me utantur, tanquam homine cupidiſſimo tibi & ipſis gratificandi. Bene & fœliciter vale, & amicos ſaluta. Viennæ Calend. Maii, 1574.

XXVII.

CONquererer de brevitate tuarum literarum, nec ullam excuſationem admitterem, niſi adeo mihi gratæ fuiſſent literæ, quas ante octiduum à te accepi, ut quamvis eas ſæpius relegerim, earum tamen lectione animum meum explere hactenus non potuerim. Eæ ſane opportune mihi redditæ

ſunt

ſunt,ad ſublevandum ingentem meum dolorem, cujus neſcio, an unquam juſtiores cauſas habuerim. Ardet funeſto bello infœlix mea patria, & ruit alto à culmine, nec eſt quiſquam, qui ejus vicem doleat: imo omnes judicant, & quidem merito, nos eſſe dignos qui adhuc gravius plectamur. Hiſpani exultant ob victoriam, quam nuper adepti ſunt de Duce Chriſtophoro Palatino, & Comite Ludovico Naſſavio, & ſperant ſe brevi profligaturos Arauſienſem Principem: quod licet ſciam, non fore ipſis tam facile, quam exiſtimant, clades tamen quam acceperunt ii, pro quorum ſucceſſu vota faciebam, non poteſt non me plurimum conturbare. Porro ut nihil mihi ad infœlicitatem deeſſet, omnes fere ii cum quibus à viginti annis in Germania amicitiam colui, & ſuaviter vixi, immo quorum conſuetudo effecit, ut Germaniam pro patria haberem, (omnes, inquam, uno tanquam turbine involuti, ac fortunæ impetu oppreſſi,) merſi ſunt in calamitates, in quibus nec opis, nec auxilii quicquam ipſis adferre poſſum. Imo vero ego metuo, ne aliqui credant,

dant, malorum iſtorum culpam aliquam in me-reſidere: cum iis omnibus rebus prætexatur infœlix illa contentio de cœna Domini. Sed tamen hæc mala non aliunde originem habent, quam ab arrogantia & ambitione Theologorum, quos ſi quis bonus vir ad modeſtiam revocare conetur, aut ſui officii eos placide admoneat, aut omnibus ipſorum decretis non ſubſcribat, ſtatim implacabile odium adverſus ipſum concipiunt, & quibuſcunque modis poſſunt, perniciem ipſi machinantur. Ante viginti menſes fortuna mihi maximum vulnus inflixit in Gallia, uno fere momento omnes amicos, quos ibi habebam, mihi eripiens: nec tamen ejus ergà me accerbitas iſto tanto meo vulnere leniri potuit, cum in Germania ſe infeſtiſſimam præbeat iis, quorum virtus & benevolentia erga me, fecit, ut hujus diuturni mei exilii moleſtias lenius perferrem. Tu itaque, ut antea mihi fuiſti omnium amicorum longe chariſſimus, ità jam fere ſolus mihi ſuperes, cujus recordatione me oblectem, & ex cujus literis in hoc meo luctu & mœrore, voluptatem capiam,

non ideo tantum, quod teſtentur, quantus ſit tuus erga me amor, ſed etiam quod in iis ſemper eluceat excellens illa vis ingenii tui, & futuræ tuæ virtutis ſpem in me magis ac magis confirment. Sed ab his triſtioribus rebus libet animum nonnihil avocare, & reſpondere ad injuſtas tuas accuſationes, vel potius minas, cum (ut ſcribis) conſtitueris Genuenſium injurias ulciſci. Verum ego ignoro, quas injurias intelligas: nam ſi legerent, quæ de ipſis ſcripſi, hauddubie judicarent ea ad ſuam laudem pertinere. Cum enim ſummum bonum conſtituant in iis rebus, de quibus ſcripſi, proculdubio eos maxime dignos laude exiſtimant, qui proxime pertingunt ad ſcopum in quem omnes collimant. Exiſtimareſne veſtram gentem injuria à me affici, ſi dicerem, vos tanta arte ſaltare, ut reliquos homines in ea re facile ſuperetis? cum id laudi apud vos tribuatur, ſintque in veſtra aula non pauci, qui in eo bonam partem ſuæ fœlicitatis conſtituant, idque unicum ſerio agant? Vellem te accepiſſe meas literas, antequam Genuam pervenires: te enim incitaſſent ad aliquid diſcen-

ſcendum ex illis actibus quos tantopere prædicabam: ſed tamen oportuiſſet id apud illos homines diſſimulare: nam nolunt ſua myſteria aliis gentibus prodere, ne præripiant ipſis partem aliquam commodorum, quæ inde ad ipſos proveniunt. Bene vale & amicos ſaluta. Viennæ 7. die Maii, 1574. Dux Nivernenſis heri huc venit.

XXVIII.

LAudo in eo tuam ingenuitatem, quod præmoneas me, ut à te mihi caveam: nam nihil aliud ſibi volunt atroces illæ tuæ minæ. Sed in ea re non obſervas præcepta tui Machiavelli, niſi forte metus tibi expreſſit iſtam grandiloquentiam & verborum magnificentiam, quoniam exiſtimaſti me ea ratione ab inſtituto dimoveri poſſe. Miror tibi non veniſſe in mentem, Burgundos eſſe animo excelſo & indomito, & inſtar palmæ adverſus prementes inſurgere. Sed ut eſt magnanimitatis, adverſariorum inſolentiæ non cedere, ita ad eam pertinet, affici commiſeratione erga eos, qui cum calamitatibus conflictantur, aut quibus calamitates impendent. Itaque depoſita ſimul-

ſimultate jam amici perſonam aſſumam, & hortabor te, ut induſtrium aliquem hominem mature quæras, qui te diligenter in Marraniſmo inſtituat: nam ſine ejus cognitione non eſt, quod quiſquam ſperet, ſe poſthac dignitatem ullam in veſtra Anglia adipiſci poſſe. Hiſpani enim dicunt, ſe mittere in Belgium Joannem ab Auſtria, qui oppreſſis Geuſiis, vos ſolo ſui nominis terrore ſubiget, reginam Scotiæ libertati reſtituet, eam ducet uxorem, & regna Angliç ac Scotię in dotem accipiet. Vellem nomen illud Philippi, quo ita tumes, ut ne quidē ipſi Sancto Huberto parcas, jam poſſe converti in Joannem, ut fieres cognominis tuo futuro Principi, ad cujus gratiam tibi ea ratione pateret facilior acceſſus: quare ſuadeo ut de ea re conſulas veſtros Canoniſtas, inprimis tuum Delium. Quod ſi indulgentiis vel diſpenſatione, vel aliquo alio modo id perfici poterit, cave ne ulli pecuniæ parcas, ut tam claro elogio ornatus ad tuos redire poſſis. Sed extra jocum. Hiſpani tumentes hac recente victoria, non ſolum Geuſiis, ſed & vobis, & Electori Palatino dira minitantur. Dicunt Joannem ab Au-

ſtria

ſtria ductum Mediolano in Belgium magnas copias Hiſpanorum & Italorum. Conſcribuntur etiam Hiſpanis in Germania equites ac pedites magno numero, & etiam ab Helvetiis petunt militem. Præterea inſtruitur in Cantabris claſſis tam valida, ut credant Geuſios, Anglos, & Gallos ne quidem ejus aſpectum ferre poſſe. Quid tu ad hæc? Parturient montes. Ego plane exiſtimo, eos de pace cogitare, cum videant ſe armis nihil hactenus profeciſſe, & eo ſpectare iſtas ampullas verborum, ut quam minimo eam redimant: in qua re plus experientur difficultatis, quam ipſi exiſtiment. Non eſt ita difficile numeroſos exercitus conſcribere, ſed eos diu alere, hoc opus, hic labor eſt. Paucos habent milites in Belgio, & tamen ii tumultuantur ob non ſoluta ſtipendia, & ſuos præfectos in vincula conjecerunt. Credo fore idem fatum Pontificis Rom. quod fuit Priami, nempe, ut intereat ſuperſtes omnibus iis qui eum coluerunt: quod ut fiat, ſerio dant operam iſti reges, qui ſcientes & volentes ſe in exitium præcipitant, ut ejus dignitatem & amplitudinem tueantur.

Vos vulpeculæ ſubduxiſtis vos, & quidem dux fœmina facti, quod eo magis eſt nobis ignominioſum, & pudendum. Credo te in eo errare, quod ſcribis Gallicum legatum reverſum Conſtantinopoli, nam alii de ea re nihil ſcribunt, & frater qui ei mittitur ſucceſſor, eſt adhuc in Polonia. De deſcenſu Florentini ad Rhadamantum, jam hic audiveramus. Pluto cum ſuis habebit jam, quod agat permultos dies. Hic nominabitur olim inter aſtutos & fœlices tyrannos. Spes certa quam mihi jam facis, de tuo ad nos reditu, me plane beavit. Tibi & omnibus Anglis, quicquid in me unquam peccaviſtis jam condono, & me fere pœnitet, quod futuras veſtras calamitates vobis prædixerim. Tibi erit longe commodius, cum Domino Comite per Germaniam iter facere, cum præſertim omnes tui ſint ignari linguæ Germanicæ. Quare conſultius eſt, ut ejus reditum expectes, dummodo ſe expediat ante ſolſtitium: nam valde tibi metuo ab æſtu, cum ſis admodum raro corpore, & ſciam, quam avide, imo quam intemperanter veſcaris fructibus, & propterea tibi prænuncio

febres

febres & dyſenterias, ſi iſtic per æſtatem manſeris. Tantum ſentio levamen doloris, cujus habeo juſtiſſimas cauſas, quum tuas literas lego, aut ad te ſcribo; quare temere inſero meis literis quicquid mihi in mentem venit, quod peto, ut boni conſulas, & tibi perſuadeas, nihil malo animo à me ſcribi. Ubi aliquid certi de tuo diſceſſu decreveris, peto ut id mihi ſignifices, ne fruſtra literas iſtuc mittam. Bene vale & amicos ſaluta, & præſertim Dominum Bruſchettum. Viennæ 13. Maii, 1574.

XXIX.

LAudo in eo tuam virtutem, & bonitatem, mi chariſſime Sydnæe, quod bonorum calamitatibus indoleas, & metuas, ne victoria, qua nuper potiti ſunt Hiſpani, ſit exitio iis, qui ipſorum tyrannidi in Belgio adverſantur, ac pro patriæ libertate pugnant: de qua re quid ſentiam, in proximis meis literis ſcripſi. Quæ autem poſtea ibi accidiſſe audimus, me magis ac magis in ſententia mea confirmant; cum videam bellum converti ab Hiſpanis in latrocinium, qui potius in id intendunt

dunt animum, ut perfide ſocios ſpolient, quam ut ſuos hoſtes opprimant: nam puto vos jam audiviſſe, quanto cum ſcelere poſt illam ſuam victoriam, Antverpiam occupaverint, in quo neſcio an Commendatoris perfidia, an vero ſtultitia magis accuſanda ſit. Quis enim poſtea ipſi fidem habebit? vel quam diſciplinam in exercitu ſancire poterit is, qui præcipuum ejus vinculum ſolvit? Miles aſſuetus ſpoliis ſociorum, nunquam volet prædam cum periculo ex hoſte quærere. Licet Albanus multa illic reprehenſione digna commiſerit, nullum tamen ejus factum tam infame extat, nec unquam tantum flagitium in decus militare admiſiſſet. Champagnæus Cardinalis Granvellani frater qui præerat Antverpiæ, cum quingentis militibus, præclarum ſibi nomen peperit, ita prodita urbe cujus erat ei commiſſa cuſtodia: quamvis neget ſe ejus proditionis fuiſſe conſcium, & de ejus authoribus conqueratur, dicatque ſe in Hiſpaniam iturum, ut totam rem ad regem deferat. Ut vero ejus proditionis ſuſpicionem à ſe removeret, voluit ſe cum ſuis militibus opponere Hiſpa-

F nis,

nis, irrumpentibus in urbem, aut ſaltem id ſimulavit: ſed juſſus eſt à Commendatore cum ſuis urbe excedere. Sit ſane immunis à perfidia, quia eſt Burgundus, nunquam tamen poterit ſtultitiæ opinionem effugere, cum urbi ſuæ curæ commiſſæ non melius præcaverit. Ego quidem doleo caſum præclaræ urbis, ſed ſpero ejus calamitatem profuturam Arauſienſi Principi, nam Walones jam tumultuantur, & minaciter debita ſibi ſtipendia flagitant, & parum abfuit, quin nuper Lovanium occupaverint. Jam vero ſunt ad Bruxellas, ubi ſuburbana omnia diripiunt, & dira civibus minantur, ut ab ipſis pecuniam extorqueant. Arauſienſis interea minime deeſt ſuis occaſionibus: nam nuper occupavit oppidum Meghen, ſitum in dextra ripa Moſæ, ita ut poſſit inde libere in Brabantiam excurrere. Ajunt eum ibi pontem extruere. Ante tres, aut quatuor annos, pervenit illud oppidum ſucceſſione ad filium Barlemontii, quo nullus ex proceribus Belgicis fuit addictior Hiſpanis, aut magis pernicioſa conſilia ipſis ſuggeſſit. Ita Arauſienſis quum oppidum illud occupavit, non

ſolum

ſolum ſuis rebus conſuluit, ſed etiam patriæ, ac privatas ſuas injurias eſt quodammodo ultus. Ita vides res noſtrorum in Belgio non eſſe ita deſperatas, ut iſtic fertur. Quando has meas literas accipies, ſi nondum ad iter eris paratus obſecro, ut de ea re me certiorem facias, ac etiam intra quod tempus ſis huc venturus, & an velis ut te hic expectem (ſi forte contingat Imperatorem ante tuum adventum hinc diſcedere) an vero Pragæ: nam ſperamus Imperatorem intra menſem hinc diſceſſurum, audio enim jam eſſe miſſos aliquos in Bohemiam, cum mandatis de indicendo conventu Calend. Jul. ſed quia id cum conſenſu procerum regni fieri ſolet, forte in eum diem non conſentient, & ita res diutius differetur. Hoc indicabis Illuſtri Domino Comiti, ubi ad vos fuerit reverſus. Quoniam hic ſentimus æſtum ſatis gravem, non dubito, quin vobis iſtic ſit moleſtus. Sapies itaque, ſi grues imitatus, æſtiva commodiora quæſiveris. Ante quatuor dies venit huc curſor, qui diſceſſit Conſtantinopoli, quinta die hujus menſis. Accepi literas à Dn. Ungnadio, Cæſareo legato, in quibus ſcri-

 bit

bit Sinanum Baſſam, qui ſuperioribus annis Arabiam fœlicem ſeditionibus agitatam compeſcuit, fore præfectum claſſis, quæ Conſtantinopoli ſolvet ſub initium proximi menſis. De Gallicis tragœdiis jam nihil ſcribam, cum non dubitem, iſta omnia ad vos citius, quam huc perferri. Putabam libellum ſtratagematum regis Galliæ, eſſe typis expreſſum: alias noluiſſem tibi in ea re eſſe moleſtus. Ubi ad nos veneris, dicam tibi qua occaſione, & à quo ſit ſcriptus: nam non eſt tutum id literis committere. Bene vale. Viennæ 21. die Maii, 1574.

Nivernenſis hic ſenſit graves cruciatus in crure, in quo vulnus accepit ante aliquot annos, ſed facta ſuppuratione melius habere cœpit, ita ut putem, eum intra paucos dies hinc diſceſſurum.

XXX.

QUamvis nihil jam à te literarum acceperim, meam tamen ad te ſcribendi conſuetudinem intermittere nolui: nam maxima parte amicorum meo-

meorum variis calamitatum generibus oppreſſa, ex ſola fere amicitiæ noſtræ recordatione voluptatem capio, quæ quum ad te ſcribo, aut literas tuas lego, animum meum maxime ſubit. Quoniam autem metuo, ne meæ literæ poſt tuum diſceſſum iſtuc perveniant, ita ad te ſcribam, ut non valde metuam, ne in alienas manus deveniant, & quæ erant liberius ſcribenda, in adventum tuum ea reſervabo. Hiſpani adhuc graſſantur Antverpiæ, prout ipſis libet: nam nec apud cives, nec apud exteros, potuit tantum pecuniæ reperiri quantum ipſi poſtulant. Tumultuantur etiam ii, qui novam arcem obtinent, jamque aliquot ex ſuis præfectis interfecerunt, & diſploſis multis majoribus tormentis, Antverpienſibus magnum metum incutiunt. Convenerunt Bruxellis legati provinciarum, quæ regi Hiſpaniæ parent, quos eo vocavit Commendator, ut cum ipſis de repub. deliberet, & præcipue de ratione conficiendæ pecuniæ, ad perſolvenda militi ſtipendia: ſed nec ipſe Commendator adhuc eo venit, Antverpienſium rebus implicitus, & Bruxellenſes ſibi plurimum metuunt à

Walonibus, qui vicinos urbi pagos depopulantur, & dira minitantes, pecuniam ab eis extorquere conantur. Hiſpani, Germani, & Walones, qui ſunt in Hollandia, epiſcopatu Trajectenſi, & Geldria, imitantur alios, & etiam ſua ſtipendia ſeditioſe flagitant, & quacunque iter faciunt, omnia diripiunt. Conati ſunt occupare Trajectum Inferius, ſed cives edocti calamitate Antverpienſium, corripuerunt arma, & eos fortiter repulerunt, & quadraginta, aut quinquaginta ex iis interfecerunt. Ita victoria quam regis Hiſpaniæ copiæ nuper de hoſtibus obtinuerunt, damnum potius, quam emolumentum ipſi regi adferre videtur. Arauſienſis interea ſtravit ponte Moſam, non procul à Bommelio, ut habeat liberam excurſionem in Brabantiam, & ad utrumque caput Pontis caſtella extruxit, quibus eum tueatur. Poſtea profectus eſt in Zelandiam, ut claſſem ſuam inſtruat, eo quod dicatur Hiſpanica adventare, cum qua confligere conſtituit. Credo te audiviſſe Comitem Annibalem ab Ems fratrem Cardinal. Conſtantienſis conſcripſiſſe regi Hiſpaniæ duas legiones,

ſeu

ſeu duò regimina, ut loquimur, peditum, quos duceret in Belgium. Aliquot Gallici equites ex eorum numero, qui ad Chriſtophorum Palatinum proficiſcentes rerroceſſerunt, ubi audiverunt ejus copias eſſe cæſas, invaſerunt ipſum Comitem Annibalem, proficiſcentem Argentorato Tabernas Alſaticas, & aliquot ex ejus comitibus interfecerunt, ipſum vero acceptis duobus vulneribus, fugientem, Tabernas uſque inſequuti ſunt, & eum jam urbem ingreſſum, petierunt ſibi dedi ab epiſcopo urbis domino, minantes ſe injecturos ignem ſuburbanis ædificiis niſi ſtatim eum dederet. Quidam dicunt epiſcopum iſtorum minis territum, dediſſe ipſum, quod mihi non ſit veriſimile. Incidit autem id in quartum diem hujus menſis. Dux Nivernenſis ante triduum hinc diſceſſit. Poteris ſi volet, tuos oculos ejus conſpectu beare, quoniam iſtuc proficiſcitur. Nuper mortuus eſt ei filius, quem unicum habuit, quod tamen ipſe ac tota ejus familia adhuc ignorat. Forte Deus non vult, ut planta illa radices in Gallia alte agat. Ad Illuſtrem Dominum Comitem non ſcribo, nec ad ejus do-
 me-

meſticos, quia neſcio an ad vos redierint, ſi redierunt, peto ut eos officioſe meo nomine ſalutes, ac Dn. Bruſchettum & alios amicos. Bene vale. Viennæ 28. die Maii, 1574.

Mihi obſignaturo literas nunciatum eſt, Antuerpiam eſſe direptam ab Hiſpanis, quod utinam non ſit verum.

XXXI.

AGo tibi maximas gratias, pro miſſo libello, præclaro quidem teſtimonio noſtræ virtutis ad poſteritatem, cujus jam ſuaviſſimos fructus percipimus. Vide ne irrites crabronem illum, cum quo ſcribis te expoſtulaſſe: nobis enim neceſſaria eſt ejus opera, quandiu iſtic vives, ſi ex noſtra amicitia fructum decerpere velimus. Animadverti eſſe hominem ineptiſſimum, ex pluribus ejus literis ad communem noſtrum amicum, cui ne quidem parcit, cum tamen plurima ab eo beneficia accipiat. Ulciſcere igitur ejus injurias humanitate. Non placet, quod promittat ſe poſthac diligentiorem fore: mallem eum eſſe minus diligentem.

tem. Recte feciſti, quod in tuis illis occupationibus tantum ſis tibi ocii ſuffuratus, quantum ſatis fuerit ad ſcribendum: nam in ea re ſummo jure ſemper tecum agam, nec eſt quod de mea indulgentia quicquam tibi promittas. Quid autem hoc rei eſt, quod in ternis, aut quaternis poſterioribus tuis literis altum eſt ſilentium de tuo ad nos reditu? cum tamen antea ſcripſeris, nihil jam ſupereſſe, quod iter tuum remorari poſſit? Ego jam tardius accuſo meam ſtultitiam, quod pro meo imperio non juſſerim te ſtatim accurrere, quando ſcripſiſti te id meo arbitrio permittere. Propter diſceſſum Imperatoris non eſt quod jam properes, mutavit enim ſententiam, cum tamen juſſus eſſet hoſpitiorum deſignator ire Pragam. Neſcio quibus fatis repellatur à Bohemia, cum ejus plurimum interſit, illuc proficiſci. Filios eo mittit, quos dicit ſe ſubſequuturum, ſed (ut exiſtimo) feſtinabit lente. Regi Rodolpho eo ituro ſemper aliquid intervenit impedimenti, cui rei aliquid ominis ineſſe videtur. Quando eo primo miſſus eſt à patre, laboravit in itinere ex variolis, ſeu exanthematibus.

Proxima hyeme, quum ipſi eſſet eundum eo, ſubito incidit in febrim, quæ ejus iter eſt remorata. Jam vero exercens corpus, ferreo vecte, quem parum caute vibrabat, vulnus ſibi in dextra ſura inflixit, ſed adeo lene, ut inſtitutum iter non intermiſerit: hodie enim ſub auroram hinc diſceſſit. Scripſi proxime de fugato & vulnerato Comite Annibale Emſſio. Perierunt in eo conflictu octodecim, ex iis, quos ſecum ducebat, & ipſi ſunt erepti quindecim currus, quibus arma varii generis vehebantur. Galli qui facinus illud perpetraverunt, convenientem ſibi prædam adepti, conſcenderunt Vogeſum, in quo occuparunt arces Turbenſtein & Chaſtillon, quæ ſunt in finibus Lotharingiæ & epiſcopatus Metenſis. Eo quidem ſpirant venti, quo cupio, ſed metuo, ne deſinant: nam audio Lotharingum conſcribere militem, quo iſtos à ſuis finibus avertat. Duæ illæ arces non procul abſunt ab excelſa illa Palatinopoli, quo ſuperiore æſtate profectus es Argentorato ut ſurgentia ejus mœnia conſpiceres, & Foſſæ Gallo tuam pecuniam crederes. In eo, mi dulciſſime Sydnæe, quod me agitatum

variis tempeſtatibus in patriam tuam, tanquam in tutum portum humaniſſime invitas, agnoſco inſignem tuam bonitatem & benevolentiam erga me, & niſi tantus meus erga te eſſet amor, ut nihil ad eum accedere poſſit, multum ſane ex ea re acceſſiſſet ad eum. Non eſt, quod cujuſquam humanitatem prædices, ut me eo pellicitas. Nihil eſſet efficacius ad me eo pertrahendum, tua virtute & meo erga te amore, ſi id res meæ ferrent, & utinam id conſilium quod jam ſuggeris, iniviſſem ante aliquot annos, cum eſſet minus præcipitata mea ætas, ſed meus amor erga patriam fuit in cauſa, ut ſtulte ſperaverim, eam deſituram inſanire, nec permiſit ut inirem recta conſilia, cujus quidem rei me jam pœnitet, ſed nimis ſera eſt pœnitentia. Gratiſſimum eſt mihi, quod conſtitueris cum noſtro Wakero, de pronunciatione conferre. Id unicum à te flagitavi; reliqua ita ſuggeſſi, ut ea arbitrio tuo permitterem. Scripſiſti dudum te mihi ſignificaturum, quando eſſet ad Dn. Comitem ſcribendum: ſed videris eſſe immemor tui promiſſi, cum in poſterioribus tuis literis nul-

lam de ejus reditu ad vos, mentionem facias. Bene vale & amicos ſaluta. Viennæ quart. die Junii, 1574.

XXXII.

HEri mihi literas tuas reddidit generoſus tuus Corbettus, jam etiam meus, poſtquam tu ita vis, & ejus virtus id meretur. De variis rebus cum eo colloquutus ſum, & mihi viſus eſt plane talis, qualem eum in tuis literis deſcripſiſti, hoc eſt pius, prudens. modeſtus, & ſine fuco, & tui tam amans, ut non poſſit eſſe magis. In eo fefelliſti eum, quod ei feciſti ſpem, de me, cui nequaquam reſpondere poſſum. Præſtabo quæ potero, nihilque ipſi deerit, quod in mea poteſtate ſit ſitum. Alterum nondum vidi, quamvis acceſſerim ad ædes, in quas divertit, ut eum ad Dominum Vulcobium deducerem. Quia tibi neceſſitudine junctus eſt, eum mihi eſſe amandum & complectendum ſtatuo. Itaque nihil ipſi deerit, quod in mea poteſtate ſit ſitum. Reddidit mihi heri alteras tuas literas Dominus Vulcobius, quæ pulchre teſtantur, quantum præſtet indulgentiæ ſeveritas; nunquam enim

ita

ita ſedulus in ſcribendo fuiſſes, niſi metuiſſes mea fulmina, ſed in tui gratiam volo credere, te id feciſſe, ut me humanitate ſuperares. Gratũ fuit, quod in calce literarum addidiſti, Dominum Comitem rediiſſe Patavium. Spero me per proximum tabellarium habiturum aliquid certi de veſtro itinere: nam nullus jam tibi tergiverſandi locus relinquitur. Nolui ad Dominum Comitem ſcribere, ne meæ literæ, poſt ejus diſceſſum, in alienas manus devenirent, exiſtimo enim vos ſub hoc tempus diſcedere Patavio. Miraris me jocari hoc rerum ſtatu: Ego vero deſperatione ita obſtupui, ut publicarum calamitatum ſenſum pene amiſerim. Quæ enim poteſt nobis ſupereſſe ſpes ſalutis in tanta Principum noſtrorum ſocordia? Imperator ſua prudentia & moderatione tuetur utcunque Germaniæ tranquillitatem. Quid autem eo mortuo fiet? At ſcis imbecillam eſſe ejus valetudinem. Ajunt pręclaram eſſe indolem pueri Scotici. At veſtra meſſis in herba eſt, & forte ruent omnia antequam matureſcat. Dominus Corbettus oſtendit mihi tuam effigiem, quam ut oculos meos
ex-

explerem, per aliquot horas apud me habui, ſed intuitu mea cupiditas potius auctaeſt, quam imminuta. Videtur mihi potius referre aliquem tui ſimilem, quam te, & initio exiſtimavi eſſe tui fratris. Pulchre quidem expreſſa ſunt pleraque tua lineamenta, ſed eſt longe magis juvenilis, quam deceat. Puto te fuiſſe non abſimilem quum duodecimum, aut decimum tertium ætatis annum ageres. Donavit mihi Dominus Corbettus alterum exemplar præclari illius noſtri ſtratagematis, pro quo tibi & ipſi gratias ago. Illud quod prius miſeras, dederam Domino Vulcobio, tuo nomine. Antiqui vocabant ſtratagema prudens conſilium quo Imperatores exercituum, vel ſuis in periculo verſantibus, ſalutem, vel hoſtibus perniciem procurabant: Iam vero, ex diſciplina veſtræ Italiæ, invertimus omnia, & virtutum nomina vitiis indere ſolemus, ita ut non pudeat nos, fraudes, perfidiam & crudelitatem, prudentiam & animi magnitudinem nominare. Incendium quo jam ardet Gallia, exiſtimo ſola ruina reſtingui poſſe. Neſcio quam bene ſibi conſuluerint
veſtri,

veſtri, qui paſſi ſunt in ſua vicinia Mõtgomerium opprimi, cujus captivitate perinde exultant Pontificii, ac ſi eſſet debellatum. Sed ſi vera ſunt, quæ hic de morte regis Galliæ audimus, diluetur ipſorum gaudium, ne eo nimis inebrientur. Scripſi ante paucos dies, me mirari, quod de tuo ad nos reditu nihil amplius ſcriberes: jam vero non ſolum miror, ſed etiam ſuſpicor, te aliquod conſilium inire, cujus nolis me eſſe conſcium, cum Dominus Corbettus mihi dixerit, te nolle de tuis rebus quicquam conſtituere, antequam literas à tuo parente acceperis. Quicquid erit illud, quod tentabis, ſemper Deum orabo, ut tibi fœliciter ſuccedat. Si ſucceſſus Domini Comitis in itinere Romano, invitat te ad illud ſuſcipiendum, & hic tibi dixi, & ſæpius ſcripſi, quid de ea re ſentirem. Perſuaſerunt forte aliqui tibi, te à me amari indulgentius, & propterea me nolle, ut rei honeſtæ cauſa te vel in periculum conjicias, vel labores & moleſtias perferas. Etiamſi nihil mihi ſit te charius, & nemo vivat, cui tantopere metuam, ejuſmodi tamen eſt meus amor, ut ſi viderem te mollicie animi

aliquid omittere, quod ad animum tuum virtute excolendum faceret, nemo te acrius me reprehenderet. Iter Conſtantinopolitanum, quantum ad pericula, quæ in itinere intervenire poſſunt, & ad labores, & moleſtias, eſt longe difficilius Romano: ſed ſi eſſet tibi in animo illud aggredi, non tantopere conarer te ab inſtituto tuo abducere: nam in eo itinere non eſſet, ſicut in Romano, periclitandum tibi de pietate, ſeu conſcientia (ut loquimur) & exiſtimatione, quibus nihil debet eſſe nobis charius, quæ tamen facillime læduntur, & difficulter ſanantur: Si enim incideres in manus iſtorum latronum, aut tibi deſciſcendum eſſet à religione, quam profiteris, aut ſubeundum capitis periculum. Effugere autem eorum manus, eſſet pene tibi impoſſibile, quoniam etiamſi non eſſet tibi metuenda proditio eorum, qui forte ſimulant ſe eſſe tibi amicos, tamen oris tui dignitas efficeret, ut plurimi de te inquirerent: imo ſi in leviſſimam febriculam incideres, id ſtatim tuus hoſpes, vel medicus quem ad te vocares, ſuo parocho indicaret: nam id jubentur facere. Quid autem

eximiæ utilitatis ad te rediret, ſi per paucos dies Romana rudera, timide perluſtrares, nimirum ut gloriari poſſes te ea vidiſſe? Deus largitus eſt tibi eam ingenii vim, quæ neſcio, an ulli mihi noto contigerit, non ut ea abutaris ad res inanes cum periculo ſcrutandas, ſed ut eam impendas patriæ, & bonis omnibus, & cum ſis ejus diſpenſator tantum, facies injuriam ei, qui tantum beneficium in te contulit, ſi eo fueris abuſus. Vides quid acciderit Dn. Foxio, viro prudenti, & in magnis rebus exercitato, ideo tantum quod exiſtimaverit, in aula Romana eſſe eam civilem humanitatem, quæ etiam apud maxime barbaras gentes eſſe ſolet, cum debuiſſet credere eſſe impuram officinam, in qua (ut ait Petrarcha) cuditur quicquid fraudum & ſcelerum per totum orbem ſpargitur. Vide igitur, ne quid committas, cujus te poſtea pœniteat, & quod non tantum tibi, ſed etiam omnibus iis, qui te vero amore proſequuntur, perpetuum mœrorem adferat. Peto, ut iſti meæ libertati agnoſcas, & ſi hæc à me ſtulte dicantur, exiſtimes tamen ea proficiſci ab animo tui amantiſſimo. Saluta, ob-

obſecro, meo nomine Illuſtrem Dominum Comitem, & totam ejus familiam, Domin. Pruſquettum & alios noſtros amicos. Viennæ undec. Iun. 1574.

XXXIII.

SI animo meo indulgere vellem, de nulla alia re ad te ſcriberem, quam de meo erga te amore, cui cum virtus tua occaſionem præbuerit, vel potius ejus præcipua cauſa extiterit, tantum ad ipſum incrementi ſemper accedit, quantum ad virtutem tuam accedere amici iſtinc ad me ſcribunt, ac etiam ex tuis literis deprehendo. Nuper mihi ſignificaverunt quidam noſtri amici, ſe ex te & ex tuis audiviſſe, te nullam aliam cauſam habere, quare in Germaniam revertaris, quam ut iſto tuo ad me reditu teſteris, quantus ſit tuus erga me amor. Ego, mi dulciſſime Sydnæe, negare non poſſum, nihil eſſe mihi te charius, nihilque mihi tuo conſpectu jucundius contingere poſſe: ſed (mihi crede) ſi exiſtimarem iſto tuo reditu in Germaniam aliquid tuis commodis deceſſurum, ego te omnium maxime ab eo inſtituto dehortarer,

tarer, & abducere conarer: & te jam per noſtram amicitiam obteſtor, ne quid meis affectibus in ea re tribuas, ſed de tuis rebus ita conſtituas, ut tuis rationibus maxime convenire judicabis. Voluptas, quam ex tuo conſpectu capiam, non erit diuturna, at vereor, ne nimis pertinaciter in animo meo hæreat dolor, quem poſtea tuus diſceſſus mihi adferet: cujus rei cogitatio me jam angit, & torquet. Nihil volo apud te diſſimulare. Ego non ita admiror Italorum ſapientiam, ut omnia ipſorum dicta pro oraculis habeam, nec valde probo eorum rationes, qui ſe vitam præclare inſtituiſſe credunt ſi ad ipſorum mores quam proxime accedant. Quæcunque ſane gentes mea memoria uſæ ſunt eorum conſiliis, in adminiſtranda ſua repub. eæ maximis calamitatibus patriam ſuam involverunt. De ſceleribus nihil dicam. An non in Italia maxime laudantur ii, qui diſſimulare ſciunt? qui ſciunt aſſentari, & in potentum gratiam quibuſcunque modis irrepere, & ſe ad eorum affectus ita attemperare, ut quicquid ſuggeſſerit ſplendida bilis, ei cui ſemel ſervire decreverunt, id ſit ipſis ſan-

ſanctum, proque eo ut pro aris & focis ſibi eſſe pugnandum cenſeant? imò poſtquam longa ſervitute fracti ſunt, eorum animi, quaſcunque indignitates & contumelias libenter perferunt, modo pecunia & turpes voluptates ipſis non eripiantur: & ſecum præclare agi exiſtimant ſi is à cujus nutu pendent, eos interdum (ut ait poëta) clauſo labello reſpiciat. Quantum ad me attinet, ego judico, ingeniis liberalibus nihil eſſe perniciosius illis artibus, quæ maſculam eorum virtutem emolliunt, & animos ad ſerviendum præparant: nam ſervitutem eſſe talium artium præmium, illi ipſi Itali ſuo magno malo experiuntur. An non magis convenit tuæ indoli & tuis natalibus, colere pietatem, fidem ſervare, idem habere in ore & in pectore, tueri bonos adverſus injuſtam vim, & patriæ ſalutem vita potiorem exiſtimare? quæ artes cum facilius addiſcantur in Germania, quam in Italia, ego dedi operam, ut te huc revocarem: non tam ut artes illas addiſceres, quam ut eas à natura tibi inſitas, excoleres. Meminiſti, quid de adeunda Norimberga tibi ſuaſerit Suendius, qui vir cum prudentia

dentia & rei militaris peritia ſuperet, quotquot ego novi, nihil magis cuperem, quam te ſub eo militiæ tyrocinium ponere, ſi eum contingeret ducere exercitum, interea dum abes à patria. Mihi magis placent Germanorum, Polonorum, & Danorum rationes, qui dant operam, ut ipſorum Principes contra leges nihil poſſint, quam earum gentium, quæ vel voluntate, vel metu, ita ſe ad ſervitutem comparaverunt, ut nefas eſſe putent, vel quidem ſuſpicari, aliquid injuſte à Principe fieri. Conſulo tibi, ut vinculum illud contractæ amicitiæ inter te & Dominum Comitem Hanavienſem, quam arctiſſime conſtringas, & des operam, ut plurium Germanorum benevolentiam tibi concilies, & præſertim eorum in quibus virtutis indolem aliquam eluceſcere videbis. Raro ad amicitiam fucum adferunt, & in ea colenda plerumque ſunt conſtantes, & quod præcipuum eſt in amicitia vinculum, idem quod tu in religione ſentiunt; de qua jam excitatæ ſunt tam acerbæ concertationes, ut vix poſſit vera amicitia coaleſcere inter eos, qui in ea diſſentiunt. Nolo tibi male ominari, ſed tamen

men hæc ſuadens conſidero, quam ſit mutationibus obnoxia tua patria, quæ quando accidunt, fortuna maxime ſævit in eos, qui virtute, ingenio, & natalibus ſunt conſpicui & illuſtres. Si itaque vel adverſariorum injuſta vis, vel aliqua alia neceſſitas cogeret, te olim extorrem fieri, nuſquam (meo judicio) vel honeſtior, vel tutior receptus tibi contingere poſſet, quam in Germania. Nemo ignorat noſtros Gallos variis calamitatibus agitatos, proximis annis Germanorum erga ſe humanitatem ſæpius eſſe expertos: immo ipſorum auxiliis non ſemel fuerunt in patriam reducti, quod nunc etiam Principem Condæum ſperare dicunt. Vellem te poſſe perſuadere Domino Comiti, ut una Cracoviam uſque excurreretis: poſſemus enim efficere, ut regi non Poloniæ, ſed Galliæ innoteſceretis: id quod tuis rebus plurimum conducere exiſtimarem, ſi nondum mutaſti conſilium de adeunda aula Gallica, antequam in patriam revertaris. Nam te eo nomine benignius & familiarius complecteretur rex, quod ipſi tam procul à patria primum innotuiſſes. Nequaquam contem-

temnenda eſt tantorum Principum benevolentia, qualeſcunque ii ſint: nam etiam ii qui non ſunt boni interdum aliò reſpicientes, ſuſcipiunt defenſionem eorum qui injuſte affliguntur. Contracta autem ibi notitia, nemini poſſet ſuſpicionem in patria tua injicere, cum omnes judicaturi ſint te ideo tantum in eas regiones profectum eſſe, ut eas perluſtrares. Si Dominus Comes ab eo itinere abhorreret, & contingeret eum differre ſuum reditum in Germaniam, in unum aut alterum menſem, conſulo ut præcedas: ita tamen ut promittas te eum hic expectaturum. Interea autem excurres Cracoviam, & huc ad nos redibis, quod totum iter conducta rheda, quindecim aut ſedecim diebus abſolvere poteris. Hæ ſunt cauſæ, mi dulciſsime Sydnæe, quæ me movent, ut te in Germaniam revocem, quas tibi prolixius explicare volui: quod meum factum ab animo tui amantiſsimo proficiſci (ut ſpero) non dubitabis. Tu vero de iis conſtitues, ut tibi videbitur. Quicquid autem conſtitueris, orabo Deum, ut id tibi fœliciter ſuccedat: Nihil quidem mihi poſſet contingere jucundius

tuo

tuo conſpectu, ſed tamen eo per paucos dies mihi frui licebit: tuus vero à me diſceſſus ingentem mihi dolorem adfert: nam adimet mihi omnem ſpem te poſtea videndi, & quocunque perveneris, non ſuppetet nobis ea occaſio decerpendi fructum ex noſtra amicita mutuis ſcriptionibus, quam habuimus interea dum iſtic vixiſti. Itaque licet nondum fruar voluptate tui conſpectus, me tamen jam angit, & torquet cogitatio de tuo diſceſſu. Quod de generoſo Domino Barone & Burggravio à Thonavv ſcribis, eſt mihi valde gratum, & cum prior me, nullo meo merito provocatus, ad amicitiam invitaverit, dabo operam, ut intelligat me id pro magno beneficio habere. Peto ut eum meo nomine ſalutes, & ei deferas mea officia & obſequia. Fuit mihi ante multos annos notus, ac etiam familiaris Vitembergæ, & poſtea Lutetiæ Dominus Chriſtophorus ex eadem familia, quem hujus patruum fuiſſe ſuſpicor. Saluta etiam Dominum Monavium ſi adhuc iſtic eſt. Ad ipſum dudum non ſcripſi, quia ex literis, quas ad me ante unum aut alterum menſem dedit, conjiciebam ipſum jam tranſ-

tranſvolaſſe Alpes, & colere nymphas natantes in liquidis undis Rhodani & Lemani. Bene vale & amicos ſaluta. Viennæ 18. die Iunii 1574.

Nondum hinc diſceſſerunt tui populares. Conſulueram ipſis, ut Norimbergam uſque conductis rhedis uterentur, cum conſtituerint Pragam iter facere: ſed maluerunt emere equos, quamvis jam, ut mihi videtur, pœniteat eos, quod non ſint ſequuti meum conſilium.

XXXIV.

Nihil eſt mihi in meis rebus tam charum, aut precioſum, quod non libenter darem, ut hic jam nobiſcum eſſes, quo & regi Galliæ innoteſceres, & cum nonnullis, qui ſunt in ejus comitatu, contraheres amicitiam, quæ tibi poſtea foret uſui, ſi quando in aulam Gallicam redieris, ut videris habere in animo. Commendavi te Montmorino, qui hic eſt, & petii ab eo, ut te in ſuam amicitiam recipiat, ſi quando in Galliam redieris. Reſpondit mihi, ſe ubicunque in te inciderit, omnia

tibi amicitiæ & benevolentiæ officia exhibiturum. Defert autem tibi apud ſe hoſpitium, quandocumque in aula commodius nanciſci non poteris, quod ſæpe tibi continget, & petiit à me, ut te officioſe ſuo nomine ſalutarem. Mi chariſſime Sydnæe, ego magis quam antea, cupio tecum colloqui de rebus, quæ ad te pertinent, quas non licet literis committere. Valde metuo, ne hæc mors regis Galliæ magis accendat in orbe Chriſtiano diſſidia de religione, & principes, qui in ea diſſentiunt, majore impetu in ſuam perniciem ruant. Videbimus quid ſit facturus hic rex, ubi in Galliam redierit: nam omnes, qui ſunt ei familiares, dicunt eum conſtituiſſe benigne ignoſcere omnibus, qui aliquid commiſerunt, ob quod merito ipſis ſuccenſere poſſit, & complecti omnes benevolentia, qui eam exoptabunt: quod utinam dicat ex animo, & faciat, nemo enim ſtrepitu abigit aves, quas ſuis retibus involvere cupit. Utinam imitaretur exemplum proavi ſui Ludovici duodecimi, cui cum regnante Carolo octavo, multi non ſolum eſſent adverſati, ſed etiam in capitis periculum ipſum

ad-

adduxiſſent, omnibus tamen bona fide ignovit, ubi ad regnum pervenit, & mirantibus amicis, quod tot acceptas injurias non ulciſceretur, reſpondit, injurias factas Duci Aurelianenſi, nihil pertinere ad regem Galliæ. Vox vere digna magnanimo, prudente, & bono principe, qualem eum fuiſſe ita credo, ut fere eum præferam omnibus regibus, quos unquam Gallia habuit. Diſſenſio de religione huic noſtro maximas difficultates adferet. Jam, ut audio, ſcripſit ad Principem Condæum, & detulit ei ſuam benevolentiam, ac eum eſt hortatus, ut in Galliam redeat: quod (ut exiſtimo) non facile ei perſuadebit, nam ad me ſcriptum eſt Argentorato, Condæum ibi publice profeſſum eſſe, ſe Deum graviſſime in eo offendiſſe, quod poſt ſtragem Pariſienſem metu mortis ad ſacra Pontificia acceſſerit, ſeque peccatum ſuum agnoſcere, & petere à Deo, & ab Eccleſia, ut illud ſibi condonetur. Dicunt eum conſcribere militem, credo, ut cum eo redeat in Galliam. Ipſe rex heri ſub horam quartam venit in hanc urbem, vectus eadem rheda, qua Imperator, qui ei obviam pro-

greſſus eſt ad Thabor, qui eſt locus in inſula, quam efficit Danubius, ubi exigitur portorium. Matthias & Maximilianus Archiduces occurrerunt ei ultra Danubium. Rex Rodolphus & Erneſtus Archidux brevi ſunt adfuturi: nam Imperator jubet eos ſuum reditum accelerare. Rex ſubſtitit diem unum in arce Wolkersdorf, quæ hinc abeſt tribus milliaribus, ut interea ejus miniſtris veſtes lugubres hic conficerentur: nam id non licuit Cracoviæ facere, ob repentinum ejus diſceſſum. Pibracus vir ingenio, eruditione, & eloquentia tanta, ut non putem Galliam habuiſſe parem, aberravit in ſylva ab aliis nimis properantibus. Qui hic ſunt, exiſtimant eum interceptum à Polonis, diſcedentes retrahere volentibus, aut aliquo alio modo periiſſe. Sed de his coram. Quidam putant, regem iſtuc venturum, & per Rhetos in Galliam reverſurum, quod vix fiet. Credo eum per ditionem Auſtriacorum Principum recta ad Rhenum iturum: nam hæc eſt compendioſior via. Scis quæ fuerint ultima verba Pompeii, & meminiſti anuli veſtri cordis leonini. Hæc me habent ſolicitum.

Tuos

Tuos populares venturos hodie Pragam ſpero. Procuravi ipſis itineris comitem, vel potius ducem, qui eſt peritus earum regionum, ad quas proficiſcuntur. Dedi ipſis literas ad amicos, quos habeo Pragæ & Norimbergæ, qui (ut ſpero) aliquid humanitatis ipſis exhibebunt. Dabit operam Auguſtæ veſter Bizarrus, ut immortalibus erga ipſos beneficiis veſtræ genti exprobret ingratitudinem erga ſe, & vos ſibi perpetuo obnoxios reddat, quare conſulo, ut per otium cogites, qua ratione poſſis huic tantæ erga vos beneficentiæ aliqua ex parte reſpondere. Si tibi contingere poſſet occaſio ſalutandi regem, in hoc ſuo itinere, cuperem te eam omnino accipere. Montmorini opera uti poſſes, & ſi abeſſet, Bellencæi, cui ego te commendabo. Quandiu ſit hic manſurus, neſcio, ſed haud dubie properabit, quantum ipſi per Imperatorem licebit: nam ipſius intereſt, ut id faciat: Geuſii eodem tempore, quo ceperunt ad Antverpiam naves, de quibus antea ſcripſi, ceperunt & alias in portu Amſterdamenſi. Hiſpani diſceſſerunt tandem Antverpia, bene nummati, & ſplendide veſtiti.

ſtiti: Videtur Commendator velle obſidere Bommelium. Helvetii quos conſcripſit, hærent in Burgundia, & negant ſe ulterius progreſſuros ante adventum Hiſpanorum & Italorum, quos promiſit Commendator fore ipſis itineris comites. Caſus Comitis Annibalis ab Ems reddit eos vel cautiores, vel timidiores. Huguenoti adhuc retinent arces, quas prope inclytam Palatinopolim in Vogeſo occupaverunt. Bene vale & ſaluta amicos, ad quos ideo non ſcribo, quia ſum occupatiſſimus, ut facile potes conjicere. Viennæ 25. die Junii 1574.

Meas ad te literas miſi noſtro Wackero, quia D. Vulcobius eſt jam occupatior. Jam mihi eſt dictum Pibracum variis caſibus jactatum, & multis injuriis affectum, heri ſub noctem huc veniſſe: quæ res me magna affecit lætitia. Heri accepi à Lobetio literas ad te, quas jubet ut hic tibi tradam, in qua re ego ei parebo, nam ſi eas ad te mitterem, forte poſt tuum diſceſſum iſtuc pervenirent.

XXXV.

DE diſceſſu regis ex Polonia, & adventu ad nos, ſcripſi ad te ante triduum, ſed ejus rei fama haud dubie literas meas antevertit, & forte hæ citius tibi reddentur, quam illæ alteræ. Scripſeram me exiſtimare, eum non venturum ad vos, eo quod longe breviore & commodiore via potuit per ditionem Auſtriacam pervenire in Lotharingiam, ita ut nullius Principis poteſtati ſe committeret, præterquam Imperatoris, in cujus jam erat: ſed ſum falſus mea opinione: mavult enim bis tranſcendere Alpes, & ferre æſtum, & pulveres iſtius veſtræ almæ Italiæ, & longo circuitu in patriam pervenire, (cum tamen ejus res celeritatem requirant) quam ad Germanorum auſteriores mores ſeſe diutius attemperare. Ego vero volo humanius de ea re ſentire, & credere ipſum ita ſuum iter inſtituere, ut urbem Venetam videat, & cum ea repub. & vicinis principibus arctiorem amicitiam contrahat. Utinam calcando illud ſolum, in quo ejus majores ante non multos annos præclaras res geſſerunt, excitetur

ad imitationem virtutis ipſorum, & præcipue ad ſtudium conſervandi ſuos, & omnes injurias ab iis fortiter repellendi: quare nihil fuit illis ſemper antiquius. At nos ab aliquot annis in hoc toti incumbimus, ut eos perdamus, quorum cura à Deo eſt nobis commiſſa, & qui nobis ſunt maxime fidi, quod ut perficiamus, petimus conſilium ab iis, quibus noſtro exitio nihil gratius contingere poteſt, & cogimur eis interea turpiter aſſentari, & quicquid ſuperfuit in noſtra repub. antiquæ majeſtatis, proſtituere. Sed dolor me abripit, & ab inſtituto abducit. Si fama adventus regis ad vos perveniet, ante veſtrum diſceſſum, haud dubie tu voles eſſe ſpectator pompæ, qua à Venetis excipietur, quam non dubito fore inſignem, & maxime ſpectatu dignam. Conſulo ut omnino des operam, ut ipſi regi innoteſcas, quod vel per Ferrerium, vel per Montmorinum, vel Pibracum, vel per Bellencæum perficere poteris. Ferrerio es notus & familiaris: Montmorinus te etiam novit & amat: apud Bellencæum & Pibracum feci tui mentionem qualem debui, utriuſque autem eximiam

erga me humanitatem ſum expertus. Sed memineris in magna turba & feſtinatione oportere te eſſe intentum in occaſiones, & non nimis verecundum. Longum eſſet ſcribere, quomodo ex Polonia diſceſſerit rex cum ſuis, & quam humaniter ſit ab Imperatore exceptus, quare id in tuum adventum rejiciam. Tu tamen, ſi voles, poteris hæc omnia ſcire ex iis, qui regem comitantur, & præſertim ex hoc vetere meo amico, Domino Burthæo, qui has meas literas tibi reddet. Hæc ſcripſi raptim nondum evaporatis fumis ex heſterna crapula, nam quia perpetuo in hoc æſtu curſitamus, etiam non invitati interdum largius bibimus, quam conveniat noſtræ valetudini. Vale. Viennæ 28. Junii 1574.

XXXVI.

MIror qui fiat ut jam nihil à te literarum accipiam, cum in poſterioribus aliquot tuis epiſtolis non ſolum oſtenderis te ſolito diligentiorem, ſed etiam viſus ſis dare operam ut teipſum humanitate ſuperares. Neſcio quam cauſam tibi præbuerim iſtius ſilentii; nam non videor mihi fuiſſe ne-

gligens in reſcribendo, ſi literę meę fuerunt tibi bona fide redditæ. Ego metuo ne æſtus quem experimur hic ſolito graviorem, vel immoderatior eſus fructuum tibi pepererit aliquid eorum malorum quæ antea tibi denunciavi, ſi iſtic per æſtatem maneres, in quo utinam ſim falſus vates. Verum longe magis metuo ne conſilium de itinere Romano quod dudum animo agitas, te tranſverſum tandem abripiat: nam tui populares ejus rei facientes mentionem, non parvum ſcrupulum mihi injecerunt. Mi dulciſſime Sydnæe, ſi honeſta virgo, quæ vel ob propinquitatem vel aliam ob cauſam tibi eſſet chara, victa immoderato deſiderio videndi ſuos obſeſſos in urbe aliqua, auderet noctu ingredi caſtra hoſtium ſpe fallendi excubias, & penetrandi ad ſuos in urbem, reſque ei ex animi ſententia ſuccederet, an ob id facinus eam laudandam cenſeres? Nequaquam meo judicio: nam nihil tanti eſſe debet honeſtæ mulieri, ut propter id ſuam pudicitiam in periculum conjiciat, nec de ejuſmodi factis ex eventu judicare debemus: nec puto quemquam ſanum facile ſibi exoptaturum

con-

conjugem eam quæ tale facinus ſit auſa: nam non videtur tantum metuiſſe ſuæ pudicitiæ quantum debuit, cum incerto eventui eam commiſerit. Eodem modo, ſi quis eorum qui puriorem religionem profitentur, nulla neceſſitate adactus conjiciat ſe in periculum ne veniat in poteſtatem eorum, quos religionis quam profitetur ſcit eſſe hoſtes infenſiſſimos, & nihil non facere quo poſſit omnes ei religioni addictos opprimere, vel ad ſua ſacra traducere: crede mihi, is qui aliquid tale auſus fuerit, non minus culpabitur quam virgo quæ hoſtilia caſtra eſt tranſgreſſa: nam opinio quam homines habent de noſtra ſynceritate in religione, facilius fere læditur quam ea quam habent de pudicitia mulierum, ſi vel leviſſimam de nobis male ſuſpicandi occaſionem eis præbeamus. Semper autem ſuſpicabuntur nos habuiſſe conſilium aliquod non ſatis honeſtum, quo nos explicaremus, ſi contigiſſet nos incidere in periculum in quod nos conjiciebamus. Prudenti viro fama & exiſtimatio ſemper erit charior ipſa vita, & cavere debet diligenter, ne eam incertæ aleæ fortunæ committat.

Hæç mi chariſſime Sydnæe, ſtulte forte à me dicta, ſed tamen à ſummo meo erga te amore profecta, ut ſpero, in bonam partem accipies. Ego apud te ſolum ſumo mihi libertatem monendi, & ſcribendi quicquid mihi in mentem venit: in qua re ſi pecco, pars culpæ ad te pertinet, quia non monuiſti me ut deſiſterem. Prolixiores literas non ſcribam, quia quum has accipies, eris adeo occupatus in ſpectanda pompa illa Venera qua rex Galliæ excipietur, ut defuturum ſit tibi ocium ad has perlegendas. Dedi ante quatuor dies ad te literas Domino de la Beurte, magiſtro ſupplicum libellorum in aula regis Navarræ, quas ſpero tibi jam eſſe redditas. Ex eo, & melius ex clariſſimo Domino Pibraco, hiſtoriam migrationis ex Polonia intelliges. Feci mentionem tui apud Pibracum, cui vide, ut prorſus innoteſcas: nam Gallia non habet virum præſtantiorem. Scripſi antea de Montmorino, quem ſcio eſſe tui amantem. Vide ut per ipſum regi innoteſcas. In tanta turba & feſtinatione, quantam iſtic fore exiſtimo, oportet nonnihil perfricare frontem: nam intempeſtiva verecundia ſæ-

pe eſt in cauſa, ut amittamus occaſiones perficiendi id quod cupimus, & noſtris rebus conſulendi. Bene vale. Viennæ 2. die Iulii 1574.

XXXVII.

IAm tradideram Domino Vulcobio poſteriores meas literas, quum tuas accepi, quæ me vtcunque liberaverunt ea ſuſpicione, quam de te conceperam. Denuo ſcribo nullis à te acceptis, ſed non libet conqueri, quia id potius aſſcribo curſoris tarditati, quam tuæ negligentiæ. Tuis popularibus non bene ſucceſſit, quod non ſint ſequuti meum conſilium, de conducenda rheda: nam non potuerunt tam celériter progredi, quam dux itineris, quem hic ipſis procuraveramus, cum equo, cui inſidebat famulus, juſto graviorem bulgam impoſuiſſet, & Richardus laboravit alvi profluvio ita graviter, vt Pragæ de vita deſperaverit, quamvis morbus non videretur medicis adeo periculoſus, magiſque metuebant illam animi ejus abjectionem quam ipſum morbum. Tandem adductus eſt ad cum Ieſuita, in cujus ſinum cum animi ſecrementa, (vtinam & corporis) effudiſſet, viſus

viſus eſt ſibi minus oneris ad cymbam Charontis allaturus. Credo quod etiam teſtamentum condiderit. Cœpit tamen poſtea melius habere, & mutato conſilio de petenda Norimberga, conſtituit ſecundo Albi navigare Hamburgum, & inde in Angliam. Totus haud dubie cohorreſcet ad Vitembergę conſpectum: nam eſt ad Albim, ſi forte veniat ei in mentem, ibi primum inflictum eſſe Pont. Ro. grave illud vulnus, quod ferro & flamma, & aliis ejuſmodi nefandis medicamentis hactenus fruſtra conatus eſt curare, & adhuc conatur cum maximo orbis Chriſtiani diſpendio. Sed, proh dolor! jam eſt illius loci triſtiſſima facies: nam luſciniæ, quæ ſuo ſuaui cantu incolarum & aduenarum aures demulcebant, clangore & ſtrepitu obſcœnarum avium aut inde ſunt pulſæ, aut amiſſa libertate cantus ſuos in gemitus & lachrymas converterunt. Sed longius me ab inſtituto abducit acerbiſſimus dolor, quem ex ea re ſentio. Tuus Corbettus ſuum iter perſequetur, & Praga Norimbergam contendet. Dedit ad me Praga literas, teſtes ſuæ humanitatis. Ad te etiam ſcripſit, ſed literas hic tibi aſſer-

vo: nam niſi mutaſti conſilium de repetenda Germania, ſi Venetis ſpectaculis & pompa illa qua regem Galliæ excipient, animum tuum expleveris, tu haud dubie te itineri accinges, hæque meæ literæ poſt tuum diſceſſum iſtuc perferentur. Sed mearum nugarum jacturam parvifacio: literas v. amicorum tuorum tibi perire nolo, quas ego tunc ad te mittam, ubi tui ad nos reditus ſpem omnem nobis præcideris. Polonicas res ex noſtris Gallis audiviſti. Quis non admiretur ſapientiam & animi magnitudinem in veſtris Italis? cum Ferrarienſis ambiat regnum Poloniæ, antequam ſe eo abdicaverit? Promittit magnam vim auri, promittit etiam ſe regiæ ſororis litus araturum. Mopſo forte Niſa dabitur. Si vel Germano homini, vel Anglo aliquid tale vel per ſomnium in mentem veniret, vos domini Itali riſu diſſilireтis, ejus ſtoliditatem admirantes. Verum putatis gentes tranſalpinas eam habere de veſtra ſapientia perſuaſionem, ut ne quidem ingenii aciem in veſtras actiones intendere audeant, vt in eas inquirant, & ita vos eſſe conſequutos aliquam diſipiendi prærogativam. Nos vero Burgun-

di, & Saxones, quamvis Vervecum in patria nati; & qui tantum ſcimus ſcaphā ſcapham dicere, exiſtimamus noſtra æ-tate neminem ſe ita mundo propinaſſe deridendum, ut iſte veſter novus candidatus regni Polonici facit. Largitionibus haud dubie oppugnabuntur animi Polonorum, qui ſi non ſe liberaliores exhibuerint in accipiendo, quam vos Itali in largiendo, ego judicabo eos eſſe omnium hominum ſtultiſſimos; ſed meo judicio, experiemini ipſos non laborare eo genere ſtultitiæ. Quoniam veſtri multa ſcribunt de tumultibus nuper excitatis in Moldavia, quorum pleraque ſunt falſa, volo tibi indicare, quid de ea re hic habeamus. Credo te antea audiviſſe quendam Ioannem Armenium fretum auxiliis Turcicis ante biennium occupaſſe Moldaviam, pulſo Vaiuoda, qui in ea regnabat. Alexander Vaiuoda Tranſalpinæ (quæ eſt altera pars Valachiæ) egit Conſtantinopoli, vt hic Armenius Moldavia pelleretur, & frater ejus Petrus in ipſius locum ſufficeretur: quod vbi audivit Armenins, Alexandrum repente invaſit, ac profligavit, & Bocureſtum ejus regiam occupavit, ibique Vaiuodam con-

conſtituit quemdam Ventilam Petraſck. Verum Turcæ collectis poſtea copiis, controverſiam hanc diremerunt, & miſerum Armenium deſertum à ſuis, Conſtantinopolim captivum abduxerunt. Moldaviæ autem præfecerunt Alexandrum quendam, hominem plane ſenem, qui ante multos annos ibi regnaverat: jamdudum autem à Turco aſſervabatur in turri, quæ imminet faucibus Ponti Euxini, quam nominant turrim maris Nigri. Dicunt multas naves Germanicas ex ea claſſe, quam Hiſpani apud Cantabros inſtruunt, ſive ſua voluntate, ſive disjectas tempeſtate appuliſſe in Angliam, vbi ſtatim fuerunt ita infectæ illo veſtro aëre hæretico & Hiſpanis infeſto, vt inde in Zelandiam ad Geuſios navigaverint. Bene vale & amicos ſaluta. Viennæ dec. die Iulii 1544.

Mihi has literas jamjam obſignaturo redditæ ſunt tuæ, quæ mihi eo nomine maxime placuerunt, quod ſcribas te conſilium de adeunda Roma plane abjeciſſe.

XXXVIII. Nu-

XXXVIII.

NUper jocabar in morbo Domini Richardi, tui popularis & neceſſarii, nam ad me ſcriptum erat medicos ridere ejus puſillanimitatem, eo quod ſibi tantopere metueret à morbo, à quo nihil ipſi periculi immineret: ſed proh dolor! ille imminens ſibi periculum rectius conjecit, quam ipſi medici, ut intellexi ex alteris literis noſtri Corbetti, quas ſcripſit plane deplorata valetudine Richardi: imo ipſo jam animam agente, & à medicis deſerto. Hæc ſane res mihi magnum dolorem attulit: nam meus erga te amor cogit me dolere eorum calamitatem, qui tibi aliqua neceſſitudine ſunt conjuncti. Sed & hoc mihi commiſeratione dignum videtur, quod eripiatur patriæ in ipſo ætatis flore, cum præſertim ingenium literis & multarum rerum cognitione excoluiſſet. Literæ Corbetti indicant eum eſſe animo perturbatiſſimo, quod non miror. Conſulit me de ſuis rebus, & petit an inſtitutum iter amiſſo ſocio, perſequi debeat, cum audiat conſcribi militẽ iis in locis, per quæ eſt iter facturus, omniaque ad Rhenum, & in Lotharin-

gia

gia eſſe perturbatiſſima. Quoniam autem ſignificaverat, ſe non diſceſſurum Praga, antequam reſponſum à me acciperet, reſcripſi ei ſtatim, quid mihi videretur ipſi eſſe faciendum. Literæ in quibus ſcribis, te omnem cogitationem de Romano itinere abjeciſſe, me magna ſolicitudine liberaverunt. Tu ſcis me hoc vnicum pro jure noſtræ amicitiæ à te petiiſſe. Sed vide ut promiſſum præſtes: nam literas tuas, tanquam debitoris ſyngrapham, diligenter aſſervo, ut poſſim tecum jure agere, ſi me fallas. Exanimatus fere ſum, quum in literis tuis legi te magnos capitis dolores ſentire, & aquam immoderate bibere, & parum abfuiſſe, quin in pleuritidem incideris. Hoc, mi dulciſſime Sydnæe, & præſagii & metui, & propterea conſului ut illos tuos itineris comites expectares, modo ultra ſolſtitium diſceſſum ſuum non differrent. Jam vero à ſolſtitio præterierunt quinque & triginta dies, & miror quo conſilio iter ſuum in Auguſtum rejiciant, cum eo menſe homines ſint maxime obnoxii morbis, & ut ait Poëta, Adducat febres & teſtamenta reſignet. Si me amas cura diligenter tuam valetu-

dinem, & in ea re tui & non aliorum rationem habeas. Si tibi quid triſtius accideret, nemo viveret me infœlicius: nam ex nulla alia re voluptatem capio, quam ex noſtra amicitia, & ſpe quam de tua virtute concepi: patriæ enim exitium, & calamitates, in quas amici mei recens inciderunt, faciunt, ut vita ſit mihi ipſa morte triſtior. Puto regem Galliæ properaturum in ſuum regnum: nam plurimi affirmant conſcribi in Germania militem, qui ſit ducendus in Galliam, cui quidam præfuturum Caſimirum Palatinum dicunt, alii vero Condæum. Sed multæ difficultates intervenire poſſunt, quæ hoc totum eorum inſtitutum impediant, cum præſertim à pecunia non ſint ſatis inſtructi, & paucos habeant in Germania, qui ipſorum rebus faveant. Gaudeo, quod innotueris D. Perroto, optimo ac humaniſ. viro: quem peto, ut officioſe nomine meo ſalutes, ſi adhuc iſtic eſt. Credo vos ſaturos Venetis ſpectaculis tandem ad nos venturos, & ſane ſi iſtic eædem tempeſtates fuerunt, quæ hic, vos neglexiſtis pulcherrimam occaſionem: nam immoderatus æſtus, qui toto Junio menſe nobis hic

hic multum moleſtiarum attulit, ab aliquot diebus plurimum remiſit, ſed vereor ne rurſus intendatur. Excuſa me apud Illuſtrem Dn. Comitem, & ejus familiares, quod ad eos non ſcribam: nam non ſciebam ipſos iſtic tamdiu manſuros. Si dicant me debuiſſe idem de te ſentire, nihilominus tamen me meam ad te ſcribendi conſuetudinem non intermittere: reſpondeo, me parum curare jacturam mearum ad te literarum, cum plerunque nihil contineant, præter nugas nugaciſſimas: hoc eſt, meos ſtultos affectus, quos ut ſeſe offerunt, in chartam effundo, tantum ut eam commaculem, & tuæ curioſitati ſatisfaciam, quoniam vis à me literas habere. Præterea ſcripſiſti te diligenter caviſſe, ne meæ ad te literæ pereant, etiamſi iſtuc poſt tuum diſceſſum perferantur. Ego omnia fauſta & fœlicia tibi precor. Viennæ 17. die Julii 1574.

XXXIX.

BReves illæ literæ, quas à te poſtremas acceperam, me valde perturbaverant, ob ea quæ de tua valetudine ſcripſeras: ſed eæ quæ mihi jam ſunt red-

redditæ, me ea ſolicitudine liberarunt. Miror te in iis nullam facere mentionem literarum, quas ad te dedi Dn. de la Burthe, magiſtro ſupplicum libellorum in aula Navarrena, qui hinc ſtationariis equis profectus eſt Venetias, quo ſperabat, ſe venturum tertio, aut quarto die hujus menſis. Quoniam is venerat ex Polonia, cum rege, & mihi promiſerat ſe tibi narraturum totam hiſtoriam regii diſceſſus, ſeu fugæ (ut alii loquuntur) ego de ea re ad te nihil ſcripſi. Tu videris mihi eſſe paulo durior in Pibracum. Ego ſoleo de hominibus aliter judicare, quam plurimi faciant, niſi ſint plane ſcelerati: nam talium vitia non puto eſſe diſſimulanda. Decerpo virtutes, ſi quæ ſint, & ſi qua in re vel errore, vel animi imbecillitate peccant, illud tego, quantum in me eſt. Pibracus eſt eo ingenio, & ea eruditione, ac etiam eloquentia, ut neſciam an Gallia habeat ipſi parem. Summa eſt in eo humanitas, & juvat bonos, quantum in ſe eſt, nec puto eum unquam fuiſſe authorem ſcelerati alicujus conſilii. Eo die, quo rex in Senatu Pariſienſi profeſſus eſt Amiralium, & ſocios ſuo juſſu & mandato

cæſos

cæſos eſſe, Pibracus habuit coram eo luculentam orationem, qua monuit eum fere liberius, quam ea tempora ferrent, ut cædibus modum imponeret, & finem faceret, quum reliqui aſſentarentur, & immane illud facinus laudarent. Reperti ſunt in ejus ædibus Cavanius, qui cum Brickmaldo eſt affectus ſupplicio, & Custoſius qui Argentorati Profeſſor eſt Juriſprudentiæ. Ea res pene fuit ei exitio: nam multi erant, qui eum tollendum cenſerent. Coactus eſt vitam redimere ea epiſtola, ob quam tam graviter eum accuſas, quod ejus factum nequaquam laudo: nam (ut ait Poëta:)

Phalaris licet imperet ut ſis
Falſus, & admoto dictet perjuria tauro,
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere cauſas.

Ego non ſum Stoicus, nec credo æqualia eſſe peccata. Hoc eſt vitium noſtræ gentis, ut ſi præſtans aliquis vir erret vel in re leviſſima, eum ſtatim numero ſceleratiſsimorum hominum aſſcribat. Ego & natura & vitæ inſtituto

tuto ſum ab ejuſmodi judiciis alienus: quod ſcio multos in me reprehendere, & dicere, me hoc habere à præceptore meo Melanchthone. Me nec præceptoris, nec inſtituti mei adhuc pœnitet, nec me ab eo abducent reprehenſiones eorum, qui natura ſunt magis moroſi aut acerbi, quam ego ſim. Si recte valuiſſes, querelæ tuæ de inhumanitate eorum; qui te inſalutato diſceſſerunt, mihi riſum commoviſſent. Tu, mi dulciſsime Sydnæe, putas forte homines communiter præditos eſſe ea humanitate, qua tu es. Niſi mutaveris ſententiam, nunquam deerunt, qui tibi bilem commoveant, ac ejuſmodi querelarum cauſam præbeant. Judico hoc tempore eos multum præſtare, qui amicos non decipiunt. Si quid præterea humanitatis accedit, id in lucro ponendum eſt, tanquam aliquid quod vulgaris amicitiæ metas excedat. Tu tamen in poſterioribus tuis literis videris bilem illam concoxiſſe, & paſſus eſſe tibi verba dari: ita ut quæ mutari non poterat, tu ipſe verbis emendes: quod conſilium tibi ſæpius uſurpandum erit, antequam ad meam ætatem pervenias: niſi forte ve-
lis

lis ætatem in perpetuis rixis conterere. Reſignavi Lobetii ad te literas, quia ita jubes, ac etiam Corbetti, quæ ſunt veſtra lingua ſcriptæ: quare non potui eas intelligere. Puto tamen ipſum eadem de adverſa Richardi valetudine ſcribere, quæ ad me ſcripſit. Lobetius ſcribit ſe diligenter de Auberio percontatum eſſe, ſed nondum habere quicquam de eo compertum. Saluta D. Perrotum, quem volo liberare anxietate. Pontifex Rom. & Hiſpani perſuadebunt huic novo regi, nunquam fore ipſum extra periculum quandiu in Gallia ſupererit aliquis ex noſtris. Noſtri vero non patientur ſe opprimi, & ſic nullus erit finis malorum. Ego ignoſco iis, qui nondum per ætatem has res ſatis intelligunt, ſed miror ſenes, in reipub. adminiſtratione diu verſatos: qui cum videant, ex quam tenuibus initiis noſtri poſt Pariſienſem tragœdiam, ad aliquam potentiam pervenerint, & ſuas opes ab eo tempore eſſe multum imminutas nequaquam ignorent, non tamen deponunt illud ſtultum conſilium, ſe & nos ſimul perdendi. Bene vale, & amicos ſaluta. Viennæ 24. die Iulii 1574.

XL.

MUlta mihi à tuo diſceſſu venerunt in mentem, quæ ad te ſcribenda exiſtimavi, ſed ſtatim, ubi calamum in manus ſumo, & cogitationem in te intendo, ita perturbatur animus meus dolore, ut omnia, quæ præcogitaveram, mihi memoria excidant. Scribam tamen confuſe, quicquid mihi in mentem veniet. Biduo poſt tuum diſceſſum, venit ad nos noſter Wottonus, qui mihi attulit literas à Dn. Walſynghamo humanitatis plenas. Video veſtros cœpiſſe aliquid ſuſpicari de tua religione, eo quod Venetiis ſis familiarius uſus conſuetudine eorum, qui religionem diverſam à tua profitentur. Scribam de ea re ad Dn. Walſynghamum, & dabo operam, ſi quam ejuſmodi opinionem de te concepit, ut eam ipſi eximam, ſpero autem tantum pondus apud ipſum habituras meas literas, ut non ſolum credat eſſe vera quæ ad ipſum de te ſcribam, ſed etiam det operam ut idem aliis perſuadeat. Interea moneo te, ut iſtic contrahas notitiam cum concionatoribus Gallicis, qui ſunt docti & prudentes viri, ipſos ad

te

te invites, & ad eorum conciones accedas, & idem facias Heidelbergæ & Argentorati. Cave autem, ne te mea verba perturbent: nam credo te non dubitare de meo ſummo erga te amore, & quorum vita eſt illuſtri loco poſita, dare operam ut non ſolum culpa, ſed etiam culpæ ſuſpicione careant. Saluta Heidelbergæ Doct. Urſinum, præſtantiſſimum virum, ad quem de te ſcripſi. Mittam tibi intra paucos dies literas ad Comitem Ludov. à Witgenſtein præfectum aulæ Palatinenſis, ut præbeam tibi occaſionem contrahendi cum eo amicitiam: nam eſt vir eximius. Habebis Argentorati noſtrum Lobetium, tui amantiſſimum, cujus conſilio in tuis rebus uti poteris. Sed mihi videtur conſultum, ut Argentorato in Burgundiam proficiſcaris, & inde recta Lutetiam contendas. Apud Helvetios viæ ſunt aſperæ, & ſalebroſæ: quare ſi eo iveris, metuo ne tui equi tam longi & difficilis itineris laborem non ferant; nec ſcio an tibi in aulam Gallicam ituro, ſit ſatis tutum multum converſari cum iis, qui ſunt propter religionem ex Gallia profugi. Ubi in Angliam veneris, vide ut colas Cecilium,

lium, qui eſt tui amans, & tibi reddet omnia faciliora. Nulla autem re ejus benevolentiam, magis demereri poteris, quam ſi ejus liberos ames, aut ſaltem ſimules te amare. Verum memineris ſenem aſtutum, & longo rerum uſu edoctum, facile deprehendere adoleſcentum ſimulationes. Tibi etiam honorificum erit, colere amicitiam cum Domino Walſynghamo. Meminiſti quæ de ingenio & eruditione mei Beli ex me ſæpius audiviſti. Solent homines præclare ſentire de adoleſcentibus, quos vident ſapientum virorum conſuetudinem expetere. Hæc tibi victuro in aula ſcribo, in quo genere vitæ majores difficultates experieris, quam tui æquales, qui jam paternis facultatibus fruuntur: ſectari autem otium tibi parum eſſet decorum, cum adhuc ſis filiusfamilias.

Ut uno verbo dicam, oportet eum qui vult vivere extra contemptum in aulis potentum regum, moderari ſuos affectus, multas moleſtias devorare, ſummo ſtudio vitare omnes contentionum occaſiones, & eos penes quos eſt ſumma rerum colere. Sed deſinam tibi eſſe diutius moleſtus, cum hæc omnia

omnia melius, quam ego intelligas. Gaudeo tuum Wottonum ad te venire, ut habeas jucundum, fidum, & amantem tui ſodalem, qui tibi itineris tædium levet. Vellem Dominum JACOBUM GONSIUM meum popularem ſe vobis comitem adjungere. Neſcio quam ob cauſam volueris Wottonum ſubſcribere ſe teſtem in ea ſyngrapha, quam apud me reliquiſti. Facis mihi injuriam, ſi exiſtimas me cuiquam magis credere quam tibi. Ne turberis, ſi forte contingat, ut non poſſis præſtare, quod cupis, quantum ad pecuniam attinet, quam à me accepiſti: nec exiſtimes meo erga te amori aliquid ob eam rem deceſſurum. Imo ego ſcribo ad Doct. Glauburgium, & ad Wechelum, ut tibi mea fide pecuniam dent ſi forte deſtituaris viatico ad reliquum tuum iter perficiendum. Scribam denuo poſt triduum. Bene vale mi chariſſime fili. Pragæ dec. die Martii 1575.

XLI.

IAm fere abjicio ſpem omnem videndi te poſthac: nihil enim literarum ex aula noſtra accipio: imo quod me

non minus male habet, nihil de te audio, cum tamen exiſtimem te ante octiduum Dreſdam perveniſſe & accepiſſe literas, & inde ad me ſcripſiſſe. Si intra tres, aut quatuor dies, quibus mihi permitteretur iſtuc ire, ego me adhuc itineri committerem, quoniam ſpero te vix Francofurti diſceſſurum ante finem hujus menſis. Triduo poſt tuum diſceſſum à nobis legatus Turcicus obtulit Imper. literas, & munera, ſub horam quartam veſpertinam. Nullam orationem habuit, qua ea quæ ſibi erant mandata, exponeret: ſed Imperatori dedit volumen Arabicis characteribus ſcriptum, longitudinis trium aut quatuor ulnarum, quod puto continere conditiones inſertas prorogationi induciarum. Compellavit Imp. lingua Turcica, ſed tamen poſtea locutus eſt Germanice, cum Domino Transſhemio aulæ præfecto. Obtulit Imperatori nomine Mahometis Baſſæ lagenulam plenam balſamo, & aulæa Perſica elegantiſſima: ſuo autem nomine tres cultellos, quorum capuli facti ſunt ex gemma ſeu lapide, quem neſcio quam vim in ſe continere dicit. Donavit poſtea Imperatrici, neſcio quod

quod genus telæ precioſiſſimæ. Regi Hungariæ & Archiduci Erneſto donavit frameas, ſeu gladios Turcicos recurvos. Audiveramus prius ipſum donaſſe Erneſto arcum: ſed id non eſſe verum audivi, ex iis, qui viderunt munera. Cum acceſſurus eſſet ad ſalutandum regem Hungariæ & Archiducem Erneſtum, ſignificatum eſt ei adfuturos Matthiam & Maximilianum fratres: qua re eſt admodum perturbatus eo, quod nihil haberet quod ipſis donaret. Tandem venerunt ei in mentem elegantia quædam ſtrophiola, quæ habebat inter ſuas reculas, quæ deprompſit, & ipſis obtulit. Tranſhemio donavit equum. Nemini præterea quicquam donavit, quod ſciam. Adhuc ignoramus, quando ſit dimittendus. A tuo diſceſſu Imperator laboravit per biduum ex calculo: ſed iam convaluit. Cœpit agitari cauſa religionis in conventu ordinum hujus regni: ſed nondum ſcimus, quis futurus ſit ejus rei exitus. Audio vix repertos quindecim ex Baronibus & nobilitate, qui ſe Pontificios eſſe profiterentur. Imperator (ut audio) totam hanc deliberationem de religione, permiſit ipſo-

rum ordinum arbitrio & voluntati. Noſter Thaddæus ſe in hac re virum præbet. Inibit haud dubie malam gratiam apud eos, qui in aula plurimum poſſunt, & forte apud ipſum Imperatorem. Non ſolos eos qui volunt imperare, oportet ſcire diſſimulare: ſed etiam eos, qui principibus ita volunt inſervire, ut ex ſua induſtria fructum aliquem capiant: quod ego & Thaddæus nondum didicimus. Mitto tibi literas ad Illuſtrem Dominum Comitem Ludovicum à Witgenſtein, virum præſtantiſſimum, ut ex iis habeas occaſionem ipſi innoteſcendi. Saluta Heidelbergæ, ut antea te monui, Doct. Urſinum, apud quem operam dabo ut literas à me invenias, & Argentorati apud Lobetium: nam quædam forte poſtea mihi venient in mentem, de quibus ſis monendus, quæ jam non ſuccurrunt, ob animi perturbationem & plurimas occupationes. Si veneris Baſileam, invita ad te Dominum Biſetum virum optimum & prudentiſſimum, & mihi chariſſimum. Dominum Harlæum ſalutabis Lutetiæ, vide ut eum tibi reddas familiarem. Multa, ut ſpero, audies ex eo, quæ ſcire nec ingra-

tum, nec inutile tibi erit. Scribo ad ipſũ, ſed habeo cauſas quare malim literas ab alio, quam à te perferri. Mitto temere congeſtum indicem aliquot ſcriptorum, cui addes, aut detrahes pro tuo arbitrio. Scribe ad Dominum Vulcobium. De tuis autem rebus & quomodo iter tuum inſtituas, ſcribe ad me diligenter obſecro, & quæ habebis de rebus Anglicis, & ſint tibi curæ literæ quas ad Dom. Walſynghamum ſcripſi. Ne te conjicias in magnas moleſtias meæ pecuniæ cauſa: Imo ut antea ſcripſi, ſi viatico deſtituaris, accede ad Doct. Glauburgium, aut ad Wechelum, à quibus petii ut tibi meo nomine numerent quantum ſatis ſit. Dominum Wottonum & Grefinium fidelem tuum miniſtrum ſaluta meo nomine. Audio noſtram Maſſiliam velle antiquam ſuam libertatem repetere. Hæc raptim. Bene vale mi chariſſime fili. Pragæ, 13. die Martii, 1575.

AD D. HARLÆUM.

ILluſtris & generoſe Domine, dedi has ad te literas generoſo Domino Philippo Sydnæo, Anglo, ut ex iis haberet occaſionem ſalutandi te, & tibi

ſua officia deferendi. Id eo libentius feci, quia ſpero tibi non fore ingratum hoc meum factum, ubi tibi innotuerit: nam variarum rerum cognitione ingenium ita excoluit, ut fere non dubitem, quin ſis judicaturus eum ſupra ætatem ſapere. Natus eſt patre, qui ante aliquot annos miſſus in Hyberniam cum imperio, eam rebellantem domuit. Sed poſtquam inde exceſſit, denuo ſunt ibi excitati tumultus artibus Hiſpaniorum, & imperitia eorum, qui ipſi in præfectura ſucceſſerunt. Mater eſt ſoror Comitis Warvicenſis, & Roberti Comitis Leceſtriæ, qui cum careant liberis, hunc habent quem ut filium complectantur & ornent, cum videatur futurus eorum hæres. Splendorem quidem natalium, & ea quæ fortunæ bona nominamus, puto eſſe partem fœlicitatis, quam homines in hac vita conſequi poſſunt: ſed profecto in hoc adoleſcente longe magis admiror ingenii vim & indolem, quæ non ſolum oſtendit flores, qui virtutis ſpem nobis faciant; ſed jam protulit fructus, qui forte tibi videbuntur non immaturi. Imperator fatigatus Bohemorum precibus, ſuam adamatam Au-

ſtriam tandem deſeruit, & huc venit. Vereor ne ejus adventus non ſit futurus tam gratus Bohemis, quam plerique ſperaverunt: nam ſtatim ubi factum eſt initium conventus, petiit ab ordinibus regni magnam vim pecuniæ ad numeranda ſtipendia militi, qui ad fines Turcicos excubat, & ad diſſolvendum æs alienum, quod pater Ferdinandus reliquit. Bohemi reſponderunt; ſe expetiviſſe ejus adventum, ut mederetur malis, cum quibus hoc regnum conflictatur, quod videtur minari ruinam, niſi ſalubre aliquod remedium mature adhibeatur, & propterea ſe mirari talia ab ipſo proponi, ſeque judicare ejuſmodi conſilia proficiſci ab hominibus peregrinis, qui de regni ſalute ſint parum ſolliciti, & non ab ipſius Majeſtate, cum præſertim in poſtremo conventu non ſolum verbo, ſed etiam ſyngrapha ſua manu ſcripta, promiſerit, in proximo conventu primam fore deliberationem de gravaminibus regni, quæ tunc quidem ipſi fuerunt propoſita, ſed dixit ſe non potuiſſe ea diſcutere, eo quod ob neceſſaria quædam negocia ſibi eſſet in Auſtriam properandum: propterea ſe pete-

petere ab eo, ut ſit memor eorum, quæ promiſit, & ut id ignoſcat libertati quam in eo monendo uſurpent, ad quod eos cura ſalutis patriæ adigat. Imperator reſpondit ſe eſſe memorem promiſſorum, & velle præſtare quicquid promiſit, nec ſe offendi eorum libertate: ſed petere, ut etiam ſint memores eorum, quæ ipſis propoſuit. Jam de iis rebus deliberatur, & quantum ego conjicere poſſum, hic conventus in aliquot menſes protrahetur. Prima die hujus menſis Legatus Turcicus venit in hanc urbem, ubi exceptus eſt honorifice. Sexta die acceſſit ad Imperatorem ſub horam quartam veſpertinam, & tradidit ei literas, quas habuit à ſuo Domino, à Mahomete Baſſa, & à Baſſa Budenſi. Tradidit ei volumen, quod poſtea vidi, in quo puto contineri conditiones inſertas induciarum prorogationi. Erat volumen longum tres aut quatuor ulnas, & erat ſcriptum characteribus Arabicis. Dedit munera Imperatori nomine Mahometis Baſſæ: Imperatrici vero, ejus liberis, & Domino Transhemio aulæ præfecto, ſuo nomine. Eſt natus Ratisbonæ matre Viennenſi; ſed tamen

eſt loquutus Imperatori lingua Turcica, Transhemio vero Germanica. Eſt in eo dignitas formæ, & morum elegantia & gravitas. Habet ſecum quatuor, aut quinque alios Germanos. Quæ hic habemus de induciis, & de mutatione facta in Imperio Turcico, commodius tibi indicabit Dominus Sydnæus, quam à me ſcribi poſſint. Ego tibi omnia fauſta & fœlicia precor. Pragæ duodec. die Martii, 1575.

XLII.

ACcepi ante non multos dies literas, quas ad me Antverpia dediſti, quæ cum abunde teſtentur, quanta ſit tua erga me benevolentia, non potuerunt non eſſe mihi gratiſſimæ. Verum quando in illis intueor veram imaginem eximiarum virtutum, ex quibus conflatus eſt generoſus tuus animus, judico me infœlicem cui tua conſuetudine & iſtis tuis virtutibus nunquam poſthac frui licebit, & metuo, ne iſta tua erga me benevolentia facile ſeneſcat, ſi eam nullo officio, aut obſequio aluero: qua re nihil mihi acerbius contingere poſſet. Sperabam tibi non fore

injucundum, ſi de rebus publicis interdum ad te ſcriberem, & præſertim de iis, quæ in hac noſtra vicinia geruntur, & propterea petieram à te, ut Antverpiæ vel Bruxellis cum aliquo ageres, ut meas ad te literas mittendi curam ſuſciperet, quod licet non feceris, nondum tamen mihi perſuadeo te literas meas non expetere. Sçripſi jam ad te aliquoties: ſed quia literas meas hominibus mihi ignotis credidi, vereor ne tibi non ſint redditæ. Inde autem conjicere potes, quanto ſtudio tenear ad te ſcribendi, quod has meas literas mitto Viennam ad noſtrum Cluſium, ut eas per amicos, quos habet Antverpiæ, ad te mittendas curet. Nactus ſum hic opera cujuſdam amici, acta conventus nuper in Polonia peracti, quæ libenter ad te mitterem, nec exiſtimarem tibi fore munus ingratum, ſed non video qua ratione id facere poſſim. Quoniam autem multus eſt ubique ſermo de iis rebus, & plurimi exiſtimant à Polonis decretum eſſe Interregnum, ita ut ſuum illum regem amplius non agnoſcant, dicam quid de ea re mihi videatur: nam loquutus ſum cum plurimis, qui interfuerunt ipſi conventui, cujus

cujus etiam acta legi. Ut id quod res eſt, uno verbo dicam, omnia fuerunt in eo conventu plena confuſionum & diſſenſionum. Actum eſt aliquoties de alio rege eligendo, idque publice denuntiatum eſt: ſed nunquam fuerunt concordes Senatus & nobilitas, & inter Polonos & Lithuanos fuerunt perpetuæ diſſenſiones. Legiſti literas, quas ſuperiore autumno Poloni ex conventu Warſavienſi ad ſuum regem miſerunt, quibus ſatis ruſtice ei ſignificabant, indictum eſſe conventum regni ad duodecimum diem Maii, intra quod tempus niſi in Poloniam rediret, ſe non amplius eum habituros pro rege ſuo. Cum non acceſſerit, dicebant Poloni ex decreto Warſavienſi ademptum ei eſſe regnum, & propterea de alio rege eligendo deliberandum eſſe. Lithuani contra dicebant, ſe non fuiſſe Warſaviæ, cum factum eſt tale decretum, ſeque ejus authoritatem non agnoſcere: quare neceſſe eſſe, ut communi omnium conſenſu aliud decretum fieret, quo regi regnum adimeretur, antequam ad alterius electionem deveniri poſſit. Poloni vero judicabant ſe contra dignitatem ſuam facturos, ſi pa-

paterentur authoritatem decreti Warſavienſis revocari in dubium: quare id perpetuo urſerunt, ut alius rex eligeretur: quod tamen perficere non potuerunt. Semel quidem in id conſenſerunt Lithuani, ſed ea conditione, ut ſtatim fieret electio: quod ſi factum fuiſſet, hauddubie electus fuiſſet Archidux Erneſtus: eum enim expetebant fere omnes Lithuani, qui Polonos numero ſuperabant. Habuit & ſuos fautores in Senatu Polonico, ſed nobilitas Polonica ei palam adverſabatur, ac clamabat, ſe non admiſſuram regem Germanum. Legatus Polonicus reverſus Conſtantinopoli, retulit ad Senatum, Imperatorem Turcicum non fore Polonis amicum, ſi vel Moſchum, vel Auſtriacum eligerent: jamque convenire in Valachia & Moldavia copias ad turbandam Poloniam, ſi id fieret. In ipſo Senatu lectæ fuerunt Mahometis Baſſæ literæ, quarum exemplum vidi, quæ in eandem plane ſententiam erant ſcriptæ. Solutus eſt conventus octavo die ſuperioris menſis, nulla re communi omnium conſenſu decreta, aut peracta: ſub cujus finem plurimi teſtati ſunt, ſe regis ſui autho-
rita-

ritatem adhuc agnoſcere : in qua ſententia videtur fuiſſe Archiepiſcopus Gneſnenſis, qui eſt præcipuus regni Senator : nam dixit ſibi videri audiendos eſſe regis oratores, & perpendendas cauſas, ob quas dicit ſe non potuiſſe in Poloniam redire : nihil enim eſſe in tanta re temere decernendum, cum fuerit legitime electus. Adjecit ſe ſuis manibus ejus capiti coronam impoſuiſſe, eique jusjurandum præſtitiſſe. Inde etiam conjicere licet, nondum eſſe in Polonia interregnum, quod oratores Cæſariani & Ferrarienſes invitati ad exponenda ſuorum principum mandata, reſponderunt, ſe nihil habere, quod dicerent, antequam certo conſtaret, decretum eſſe interregnum. Orator Suecus in oratione, quam ad Senatores habuit, hortatus eſt eos, ne quid durius adverſus ſuum regem decernerent : ſed ſi ipſis plane decretum ſit, alium regem eligere, petiit ut ſui Domini rationem haberent. Ita vides, regi non eſſe ita ademptum regnum, quin opus ſit alio decreto, antequam ad alterius regis electionem deveniatur. Rex hauddubie conferet demortuorum dignitates & ſacerdotia,

tia, ut ante ſolitus eſt facere, quæ res turbis & ſeditionibus occaſionem tandem præbebit. Agnoſco infœlix fatum noſtræ gentis, quæ non tantum in ſuam perniciem incumbit: ſed etiam dat operam, ut ſimul pereant ii, qui benevoli erga eam animo fuerunt. Pibracus manſit in Polonia, ut ſuo regi conciliet animos eorum, qui ab eo ſunt abalienati: ſed videtur mihi provinciam duram ſuſcepiſſe, vel potius juſſus eſſe ſubire: nam errant noſtri, ſi exiſtimant, ſe aliquandiu poſſe potiri eo regno pacato. Scis quandiu Imperator hic jam hæreat: nam eo die quo in hanc urbem tu & ego venimus, factum eſt initium conventus, in quo hactenus nihil eſt peractum, quod magni momenti eſſe videatur, Imperator nondum aperuit Bohemis ſuam ſententiam de confeſſione fidei, quam menſe Majo ei exhibuerunt: ipſi vero negant ſe deliberaturos de conferenda pecunia, & de aliis rebus de quibus ipſos compellavit, antequam ab eo reſponſum acceperint. Jam vero interruptis deliberationibus, meſſis cauſa, ad ſua redeunt, huc reverſuri ad decimum diem proximi menſis. Vix poterit

rit hic res ſuas expedire Imperator ante conventum Electorum, quem dicunt indicendum Ratisbonam ad 26. Sept. Utinam uſque ad id tempus manſiſſes in Germania, nunquam te pœnituiſſet ſpectatorem fuiſſe celebritatis, ad quam convenient plerique Principes Germanici, & multi præſtantes viri ex variis gentibus. Jam volo apud te accuſare meam ruſticitatem, ut nihil durius dicam. Quandiu mihi licuit tuo conſpectu frui, non magnifeci illam tuam imaginem, quam mihi donaſti, & vix pro eximio munere tibi gratias egi. Tui deſiderium fecit, ut reverſus Francofurto, eam affixam tabulæ collocarem in loco, ubi eſſet conſpicua. Id ubi eſt factum, mihi viſa eſt adeo elegans, & te ita exprimere, ut jam nihil habeam in meis rebus, quod ſit mihi ea charius. Dominus Vulcobius ita ejus elegantiam admiratur, ut quærat pictorem, qui eam imitetur. Pictor expreſſit te ſubtriſtem & cogitabundum. Mallem fuiſſes vultu magis ad hilaritatem compoſito, cum pingendum te præbuiſti. Bene vale. Pragæ ſexto die Junii, qui dies eſt feſtus Bohemis ob Joannem Huſ-
ſum,

ſum, eo die affectum ſupplicio Conſtantiæ, ante centum & ſexaginta annos. Ita autem celebratur ejus memoria, ut ea res aliquid ſuperſtitionis mihi habere videatur. 1575.

Saluta amicos, ſi qui adhuc iſtic ſunt noſtri memores, & præcipue Dn. Wottonum fidum tuum itineris comitem.

Bebeſſius exul Tranſſylvanus, quem hic noviſti, collecto raptim milite in Polonia & vicinia Moldavia, ante viginti dies irrupit in Tranſſylvaniam. Sunt qui dicant non paucos milites Cæſarianos ex præſidiis Hungaricis ad eum confluxiſſe. Vereor ne crabrones irritemus. Turcæ enim has res non negligent, cum in eorum clientela ſit Tranſſylvania.

XLIII.

QUæro undecunqne poſſum levamen ſummo dolori, quem mihi attulit tuus à nobis diſceſſus: ſed remedia quæ adhibeo, eum potius exacerbant, quam leniunt. Quandocunque enim

enim venit mihi in mentem, quanta fuerit tua humanitas in perferendis moleſtiis, quas te perferre oportuit, dum una viximus, cum non haberetur ea tui ratio, quam decebat, totus dolore conficior, quoniam ſcio tuam erga me benevolentiam te in iſtas moleſtias conjeciſſe. Profectus ſum nuper Francofurtum, ut tibi mea obſequia deferrem, cum metuerem, ne tibi non ſatis eſſet conſultum à tuis: verum nulla ſe ibi obtulit occaſio aliquid præſtandi, quod tibi eſſet gratum. Pavi quidem animum meum illo poſtremo tui conſpectu, & ex ea re maximam voluptatem cœpi; verum idem mihi accidit, quod ſolet accidere iis, qui æſtuantes febre frigidam avide bibunt: dolorem enim meum brevis illa voluptas plurimum exacerbavit, ac contumaciorem reddidit. Superfuit mihi ſpes nonnulla alicujus ſolatii, eo quod diſcedenti à te promiſeris: te acturum Antverpiæ cum quopiam, ut curam ſuſciperet tranſmittendi literas, quas tu ad me, vel ego ad te ſcriberem, teque ejus nomen mihi ſignificaturum. At video me etiam à ſpe excidiſſe, nullas enim literas à te accepi, præter bre-

ves illas, quas ad me Heidelberga dediſti. Forte metuiſti, ne te crebris meis literis obtunderem, & ad eas reſcribi poſtularem importunius, ut ſolebam dum in Italia viveres. Ludebam tunc tecum, ut te ad ſcribendum excitarem, exiſtimans illam ſcribendi conſuetudinem tuis ſtudiis plurimum prodeſſe. Iam vero longe aliud genus vitæ ſectaris. Scio aulam eſſe minime parcam temporis diſpenſatricem. Scio tibi obſequendum eſſe amicis & neceſſariis tuis, qui cupiunt frui tua ſuavitate, & colendos eos, quos moris eſt coli à juvenibus ob ætatem & dignitatem. Itaque cum ſciam te non admodum delectatum eſſe ſcriptionibus, dum tibi ſuppetebat plus ocii, credo crebras illas amicorum interpellationes facile impetraturas à te, ut vel raro, vel nunquam ſcribas. Ne ego quidem cupio tam ſæpe ſcribere, aut ad te mittere inanes & jocoſas literas, ut antea ſolitus ſum facere, verum conſtitueram ad te de rebus publicis ſcribere, ſperans ejus argumenti literas tibi non fore ingratas, cum animadverterim te flagrare incredibili cupiditate cognoſcendi, quis ſit rerum ſtatus apud eas

gen-

gentes, cum quibus eſt nobis aliquid commercii, & quæ mutationes ibi accidant, quæ cupiditas cum ſit magna laude digna, & fere neceſſaria iis, qui ad remp. ſunt acceſſuri, nemo facile mihi perſuadebit te eam prorſus abjeciſſe. Si reſcripſiſſes: Literas tuas accepi, fruor commoda valetudine, uxorem brevi ſum ducturus, vel aliquid aliud ſimile; mihi abunde ſatisfactum eſſe putaſſem. Quod ſi ne id quidem libuiſſet facere, ſatis fuiſſet jubere tuum Griffinum hæc ad me ſcribere. Quamvis autem has meas literas ita incerto eventui committam, ut vix ſperem eas ad te perventuras, ſcribam tamen aliquid de rebus Polonicis, in quarum eventum ſcio erectos eſſe plurimorum animos. Audiviſti ſuperiore autumno decretum fuiſſe in regni conventu, ut regi ſignificaretur, Polonos ſuſcepturos conſilium de alio rege eligendo, niſi rediret in Poloniam intra duodecimum diem Maii, ad quem diem tunc fuit indictus Stenciczium regni conventus. Ex Lithuania ad eum conventum miſſi ſunt legati Koskovicius magnus Lithuaniæ Mareſchalcus, Radzivilius, & quidam tertius, cujus no-

nomen jam non ſuccurrit mihi, qui ſtipati quinque, aut ſex millibus equitum, venerunt Stenziczium nono die ſuperioris menſis. Proceres autem Polonici tantum numerum equitum eo adduxerunt, ut multi exiſtiment, hæc comitia fore frequentiora iis, in quibus rex eſt electus ante biennium. Scriptum fuit huc ex comitiis, factum eſſe decretum de Interregno, ſeu novo rege eligendo, 21. die ſuperioris menſis, quod biduo poſt publicari debuit. Ea res noſtros hic in maximam ſpem erexit: nam qui eorum partibus ſunt addicti, ad amicos ſcripſerant, omnium fere vota in eos inclinare, ipſumque Imperatorem expeti, ita tamen ut cuperent ipſum regnum adminiſtrari ab Archiduce Erneſto, tanquam à parentis vicario, quo poſſent ejus ingenium & induſtriam explorare, & inde facere judicium an ſit futurum ex re ipſorum, eum poſt mortem parentis ſibi regem deligere. Imperator delegerat legatos ad Comitia Polonica, Epiſcopum Wratiſlavienſem & Mareſchalcum Moraviæ apud quem fuimus, quos juſſerat ſubſiſtere Niſſæ, quæ non procul abeſt à finibus Polonicis,

nicis, donec audirent factum eſſe decretum de Interregno; ne videretur contra jus gentium alterius regnum ambire. Statim itaque, ubi eſt eis ſignificatum, factum eſſe decretum de interregno, progreſſi ſunt ad locum Comitiorum: verum neſcio quî factum ſit, ut decretum illud non ſit publicatum eo die, quo publicandum dicebatur: quæ res noſtras ſpes hic valde imminuit, & illam priorem alacritatem nobis ademit. Dicunt eo die redditas eſſe Senatui Polonico à Pibraco literas, quibus ſignificabat, ſe quamvis in itinere in maximam calamitatem incidiſſet, properare tamen ad eos cum mandatis regiis, quæ ipſis non ingrata fore ſperaret: petebat autem ab ipſis ut hanc ſuam moram boni conſulerent, cui præbuerit cauſam ſcelus latronum, à quibus in itinere ſit ſpoliatus. Venit huc Pibracus 28. die ſuperioris menſis, & poſtridie Imperatore non ſalutato diſceſſit, ita ut exiſtimem ipſum ad locum comitiorum jam perveniſſe. Fecit apud me honorificam tui mentionem, & dixit ſe dolere, quod per occupationes non licuerit ipſi Venetiis eam quam cuperet humanita-

tem tibi exhibere. Regnum Polonicum ambiunt Auſtriacus, Moſchus, Suecus, Tranſſylvanus, Ferrarienſis, & aliquot proceres Polonici. Non ambit quidem noſter Rozenbergius Bohemus, niſi forte id clam faciat, nihilominus tamen audio ipſum habere plurimorum ſtudia. Turcicus Imperator ſcripſit Polonis, ipſos recte facturos, ſi Suecum vel Tranſſylvanum, vel aliquem ex ſuo corpore, regem eligerent: caverent autem, ne quem ad regnum eveherent, cum quo non poſſet fœdus inire, aut amicitiam colere: innuens, ut exiſtimo, Auſtriacum & Moſchum. Qui regnum ambiunt, pecunia inter ſe certant, tanquam eſſet auctioni propoſitum, ſuntque ita venalia plurium ſuffragia, ut credam fore rarum fœlicitatis exemplum, ſi Poloni his moribus ſuam rempublicam diu incolumem ſervaverint. Ajunt Ferrarienſem uno Koskovicio Lithuano promiſiſſe ſexaginta millia coronatorum, ſi ejus opera regnum adipiſcatur. Audio ipſum etiam ſimulare ſe flagrare amore illius vetulæ virginis, educatæ in Schola Bonæ matris, & ſcribere ad eam literas amatorias, ineptiarum

rum plenas. Quibuſdam (ut ajunt) inſeruit ſe hactenus non minus fortiter militaſſe Veneri, quam Marti, ſeque conſtituiſſe illud ſuum inſtitutum perpetuo urgere. Vides ſtultitiam ipſas etiam Alpes tranſvolare, & habere in Italia ſuas clientelas. Hodie advenit quidam ex Polonia, qui affirmat in Comitiis nihil eſſe actum, eaque rejecta eſſe in aliud tempus: quod ſi eſt verum, jam peractus eſt primus actus fabulæ, de novo rege eligendo. Cogita quantum pecuniæ impendendum erit iis, qui ambiunt, antequam ad cataſtrophen deveniatur. Galli dicunt ſe in Poloniam mittere ter centena aureorum millia: quod ſi eſt verum, quis tantæ ſcutatorum multitudini reſiſtet? Sed unde tantum pecuniæ in tanta egeſtate? Impetrarunt tamen literas ab Imperatore, quibus mandatur ordinibus Imperii, ut liberum tranſitum per ſuos fines concedant iis, qui eam pecuniam vehent. Poloni habent oculatas manus, nec patientur ſibi in re pecuniaria verba dari. Meminiſti, dum hic eſſes, cœpiſſe agitari cauſam religionis, & Imperatorem initio ita reſpondiſſe iis, qui jugum Pontificium

excuſſerunt, ut conceperint ſpem, ſe quidvis ab eo impetraturos. Jam vero ipſorum ſpes ſunt nonnihil labefactatæ, cum Imperatori ante aliquot dies ſuam fidei confeſſionem exhibuerint, nec adhuc quicquàm reſponſi ab eo acceperint. Credo Imperatorem reſpicere ad Comitia Polonica, & metuere ſi eis concedat libertatem, quam petunt, ne offendat Rom. Pontificem cui ſcit longas eſſe manus. Ejuſmodi perplexa conſilia raro ſortiuntur fœlicem exitum. Bohemi negant ſe deventuros ad deliberationes de conferenda pecunia antequam reſponſum ab eo acceperint. Indicetur conventus Electorum, ut ſperamus, ad finem Septembris. Jam convenerat inter ipſos Electores & Imperatorem, ut indiceretur Francofurtum ad 25. diem Iulii: verum Imperator ipſe petiit, ut rejiceretur in autumnum, & Ratisbonam indiceretur, cum ob tenuem valetudinem & impendentia à Turcis pericula, ſit ipſi valde incommodum tam procul à ſua ditione diſcedere. Iam in id conſenſerunt duo nobis vicini electores. Quid ſint facturi Rhenani, nondum certo ſcimus, quamvis ſperemus

remus ipſos in ea re obſequuturos Imperatori. Si vel in Gallia, vel in aliqua alia parte noſtri orbis manſiſſes, ſperarem te poſſe ad eum conventum pertrahi, cui hauddubie intererunt præcipui Principes Imperii. Non fuiſſet tibi injucundum ſpectare ceremonias, quibus utuntur Germani in electione ſui Principis. Sed nemo impetrabit à te trans æquora verſo, ut te pelago denuo committas. Sirenes patriæ non patientur, ne quidem per ſomnium, hæc tibi in mentem venire: nam non dubito te jam totum cohorreſcere, quandocunque in animum tuum recurrit inhumanitas, qua ſumus erga te uſi. Etiamſi vix ſperem has meas literas ad te perventuras, non potui tamen me continere, quin iſtos ſtultos meos affectus in eas effunderem, & meo more tua humanitate abuterer. Cum autem nihil aliud tua cauſa facere poſſim, oro Deum omnipotentem, ut te fœlicitate patriæ, & patriam tua virtute diu frui permittat. Bene vale. Pragæ die Solſtitii, 1575.

XLIV.

DOlori quem ex tua abſentia ſentio, magnum levamen attulerunt literæ, quas ad me menſe Junio Londino dediſti, quibus me certiorem feciſti, te non ſolum pericula, quæ in itinere occurrere ſolent, fœliciter ſuperaſſe, ſed etiam te tuæ valetudini eſſe pene reſtitutum. Eam autem teſtificationem tui erga me amoris continent, & adeo eleganter & ingenioſè ſunt ſcriptæ, ut me in tui amorem & admirationem facile pertrahere potuerint, niſi morum tuorum ſuavitas, judicii gravitas, & rerum major peritia, quam iſta tua ætas ferre videatur, id antea præſtitiſſent. Scio pene ridiculum eſſe petere à te, ut inter aulæ tumultus & tot occaſiones, tempus inutiliter collocandi, linguæ latinæ exercitium non omnino intermittas: verum quia literæ illæ teſtantur, quantos progreſſus in ea feceris, & quantum ſcribendo valeas, quando libet ingenium intendere, ſi ejus rei ſtudium prorſus abjeceris, vix potero me continere, quin tibi objiciam te mollicie animi, & amore ocii id facere. Vide

quam

quam tibi gratiam referam, pro ſuaviſſimis tuis literis, qui coner tibi perſuadere, ut ea amplectaris, quæ quando amplectuntur tuæ conditionis homines, pleriſque videntur ſenſu communi carere. Sed jam deſinam te iſtis meis nugis moleſtia afficere. Scripſi antea Gaſparem Bekeſſium profugum ex Tranſſylvania, quem hic exulantem vidiſti, collectis raptim copiis, irrupiſſe in Tranſſylvaniam, ut Stephanum Bathori qui jam ibi regnat, de principatu deturbaret. Sciebat exoſum eſſe ejus imperium Siculis illis agreſtibus, qui incolunt montana Tranſſylvaniæ ad Orientem & Septentrionem verſus Moldaviam, & propterea eorum ad ſe defectionem ſibi promittebat. Verum Vaiuoda præcavit, ne id fieret: nam ſtatim ubi audivit ipſum arma corripuiſſe, vocavit ad ſe omnes Siculorum magiſtratus, & eos tradidit cuſtodiæ. Ita factum eſt ut homines barbari deſtituti ſuis ducibus, ſe commovere non potuerint, cum præſertim Bekeſſius procul ab eorum finibus copias duceret. Conciliaverat ſibi Bekeſſius animos plurimorum ex nobilitate Tranſſylvanica, qui

ad primam famam ſuſceptæ ab eo expeditionis, ad eum transfugerant. Conflatæ autem erant eius copiæ ex Germanis, Hungaris, & Polonis, quibus aliquot Turcæ & Valachi prædandi ſtudio ſe admiſcuerant. Plerique Germani fuerunt veterani milites, qui ex præſidiis Hungaricis ad eum confluxerant. Sub initium expeditionis res ſatis fœliciter ei ſucceſſerunt: nam aliquot oppida ad eum defecerunt, & nemine obſiſtente in mediam Tranſſylvâniam progreſſus eſt, parumque abfuit, quin Vaiuodam imparatum opprimeret. Conveniebant Uaiuodæ copiæ ad Albam Iuliam, quæ eſt ipſius regia: quo quanta potuit celeritate contendit Bekeſſius, ut cum eo confligeret, licet numero militum eſſet ei longe impar, nam audio ipſum vix habuiſſe tria millia militum: Vaiuodam vero habuiſſe ad decem aut duodecim millia, & aliquot majora tormenta, quæ non fuerunt minima cauſa victoriæ: quoniam plurimum damni Bekeſſii militi intulerunt, antequam manus cum hoſte conſerere potuerit. Germani qui Bekeſſio militabant, fortiſſime pugnaverunt, & ſunt fere omnes inter-

interfecti. Polonis & Hungaris equorum pernicitas fuit ſaluti. IpſeBekeſſius fuga ſe recepit Baniam quæ eſt ad Septentrionem Tranſſylvaniæ. Quonam autem inde pervenerit, hic adhuc ignoramus. Deſiderati ſunt ex ejus exercitu mille milites qui partim fuerunt cæſi, partim capti ab hoſte. Venerunt in poteſtatem Voiuodæ ad viginti ex præcipua nobilitate Tranſſylvaniæ, qui ad Bekeſſium defecerant, aut antea fuerant profugi ex patria: inter quos maximi nominis eſt Joannes Kendi, filius illius Franciſci Kendi quem Imperator Ferdinandus præfecit Tranſſylvaniæ, cum eam proditione Georgii Monachi epiſcopi Varadini, in ſuam poteſtatem redegiſſet. Baſſa Themeſvvarienſis miſerat auxilio Vaiuodæ quadringentos equites Turcicos: verum Vaiuoda juſſit eos ſubſiſtere ad fines Tranſſylvaniæ, cum exiſtimaret ſibi non eſſe neceſſariam eorum operam; nec (ut puto) cuperet ejuſmodi hoſpites ſuæ ditioni aſſueſcere. Talem exitum habuit Bekeſſii expeditio: qui quidem coactus eſt confligere cum hoſte licet eum ſe validiorem ſciret, quia videbat copias ſuas paulatim dilabi, &

ſui adverſarii augeri : & metuebat ne (quod ſæpe ſolet ab illis gentibus fieri) milites ipſius deditione liberarent ſe à periculo in quod eos conjecerat. Hæc autem infœlix expeditio videtur nobis conflaviſſe bellum in Hungaria, ex quo vereor ne non poſſimus nos facile explicare. Turcæ enim exiſtimant ſe eſſe à nobis bello laceſſitos; nam dicunt ab Imperatore ſummiſſum eſſe Bekeſſium ad turbandam Tranſſylvaniam quæ eſt in ipſorum clientela; quare ut eam injuriam ulciſcantur irruperunt in noſtram Hungariam magno numero, & jam quatuor arces nobis ademerunt, quarum nomina ſunt Blauſtein, Dyruyn, Kerpen, & Fonod. Fonod eſt ultra Danubium ad lacum Balatonem non procul à Veſprinio, reliquæ tres ſunt cis Danubium. Blauſtein & Dyruyn pertinuerunt ad Ioannem Balaſſi quem noſti, cujus etiam filius unicus dicitur veniſſe in poteſtatem Turcarum. Doleo vicem miſeri ſenis quem ſemper magnifeci ex quo immortalibus illis baſtonatis contudit arrogantiam & inſolentiam Hiſpani, à quo injuria fuerat affectus. Magna eſt trepidatio in Hungaria

Tur-

Turcis impune omnia diripientibus: nam ipſi Rubero & aliis præfectis Cæſarianis mandatum eſt, ut ſe intra loca munita contineant, cnm non ſint ita inſtructi milite, ut hoſtium incurſiones reprimere poſſint. Miſeri coloni fugiunt in Auſtriam magno numero, nec tamen facile in urbes admittuntur. Conſcribitur quidem miles Viennæ, & in Sileſia qui ipſis ſubſidio mittatur, ſed potius ad firmanda oppida validioribus præſidiis, quam ad conſtituendum exercitum qui opponatur viribus Turcarum, quorum copiæ in dies augentur Beglerbeio Græciæ militem ſummittente ex Bulgaria, Servia, Raſcia, & Boſna. Graviter hic accuſant Ruberum, quem dicunt inconſulto & inſcio Imperatore conatus Bekeſſii adjuviſſe, quæ res nobis hoc bellum peperit. Dabitur quidem opera ab Imperatore ut hoc incendium reſtinguatur antequam latius ſerpat, ſed tamen ante hyemem vix poterit Hungariæ reſtitui ſua tranquillitas, cum hoc negocium tranſigendum ſit Conſtantinopoli, & opus ſit ad id perficiendum non parvo tempore. Hiſpani & Itali nihil intentatum relinquent

quo

quo perſuadeant Turcis ut depoſito ſtudio belli navalis vires ſuas in nos convertant, ut ea ratione bellum à ſe derivent: Verum cum nec ætas, nec valetudo Imperatoris, nec aliæ rationes ejus ferant ut ſe bello tam periculoſo implicet, ſpero ipſum nihil non factu-rum quo pacem redimat, & potius de ſuo jure aliquid ceſſurum, quam ut bello contendat cum hoſte cujus ea eſt potentia, ut de eo victoria vix ſperari poſſit. Si Hiſpanis & Italis Turcæ nihil faceſſerent negocii, illi hauddubie omnes ſuas vires converterent, ad opprimendum eos qui puriorem religionem in Gallia & in Belgio profitentur: quibus oppreſſis, neſcio quandiu vobis liceret iſto veſtro opimo ocio frui. Scripſi de rebus Polonicis ante non multos dies, & ad te miſi acta conventus Stenziczienſis in quo videtur ſummo ſtudio id eſſe actum ut nihil ageretur: Lithuani diſceſſerunt à Polonis animis ita abalienatis, ut vix ſperem eos poſthac ad ipſorum conventus reverſuros. Ab eo tempore Poloni habuerunt ſuos particulares conventus, ut loquuntur: in quolibet Palatinatu. In quibuſdam exauthoraverunt

runt ſuum regem & decreverunt interregnum, ut in Cracovienſi. In aliis facta ſunt alia decreta. Petrus Sborovvsky Palatinus Cracovienſis curavit decretum de interregno & rege exauthorato promulgari Cracoviæ decima quinta die ſuperioris menſis: uſus in ea re opera calonis ſeu bajuli, ut ignominia majore regem afficeret. Refert eam gratiam quam debuit regi, qui eum prætulit multis præſtantibus viris, qui palatinatum illum una cum eo ambiverunt. Sborovius eſt ex eo genere hominum quibus Cæſar dicebat opus eſſe bello civili, & qui, ut dicebat Otho, ſatius eſſe judicant cadere in acie quam in foro ſub creditoribus. Verum rex exiſtimavit ejuſmodi hominibus ſibi maxime eſſe opus, quos credebat largitionibus induci poſſe ad quidvis committendum adverſus patriam. Cum vero jam nobis deſit quod donemus, & verbis id conemur perficere quod antea pecunia perficiebamus: non mirum eſt noſtram eloquentiam factam eſſe parum efficacem, & Sborovios ac Laskios faciles aures nobis non præbere. Habebunt denuo Poloni ſuos particulares con-

ventus ad quintum diem proximi menſis. Archiepiſcopus Gneſnenſis qui eſt præcipuus regni Senator, & habet jus convocandi Senatum, indixit generalem conventum Warſavviam ad tertium diem Octobris, in quo deliberetur quomodo ſit cum rege agendum, & in quo communi omnium conſenſu dicatur dies Comitiis ad alium regem eligendum, ſi hic nullam ſpem ſui ad eos reditus faciat. Poloni dicunt Archiepiſcopum hæc in regis gratiam facere, & plerique negant ſe ad alium conventum venturos quam ad eum qui regis eligendi cauſa indictus erit. Etiamſi Warſavviæ conveniant Poloni, Lithuani certe eo non venient, ut ſatis ſunt teſtati quando Stenziczio diſceſſerunt, & ita ſcindetur regnum illud in quo ſunt eæ animorum diſtractiones, & ita invaleſcunt factiones ut videatur mihi gens illa properare ad ſuum exitium. Qui puriorem religionem profitentur, cupiunt Piaſtum eligere qui ſit noſtræ religionis. Id nunquam ferent Pontificii, à quibus noſtri conſilio & induſtria facile ſuperabuntur: quod ſi ad arma deveniatur, Pontifex Rom. Ache-

cheronta movebit ut ſuis ſubveniat. Vicini autem Principes qui noſtræ religioni ſunt addicti, parum ad ſe pertinere putabunt noſtrorum oppreſsionem in Polonia, cujus erunt ocioſi ſpectatores. Turcæ non ferent ut Moſchus vel Auſtriacus eligatur, & cum jam habeant copias in Hungaria, terrorem incutient Polonis, Audio Moſchum hortari Polonos ut Auſtriacum eligant, & promittere, ſi id faciant, ſe initurum cum ipſis fœdus adverſus Turcas & Tartaros. Ego profecto vereor ne omnes hæ vicinæ nobis gentes magnis calamitatibus involvantur ſi de Polonia armis certetur: quod mihi futurum videtur. Expectamus hic Laſcium & quoſdam alios proceres Polonicos, quibus ex mandato Imperatoris jam ſunt præparata hoſpitia. Dicebantur venturi ante quinque aut ſex dies: neſcio quid intervenerit quod eos remoretur. Quam ob cauſam huc veniant tu ipſe conjicere potes. Faxit Deus ut de eo regno aliquid conſtituatur quod ſit ſalutare orbi Chriſtiano. Ut jam ſunt res Polonorum, ego puto eos non poſſe ſuis rebus melius conſulere quam ſi eligant

Auſtriacum: nec ita metuendos Turcas putarem ſi fida eſſet Moſchi ſocietas. Imperator jam obruitur multitudine negociorum: nam in idem tempus incidunt Hungarica, Polonica, & Bohemica, & jam inſtat Conventus Ratisbonenſis, ante quem vix poterit hic ſua expedire. Ipſi autem & toti aulæ erit valde grave huc Ratisbona redire, præſertim ſi Hungarici tumultus interea non conquieſcent. Nondum hic deventum eſt ad deliberationes de conferenda pecunia, quam ab ordinibus regni petiit Imperator dum adhuc hic nobiſcum eras: quia autem pecunia quam petit videtur ingens iſtis hominibus, deliberatio de ea re non parum difficultatis habebit. Jam etiam petit Imperator ut filius ipſi in regno ſurrogetur: de qua re vereor ne oriatur gravis diſceptatio, cum dicat regnum ad ſuos jure hæreditario pertinere: Bohemi vero id nequaquam fateantur. Male habet eos qui puriorem religionem profitentur, quod nondum ipſis expoſuerit Imperator ſuam ſententiam de confeſsione fidei quam ei ante tres menſes exhibuerunt: quare ſe minus faciles ei præbent in iis quæ cupit ab

ipſis impetrare. Cogetur quidem intra paucos dies ſuam ſententiam proferre, ſed vereor ne ſit ejuſmodi ut à plurimis non probetur, cum Pontificem Rom. in conſilium de ea re adhibeat, & ne inde oriatur contentio. Ad hæc incommoda accedit quod ſuperioribus diebus graviſsime conflictatus eſt cum adverſa valetudine: varii enim morbi uno & eodem tempore eum corripuerunt & fere oppreſſerunt; quibus quidem Dei beneficio jam eſt liberatus, ſed ita ſunt proſtratæ omnes vires corporis ejus, ut opus ſit multo tempore antequam ſe plane colligere poſsit. Ego oro Deum omnipotentem ut eum nobis diu incolumem ſervet: nam ſi quid ei jam humanitus accideret, id non fieret ſine maximo reip. Chriſtianæ incommodo. Sub id tempus quo Vienna diſceſsimus, ſcripſi ad Dn. Davidem Ungnadium Cæſareum oratorem in aula Ottomannica, & petii ab eo, ut de ingenio & moribus hujus novi Principis Amuratis ad me ſcriberet: quod nuper fecit diligentiſſime. De ea re forte aliquid poſtea ad te ſcribam: video enim me eſſe ineptum qui meas literas alioqui inſua-

ves,

ves, nimia prolixitate inſuaviores red-
dam, nec cogitem tibi non deeſſe ami-
cos à quorum jucunda conſuetudine ea-
rum lectio te aliquandiu abducet: nam
vix fieri poſſe puto quin elegantiæ au-
licæ & ſodalium ſuavitas ita animum
tuum emolliverint, ut hæc noſtra jam
faſtidias, aut ſaltem cum tædio & mo-
leſtia legas. Adjiciam tamen ex lite-
ris D. Ungnadii etiamſi forte id aliun-
de habeas, Cicalam Genuenſem qui
vix egreſſus annos adoleſcentiæ factus
eſt præfectus Prætorianorum ſeu Aga
Ianizzarorum (ut loquuntur) in tanta
eſſe gratia apud Amuratem ut dicatur
ei daturus in uxorem filiam quæ annos
undecim tantum eſt nata. Talibus il-
lecebris oppugnabuntur animi Italo-
rum, & invitabuntur ad prodendam
patriam, & ſane metuo ne plurimo-
rum pietas talibus machinis non diffi-
culter expugnetur. Nuper, ut audio,
præfectus eſt Alexandriæ Ægypti qui-
dam Mantuanus, qui ante novem an-
nos captus ad Ziffetum, defecit à reli-
gione Chriſtiana ad Mahometanicam.
Principes Italici videntur hæc parum
curare, cum ſuſcipiant inter ſe nuga-
ciſsima certamina, & ambiant regum
titu-

titulos, imo (ut audio) ſunt inter eos qui ambiunt ut regia dignitas attribuatur eorum ditionibus, quæ forte convertentur paulo poſt in Beglerbeiatus aut Sangiacatus. Miror iſtud novum genus inſaniæ: nam de ejuſmodi nugis tanto conatu in hac aula agitur ab ipſis, ut nobis ampla materia ridendi præbeatur. Faxit Deus ut novum iſtud inſtitutum de conjugio, noſtro Wittono juveni optimo feliciter ſuccedat. Is præit tibi exemplo, ſed credo tibi ſponte properanti non eſſe opus monitore. Vides quo progrediar ſtudio nugandi tecum, quod fere non permittit, vt finem ſcribendi faciam. Habeo pro ſummo beneficio quod Illuſtres tui parentes me ſua benevolentia dignum judicaverunt. Vtinam aliqua re teſtari poſſem me eſſe cupidiſſimum ipſis inſerviendi. Bene vale & amicos ſaluta. Pragæ Idid. Auguſti 1575.

Deſcripſi tibi pugnam in qua cæſæ ſunt copiæ Bekeſſii, ut hic habuimus ex literis eorum qui ex Hungaria de ea re primi ſcripſerunt. Iam vero accepi literas ab amicis Hungaris & Tranſſylvanis

vanis quorum aliqui tibi non ſunt ignoti, qui rerum momenta diligentius & certius deſcribunt: quod ideo adjicio, quia id tibi non fore ingratum ſpero. Metui etiam ne me accuſares quod incerta pro certis ad te ſcripſerim: quamvis ſane habuerim, ea quæ ſcripſi, ab iis qui hic videntur iſta maxime curare: ſed quia locorum & regionum ſunt minus periti, facilius hallucinantur, quam ii qui illis in locis ſunt nati. Poſtquam Bekeſſius tranſegit in Hungaria cum milite qui eum ſequi debuit, ſignificavit Transſylvanis qui cum eo conſpiraverant, diem quo ad ipſum venirent in oppidum Zakmar, vt conjunctis copiis inde in Transſylvaniam progrederentur. Ea autē res tanto ſilentio eſt acta, vt venirent ad fines Transſylvaniæ antequam eos convenire ſciret Vaiuoda: qui re inopinata perturbatus, accerſivit ad ſe Lipa & ex vicinis locis octingentos Turcas (alii ſcribunt mille) quibus menſis vnius ſtipendium prænumeravit. Suis a. ſubditis mandavit ut armati ſtatim accurrerent, & (vt antea ſcripſi) Siculorum ſeu Cæculos magiſtratus & præfectos tradidit cuſtodiæ, ne populus quem ſciebat addictum

ctum Bekeſſio convenire poſſet, & ad eum proficiſci. Bekeſſius magnis itineribus contendebat Albam Iuliam vbi conveniebant Vaivodæ copiæ, quem ſperabat ſe imparatum oppreſſurum: verum ubi animadvertit eum habere copias validiores ſuis, cœpit retrocedere eo animo vt ſe ad Siculos reciperet. Id ubi intellexit Vaiuoda, curavit, ut majorum fluminum pontes dejicerentur, & viarum anguſtię obſiderentur à ſuis, & ita Bekeſſius intercluderetur, quem cum ſuis copiis ſequutus octava die ſuperioris menſis ad S. Pauli Caſtellum in ripa Maryſſii fluvii, quinque milliaribus ab oppido Torda. Uterque ibi caſtrametatus eſt, & eo die ac ſequenti commiſſa ſunt inter ipſos leviora certamina. Decima die commiſſum eſt prælium. Germani & Burgundi quos eo miſerat noſter Rouſſellus, primi Transſylvanos tanto impetu invaſerunt, vt eos loco nonnihil cedere coegerint: ſed diſploſis in eos majoribus tormentis quibus abundabat Vaivoda, magna ſtrages eorum eſt edita, & cum superveniſſet ſecunda acies Transſylvanorum, coacti ſunt pedem referre, ita tamen vt nihil indignum vi-
ris

ris fortibus committerent. Hungari & Poloni ubi viderunt ſuorum aciem inclinatam, non ſubvenerunt ipſis ut decuit eos facere, ſed ſe cum ſuo Bekeſſio fugæ commiſerunt, vt ea ratione ſuæ ſaluti conſulerent. Itaque miſeri Germani & Burgundi deſerti à ſociis, omnes fere ſunt interfecti aut capti. Vaivoda inſecutus eſt fugientes per quatuor milliaria Hungarica, & ex iis plurimos interfecit. Dicuntur periiſſe ex Bekeſſianis in pugna & in fuga non pauciores mille, ex exercitu Vaivodæ non plures viginti. Capti ſunt ex præcipua nobilitate Transſylvanica Ioan. Kendy, Georg. Patochi, & Joan. Harynnyay affinis Bekeſſii, quorum bona ſunt adjudicata fiſco, ſicut & aliorum omnium qui ad Bekeſſiũ defecerant, & una cum eo aufugerunt. Scribunt Transſylvanum redemiſſe ſua pecunia à Turcis plures Germanos quos ſuæ libertati reſtituit, & dediſſe ipſis Turcis quadraginta millia aureorum ut ſuorum ſubditorum agris parcerent. Bekeſſius cum pluribus fugit primo Keres-Baniam, & inde Zakmarum cum paucis. Zakmaro contendit Caſſoviam ad Ruberum, à quo non fuit admiſſus, & prope-

pterea recepit ſe in Eperies ad fines Poloniæ. Hæc addidi ſub noctem, nullum facturus ſcribendi finem ſi tempus ſuppeteret. Iterum vale.

XLIV.

SI, vt promiſeras, egiſſes Antverpiæ cum aliquo de curandis noſtris literis, jam non cogerer Hamburgum has meas mittere, quæ vel forte nunquam tibi reddentur, vel adeo tarde vt ſit peritura omnis gratia eorum quæ de rebus Polonicis ad te mitto: quæ tamen vt conſequerer mihi fuit plurimum laborandum, & ſi celeriter ad te perferrentur, poſſent occurrere multis fabellis quæ de Conventu Stenziczienſi jam ſunt confictæ, & cum vbique diſſeminentur, non dubito quin ad vos etiam tandem perveniant. Hoc ſcriptum eſt inſtar diarii quod ſcriptum eſt ab aliquo qui deliberationibus ipſis interfuit, & ad Imperatorem miſſum, quod vbi legeris non poteris ſatis mirari illorum hominum ſtultitiam, qui cum convenissent vt agerent de rebus maximis & quæ ad reip. ſalutem pertinebant, nihilominus totum illud tempus quo una fuerunt, contriverunt inanibus concertatio-

tationibus, & tandem diſceſſerunt rebus longe magis perturbatis quam eſſent ante conventum. Poloni tuebantur pertinaciter authoritatem decreti facti Warſaviæ ſuperiore autumno, & dicebant eo ipſo regem eſſe exauthoratum quod ad Conventum Stenziczienſem non veniſſet: nam id continebat decretum Warſavienſe quod ad ipſum miſſum fuit in Galliam. Lithuani reſpondebant ſe non interfuiſſe conventui Warſavienſi, & propterea ſe non agnoſcere authoritatem decreti ibi facti, nec ſibi debuiſſe tantum ſumere Polonos, ut de tanta re ipſis inconſultis decernerent: quare petebant ut omiſſo decreto Warſavienſi, de exauthorando rege deliberaretur. Poloni verò exiſtimantes convelli ſuam authoritatem Lithuanorum petitione, dicebant regem eſſe exauthoratum, nec de ea re amplius eſſe diſceptandum, ſed alterum eſſe eligendum. Totum tempus conventus ejuſmodi altercationibus & rixis contriverunt, & tandem nulla re peracta diſceſſerunt. Ita videtur regi in eo conventu res ex animi ſententia ſucceſsiſſe: quamvis ſane ſit infœlix ille ſucceſſus, quo gens de

ipſo bene merita in maxima pericula conjiciatur, nec ex ea re quicquam ſperare poſſit præter infamiam, & ingens ac perpetuum odium illius gentis adverſus Gallicam: imo ſi rem introſpiciamus, videbimus regem vere regno excidiſſe: nam etiamſi conferat dignitates & ſacerdotia demortuorum, tamen id ab eo fruſtra fit: nam Poloni non patiuntur eorum poſſeſſionem adipiſci illos in quos ea contulit. Scripſi antea aliquid de Gaſparis Bekeſſii expeditione in Tranſſylvaniam. Hodie huc allatum eſt copias ejus cæſas eſſe à Tranſſylvano, & Turcas conqueri de nobis, & dicere violatas eſſe inducias, quia noſtri eorum clienti bellum intulerint. Dedi has literas Doc. Joachimo Mollero qui ante annum fuit tecum Viennæ in publico diverſorio. Eſt vir doctus & pius, & cui res Germanicæ ſunt bene notæ. Si sereniſſimæ reginæ opus eſſet viro aliquo qui res ejus in Saxonia procuraret, hic ad id maxime idoneus videretur: nam eſt in rebus agendis exercitatus, & eſt notus principibus & apud pleroſque valet authoritate. Frater ejus gerit conſulatum in repub. Hamburgenſi.

genſi. Defert autem Sereniſſimæ reginæ ſuam operam & ſua obſequia, ſi in aliqua re inſervire poſſit. Hæc petiit ut ad te ſcriberem, & te officioſe ejus nomine ſalutarem. Ego eum ut veterem amicum tibi commendo. Scripſi ad te copioſius ante paucos dies. Hæc raptim. Bene vale. Pragæ 16. die Iulii 1575.

XLVI.

Conſtitui accuſare tuam conſtantiam, ut argumenti abſurditate literas quibus tuam exiſtimationem tuearis, ex te eliciam. Dediſti ad me literas ſub initium Iunii menſis, quibus nullæ mihi unquam fuerunt magis gratæ: nam viſus es mihi in iis teipſum ſuperare ingenio & prudentia, & ex iis primum ſcivi te incolumem ad tuos rediiſſe, ac etiam tuæ valetudini reſtitutum eſſe: ex quibus rebus me maximam voluptatem cepiſſe credo te non dubitare. Scripſiſti autem te aliquandiu abfuturum Londino, & interea nihil ad me literarum daturum: quod ſane bona fide præſtitiſti: imo ego vereor ne dudum Londinum ſis reverſus, nec tamen ad me ſcribas. Illa eſt con-

ſtantia

ſtantia quam ego accuſo. Quid aliud conjicere poſſum quam illas unicas ex patria ad me tanta elegantia & diligentia ſcriptas literas, fuiſſe extremum conatum illius induſtriæ quam pepererant miſeriæ quas nobiſcum pertuliſti, quæ videbat ſibi eſſe ſuccumbendum illecebris voluptatum quæ animum tuum jam labaſcentem oppugnabant. Iudicabis forte me inique tecum agere quod coner tibi perſuadere ut amicorum ſuavitatem ſcribendi moleſtiis interdum poſtponas, & metuo ne tandem ſint tibi minus gratæ meæ literæ, quia ſuavi illi tuo ocio nubeculam aliquam offundent. Mi generoſe Sydnæe, vitanda eſt improba Siren, Deſidia. Nos etiam ſumus tibi amici, nec dubitamus quin nos ames, ſed cupimus ex noſtro amore fructum aliquem percipere, quem capiemus uberrimum quandocunque nobis ſignificabis te proſpera valetudine frui, & eum in tuis rebus ſucceſſum habere, quem meretur tua virtus & nos tibi optamus. Si non prorſus decreviſti nihil amplius ſcribere, ego conſulo ut ſcribas ad Ioan. Baptiſtam de Taxis qui ſtationariorum equorum procu-

rationem habet in Belgio: nam ad noſtrum Cluſium ſcripſit ſe dolere quod te non viderit Antverpiæ, & ſe eſſe cupidiſſimum tibi gratificandi & inſerviendi. Quoniam ea mihi videtur eſſe expeditiſsima ratio mittendi ad te literas, ego jam ad ipſum ſcribam, & rationem aliquam contrahendæ cum ipſo amicitiæ inibo. Sed deſinam tibi eſſe moleſtus, idque faciam cum aliqua mea moleſtia: nam ſi animo meo indulgere vellem, nullum finem facerem accuſandi te.

Nos hic jam triumphum agimus de Pont. Rom. eo quod Bohemi tandem extorſerint Imperatori eam religionis libertatem quam ab eo tanta contentione tamdiu flagitarunt. Imperator variis modis conatus eſt eorum poſtulata eludere, & paucis diebus antequam ipſis obſequeretur, paulo aſperius quam antea viſus eſt cum ipſis agere. Verum ea aſperitas fuit in cauſa ut animos magis obfirmarent, ac de diſſolvendo hoc conventu inter ſe conſilia inirent: quod ubi reſcivit Imperator, judicavit ſatius eſſe cedere neceſsitati, quam nimis adverſando iſtos à ſe prorſus abalienare. Secunda itaque

que die hujus menſis dixit ſe permittetere ipſis profeſsionem ejus religionis quæ continetur in confeſsione fidei quam menſe Majo ei exhibuerunt, & ſe ſuſcipere eorum patrocinium, ſeque hæc promittere antiqua fide Bohemica & non Gallica, ſuo & ſui ſucceſſoris nomine. Dixit poſtea filios quidem ſuos eſſe addictos ei religioni quæ vulgo catholica nominatur, ſed à ſe ita eſſe informatos ut nihil ab ipſis futurum ſit periculi iis qui diverſam profitebuntur: ipſis autem factam eſſe magnam injuriam ab iis qui poſt cædem illam Pariſienſem inſimularunt ipſos conſpirationis factæ Viennæ adverſus quoſdam proceres Auſtriacos ob diverſæ religionis profeſsionem. Miror ipſum Imperatorem in tam frequente hominum conſeſſu ita acriter Gallos perſtrinxiſſe, cum alias videatur affectare laudem moderatioris animi, & ita perſtringere alias gentes vel potius principes, ſit quaſi ipſis inimicitias indicere. Ego ſuſpicor ipſum recente aliqua injuria à noſtris affectum eſſe forte in Polonia, nam credere Turcas à noſtris hominibus perſuaſos irrupiſſe in Hungariam (quod vulgo hic

dicitur) nimis eſt ineptum & puerile. Quaſi vero homines prudentiſsimi patiantur ſe à nobis perſuaderi, vel in conſilium adhibeant nos quorum ſtultitia ipſis nequaquam eſt ignota. Imperator hac conceſsione libertatis in religione viam ſibi reddidit faciliorem ad ea impetranda quæ petit à Bohemis, qui ſexta die hujus menſis filium ejus Rodolphum regem Bohemiæ deſignarunt: inaugurabitur autem die Iovis proxima. Turbæ Hungaricæ nondum ſunt compoſitæ: Turcæ tamen de ſuo impetu nonnihil remiſerunt & quidam eorum ad famam adventantium copiarum Germanicarum ſe ad loca tutiora receperunt, alii muniunt arces quas initio hujus tumultus nobis eripuerunt. Præfectus arcis Dyvyn, quæ etiam eſt nobis erepta, dicit urbes metallicas Hungariæ ad juriſdictionem illius arcis pertinere, ſibique ſumit in eas imperium, & pecuniam ab eis exigit, quam ſi non conferant, minatur eis extrema. Ante paucos dies præfectus Romaræ incidit in Begum Strigonienſem quingentis equitibus ſtipatum, cum quo commiſſa pugna præclaram quidem victoriam ob-

obtinuit (nam pleroſque interfecit aut cepit) ſed quæ nobis minus lætitiæ attulit, quia metuimus ne ſit in cauſa ut Turcæ in concedenda nobis pace præbeant ſe difficiliores. Quo ſint evaſuræ res Polonicæ, nondum poſſumus proſpicere. Nobilitas Polonica magis inclinat in Moſchum quam in quenquam alium, quoniam judicat Poloniam ejus patrocinio fore tutam ab incurſionibus Tartarorum ac etiam Turcarum, qui jam incipiunt neſcio quod imperium ſibi in Polonos ſumere. Quoniam proceres metuunt ne Moſchus iſtam nimiam ipſorum licentiam reprimat, ac eos in ordinem redigat, abhorrent plane ab eo. Ajunt ipſos facta conſpiratione cum Lithuanis, conſtituiſſe invita etiam nobilitate Polonica, Auſtriacum eligere. Andreas Dudithius venit huc ante aliquot dies, proculdubio ut de his rebus cum Imperatore deliberet. Heri eum ſalutavi tantum, poſtea cum eo colloquar: nam mihi ſignificavit ſe id expetere. Quoniam Poloni pecunia expleri non poſſunt, noſtri regnum illud jam minus alacriter ambiunt. Celebrarunt in Minore Polonia conventum eorum Pa-

latinatuum qui ad eam pertinent in quo decretum eſt ut petatur ab Archiepiſcopo Gneſnenſi, ut conventum regni indictum ad tertium diem Octob. rejiciat in 27. diem, ita tamen ut in eo rex eligatur. Majores Poloni celebrarunt etiam conventum ſuorum Palatinatuum, ex cujus decreto petierunt ab Archiepiſcopo ne properetur ad novi regis electionem: eſſe enim rem tanti momenti, ut de ea mature ſit deliberandum, & ſe nondum abſolutos eſſe à juramento quod ſuo regi præſtiterunt. Neſcio quorſum hæc ſint evaſura, ſed vereor ne non ſit facile Imperatori regnum illud pacatum acquirere. Regna autem jam armis quærere velle non videtur convenire ejus rationibus, imminente ei præſertim graviſsimo hoſte, qui ſe haud dubie his rebus immiſcebit. Ego nihil magis metuo quam ne Turcæ relicta Italia ſuas vires in nos convertant: nam audio Hiſpanos agere cum ipſis de induciis, & quidem non ſine ſpe eas impetrandi: quod ſi fiat, væ nobis & vobis qui pereuntes Belgas ocioſo animo ſpectatis. Jam accingimus nos ad iter Ratisbonenſe, quod poſt regis inaugura-

gurationem ſtatim aggrediemur. Si auderem ſperare te aliquando ad me ſcripturum, peterem ut mihi ſignificares quaſnam ex meis literis acceperis: nam ad quinas aut ſenas nihil reſpondiſti. Bene vale. Pragæ 18. die Septemb. 1575.

XLVII.

Recte tu quidem Antverpia ad me ſcripſiſti me nimis diu ingratam Spartam coluiſſe: id enim verum eſſe jam ſum magis quam unquam antea expertus. Ratisbonæ, ubi multi ex iis cum quibus bonam partem ætatis contrivi, & qui antea viſi ſunt me benevolentia perſequi, averſati ſunt me perinde ac ſi ſimultates mecum exercerent. Non autem hoc ideo fecerunt quod judicarent me juſtam aliquam odii cauſam ipſis præbuiſſe, ſed voluerunt ſuo theatro ſervire, & exiſtimaverunt ſe ea ratione inituros gratiam apud eos quibus aſſentari volunt. Ea res initio me male habuit: poſtea iſtos homines & eorum ineptias contempſi: quod mihi facile fuit, cum ex variis locis eo confluxiſſent multi præſtantes viri cum quibus mihi amicitia inter-

 cedit

cedit quorum conſuetudine mihi frui licuit. Conqueſtus ſum tamen de iſtorum erga me inhumanitate apud Illuſtriſsimum meum Principem, & quidem ſcripto, quod ut præcaverem calumnias eorum de quibus conquerebar, ipſi primum exhibui pridie quam diſcederet: quare cum eſſet tunc occupatior in Imperatore & aliis Principibus ſalutandis, factum eſt ut ſcriptum quod ipſi exhibueram, ibi non legerit. Verum cum jam à Ratisbona abeſſet unius diei itinere, dedit ad me literas plenas humanitatis, in quibus ſcribebat: me non recte feciſſe, quod hæc ipſi prius non indicaſſem. Sua autem erga me liberalitate tunc teſtatus eſt iſtorum inhumanitatem ſibi minime placere. Merito quidem commovit me iſtorum, quos mihi amicos eſſe putabam, ingratitudo erga me: ſed longe magis perturbat me pertinax iſtud, tuum ſilentium, cum totis quinque aut ſex menſibus nihil à te literarum acceperim, licet ad te ſæpius ſcripſerim, tuque ad alios ſcripſeris. Vereor enim ne quid commiſerim quod te alieniorem à me reddiderit: nam niſi quid tale accidiſſet, potuiſſes tanto tempore

unam ſaltem horam amico tribuere. Sum mihi conſcius non ſolum ſemper fuiſſe eximiam meam erga te voluntatem: ſed etiam me ſummopere admiratum eſſe, ac etiam apud amicos prædicaſſe præclaras illas animi dotes quibus te Deus liberaliter ornavit, & magnæ fælicitatis loco poſui quod in hac mea miſera & ærumnoſa ſenecta mihi contigerit ad tui notitiam ita pervenire, ut me etiam à te diligi crederem. Quod ſi mea ſtultitia vel ruſticitate amiſi id quo nihil mihi fuit charius, non poſſum non deplorare meam infœlicitatem. Sed has querelas jam omittam. Imperatori omnia ex animi ſententia Ratisbonæ ſucceſſerunt. Filius ejus Rodolphus deſignatus eſt Rex Romanorum 27. die Octob. & eſt inauguratus Calend. hujus menſis. Nulla alia re memorabili peracta ſolutus eſt conventus ita properantibus domum Principibus, ut Imper. quarto die ab inauguratione filii omnium poſtremus Ratisbona diſceſſerit. Cum ageretur de formula jurisjurandi quod reges Romanorum præſtare ſolent, diſceptatum eſt nonnihil de religione: nam noſtri petebant, ut decretum de

pace

pace religionis factum in conventu Auguſtano anno 1555. magis explicaretur: ſed Pontificii reſponderunt eam rem non pertinere ad ſolos Electores, ſed ad omnes ordines Imperii; & propterea rejiciendum eſſe ad Imperii conventum. Interfuerunt conventui omnes Electores præter Palatinum, cujus vice functus eſt Ludovicus ejus filius. Interfuerunt etiam Bavariæ Dux Archiepiſcopus Saltzburgenſis, & aliquot alii principes non magni nominis. Conventus Imperii indictus eſt Ratisbonam ad 15. diem Febr. Proximo menſe peragentur ab Imperatore conventus regnorum Hungariæ & Bohemiæ, in quibus de bello Turcico deliberabitur, hoc eſt de pecunia conferenda. Jam fuit celebratus Warſaviæ conventus à Polonis, in quo actum fuit de novo rege eligendo; qui an ſit ſolutus, nondum hic ſcio, quamvis interea dum hæc ſcribo quidam amicus mihi ſignificaverit, electionem rejectam eſſe in menſem Ianuarii. Germani dicunt plurimorum animos inclinare in Imperatorem & fratrem ejus Ferdinandum. Itali vero certo deſpondent regnum Ferrarienſi, qui eſt formidabilis

ſuis

ſuis competitoribus, quia pecunia graſſatur. Scio plurimos ex nobilitate Polonica expetere Moſchum, ut habeant patronum adverſus Turcas & Tartaros, proceres vero, qui metuunt ne Moſchus eorum licentiam compeſcat, & eos in ordinem redigat ſi regnum adipiſcatur, abhorrent ab eo & Auſtriacum præferunt. Turcæ autem profitentur ſe non fore amicos Polonis ſi Auſtriacum vel Moſchum elegerint, quæ res forte proderit Ferrarienſi: nam excurſio quam Tartari ſuperiore menſe fecerunt in Ruſſiam, Polonos admodum terruit. Hæc ad te ſcripſi non ea alacritate qua antea ſolitus ſum ſcribere, cum dubitem an ſint futuræ tibi gratæ meæ literæ: non tamen propterea minuetur meus erga te amor, cui tua virtus initium præbuit. Bene vale. Viennæ 28. die Novemb. 1575.

XLVIII.

DEdi ad te literas ante quinque aut ſex dies paulo vehementius ſcriptas, quam forte jam cuperem: quamvis meæ vehementiæ non me valde pœniteat: ex meis enim literis intelliges quam ſim impatiens injuriæ.

Etiamſi

Etiamſi literas tuas heri acceperim, nondum tamen mihi perſuaſiſti negligentiam tuam à me immerito accuſari, cum poſt quintum menſem ad me demum ſcribas. Prætexes tuæ ceſſationi veſtros progreſſus, & deductionem Illuſtris tui parentis. At Cæſar te occupatior ſcripſit in caſtris ſuos commentarios. Perpende tecum obſecro quid ſit tanto tempore noluiſſe tribuere unicam horam amicis à quibus ſcis te ſummopere diligi, & qui ſunt de te magis quam de ſeipſis ſoliciti. Facta in menſem unius ſaltationis jactura potuiſſes nobis abunde ſatisfacere. Superiore anno fuiſti hic nobiſcum per tres aut quatuor menſes tantum. Revoca in mentem quot præclaros ſcriptores tam parvo tempore evolveris, & quem fructum ex eorum lectione retuleris, quod ſi tam parvo tempore tam multa iſtic didiciſti quæ ad vitam recte inſtituendam pertineant, nihil obſtat quominus te totum immergas delitiis. Fieri quidem poteſt ut te immerito accuſem, & ut nihil de vetere tua diligentia remiſeris (quod utinam ſit verum) verum tua negligentia in ſcribendis literis nobis aliud

ſuadet, & facit ut metuam ne eximius ille ingenii tui fulgor rubigine obducatur, ſi ipſum non exerceas. Ne exiſtimes Deum ornaſſe te tam excellente ingenio ut illud ocio marceſcere ſinas: ſed crede ipſum plura à te exigere quam ab aliis erga quos fuit minus liberalis. Quod ſi diu ocio aſſueſces, & poſtea ingruant tempeſtates quæ tibi illud excutiant, difficilius erit tibi earum impetum ſuſtinere quam ſi malis & laboribus eſſes exercitatus. Vide quam ſim inhumanus qui pro humaniſſimis tuis literis talem tibi gratiam referam, nec quantum in me eſt, patiar ut otioſo animo expleas te voluptate quam ſummam ex tot amicorum ſuavi conſuetudine te percipere non dubito. Te tuis & bonis omnibus fore gratiſſimum ac chariſſimum nunquam dubitavi: quare nihil de ea re ſcribis quod non antea mihi perſuaſerim ſe ita habere. Mihi tamen jucundum fuit id ex tuis literis cognoſcere, magnamque ex ea re voluptatem cepi. Te in hac ætate eſſe incerta valetudine doleo: ſed forte ideo non recte vales quia tibi eſt nimis bene: nam quandiu extra patriam tibi minus bene fuit, uſus es

com-

commoda valetudine, ſi excipiam morbum in quem paulo ante tuum à nobis diſceſſum incidiſti, quem cave ne vel nimis violento exercitio, vel alia ratione irrites. De uxore quod ludens ſcribis, ego ſerio accipio. Noli nimium fidere tuæ conſtantiæ. Cautiores te interdum irretiuntur. Quantum ad me attinet, optarem te jam eſſe irretitum ut poſſes tui ſimiles patriæ gignere. Quicquid ſit de ea re futurum, oro Deum ut ſit fauſtum & fœlix. Vides quam magno animo ſubierit illud periculum noſter Wottonus, cujus animi præſentia videtur exprobrare tibi puſillanimitatem. Fatum in hac re plurimum poteſt: quare non eſt quod exiſtimes te totam hanc rem tua providentia ita poſſe regere, ut ſis ab omni parte beatus, & ex animi ſententia omnia tibi ſuccedant. Si ea quæ literis tuis inſeruiſti de cauſis odii Hiſpanorum erga vos non perſuadent veſtris hominibus eſſe vobis ab ipſis metuendum & cavendum, fruſtra quis conabitur id ipſis perſuadere. Veſtri forte ſomniant ſe eſſe veteres illos Chandoſios & Talbotos. Perpendant ſecum Hiſpaniam fuiſſe primam exter-

narum

narum provinciarum quæ Romanorum jugum ſubierit: jam vero Hiſpanos bonæ parti Italiæ imperare. Sunt qui dicant regem Hiſpaniæ ita eſſe ære alieno obrutum, ut nihil magnum poſſit aggredi. At ii non cogitant eſſe in ipſius poteſtate non ſatisfacere creditoribus, & ſunt perſuaſi noſtræ ætatis Principes, ſtultum eſſe fidem ſervare quando aliquid incommodi inde ad ipſos redit. Qui dicunt regem Hiſpaniæ non eſſe ambitioſum, aliquid dicunt, verum gens ipſa eſt ambitioſiſſima & aliarum gentium contemptrix. Legimus autem Corbulonem, Ætium noſtrum Carolum Martellum, & plures alios, ſub ignavis Principibus magnas res geſſiſſe. Iohannes ab Auſtria eſt jam florente ætate, & eſt charus militibus, eſtque ipſi opus præſidio: quod ſi res Belgicæ componerentur, habet ibi Rex Hiſpaniæ militem exercitatum & rapinis aſſuctum, quo niſi liberentur eæ provinciæ, nunquam bene habebunt: quare utile eſſet regi eum in Angliam induci, etiamſi certo conſtaret eum ibi periturum: tanta autem eſt jam veſtra humanitas, ut permittatis claſſibus Hiſpanicis veſtros portus

per

rationem habet in Belgio: nam ad noſtrum Cluſium ſcripſit ſe dolere quod te non viderit Antverpiæ, & ſe eſſe cupidiſſimum tibi gratificandi & inſerviendi. Quoniam ea mihi videtur eſſe expeditiſsima ratio mittendi ad te literas, ego jam ad ipſum ſcribam, & rationem aliquam contrahendæ cum ipſo amicitiæ inibo. Sed deſinam tibi eſſe moleſtus, idque faciam cum aliqua mea moleſtia: nam ſi animo meo indulgere vellem, nullum finem facerem accuſandi te.

Nos hic jam triumphum agimus de Pont. Rom. eo quod Bohemi tandem extorſerint Imperatori eam religionis libertatem quam ab eo tanta contentione tamdiu flagitarunt. Imperator variis modis conatus eſt eorum poſtulata eludere, & paucis diebus antequam ipſis obſequeretur, paulo aſperius quam antea viſus eſt cum ipſis agere. Verum ea aſperitas fuit in cauſa ut animos magis obfirmarent, ac de diſſolvendo hoc conventu inter ſe conſilia inirent: quod ubi reſcivit Imperator, judicavit ſatius eſſe cedere neceſsitati, quam nimis adverſando iſtos à ſe prorſus abalienare. Secunda itaque

que die hujus menſis dixit ſe permittere ipſis profeſsionem ejus religionis quæ continetur in confeſsione fidei quam menſe Majo ei exhibuerunt, & ſe ſuſcipere eorum patrocinium, ſeque hæc promittere antiqua fide Bohemica & non Gallica, ſuo & ſui ſucceſſoris nomine. Dixit poſtea filios quidem ſuos eſſe addictos ei religioni quæ vulgo catholica nominatur, ſed à ſe ita eſſe informatos ut nihil ab ipſis futurum ſit periculi iis qui diverſam profitebuntur: ipſis autem factam eſſe magnam injuriam ab iis qui poſt cædem illam Pariſienſem inſimularunt ipſos conſpirationis factæ Viennæ adverſus quoſdam proceres Auſtriacos ob diverſæ religionis profeſsionem. Miror ipſum Imperatorem in tam frequente hominum conſeſſu ita acriter Gallos perſtrinxiſſe, cum alias videatur affectare laudem moderatioris animi, & ita perſtringere alias gentes vel potius principes, ſit quaſi ipſis inimicitias indicere. Ego ſuſpicor ipſum recente aliqua injuria à noſtris affectum eſſe forte in Polonia, nam credere Turcas à noſtris hominibus perſuaſos irrupiſſe in Hungariam (quod vulgo hic

dicitur) nimis eſt ineptum & puerile. Quaſi vero homines prudentiſsimi patiantur ſe à nobis perſuaderi, vel in conſilium adhibeant nos quorum ſtultitia ipſis nequaquam eſt ignota. Imperator hac conceſsione libertatis in religione viam ſibi reddidit faciliorem ad ea impetranda quæ petit à Bohemis, qui ſexta die hujus menſis filium ejus Rodolphum regem Bohemiæ deſignarunt: inaugurabitur autem die Iovis proxima. Turbæ Hungaricæ nondum ſunt compoſitæ: Turcæ tamen de ſuo impetu nonnihil remiſerunt & quidam eorum ad famam adventantium copiarum Germanicarum ſe ad loca tutiora receperunt, alii muniunt arces, quas initio hujus tumultus nobis eripuerunt. Præfectus arcis Dyvyn, quæ etiam eſt nobis erepta, dicit urbes metallicas Hungariæ ad juriſdictionem illius arcis pertinere, ſibique ſumit in eas imperium, & pecuniam ab eis exigit, quam ſi non conferant, minatur eis extrema. Ante paucos dies præfectus Romaræ incidit in Begum Strigonienſem quingentis equitibus ſtipatum, cum quo commiſſa pugna præclaram quidem victoriam ob-

obtinuit (nam pleroſque interfecit aut cepit) ſed quæ nobis minus lætitiæ attulit, quia metuimus ne ſit in cauſa ut Turcæ in concedenda nobis pace præbeant ſe difficiliores. Quo ſint evaſuræ res Polonicæ, nondum poſſumus proſpicere. Nobilitas Polonica magis inclinat in Moſchum quam in quenquam alium, quoniam judicat Poloniam ejus patrocinio fore tutam ab incurſionibus Tartarorum ac etiam Turcarum, qui jam incipiunt neſcio quod imperium ſibi in Polonos ſumere. Quoniam proceres metuunt ne Moſchus iſtam nimiam ipſorum licentiam reprimat, ac eos in ordinem redigat, abhorrent plane ab eo. Ajunt ipſos facta conſpiratione cum Lithuanis, conſtituiſſe invita etiam nobilitate Polonica, Auſtriacum eligere. Andreas Dudithius venit huc ante aliquot dies, proculdubio ut de his rebus cum Imperatore deliberet. Heri eum ſalutavi tantum, poſtea cum eo colloquar: nam mihi ſignificavit ſe id expetere. Quoniam Poloni pecunia expleri non poſſunt, noſtri regnum illud jam minus alacriter ambiunt. Celebrarunt in Minore Polonia conventum eorum Pa-

latinatuum qui ad eam pertinent in quo decretum eſt ut petatur ab Archiepiſcopo Gneſnenſi, ut conventum regni indictum ad tertium diem Octob. rejiciat in 27. diem, ita tamen ut in eo rex eligatur. Majores Poloni celebrarunt etiam conventum ſuorum Palatinatuum, ex cujus decreto petierunt ab Archiepiſcopo ne properetur ad novi regis electionem: eſſe enim rem tanti momenti, ut de ea mature ſit deliberandum, & ſe nondum abſolutos eſſe à juramento quod ſuo regi præſtiterunt. Neſcio quorſum hæc ſint evaſura, ſed vereor ne non ſit facile Imperatori regnum illud pacatum acquirere. Regna autem jam armis quærere velle non videtur convenire ejus rationibus, imminente ei præſertim graviſsimo hoſte, qui ſe haud dubie his rebus immiſcebit. Ego nihil magis metuo quam ne Turcæ relicta Italia ſuas vires in nos convertant: nam audio Hiſpanos agere cum ipſis de induciis, & quidem non ſine ſpe eas impetrandi: quod ſi fiat, væ nobis & vobis qui pereuntes Belgas ocioſo animo ſpectatis. Jam accingimus nos ad iter Ratisbonenſe, quod poſt regis inaugura-

gurationem ſtatim aggredicmur. Si auderem ſperare te aliquando ad me ſcripturum, peterem ut mihi ſignificares quaſnam ex meis literis acceperis: nam ad quinas aut ſenas nihil reſpondiſti. Bene vale. Pragæ 18. die Septemb. 1575.

XLVII.

RECte tu quidem Antverpia ad me ſcripſiſti me nimis diu ingratam Spartam coluiſſe: id enim verum eſſe jam ſum magis quam unquam antea expertus. Ratisbonæ, ubi multi ex iis cum quibus bonam partem ætatis contrivi, & qui antea viſi ſunt me benevolentia perſequi, averſati ſunt me perinde ac ſi ſimultates mecum exercerent. Non autem hoc ideo fecerunt quod judicarent me juſtam aliquam odii cauſam ipſis præbuiſſe, ſed voluerunt ſuo theatro ſervire, & exiſtimaverunt ſe ea ratione inituros gratiam apud eos quibus aſſentari volunt. Ea res initio me male habuit: poſtea iſtos homines & eorum ineptias contempſi: quod mihi facile fuit, cum ex variis locis eo confluxiſſent multi præſtantes viri cum quibus mihi amicitia inter-

cedit quorum conſuetudine mihi frui licuit. Conqueſtus ſum tamen de iſtorum erga me inhumanitate apud Illuſtriſsimum meum Principem, & quidem ſcripto, quod ut præcaverem calumnias eorum de quibus conquerebar, ipſi primum exhibui pridie quam diſcederet: quare cum eſſet tunc occupatior in Imperatore & aliis Principibus ſalutandis, factum eſt ut ſcriptum quod ipſi exhibueram, ibi non legerit. Verum cum jam à Ratisbona abeſſet unius diei itinere, dedit ad me literas plenas humanitatis, in quibus ſcribebat me non recte feciſſe, quod hæc ipſi prius non indicaſſem. Sua autem erga me liberalitate tunc teſtatus eſt iſtorum inhumanitatem ſibi minime placere. Merito quidem commovit me iſtorum, quos mihi amicos eſſe putabam, ingratitudo erga me: ſed longe magis perturbat me pertinax iſtud, tuum ſilentium, cum totis quinque aut ſex menſibus nihil à te literarum acceperim, licet ad te ſæpius ſcripſerim, tuque ad alios ſcripſeris. Vereor enim ne quid commiſerim quod te alieniorem à me reddiderit: nam niſi quid tale accidiſſet, potuiſſes tanto tempore

unam

unam ſaltem horam amico tribuere. Sum mihi conſcius non ſolum ſemper fuiſſe eximiam meam erga te voluntatem: ſed etiam me ſummopere admiratum eſſe, ac etiam apud amicos prædicaſſe præclaras illas animi dotes quibus te Deus liberaliter ornavit, & magnæ fælicitatis loco poſui quod in hac mea miſera & ærumnoſa ſenecta mihi contigerit ad tui notitiam ita pervenire, ut me etiam à te diligi crederem. Quod ſi mea ſtultitia vel ruſticitate amiſi id quo nihil mihi fuit charius, non poſſum non deplorare meam infœlicitatem. Sed has querelas jam omittam. Imperatori omnia ex animi ſententia Ratisbonæ ſucceſſerunt. Filius ejus Rodolphus deſignatus eſt Rex Romanorum 27. die Octob. & eſt inauguratus Calend. hujus menſis. Nulla alia re memorabili peracta ſolutus eſt conventus ita properantibus domum Principibus, ut Imper. quarto die ab inauguratione filii omnium poſtremus Ratisbona diſceſſerit. Cum ageretur de formula jurisjurandi quod reges Romanorum præſtare ſolent, diſceptatum eſt nonnihil de religione: nam noſtri petebant, ut decretum de

pace

pace religionis factum in conventu Auguſtano anno 1555. magis explicaretur: ſed Pontificii reſponderunt eam rem non pertinere ad ſolos Electores, ſed ad omnes ordines Imperii; & propterea rejiciendum eſſe ad Imperii conventum. Interfuerunt conventui omnes Electores præter Palatinum, cujus vice functus eſt Ludovicus ejus filius. Interfuerunt etiam Bavariæ Dux Archiepiſcopus Saltzburgenſis, & aliquot alii principes non magni nominis. Conventus Imperii indictus eſt Ratisbonam ad 15. diem Febr. Proximo menſe peragentur ab Imperatore conventus regnorum Hungariæ & Bohemiæ, in quibus de bello Turcico deliberabitur, hoc eſt de pecunia conferenda. Jam fuit celebratus Warſaviæ conventus à Polonis, in quo actum fuit de novo rege eligendo, qui an ſit ſolutus, nondum hic ſcio, quamvis interea dum hæc ſcribo quidam amicus mihi ſignificaverit, electionem rejectam eſſe in menſem Ianuarii. Germani dicunt plurimorum animos inclinare in Imperatorem & fratrem ejus Ferdinandum. Itali vero certo deſpondent regnum Ferrarienſi, qui eſt formidabilis

ſuis

ſuis competitoribus, quia pecunia graſſatur. Scio plurimos ex nobilitate Polonica expetere Moſchum, ut habeant patronum adverſus Turcas & Tartaros, proceres vero, qui metuunt ne Moſchus eorum licentiam compeſcat, & eos in ordinem redigat ſi regnum adipiſcatur, abhorrent ab eo & Auſtriacum præferunt. Turcæ autem profitentur ſe non fore amicos Polonis ſi Auſtriacum vel Moſchum elegerint, quæ res forte proderit Ferrarienſi: nam excurſio quam Tartari ſuperiore menſe fecerunt in Ruſſiam, Polonos admodum terruit. Hæc ad te ſcripſi non ea alacritate qua antea ſolitus ſum ſcribere, cum dubitem an ſint futuræ tibi gratæ meæ literæ: non tamen propterea minuetur meus erga te amor, cui tua virtus initium præbuit. Bene vale. Viennæ 28. die Novemb. 1575.

XLVIII.

DEdi ad te literas ante quinque aut ſex dies paulo vehementius ſcriptas, quam forte jam cuperem: quamvis meæ vehementiæ non me valde pœniteat: ex meis enim literis intelliges quam ſim impatiens injuriæ.

Etiamſi

Etiamſi literas tuas heri acceperim, nondum tamen mihi perſuaſiſti negligentiam tuam à me immerito accuſari, cum poſt quintum menſem ad me demum ſcribas. Prætexes tuæ ceſſationi veſtros progreſſus, & deductionem Illuſtris tui parentis. At Cæſar te occupatior ſcripſit in caſtris ſuos commentarios. Perpende tecum obſecro quid ſit tanto tempore noluiſſe tribuere unicam horam amicis à quibus ſcis te ſummopere diligi, & qui ſunt de te magis quam de ſeipſis ſoliciti. Facta in menſem unius ſaltationis jactura potuiſſes nobis abunde ſatisfacere. Superiore anno fuiſti hic nobiſcum per tres aut quatuor menſes tantum. Revoca in mentem quot præclaros ſcriptores tam parvo tempore evolveris, & quem fructum ex eorum lectione retuleris, quod ſi tam parvo tempore tam multa iſtic didiciſti quæ ad vitam recte inſtituendam pertineant, nihil obſtat quominus te totum immergas delitiis. Fieri quidem poteſt ut te immerito accuſem, & ut nihil de vetere tua diligentia remiſeris (quod utinam ſit verum) verum tua negligentia in ſcribendis literis nobis aliud ſua-

ſuadet, & facit ut metuam ne eximius ille ingenii tui fulgor rubigine obducatur, ſi ipſum non exerceas. Ne exiſtimes Deum ornaſſe te tam excellente ingenio ut illud ocio marceſcere ſinas: ſed crede ipſum plura à te exigere quam ab aliis erga quos fuit minus liberalis. Quod ſi diu ocio aſſueſces, & poſtea ingruant tempeſtates quæ tibi illud excutiant, difficilius erit tibi earum impetum ſuſtinere quam ſi malis & laboribus eſſes exercitatus. Vide quam ſim inhumanus qui pro humaniſſimis tuis literis talem tibi gratiam referam, nec quantum in me eſt, patiar ut otioſo animo expleas te voluptate quam ſummam ex tot amicorum ſuavi conſuetudine te percipere non dubito. Te tuis & bonis omnibus fore gratiſſimum ac chariſſimum nunquam dubitavi: quare nihil de ea re ſcribis quod non antea mihi perſuaſerim ſe ita habere. Mihi tamen jucundum fuit id ex tuis literis cognoſcere, magnamque ex ea re voluptatem cepi. Te in hac ætate eſſe incerta valetudine doleo: ſed forte ideo non recte vales quia tibi eſt nimis bene: nam quandiu extra patriam tibi minus bene fuit, uſus es

com-

narum provinciarum quæ Romanorum jugum ſubierit: jam vero Hiſpanos bonæ parti Italiæ imperare. Sunt qui dicant regem Hiſpaniæ ita eſſe ære alieno obrutum, ut nihil magnum poſſit aggredi. At ii non cogitant eſſe in ipſius poteſtate non ſatisfacere creditoribus, & ſunt perſuaſi noſtræ ætatis Principes, ſtultum eſſe fidem ſervare quando aliquid incommodi inde ad ipſos redit. Qui dicunt regem Hiſpaniæ non eſſe ambitioſum, aliquid dicunt, verum gens ipſa eſt ambitioſiſſima & aliarum gentium contemptrix. Legimus autem Corbulonem, Ætium noſtrum Carolum Martellum, & plures alios, ſub ignavis Principibus magnas res geſſiſſe. Iohannes ab Auſtria eſt jam florente ætate, & eſt charus militibus, eſtque ipſi opus præſidio: quod ſi res Belgicæ componerentur, habet ibi Rex Hiſpaniæ militem exercitatum & rapinis aſſuetum, quo niſi liberentur eæ provinciæ, nunquam bene habebunt: quare utile eſſet regi eum in Angliam induci, etiamſi certo conſtaret eum ibi periturum: tanta autem eſt jam veſtra humanitas, ut permittatis claſſibus Hiſpanicis veſtros portus

per

per otium explorare, & quandiu volunt in iis conſiſtere. Regnum Galliæ ante hæc tempora fuit inſtar repaguli quo Hiſpanorum ambitio utcunque coërcebatur. Jam vero eo devenerunt res noſtræ ut metuam ne nobis ſerviendum ſit Hiſpanis, & ne Pontificii, feſſi malis, & ſæpius experti in ſuo rege ſibi parum eſſe præſidii, Hiſpanos ultro accerſant, & ſe in eorum clientelam tradant: quod meo judicio, facerent ſi res Belgicæ eſſent compoſitæ. Turcæ quidem faceſſent aliquid negotii Hiſpanis in Italia & Sicilia: verum hic Amurates qui recens ad Imperium pervenit, non videtur futurus admodum acer, & regitur conſiliis Mahometis Baſſæ ſenis, qui nunquam erit ipſi author ut quicquam aggrediatur quod aliquid periculi in ſe contineat: quare ſi Hiſpani volent ſuas vires adverſus alios convertere, & muniant Siciliam, Apuliam, & Calabriam mediocribus præſidiis, & inſtruant claſſem quadraginta aut quinquaginta triremium qua piratas coherceant, & impediant ne claſſis Turcica nimis libere evagetur, non poterunt Turcæ multum damni ipſis inferre, cum ipſo-

rum

rum oppida littoralia ſint munita, nec defutura ſint ipſis ad illud bellum auxilia omnium Italiæ Principum, ſi Venetos excipiam, qui ne quidem cupiunt Turcas aliquid in Sicilia aut Italia occupare, ne eos graviores vicinos experiantur, quam hactenus experti ſint Hiſpanos. De Pontificis Rom. (in cujus manu eſt cor regis Hiſpaniæ) benevolentia quid ſit vobis ſperandum, non ignoras. Ego ſane vidi in conventu Ratisbonenſi Pontificios Principes animoſiores quam ſperaviſſem aut cupiviſſem. Superant nos conſilio, & augent ipſis animum noſtræ diſſenſiones, quæ vereor ne Germaniæ tranquillitatem tandem turbent. Certe faciunt ut Pontificii, qui nos antea coluerant, videantur jam nos quodammodo contemnere, quia amplius non metuunt. Wackerus ante unum aut alterum menſem reverſus eſt ex Italia. Scribet ad te de ſuis rebus. Eſt vir optimus & tui ſtudioſiſſimus. Saluta, obſecro, officioſe meo nomine Dn. Wottonum, cui cupio optime eſſe. Saluta etiam Dn. Corbettum & alios amicos. Ne autem poſthac rejicias tuæ negligentiæ culpam in metum

Priſ-

Priſciani, ego impetrabo tibi ab eo multorum annorum indulgentias, ita ut liceat tibi eum impune cædere quandocunque libebit. Bene vale & cogita tibi eſſe negotium cum homine qui non facile patitur ſibi verba dari. Viennæ 3 die Decemb. 1575.

Salutant te meus hoſpes & tota ejus familia, ac Monavius, qui heri hinc diſceſſit. Cratonem nondum ſalutavi tuo nomine.

XLIX.

VOlo jam eſſe rigidior mei cenſor & à me exigere mulctam ob illam animi commotionem, quæ me impulit ut in ſuperioribus meis literis liberius te monerem, ne tam cito abjicias memoriam eorum, qui nunquam conveniunt quin ſe oblectent commemoratione illius ſummæ voluptatis, quam hic ex tua conſuetudine perceperunt. In te autem tantum humanitatis ſunt experti, ut nondum ſibi perſuadere poſſint te probare eorum ſententiam, qui dicunt non poſſe voluntate eſſe conjunctos eos qui longis locorum intervallis ſunt disjuncti: nam ne quidem

dem per ſomnium ipſis in mentem venit fuiſſe ſimulatam illam benevolentiam quam ipſis hic exhibuiſti. Narratio eorum quæ jam in Polonia acciderunt, erit mulcta quam ego tibi perſolvere conſtitui: non enim dubito quin fama de electione Imperatoris jam ad vos pervolaverit: ſed vix credo vobis ſatis eſſe explicatum quid in ea intervenerit. Convenerunt Poloni ad Warſaviam ſub initium Novembris animo eligendi regem: de qua re toto menſe acriter eſt inter ipſos diſceptatum. Ambiverunt regnum Maximil. Imperator, Ferdinand. & Erneſtus Archiduces, Moſchus, Suecus, Ferrarienſis, Transſylvanus, & aliquot Pyaſti ut ipſi loquuntur. Inter Pyaſtos præcipuæ authoritatis erant Podoliæ, Sandomirienſis & Belzenſis Palatini. Quidam huc ſcripſerunt, regem Tauricæ ſeu Tartarum Præcopienſem ambiviſſe etiam regnum, ita ut Polonis promitteret ſi illud aſſequeretur, ſe abjecta religione Mahometana Chriſtianam ſuſcepturum, & ſororem regis Sigiſm. Auguſti defuncti ducturum uxorem. Rozembergius Bohemus habuit quorundam ſuffragia:

ſed

ſed non puto eum ambiviſſe. Paulatim eo devenerunt Poloni diſceptando, ut ſuppreſsis aliis factionibus Auſtriaca & Pyaſtorum ſolæ conſiſterent. Auſtriacæ favebat maxima pars Senatus: Pyaſtis vero vulgus nobilitatis Polonicæ erat addictior. Die 9. ſuperioris menſis in tantam contentionem diſſentientes exarſerunt, ut parum abfuerit quin inter ſe confligerent: ſed Laskius ſua promptitudine Pyaſtos ferocientes coërcuit, ac in officio continuit. Archiepiſcopus Gneſnenſis voluit eo die Imper. nominare regem: ſed Palatinus Podoliæ qui inter Pyaſtos fuit præcipuus, obteſtatus eſt eum ne faceret, cui niſi obſecutus fuiſſet Archiepiſcopus, ad arma haud dubie deventum fuiſſet. Eo die factio Pyaſtorum ſeceſsionem fecit, nec poſtea ad alios rediit: Podoliæ vero Palatinus ab ipſis ad Auſtriacos defecit, non ſolis verbis ut exiſtimo perſuaſus. Nequaquam tamen eum ſecuta eſt nobilitas Podolica: ſed Pyaſtis conſtanter adhæſit. Duodecima die ſuperioris menſis ſub occaſum ſolis Archiepiſcopus Gneſnenſis Imperat. nominavit regem: quod ejus factum appro-

probarunt omnes propter eos qui triduo ante ſeceſſerant. Duces eorum qui ſeceſſerunt, ſunt Cracovienſis, Sandomirienſis, Belzenſis, Lublinenſis, Ruſſiæ & Podolachiæ Palatini, & plures alii illuſtres viri, cum tota fere nobilitate Minoris & Majoris Poloniæ, Ruſſiæ & Podoliæ. Sandom. & Belzenſis Palatini ambiverunt regnum. Cracovienſis eſt tanquam caput illius factionis: is autem multum valet gratia & authoritate apud nobilitatem, quam ſibi devinxit humanitate & liberalitate. Vitæ autem ſplendore id eſt conſecutus ut ſit ex eo genere hominum quibus Cæſar dicebat opus eſſe bello civili, & habet tres aut quatuor fratres qui omnes ſunt induſtrii, factioſi, audaces, & egentes. Arx Cracovienſis eſt in ejus poteſtate; in qua re plurimum ſitum eſſe exiſtimo, cum corona & reliqua ornamenta regia ibi aſſerventur, ac etiam ſuppellex quam rex ex Gallia attulit, quam noſtri Galli tanti æſtimant, ut non audeam ejus pretium aſſcribere ne tibi vanus videar. Qui elegerunt Imperatorem, ſignificaverunt iis qui ſeceſsionem fecerunt, ut approbarent id quod

à ma-

à maxima parte Senatus & nobilitatis eſt decretum: quod niſi faciant, ſe jus reip. armis perſecuturos. Ajunt Cracovienſem Palatinum reſpondiſſe ſe Turcarum auxilium imploraturum, ſi quis vim ipſi inferre conetur. Imperator præter Senatum, habet ſibi addictam nobilitatem Lithuanicam, Prutenicam & Maſſovienſem. Quam cauſam alii afferant quare eum regem agnoſcere nolint, nondum audivi. Scribitur eos indixiſſe conventum ad 14. diem hujus menſis ad eligendum regem. Fertur eos velle eligere Transſylvanum ea conditione ut ducat uxorem ſororem regis Sigiſm. Auguſti defuncti, idque ei jam ſignificaſſe. Imperator ſcripſit ad eum ne ſe immiſceret rebus nihil ad ipſum pertinentibus, nec paucorum factioſorum hominum fiducia ſtatum illius regni turbaret. Senatus per Plocenſem Epiſcopum ſignificavit ſorori regis Sigiſmundi Auguſti electionem de Imperatore factam, & quid molirentur illi qui ſeceſsionem fecerunt: quæ reſpondit ſe ſemper fore in poteſtate Senatus, & ſe approbare decretum de Imperatore factum. Quid ſit ſequuturum,

poſtea

poſtea videbimus. Spero Imperatorem pro ſua prudentia & animi moderatione placide acturum cum iis qui ſeceſſerunt, & perſuaſurum eis ne pacem & tranquillitatem patriæ turbent. Eſſet ſane ipſi valde incommodum armis perſequi jus quod in illo regno jam eſt adeptus, quod quam ſit exuccum, noſtri Galli ſatis ſunt experti. Præterea metuendum eſſet ne Turcæ ac Tartari, & tandem etiam Moſchi, vel ultrò, vel accerſiti ſe iis rebus immiſcerent. Huc accedit quod ipſius valetudo eſt tenuis & incerta, nec eſt à re pecuniaria ſatis inſtructus. Quod ſi filium ejus Erneſtum elegiſſent, hauddubie has res agendas alacrius ſuſcepiſſet. Verum erit ei parum glorioſum non perſequi id, quod ipſi jure obtigit, & præſertim adverſus Transſylvanum, quem ſuum clientem eſſe dicit. Quod ſi hæc initia turbarum ita oppreſſerit, ut (quod ſpero) pacatum illud regnum adipiſcatur, vix poterit nominari princeps cui à multis annis tam multa fœliciter tam brevi tempore obtigerint, cum paucorum menſium ſpacio filium regnorum ſuorum ſucceſſorem deſignari curaverit, Polonicum

ſuæ familiæ acquiſiverit, & (quod non in poſtrema fœlicitatis ejus parte ponendum cenſeo) prorogationem induciarum in octo annos à Turcis impetraverit. Credo eſſe fatum hujus familiæ, ut & in nos & in vos tandem imperium obtineat: quod ejus fatum nos noſtra ſtultitia & mutuis cædibus acceleramus, vos veſtra Machiavellica ſapientia ad eundem fere collimatis ſcopum: jam enim oppugnatis Geuſios, in quorum incolumitate conſiſtit veſtra ſalus. Speratis forte vos ea ratione deleturos memoriam injuriæ, vel potius graviſſimi vulneris quod Hiſpanis inflixiſtis, quod, crede mihi, manet alta mente repoſtum. Audio Villerium eſſe paſtorem eccleſiæ Gallicæ quæ eſt Londini. Cuperem te cum eo noticiam contrahere, eſt enim vir doctus, facundus, & admodum ingenioſus, quare ſperarem te ex ejus colloquiis & fructum & voluptatem percipere poſſe. Oro Deum omnipotentem ut ſit tibi fauſtus & fœlix annus cujus hodiernus dies eſt initium, & ut ſis magis memor amicorum quam fueris ſuperiore anno. Viennæ Calend. Ianuarii, 1576.

L. *Scri-*

L.

SCriberem ad te ſæpius, niſi ex iſto pertinace tuo ſilentio conjicerem vel tibi non eſſe gratas noſtras literas, vel te parum eas curare. Scimus noſtram amicitiam nullius uſus tibi eſſe poſſe: tuæ tamen humanitatis erat non tam cito abjicere memoriam eorum cum quibus ita vixiſti ut oſtenderes tibi non eſſe ingratam eorum conſuetudinem, & qui te vehementiſſime amant, ac plurimi faciunt. Ne vero exiſtimes de me ſolo hæc dici: reliqui enim amici quos tua virtute ac morum ſuavitate in Germania tibi comparaſti, eodem modo quo ego ſunt affecti, & quandocunque ad me ſcribunt, conqueruntur te præter eorum expectationem contemnere amicitiam, quam tecum ita contraxerant ut diuturnam fore ſperarent. Sed hæc ingrata omittamus. Res Polonicæ nos hic variis modis exercent: nam non ſunt exiguæ vires eorum qui in Polonia adverſantur Imperatori, & Turcæ qui jam hic legatum habent, videntur iſtarum rerum majorem curam ſuſcipere quam cuperemus. Ante duos

menſes venerunt huc ex Polonia decem legati quorum princeps eſt Laſkius quem tu noſti. Propoſuerunt Imperatori conditiones quibus ei regnum defertur, quarum quædam videntur mihi non ſolum graves, ſed etiam iniquæ. Verum cum non ſit in poteſtate legatorum aliquid de iis remittere, graviter ferunt ſe hic tandiu detineri. Videtur Imperator nondum apud ſe plane conſtituiſſe quid ſibi in hac re ſit agendum, nec ſane eum immerito angi judico: nam res de qua deliberatur, multum in ſe difficultatis habet. Si regnum acceptaverit, nunquam ejus poſſeſſionem ſine bello adipiſcetur cujus eventus erit incertus. Quod ſi etiam omnia ex animi ſententia nobis ſuccederent, exigua tamen eſſent victoriæ præmia ob gentis illius egeſtatem. Scis Romanos non recepiſſe quaſdam gentes quæ ſua ſponte eorum imperium ſubire volebant, eo quod plus impendendum eſſet in earum conſervationem quam fructus aut utilitatis ex iis ſperari poſſet. Si vero ceſſerit Tranſſylvano, metuendum eſt ne eum habeat gravem vicinum, & Turcis ſuis hoſtibus nimis addictum. Adde quod parum

parum glorioſum eſſet tali æmulo vel rivali hanc Helenam concedere. Ii qui partes Imperatoris tuentur in Polonia, convenerunt nuper Lovvicii, feceruntque decretum de indicendis Comitiis Warſaviam ad nonum diem proximi menſis, in quibus conſtituerunt alium regem eligere, niſi Imperator intra illud tempus in Poloniam veniat. Non deſunt qui dicant jam conveniſſe inter diſſentientes in Polonia, ut rejecto Imperatore ac Tranſſylvano alium regem communi conſenſu ſibi eligant, ad evitandum exitium quod ipſorum reipubl. ex hac diſſenſione imminere videtur. Id ſi facerent, ſibi & patriæ non male conſulerent, & credo quod Imperatori non foret valde ingratum, modo talem eligerent quem ſperaret ſibi fore vicinum non incommodum. Tranſſylvanus non tam facile patietur ſibi eripi jus quod exiſtimat ſe eſſe ad illud regnum conſequutum, cum octava die ſuperioris menſis acceptaverit conditiones ſibi propoſitas à Polonis, traditumque ſit ei decretum de eo factum ad Warſaviam, & ſit ſalutatus rex à legatis Polonicis. Suas autem res ita compoſuit in Tranſſyl-

vania, ut jam ſit ad iter Polonicum accinctus. Cæſariani quantum in ſe erit impedient ejus iter, ſuntque ad Ruberum ob eam rem miſſa ſupplementa militum. Non tam facile erit Polonis ſe ex his difficultatibus explicare quam ipſi exiſtimare videntur: nam ſi elegerint quempiam qui non ſit gratus Turcis, Turcæ opponent ei Tranſſylvanum, cui ſubminiſtrabunt auxilia ad depellendum æmulum: nam non diſſimulant ſe erga ipſum bene eſſe affectos. Moſchus contra prolixe defert Imperatori ſua officia & auxilia, & eum vehementer hortatur ut regnum Polonicum acceptet. Promittit autem Polonis fœdus & amicitiam ſi eum aliis præferant: ſi autem eum reſpuant, profitetur ſe ipſis fore inimicum. Ipſum Imperatorem monet ne ab incepto deſiſtat Tartarorum metus, qui Tranſſylvano adfuturi dicuntur: ſe enim effecturum ut ſe domi contineant. Vides in quas anguſtias ſint redactæ res Polonicæ, ex quibus ſi Poloni potuerint ſe explicare, judicabo eos & prudentes & fœlices: Si tam fervida eſſent eorum ingenia quam ſunt noſtrorum hominum, ipſi dudum periiſſent. Rarius

rius ad te poſthac ſcribam, quia ſuſpicor meas literas jam non eſſe tibi gratas, & metuo ne exciderim ea fœlicitate, quam in tua benevolentia reponebam. Sive autem me ames ſive oderis, optabo ſemper tibi bene eſſe, & orabo Deum ut tibi adſit ac te diu incolumem ſervet. Bene vale. Viennæ 17. die Mart. 1576.

LI.

QUocunque modo factum ſit ut tibi literas elicuerim, vel potius extuderim, gaudeo eſſe factum, cum is ſit præcipuus fructus quem jam ex noſtra amicitia percipere poſſim. Video quidem me commoviſſe tibi bilem, ſed interea fruor illa voluptate quam mihi literarum tuarum lectio adfert, quæ eo eſt jucundior quia judico me mea induſtria eam mihi comparaſſe, niſi enim aculeatas literas ſcripſiſſem, periiſſet mihi mea opera, nec fuiſſet à te expectandum reſponſum. At non parum eſt amicum commovere? Eſto ſane: verum (ut ait poëta) mens generoſa faciles motus capit: & qui facile commoventur, ſolent etiam facile placari. Quidam etiam iracundiam nomina-

minarunt cotem virtutis, & dixerunt eam maxime adverſari pigritiæ, à qua ſane ego te non prorſus libero: reliqua vero quæ in meis literis tibi objeci, ſunt à me joco dicta, ut te ad ſcribendum excitarem. An exiſtimas mihi in mentem venire poſſe, ut vel minimum dubitem de ſinceritate animi tui, quem (ut de veſtro Moro ſcribit Eraſmus) ſcio ipſa nive eſſe candidiorem? Quanti autem me facere exiſtimas, quod tu tam Illuſtri loco natus, & qui (ut cum poëta loquar) ſuperas animi nobilitate genus, quique ea judicii acrimonia es præditus, & tanta rerum cognitione inſtructus, quantam in tuam ætatem cadere non poſſe exiſtimabam antequam tibi factus eſſem familiaris, quod tu (inquam) tot & tantis dotibus ornatus non ſis aſpernatus meam amicitiam? Imo (ut aliquid inepte & glorioſe de me dicam) ſum perſuaſus, me non minimam fuiſſe cauſam quare huc ex Italia ſis reverſus, & multas miſerias nobiſcum pertuleris. Utinam, mi generoſe Sydnæe, ſcires quanti iſtud beneficium faciam, & quantum me eo nomine tibi debere credam. Deſine igitur mihi objicere ea quæ in tuis lite-

ris objeciſti, quæ ſi vel per ſomnium mihi in mentem venirent, ego me quovis ſupplicio dignum judicarem, & crede quæ ad te ſcripſi eſſe à me jocoſe ſcripta, ut te vel nolentem ad reſcribendum adigerem. Tuus à nobis diſceſſus tantum mihi dolorem attulit, ut amici noſtri communes vicem meam dolerent: quem tantum abeſt ut ipſum tempus minuerit, ut jam longe impatientius tui deſiderium feram, quam fecerim quum à nobis diſceſſiſti: quare neceſſe erit ut tui conſpectu iſtud meum deſiderium adhuc expleam, niſi ejus rei facultatem mors mihi brevi ademerit. Si quid hic belli oriretur, quod te ad nos reduceret (cujus rei in tuis literis ſpem nobis facere videris) ego me multum bello illi debere judicarem, ſed longe mallem in loco pacato tua conſuetudine frui. Utinam caperet te cupiditas ſpectandi infœlicis noſtræ Galliæ rudera, aut in te adhuc vigeret vetus illud tuum deſiderium calcandi ſolum, quod ante quingentos annos majores tuos in lucem venientes primum excipiebat. Quod ſi fieret, ego ſane me fœlicem judicarem, & quocunque modo me hinc ex-

 tri-

tricarem, & ad te accurrerem: nec forte tibi eſſet ingratum apud Alenconium à quo ſcribis te humaniter invitatum, aliquot menſes vivere, & noſtrorum hominum mores & ingenia conſiderare, ut Germanorum & Italorum conſideraſti: nam infœlicia tempora in quæ antea incidiſti, id tibi nequaquam permiſerunt. Sed id mihi optare potius quam ſperare licet: nam non ſum eo ſydere natus, ut mihi tantam fœlicitatem contingere poſſe credam, ac metuo ne totus cohorreſcas quandocunque tibi in mentem veniunt incommoda, quæ ſunt perferenda iis quibus eſt extra patriam vivendum. Porro quum reverſus in patriam eximiam omnium erga te benevolentiam ſis expertus, non dubito quin ea res animum tuum ita emolliverit, ut iſtic tanquam adamantinis catenis revinctus, ſis perpetuo hæſurus: nec tibi quicquam futurum eſt tanti; ut ob id poſthac patiaris te à patriæ dulcedine avelli. Ego omnem curam adhibui ut poſſem conſequi imaginem quam dixeras te expetere, & uſus ſum in ea re opera noſtri Cluſii, quem juſſeram ſuo nomine redimere eam pecunia ab eo

apud

apud quem erat, quoniam ſciebam nebulonem illum nequaquam eam mihi venditurum, eo quod ſciret ſe munera à me accepiſſe, quæ ipſius tabulæ precium longe excederent: referre autem gratiam pro accepto beneficio, non eſt moris illi hominum generi. Reſpondit Cluſio ſe eam deſtinaſſe ac jam promiſiſſe noſtro Iordano, nec poſtea in ejus ædibus eſt conſpecta. De Jordano quod dixit, fuit merum figmentum. Nec ſatis fuit ei gratiam illam pro acceptis beneficiis mihi retuliſſe, poſtquam enim huc reverſus ſum Ratisbona, mihi in quadam alia re impudentiſſime impoſuit. Verum (ut eſt in proverbio) fruſtra Neptunum accuſat qui iterum naufragium facit, quare hoc poſtremum ego meæ ſtultitiæ aſſcribo. Hæc ideo ſcripſi, ut videas quomodo ſoleant nos hic amici beare. Quoniam ad me ſcripſiſti vos recens iniiſſe fœdus cum Perſis, ubi nactus fuero occaſionem, mittam ad te quædam de moribus & adminiſtratione reipubl. illius gentis quæ Venetus quidam tempore belli Cyprii exploravit. Miſſus erat (ut ajunt) à Senatu Veneto ad regem ut eum adver-

ſus

ſus Turcas concitaret. Hæc ſpero tibi fore gratiora & utiliora conſpectu illius ineptæ imaginis. Res Sarmaticæ nos hic multis modis exercent. Bathorius noſter æmulus tandem pervenit in Poloniam per Moldaviam, Podoliam, & Ruſſiam: quod præter expectationem nobis accidit: eramus enim perſuaſi nos poſſe eum à Polonia arcere, ſi obſideremus aditus viarum quibus ex Tranſſylvania eo itur per Hungariam. Quoniam Moldavia & ea pars Podoliæ per quam oportuit eum iter facere, ſunt proximis annis ita devaſtatæ à Turcis & Tartaris, ut pene ſint in ſolitudinem redactæ, non plures quam ſeptingentos equites & quingentos pedites ſecum duxit: ſi enim majus agmen duxiſſet per illas ſolitudines, defuiſſent ipſi res ad victum neceſſariæ. Propius accedenti ad Cracoviam plures ex nobilitate Polonica iverunt obviam, ita ut urbem ingreſſus ſit ſtipatus ſeptem aut octo millibus equitum, quod factum eſt 23. die ſuperioris menſis. Calendis Maii inaugurati ſunt ipſe & ſoror regis Sigiſmundi Auguſti, quam duxit in uxorem. Cæſariani indixerant conventum
ſuo-

ſuorum Warſoviam ad tertium diem Iunii, ſed audio eos mutaſſe ſententiam poſtquam audiverunt Bathorium conſtituiſſe eo accedere, & in aliud tempus conventum rejeciſſe. Dicunt ipſum Bathorium conſtituiſſe bello perſequi eos, qui ipſi adverſantur, quorum duces ſunt in Polonia Archiepiſc. Gneſuenſis & Laskius, cujus arcem primariam Landskroniam obſidet. Quando eſt inauguratus legati Lithuanorum, qui tunc temporis fuerunt Cracoviæ, ſignificaverunt Polonis ſe potius diſceſſuros ab unione facta ante aliquot annos, quam ut hunc regem agnoſcant, & ſane videntur conſtanter manere in ſua ſententia. Moſchus etiam Imperatori noſtro ſuam operam alacriter defert, & hortatur eum ut jus quod ad regnum Poloniæ eſt conſequutus, armis perſequatur. Tartari perſuaſi à Turcis, nuper magno numero progreſſi ſunt ad fines Lithuaniæ, ut res Bathorii adjuvarent: verum Moſchus corrupit eos pecunia, & perfecit ut ad ſua redirent. Ego metuo ne Imp. nolens volens involvatur bello, à quo tamen adhorrere videtur, & quidem non immerito: nam non eſt du-

dubium quin Turcæ ſuſcepturi ſint Bathorii patrocinium, & moturi bellum Imperatori in Hungaria, ſi ipſe Bathorio moveat in Polonia. Ajunt eorum eſſe novem aut decem millia ad Themeſvvariam, qui hauddubie irrumpent in noſtros fines ſtatim, ubi audient nos mittere militem in Poloniam: quod jam fieri puto. Fama eſt etiam Beglerbeium Græciæ eſſe ad Adrianopolim cum validis copiis, quæ res nobis terrorem incutit: quamvis multi affirment Turcas tanta rerum ad victum neceſſariarum, & præſertim frumenti penuria laborare, ut nihil magnum hac æſtate tentare poſſint. Imperator jam profecturus eſt ad Imperii conventum. Intelliget ibi quantum ſit auxilii ſperandum ab ordinibus Imperii ſi bellum moveat. Itali & Hiſpani nihil non faciunt, ut Imperatorem ad bellum impellant: quod credo eos facere, ut derivent in Germaniam periculum, quod à Turcis imminet Italiæ. Imperator eſt eo ingenio & ea prudentia, ut non dubitem quin ſatis intelligat, quo hæc eorum conſilia ſpectent: verum metuendum eſt ne Bathorius ſit nobis vicinus, ſi patiamur cum res ſuas

ſtabilire in Polonia, cum credat ſe à nobis affectum eſſe injuria, & multis beneficiis ſit devinctus Turcis. Orandus eſt Deus omnipotens, ut quicquid in ea re ſtatuet Imperator, ſit ipſi ac toti orbi Chriſtiano fauſtum & fœlix. Accepi literas quas ad me dediſti Calend. Febr. & 21. die Apr. Miſi Doct. Thaddæo literas filii Pragam, quo eſt profectus cum rege Romanorum. Male ſibi conſulit filius quod non diligentius incumbit literis: nam non ſunt ei expectandæ magnæ opes à parentibus. Literis quas ad me Calendis Februarii dediſti, nullæ erant adjunctæ ad Cluſium, ut poſtea ad ipſum ſcripſiſti, ſed ad Wackerum unæ quas ipſi miſi, diſceſſit enim à nobis. Dominus Vulcobius expectat hic ſucceſſorem Carolum de Harlay, qui te Venetiis ſalutavit. Petiit à me ac etiam Bouchetellùs, ut tibi ſalutem aſcriberem. Puto nos hinc diſceſſuros post ſeptem aut octo dies: quare ſi voles reſcribere, mittendæ erunt literæ Ratisbonam. Bene vale, & Dn. Wottonum meo nomine ſaluta. Viennæ 28. die Maii, 1576.

LII.

SAtis conjicio ex literis quas 21. die Junii ad me Londino dediſti, te habuiſſe in animo nihil mihi de illo tuo itinere in Hiberniam indicare, niſi ſub ipſum tuum diſceſſum literas meas accepiſſes: nam iſtud tuum conſilium dudum ad alios amicos perſcripſeras qui mihi illud ſignificaverant, & jam eras in procinctu cum ad me ſcripſiſti. Forte metuebas ne non tibi bene precarer, & aliorum benevolentiam erga te majorem eſſe judicaſti quam meam. Sed cum ejuſmodi querelis effecerim antea ut ſic de me ſentias, ab iis poſthac abſtinebo, & tantum accuſabo meum fatum. Laudo tuam pietatem quod Illuſtrem tuum parentem tuo conſpectu diutius carere non patiaris, nec tam longi itineris pericula & moleſtias reformides modo ipſi voluptatem adferas, quam ſummam percipiet cum te conſpiciet ornatum iis virtutibus, quas viri ſapientes ſuis liberis optant potius quam ſperare audeant. Laudo quidem præclarum illud tuum inſtitutum, ſed cum ſalebroſos Cambriæ montes & procelloſum illud Hibernicum fretum,

tum, & ubique fere peſtilentem autumnum mente revolvo, ſolicitudo de te mirum in modum me exercet. Quare per illum amorem quo me antea es proſequutus, te adjuro, ut quamprimum in veſtræ aulæ portum ac delicias reverſus fueris, me de tua incolumitate certiorem facias, & me liberes cura quæ (ut ait vetus poëta) me coquit & verſat ſub pectore fixa. De Hibernicis miraculis ad nos hauddubie diligenter ſcribes, & aliquid mittes ex reliquiis avium, quæ illic ex arboribus naſci dicuntur. De hoc Imperii conventu neſcio quid ſcribam, quamvis enim totos duos menſes hic hæſerimus, nihil tamen quod ſciam, hactenus decretum eſt quod ad reipub. Germanicæ ſalutem magnopere pertinere videatur. Deliberatur de repellendis Turcis, de invadenda Polonia & deturbando Bathorio, & de ineundo fœdere cum Moſchovitarum principe, qui huc miſit legatos aſpectu & moribus adeo fœdos, ut Turcæ videri poſſint culti & elegantes, ſi cum his barbaris conferantur. Ad hæc perficienda de quibus deliberatur opus eſt grandi pecunia, quam ut liberaliter conferant,

rant, Imperator hortatur ordines Imperii, qui in ea re ſe minus alacres præbent, quam ipſe cuperet. Quoniam autem nulli fere principes adſunt, Imperator in ſuis rebus magnas difficultates experitur: nam abſentium legati dicunt ſe à ſuis principibus habere mandata, quæ non licet ipſis excedere: quod ſi adeſſent ipſi principes, poſſent de multis rebus ab Imperatore edoceri ac perſuaderi. Diſceptatum eſt etiam hic & adhuc diſcéptatur de religione: ſed cum noſtri principes non ſint ſatis concordes, nec etiam valde ſerio hanc rem agere videantur, eorum conatus facile eluduntur à Pontificiis, qui hic ad omne genus verſutiarum magiſtrum habent Cardin. Moronum aulæ Romanæ artibus imbutum, ut etiam ſuis collegis ſit formidabilis, & ob eam rem aliquoties exciderit Pontificatu; licet collegæ qui alios prætulerunt, non ignorarent eos eſſe minus induſtrios quam hic ſit, & minus inſtructos iis artibus, quæ neceſſariæ ſunt ad retinendum in officio principes Chriſtianos, & ad fulciendum labefactatam Pontificatus authoritatem. Ego ſane metuo ne ejus adventus in Germa-

maniam nobis non ſit ſalutaris: nam video in contentionibus de religione animos hominum, valde exacerbari & veterem illum conſenſum in repub. ſi non prorſus ſcindi, at ſaltem minui. Pontificii quidem ſuperant noſtros conſilio, & inter eos diſſidia aſtute ſerunt ne quid in commune conſulant: verum noſtri ſentiunt ſe falli & ſunt ſibi ſuarum virium conſcii, quare verendum eſt ne tandem ſecent nodum quem ſolvere non poterunt, ſi alii pergant ipſis illudere. Quia tardius tibi reddentur meæ literæ de rebus publicis, plura non adjiciam. De meis privatis ſic habeto: me à tuo diſceſſu, & præſertim ab initio ſuperioris hyemis, expertum eſſe incredibilem erga me inhumanitatem ac etiam perfidiam quorundam, qui ſe mihi amicos eſſe prius ſimulaverant: nam nulla à me laceſſiti injuria non ſolum ab amicitia diſceſſerunt; ſed etiam mihi perniciem procurare conati ſunt, nec adhuc deſinunt id facere. Sed Deus me hactenus ab iſtorum inſidiis tutum reddidit, & reddet quandiu ipſius clementiæ videbitur. Noli itaque mirari ſi in his meis miſeriis rarius ſolito ad te ſcripſerim.

Hic

Hic non parvàm voluptatem capio ex conſuetudine Doctoris Andreæ Pauli cum quo vivo, & aliorum amicorum quos hic plures reperi: nec tu paucos inveniſſes ſi huc excurriſſes, & licuiſſet tibi frui multorum præſtantium virorum conſuetudine, & præſertim Domini Lazari Suendii, apud quem ſæpe tui mentionem facimus. Salutant te Comes Solmenſis, & Baro à Dona tui amantiſſimi. Mitto ad te ſcriptum de rebus Perſicis, cujus feceràm mentionem in ſuperioribus meis literis, quod ubi legeris, intelliges nos minus magnifice ſentire de illius gentis opibus. Verum Iſmahel qui nuper defuncto patri ſucceſſit, & regnum à fratrum cæde auſpicatus eſſe dicitur, collapſam diſciplinam militarem forte reſtituet. Scriptum eſt Conſtantinopoli eum cum copiis quibus ad opprimendum fratres eſt uſus, progredi Babylonem verſus, quam patri ſuo Thammæ ab Imperatore Solimanno ereptam, conabitur recuperare, ut multi exiſtimant. Mitto aliud ſcriptum de rebus Hiſpanicis, cujus lectionem tibi nec injucundam, nec inutilem fore ſpero. Bene vale. Ratisbonæ, decima tertia die Aug. 1576. LIII.

LIII.

SCripſi ad te ſuperiore menſe, & ſimul cum literis involvi quædam de rebus Perſarum & Hiſpanorum, quæ forte tibi non erunt ingrata. Dedi faſciculum optimo viro, Doct. Joachimo Mollero, à quo miſſus eſt Hamburgum, ad fratrem, qui in ea urbe conſulatum gerit, qui hauddubie dabit operam, ut ad te perferatur. Meis literis ſuas adjunxit Doct. Andreas Paullus, tui ſtudioſiſſimus. Scripſi antea de quibus rebus hic præcipue deliberetur. Nihil ab eo tempore decretum eſt, quod te ſcire multum tua referre putem. Moſchovitici legati dimiſſi ab Imperatore, reddiderunt ei literas, quas ad ipſorum principem ſcripſerat, eo quod earum inſcriptioni non eſſent inſerti omnes dignitatum tituli, quibus ſe barbarus ille vult ornari. Card. Moroni literas ad ſuum Principem accipere noluerunt: dixerunt enim ſibi eſſe mandatum à ſuo Principe, ne cujuſquam ad ipſum literas, præterquam Imperatoris acciperent. Nondum hinc diſceſſerunt ob adverſam Imperatoris valetudinem, cum qua per de-

decem, aut duodecim dies graviter conflictatur. Ante quatuor dies excrevit calculum ejus magnitudinis, cujus eſt nucleus olivæ grandioris. Ab eo tempore cœpit paulo melius habere, ſed tamen nondum convaluit, ad calculum enim acceſſerunt & alii morbi. Hic adhuc deliberatur, an conſultum ſit, ut Imperator armis perſequatur jus, quod ſe habere dicit ad regnum Polonicum. Exiſtimo paucos fore ei authores, ut bellum ſuſcipiat, cum Bathorius jam videatur adeptus pacatam regni poſſeſſionem. Tota Lithuania diu à partibus Imperatoris ſtetit: verum cum viderent Lithuani Bathorium regno inauguratum, duxiſſe uxorem ſororem regis Sigiſmundi Auguſti, & Polonos omnes, pauciſſimis exceptis, ejus authoritatem ſequi, Imperatorem vero nec parare arma, nec facere ullam ſpem ſui adventus in Poloniam, acceſſerunt & ipſi ad Bathorii partes. Initium defectionis factum eſt à Koskovitio Samogitiæ præfecto, qui cum ſit Mareſchalcus Lithuaniæ, & illis in locis authoritate plurimum valeat, plurimorum conſtantiam ſuo exemplo labefactavit. Acceſſit ad hæc metus Moſchi,

quem

quem ſibi principem expetebat vulgus nobilitatis, cujus tyrannidem cum pertimeſcerent proceres, judicarunt ſibi periculoſum fore, ſe ſejungere à conſenſu Polonorum. Pruteni poſtremi omnium manſerunt in fide Imperatoris, præſertim Dux ipſe, Dantiſcum & Elbinga: ſed cum ſæpius fruſtra Imperatoris auxilium imploraſſent adverſus Bathorium, qui ipſis armatus imminebat, ceſſerunt tandem neceſſitati, & profeſſi ſunt ſe Bathorii imperium agnoſcere. Archiepiſcopum Gneſnenſem, quem ſcis eſſe primarium regni ſenatorem, & ſummæ authoritatis in eo regno, primum omnium oppreſſit Bathorius, quoniam videbat eum ſe præbere ducem Cæſarianis, & habere apud ſe ipſius Imperatoris ac Pontificis Rom. legatos, quos ut à ſe dimitteret imperavit ei, & ut ad ſe Warſoviam veniret: quod coactus eſt facere Archiepiſcopus, omni præſidio deſtitutus: Bathorius enim paulo ante interceperat aliquot militum centurias, qui ipſi ex Sileſia ſubſidio mittebantur. Palatinus Podoliæ quem in Comitiis multi regem expetiverunt, diutius reſtitit Bathorio; ſed cum videret ſe ab

om-

omnibus deſertum, tandem etiam cum eo tranſegit. Superſunt hic Laskius, & quidam alii non magno numero, qui licet vident res pene deſperatas, fortiter tamen Bathorio inter pocula conviciantur, & conantur perſuadere Imperatori, ſequuturam magnam Polonorum ad eum defectionem, ſi tantum arma Poloniæ oſtentaverit. Non exiſtimo eos perſuaſuros Imperatori, ut fiducia eorum, quæ ipſi promittunt, bellum ſuſcipiat, cum valetudo & aliæ ejus rationes id non ferant, & fere omnes præter ipſos, ſuadeant ne faciat. Bathorius indixit Conventum regni Thorunniam ad Calend. Octobris, in quo putant eum acturum, ut proſcribantur omnes, qui ejus Imperium non volent agnoſcere. Si Imperator omnino conſtituit abſtinere à Polonia, æquum erit ut habeat rationem Laſkii & aliorum, qui fortunis & dignitate exciderunt, ob fidem & conſtantiam quam ei præſtiterunt, & ut det operam, ut ſuis fortunis & dignitatibus reſtituantur. Cum vero Polonia, Hungariæ & Sileſiæ fines attingat, conſultius eſſet renovare vetera fœdera, & reſtituere mercimonia inter illas gentes,

tes,

tes, quam inutiles ſimultates cum Bathorio exercere. In eo eſt aliquid difficultatis, quod nec Imper. prior volet compellare de fœdere Bathorium ſe inferiorem, nec ante factam tranſactionem eum regem nominare, nec etiam Bathorius prior mittet legatos, cum ii quos huc ſub initium conventus miſit, non ita ſint accepti ut ipſe ſperaverat, & tandem etiam traditi ſint cuſtodiæ ob vulneratum & ſpoliatum Korsbachium in Pruſſia, quo erat miſſus ut Prutenos ad conſtantiam erga Imperatorem hortaretur. Conſultum multis videretur, ut Imperium in hac re ſuam authoritatem interponeret, & daret operam ne hæc initia ſimultatum excreſcant in ſævum aliquod incendium, quod gentes illas tandem depaſcatur. Habes ad ſatietatem non ſolum res Polonicas, ſed etiam ſtultum meum de iis judicium. Spero quod meæ literæ reperient te Londini incolumem reverſum ex Hybernia, & fruentem illo opimo ocio veſtræ aulæ, quod poſt tædioſi itineris moleſtias & labores, longe tibi ſuavius videbitur quam antea. Tantum metuo ne te in ſcribendo ſatis alioqui negligentem

negligentiorem adhuc reddat. Bene vale. Ratisbonæ 8. die Sept. 1576.

LIV.

POſt. tuum diſceſſum detinuerunt me aliquandiu Coloniæ amici, unde cum eſſem diſceſſurus, advenit quidam, qui dicebat ſe tibi reddidiſſe literas à Regina, quibus jubebaris ire ad Principem Orangium, quod ſane fuit mihi gratiſſimum: videbam enim ea ratione, ſine tuo periculo, deſiderio tuo ſatisfieri, & tibi magis honorificum fore, fungentem munere publico, eo accedere, quam ſi privatus acceſſiſſes, ut habueras in animo. Quoniam autem monueram te, cavendum eſſe tibi, ne cuiquam præberes occaſionem te calumniandi, cum omnia, quæ tibi à regina demandata fuerunt, ita confeciſſes, ut inde laudem & gloriam referres, & tamen videbam te ardere cupiditate compellandi Orangium, & contrahendi cum eo amicitiam, metuebam ne mihi poſtea objiceres, per me factum eſſe, ne voti tui compos fieres: nam ſatis memini, quam ſæpe mihi exprobaveris mea culpa accidiſſe, ut Romanam profectionem omi-

omiſeris. A tuo diſceſſu nihil accidit in Germania magnopere dignum, quod ad te ſcribatur. Elector Palatinus nondum ad ſuos rediit. Nihil quidem mutatum eſt Heidelbergæ, ab ejus diſceſſu, ſed ex aliis oppidis & pagis dimiſſi ſunt aliquot miniſtri verbi, non plane liberi: juſſi enim ſunt promittere, quod ſe in judicio ſiſtent, ſi intra annum accuſentur. Indictus eſt Magdeburgam Conventus principum Proteſtantium, ad Octobrem menſem, in quo de religione agetur. Faxit Deus, ut principes rationem ineant, qua tolli poſſint diſſidia inter nos excitata, quæ ut alant Pontificii, ſimulant ſe bene cupere Lutheranis, & gratificantur eis libenter in iis rebus, quibus ipſorum odium erga nos accenditur. Nuper ab iis, quos viſitatores Cameræ Imperialis vulgo nominant, interdictum eſt præſidibus ipſius Cameræ, ne quem in eo judicio ferant, qui non ſit Pontificius, vel religionis Confeſſionis Auguſtanæ. Delius noſter ob eam rem diſceſſit Spira, & cœlum jam implet querelis, & ne in his calamitatibus deſtituatur ſolatio, ait ſe velle adjicere animum ad rem uxoriam, cui ſane

æquum eſt, ut tu bene preceris. Sed extra jocum. Quid ſi Sereniſſima veſtra regina mitteret induſtrium aliquem virum, ad Conventum Principum Proteſtantium, indictum Magdeburgam, qui ipſis exponeret, quæ pericula immineant iis omnibus, qui jugum Pontificium excuſſerunt, ſi pergant ita inter ſe contendere, & etiam ipſis indicaret, quibus artibus iſta inter nos diſſidia alant Pontificii. De ea re conſulendus eſſet Gulielmus Landgravius. Poſſet etiam agi cum rege Daniæ, ſi cum eo colitis amicitiam. Ego ſane metuo ne in eo Conventu eccleſiæ noſtræ condemnentur, & ne vis inferatur iis, qui in Germania nobiſcum in religione ſentiunt. Comitem Hanavvium nondum vidi, ſed ſcripſi ei, & cum tuo nomine ſalutavi. Elector Saxoniæ & Brandenburgenſis ſub initium ſuperioris menſis fuerunt Budiſſinæ in Luſatia, cum Imperatore, quem audio dediſſe operam, ut paternam amicitiam cum eis renovaret, ſed ut ajunt, jure hæreditario ad eum non pervenit illa Pitho, quæ in paternis labiis ſedebat. Profectus eſt Budiſſina Wratislaviam, unde puto eum jam diſceſ-

diſceſſiſſe. Accepi nuper literas à Cratone & ab Andrea Paulo. Uterque tibi omnia fauſta & fœlicia precatur, dolent autem quod tuo conſpectu ipſis frui non licuerit. Andreas Paulus ſcribit, ſe omnino conſtituiſſe inviſere te in Anglia. Res Belgicæ ſunt tibi notiſſimæ, nec ignoras quas clades noſtri in Gallia nuper acceperint. Non oportet ſane vos in utramque aurem dormire, & præſertim, ſi Hiſpani inducias à Turcis impetrarunt, ut ad nos ex variis locis ſcribitur. Vide ut ſis memor eorum, quæ tibi dixi ad oſtia Mœni, & de iis ſcribe, quamprimum poteris ut aliquoties mihi promiſiſti. Saluta officioſe meo nomine generoſum Dominum Grinellium, neceſſarium tuum, & reliquos nobiles ac humaniſſimos viros, quos iſtius tui longinqui itineris fidos & ſuaves comites habuiſti, quibus utinam in aliqua re gratificari poſſem. Ego quidem incredibilem voluptatem cepi, ex illa noſtra conſuetudine plurium dierum: at idem mihi accidit, quod iis, qui æſtuantes frigidam avide & cum voluptate bibunt, quæ ipſis cauſam febris adfert: eam enim voluptatem meam

tantus dolor ſubſequutus eſt, quantam vix unquam ſenſi, qui necdum multum remiſit. Dum ſub tempus tui diſceſſus, jocando cum Bizarro, do operam, ut tibi & mihi mœrorem excutiam, exciderunt mihi quædam, de quibus conſtitueram tecum agere, ita ut me meorum jocorum poſtea pœnituerit. Banoſius noſter mittitur ab eccleſiis Belgicis, quæ hic & in Palatinatu exulant, ad Synodum, quæ indicta eſt Dordracum, ad viceſimum quartum diem hujus menſis. Inde, ut ſpero, ad te ſcribet. Eſt vir bonus & doctus, ac tui obſervantiſſimus. Ego tibi omnia fauſta & fœlicia precor. Francofurti dec. quart. die Iunii 1577.

L.V.

DEdi ante menſem ad te literas Banoſio, eunti ad Synodum theologorum, quæ indicta erat Dordracum, quas te dudum accepiſſe ſpero. Nudiuſtertius primum redditæ ſunt mihi eæ, quas ad me dediſti Brugis, quinta die ſuperioris menſis. Miſſæ ſunt ad me Argentorato à Doct. Lobbetio, ad quem neſcio quo fato pervenerint. Quas ſcribis ad Niphum, miſi Viennam

nam ad noſtrum Cloſium, qui hauddubie diligenter eas curabit. Adjunxi meas ad Niphum, quibus conor ei perſuadere, ut tuo deſiderio ſatisfaciat: ſed vereor, ne id fruſtra à nobis fiat: nam licet ante ſeſquiannũ nactus eſſet opimam conditionem in Hungaria, audivi tamen eum cogitaſſe de Polonia, poſtquam ſcivit Bathorium eo veniſſe. Scis me nihil unquam in te reprehendiſſe, præter negligentiam in ſcribendo, cujus rei accuſandi te, nunquam habui juſtiorem cauſam, quam jam habeam. Meminiſti quam ſæpe à te petierim, ut tuorum ſententiam, de ea re, de qua tecum ad oſtia Mœni egi, nobis quamprimum ſignificares, quod te facturum promiſiſti. Scripſiſti quidem Brugis te habere cauſas, quare fere deſperes id poſſe fieri, & petiiſti à me, ut quantum in me eſſet, aliorum ſpem labefactarem. Non tamen propterea intermittere debuiſti, quin explorata tuorum voluntate, eam nobis ſtatim ſignificares, ut promiſeras te facturum. Scio quid tibi venerit in mentem, ob quod rem factu difficilem judicaveris: nam ſtatim, ubi alii mecum de ea re egerunt, venit mihi in men-
 tem,

rem, te eſſe filiumfamilias: verum nec ipſorum ſpem minuere volui, ne revocarent mandatum, quod de te compellando & tentando tuo animo mihi dederant, nec etiam tibi exponere volui difficultates, quas in hac re facile intervenire poſſe, exiſtimabam. Quorſum hæc inquies? ut utriſque illuderes? Imo vero tui amore hoc feci. Propoſui tibi ſimpliciter, quod alii juſſerant me proponere, nec, ſi recte meminiſti, uſus ſum ulla ſuaſione, ſed totam rem tuæ deliberationi permiſi. Reſpondiſti id, quod proponebam tibi non eſſe ingratum, ſed te non eſſe plane tui juris & arbitrii: verum te reverſum ad tuos, eorum voluntatem exploraturum: eamque mihi ſtatim ſignificaturum. Quid mei amoris hic intervenerit, nondum vides, ſed jam tibi exponam. Judicavi illos noſtros tale de te judicium feciſſe, tibi fore honorificum apud omnes, quibus innoteſcet. Tibi vero tua promiſſione imponebatur neceſſitas id indicandi iis, ſine quorũ conſenſu perfici non poteſt. Si ſpem rei perficiendæ initio abjeciſſes: nunquam mihi promiſiſſes, quę tu promiſiſti, & qua es modeſtia, id reticuiſſes, ne
ha-

habereris vanus. Iam autem neceſſe habuiſti illud aliquïbus palam facere, ut fidem tuam apud me liberares, nec potuit quiſquam ſuſpicari, te aliquid ambitioſe facere. Quomodo autem apud alios poſſes excuſari, ſi res non haberet ſucceſſum, non neceſſe fuit, te tantopere eſſe ſolicitum. Habuiſſem ipſe in promptu excuſationem, ſi reſcripſiſſes, & adhuc haberem, ſi reſcriberes, quod ut facias, te per noſtram amicitiam obteſtor, ne illi putent ſe contemni à te, vel me non bona fide de ea re tecum egiſſe: nam huc reverſus Colonia ſcripſi, ad communem illum noſtrum amicum, me tibi rem propoſuiſſe, ut inter nos convenerat, eamque tibi perplacuiſſe & te habere ipſis gratiam, quod tale de te judicium feciſſent, ſed non potuiſſe de ea re quicquam ſtatuere, inconſultis iis, in quorum es poteſtate: verum te promiſiſſe, quod eorum voluntatem exploraturus eſſes, quamprimum in patriam eſſes reverſus, & eam nobis ſignificaturus. Ab illo noſtro amico jam accepi literas, in quibus ita ſcribit. *L'affaire que ſçavez eſt enſeveli. Nous attendons la reſolution de voſtre part c'eſt à dire de celuy, que*

ſçavez. Car de noſtre coſté nous ſommes aſſeurez, ayans le conſentement de la principale perſonne. Monſieur Ley en a parlé. Tout eſt reſolu, moyennant qu'ayez reſponſe ou reſolution de l'autre coſte. Vides in quas difficultates ſim conjectus. Ego profecto ob eam rem hactenus ſum veritus ad eos accedere, etiamſi me aliquoties ad ſe vocaverint, & varias cauſas confinxi, ob quas non poſſem accedere: nam nolebam ipſis ſpem omnem rei conficiendæ adimere, ante quam ex te cognoſcerem, nullam ſupereſſe. Licet enim judicem, id eſſe factu difficillimum, non tamen exiſtimo, non poſſe omnino fieri. Quid ſi tuum fatum vel bonus aliquis genius tuorum vel etiam veſtræ Zenobiæ liberalitatem erga te irritaret. Jam evocor ab illis noſtris ob cauſas adeo graves, ut neceſſe ſit, me ipſis parere. Quando ex me percontabuntur, quid de hoc noſtro negotio habeam, nihil aliud reſpondere potero, quam me nondum à te literas accepiſſe. Si, ut antea dixi, aliquid ſcripſiſſes, qualecunque illud fuiſſet, potuiſſem aliquid comminiſci quo ipſis ſatisfactum fuiſſet, ſine ulla benevolen-

volentiæ erga te imminutione. De publico illo negotio, de quo tecum eſt actum, nihil jam habeo quod ſcribam, quoniam ab illis noſtris abfui. Abortus uxoris Johannis Naſſavii aliquam moram injecit: conſtitutum enim erat, ut acturi de ea re apud ipſum convenirent, ſuæque coitioni infantis ipſi nati baptiſmum prætexerent. Manet tamen, quantum audio, in noſtris eadem voluntas, & hæc eſt una ex cauſis, ob quas ab ipſis jam vocor. Elector Palatinus jam primum reverſus eſt ex thermis, ad quas iverat ſub initium Maii. Pergit in ſuo inſtituto pellendi ex eccleſiis paſtores, quos ipſis pater præfecerat. Hoc mihi non ſatis humanum videtur, quod coëgerit Novercam ſuam, concionatorem quem apud ſe habuit, dimittere. Ob eam rem mulier conſtituit prædia ſua dotalitia elocare, & migrare Franckenthalium ut poſſit frui libertate conſcientiæ, & vivere in Eccleſia eorum, cum quibus ſentit in religione.

Dux Johannes Caſimirus adverſatur quidem fratri, & conatur Eccleſias, à patre bene conſtitutas, conſervare, ſed parum proficit; quia cum verbis

tan-

tantum adverſetur, facile eſt alteri verba rependere. Scribunt Norimberga Imperatorem interdixiſſe civibus Viennenſibus, ne ad Lutheranorum conciones accederent, quoniam ejus religionis profeſſio à patre Maximiliano conceſſa fuerit ſoli nobilitati: tantum abeſt autem, ut Viennenſes cives interdicto paruerint, ut etiam longe frequentiores, quam antea, ad conciones acceſſerint, poſtquam id eſt ipſis denuntiatum. Ex hac ſcintilla poſſet oriri periculoſum incendium, niſi adhibeatur cautio. Quæ autem poteſt adhiberi cautio, ubi principum animi ſunt pravis perſuaſionibus occupati, & dementati, nec volunt rationem in conſilium adhibere? Quid mirum autem, ſi aula Romana ſuis incantationibus Juvenis Principis animum faſcinet, cum Venetos qui volunt haberi omnium hominum ſapientiſſimi, potuerit ita dementare, ut paſſi ſint in ſua urbe inſtitui Inquiſitionem, non ſolum in cives, ſed etiam in exteros. Sapiunt ſane Turcæ, qui nobis pacem & inducias concedunt, quo noſtra inſania nullo ipſorum metu coërcita, poſſit ſe liberius exercere, & nobis ſpontaneum

interitum accerſere. Rex Hiſpaniæ urget illud ſuum inſtitutum, de fœdere Helvetico, ajuntque pleroſque ex Pontificiis pagis ab eo jam eſſe perſuaſos, ſed non dubito, quin Berna, Tigurum, & alii potentiores pagi ſint adverſaturi. Jam convenerunt Badenæ, ad deliberandum de ea re. Genevenſes jam ſunt liberati metu Hiſpanorum, qui aliquandiu ſubſtiterunt non procul ab ipſorum urbe, ſed jam ſunt tranſgreſſi Alpes. Si iſtic eſt Dominus Pleſſius, ut quidam hic affirmant, hoc & virtus ac morum ſimilitudo vos conjunxit, peto ut eum officioſe meo nomine ſalutes. Bene vale, & reſcribe. Francofurti dec. quint. die Iulii 1577.

LV.

Cœperam hodie ad te ſcribere, literaſque meas querelis & expoſtulationibus ita repleveram, ut forte etiam viſus fuiſſem tibi conviciari, ſi ad te perveniſſent. Verum bono tuo fato, húc ſub noctem appulit Dominus Daniel Rogerius, qui cum dixerit, ſe habere à te literas ad me, ardorem illum & impetum animi mei fregit: ita ut bilem, quam in te jam effundere

dere cœperam, continuerim: nondum tamen mihi literas reddidit. Nobis cœnantibus ſupervenit puer, quem apud Illuſtrem Dominum Comitem Hanavvium reliquiſti, qui dixit, ſe recta ad te contendere, & literas flagitavit. Ipſum quidem ſine literis dimittere nolui, ſed quia turbata Inferiore Germaniâ facile intercipi poſſunt literæ, nihil ſerium iis committere volui. Nactus ſum deſcriptionem aliam munitionum & præſidiorum Hungaricorum, de qua ad me Brugis ſcripſiſti, non quidem opera Comitis Ortemburgii, ſed communis noſtri amici D. Andreæ Pauli, qui te officioſe ſalutat, & valde dolet, ſibi non fuiſſe datam occaſionem ſalutandi te Pragæ. Eam ad te mittam quamprimum nactus fuero tabellarium, cui eam tuto concredere poſſim. Poſt reditum ex aula Cæſarea interrogatus à me an Baroni Slavatæ remiſiſſes pecuniam, quam ei mutuo dediſti ante annum, negaſti te feciſſe. Iudicavi itaque eam ab ipſo exigendam, ſicut antea ad me ſcripſeras, & ad ipſum ſcripſi, me mirari, quod tam cito abjecerit memoriam humanitatis illius, quam ipſi Londini ex-

exhibuiſti. Scripſi etiam ad noſtrum Iordanum, ut eum officii ſui admoneret. Hæc autem ſcribens, exiſtimabam ſyngrapham ejus eſſe adhuc apud Bibliopolam Pragenſem, apud quem diſcedens Praga eam reliqueram: verum is nuper ſcripſit, ſe eam tibi reddidiſſe, cupio itaque ex te ſcire, quid in hac re fieri velis, & an exiſtimes à Slavata accipiendam pecuniam, ſi eam offerat, quod tamen vix ipſum facturum exiſtimo, & præſertim ſi ſciverit, nos non habere ſyngrapham, cujus vi ad ſolvendum adigi poteſt. Hæc ſcribo ſub horam undecimam noctis, plane dormituriens, ne adoleſcenti cras diſceſſuro ſim in mora. Bene vale. Francofurti 12. die Auguſti 1557.

LVII.

OBſecro ut mihi ignoſcas, quod forte minus civiliter, quam decuit, efflagitaverim à te reſponſum ad id, de quo inter nos convenerat. Hoc profecto ideo feci, quia & tua & mea exiſtimatio apud iſtos noſtros jam laborare cœperat: perſuaſi enim ſunt, te in Hollandia mutaſſe ſententiam, & aliam conditionem huic prætuliſſe, de

qua

qua inter nos convenerat. Me autem credunt, eſſe iſtarum omnium rerum conſcium, ſed apud ipſos diſſimulare. Teſtatus ſum Deum, me hæc plane ignorare, quæ de te dicerent, nec judicare eſſe vera, nec à te adhuc literas accepiſſe, non enim accepi eas, quas dicis te ad me dediſſe 23. die Iulii. Poſtquam mihi eſt nota tua voluntas, faciã (ut ſpero) ut boni conſulant id quod conſtituiſti, nec de ſuo erga te amore quicquam remittant. Iam ad ipſos proficiſcor, cum D. Daniele Rogerio, cum quo antea, juſſu ipſius Principis Caſimiri, profectus ſum ad thermas Empſenſes, ubi ipſe Dux Caſimirus Gulielmum Landgravium convenit. Ita toto tempore nundinarum hinc abfui, mihique carendum fuit jucunda conſuetudine amicorum, qui huc venerant, & voluptate, quam in tabernis librariis percepiſſem. Id etiam incommodi mihi inde accidit, quod non potui ſatisfacere tuæ voluntati, in coëmendis libris, de quibus ad me ſcripſeras, quod præſtabo proximo vere ſi Deus volet me eſſe tandiu ſuperſtitem, & ut ſpero, cum aliquo auctario. Dn. Belus mihi dixit, te perſuaſiſſe Illuſtriſſi-

ſtriſſimo Dn. Comiti Leiceſtriæ, extitiſſe hic in Germania aliqua mea rega te officia, & effeciſſe, ut me ſua benevolentia dignum judicet,& mihi bene eſſe cupiat. Ego (ut credo te non ignorare) illam tuam eximiam virtutis indolem tanto amore ſum complexus, ſtatim ubi mihi innotuiſti, ut me eo nomine fœlicem judicarem, quod à mea conſuetudine te non abhorrere animadverterem. Poſtea acceſſerunt ea indicia tuæ erga me benevolentiæ, quæ me plane beatum reddiderunt, in qua ita acquieſco, ut quandiu eam mihi retinere licebit, nihil mihi in hac vita contingere poterit, quod non æquo animo feram. Itaque tibi ſummas gratias ago, pro plurimis beneficiis, quæ in me contuliſti, & quod dederis operam, ut præſtantiſſimo illi viro non diſplicerem, cui pro ea benignitate nihil aliud rependere poſſum, quam orare Deum omnipotentem, ut eum diu ſervet incolumem, cum in ejus incolumitate non minima pars ſalutis patriæ conſiſtat. Ut ea officia quæ prædicas, tibi præſtarem, mea tenuitas non permiſit, quamvis aliquid præſtare, quod tibi

eſſet

eſſet gratum, ſummopere cupiverim. Rogo ut remittas huc ſyngrapham Baronis Slavatæ, vel apocham qua teſteris te debitam tibi ab eo pecuniam accepiſſe: eam enim tandem numeravit Bibl. Gallo provocatus meis literis, ad quas non minus arroganter & inhumaniter reſpondit, quam ſi ei negotium fuiſſet cum aliquo ruſtico Bohemo. Ego, ut ſpero, perficiam, ne diu fruatur illa voluptate, quam cepit ex conviciis, quæ in me congeſſit. Ad Iordanum tantum ſcripſeram, ut eum admoneret officii, & ei in memoriam reduceret humanitatem, qua erga ipſum uſus es in Anglia. Scriptum de præſidiis Hungaricis, poſt mittam. De rebus publicis poſtea ſcribam. hæc enim mihi jam vix ſcribere licuit. Bene vale. Francofurti 23. die Septemb. 1577.

LVIII.

Literæ quas Illuſtriſſimus Dux Iohannes Caſimirus ornatiſſimo Domino Belo ad te dedit, tibi documento erunt nos non infœliciter apud ipſum perfeciſſe id quod à nobis petebas. Meminiſti cujus injecta ſit mentio

tio cum ad oſtia Mœni obamularemus. Elector Brandenburgenſis. eo dicitur reſpicere, verum alterius conſtantia ejus dignitate & amplitudine hactenus expugnari non potuit, adeo alte concepta ſpes animo inſederat. Iam igitur gemet ubi ſe fruſtra conſtantem fuiſſe, ac concepta ſpe excidiſſe intelliget. Obſecro ut mihi ignoſcas quod in flagitando reſponſo ad ea de quibus inter nos convenerat, modum forte exceſſerim. Ego teſtor Deum me id feciſſe ſtudio conſervandæ tuæ exiſtimationis, quo ita ardeo ut ex nulla re majorem voluptatem capiam quam cum audio te ex aliqua re laudem reportaſſe. Fiducia etiam mei ſummi erga te amoris ac tuæ humanitatis facit ut mihi perſuadeam omnia mihi apud te licere, nec ſum valde ſolicitus quid de me ſentias, modo de tua erga me benevolentia nihil remittas. Legi literas Illuſtriſsimi Comitis Leiceſtriæ ad Ducem Ioannem Caſimirum, ex quarum lectione ſummam voluptatem cepi: ſunt enim teſtes ardentiſsimi ejus erga te amoris, & ſummæ ſpei, quam de tua virtute concepit. Vide igitur ne conſiſtas in medio

ardui

ardui illius callis, cui hactenus inſtitiſti, ſed enitere ad ſummum quo poſſis ejus expectationi de te ſatisfacere, ac voluptatem ei pro benevolentia referre, & patriæ tibi & tuis, plurimum prodeſſe. Expeditiſsima autem ad eam rem via eſt, ſi te maxime familiarem præbeas iis ex quorum conſuetudine non ſolum voluptatem capias, ſed etiam utilitatem referas: nam non dubito (ut ſolet in aulis accidere) quin multi tuam familiaritatem ambiant, non ſolum propter tuam virtutem, ſed etiam propter tuam fortunam & ſua commoda: cujuſmodi homines plerunque comparant ſe ad aſſentandum & dant operam ut potius jucunda quam honeſta aut utilia ſuggerant iis apud quos aliquid ambiunt. Novi autem tuam facilitatem, quæ quidem eſt virtus eximia, & præſertim in iſta tua fortuna, modo non patiaris alios ea abuti. Vide ad quas ineptias progrediar calore animi, dum ſcribens mihi perſuadeo, me aliqua ex parte tuis ſuaviſsimis colloquiis frui. Fuit mihi gratiſsimum poſt multos annos frui conſpectu & conſuetudine ornatiſsimi Domini Beli, amici veteris & chariſſimi,

ſimi, quem quidem video dignitate, prudentia & rerum uſu auctum, ſed infracto animo erga aulicas vanitates, & erga amicos nihil immutatum. Quid de eo ſentiam, dudum tibi aperui. Nullum hominem novi, qui plura ſciat quæ ego ignorem & valde cupiam ſcire. Gaudeo te jam arctiorem amicitiam contraxiſſe cum D. Pleſſæo. Nihil ejuſmodi amicis precioſius comparare tibi potes. Germania pacata eſſet, niſi eam ſua ambitione & arrogantia turbarent theologi: ab iis enim perſuaſus, Elector Palatinus pleraque acta ſanctiſsimi ſui parentis reſcindit, & ejus memoriam quantum in ſe eſt conculcat. Pellit ex eccleſiis & ſcholis innumeros viros doctos & pios, quos ejus parens magno ſtudio ad ſe pellexerat, nec ut id perficeret, quandiu regnavit ulli labori aut pecuniæ pepercit. Audio eos, qui pelluntur, ſeptingentorum numerum excedere. Pelluntur præterea adoleſcentuli, quos ſua pecunia in literarum ſtudiis alebat pater. Pulſi ſunt nuper Heidelberga centum, ex quibus unicus in gratiam Principis à puriore religione defecit. Ea autem ſeveritate (ut nihil du-

rius

rius dicam) utitur Princeps, ut miſeri pueri rerum omnium inopes, & ignari quo ſe recipiant, juſsi ſint ſtatim excedere è ſcholis in quibus habitabant, & ne quidem obolus eſt ipſis datus ad viaticum. Publicæ viæ in hac tota vicinia refertæ ſunt miſeris illis hominibus qui fere omnes confugiunt ad Illuſtriſsimum Principem Johannem Caſimirum, qui recipit quotquot poteſt., eos vero quibus in ſua ditione proſpicere non poteſt, proſequitur viatico. Comes Iohannes Naſſavienſis ſe etiam erga plurimos beneficum exhibet. Ego profecto de his rebus ſine ſummo dolore cogitare non poſſum. Miſi nuper ad te libellum de præſidiis Hungaricis, quem peto ut ſcribas an acceperis. Scripſi etiam de remittenda ſyngrapha Baronis Slavatæ: nam debitam tibi pecuniam Pragenſi Bibliopolæ numeravit. Bene vale. Francofurti non. die Octob. 1577.

LIX.

SUperioribus meis literis ſcripſi me hinc aliquandiu abfuiſſe. Interea autem dum abfui, Lobetius & Wackerus miſerunt huc literas, quas jam ad te

te mitto, quæ mihi reddita ſunt poſt diſceſſum tabellarii cui poſtremas eas ad te dedi. Reſcribe tandem obſecro ſaltem, an noſtras literas accipias. Dominus Belus ante octo dies hinc profectus eſt in Haſsiam, inde iturus in Saxoniam; Utinam in eo itinere res ipſi ex animi ſententia ſuccedant. Spero ipſum ad nos reverſurum ante finem proximi menſis. Dominus Rogerius hic expectat literas ſereniſsimæ reginæ. Ejus ſuavi conſuetudine interea fruimur, & tui mentionem ſæpe facimus, nec quicquam in te reprehendimus, præter negligentiam in ſcribendo. Banoſius & Wechelus nudiuſtertius facti ſunt ſponſi. Jam toti ſunt in amore, quem non credebam tantum juris habere in homines maturæ jam ætatis, quantum jam video. Dies 18. proximi menſis dictus eſt eorum nuptiis, ad quas te invitant. Vide igitur ut accurras. Laudo in Banoſio animi magnitudinem, qui in hac tanta rerum omnium confuſione, rem tam periculoſam audet aggredi. Vide igitur ut animum ad eam rem etiam adjicias quo poſsis eandem magnanimitatis laudem conſequi. Sed jam ſatis nugarum.

rum. Videtur miſeris Belgis imminere ſæva bellorum tempeſtas, quæ metuo ne eos obruat. Confluunt ad Ioannem Auſtriacum, magno numero milites, ex variis gentibus, Itali & Hiſpani manipulatim ex Italia veniunt. Quibuſdam denegatus eſt tranſitus à Bernatibus, ſed ſemper patebit ipſis via ex Sabaudia in Burgundiam, & inde in Lotharingiam, quæ contigua eſt agro Lucelburgenſi ubi conveniunt copiæ, & dicuntur recenſendæ. Ajunt Parmenſem Principem jam eo cum pluribus equitibus perveniſſe. Guiſius munit in ea vicinia arcem Biſchoff Homburg, quæ eſt cis Metenſem urbem ſex milliaribus & abeſt à Lutrea, ubi vivit Dux Caſimirus, unius diei itinere tantum. Habet copias in iis epiſcopatibus, quos rex Galliæ Imperio Germanico eripuit, quas putatur ducturus ad Ioannem Auſtriacum. Curarunt tamen Galli famam diſsipari, copias illas parari adverſus Ducem Caſimirum, ſed non puto eſſe ex re ipſorum Germaniam jam bello laceſſere. Valde miror Hiſpanos, jam appetente hyeme tanto conatu bellum moliri, ſed credo ipſos metuere ne Arauſius

ſuas

ſuas res per hyemem confirmet ſi nihil ei faceſſant negotii, vel forte (ut non ſemper ſunt expedita Hiſpanorum conſilia) ſuſcipienda in autumno expeditio rejecta eſt in hyemem, ob rei pecuniariæ rationes non ſatis explicatas. Scribitur Vienna, Matthiam Imperatoris fratrem paucis comitatum equitibus clam inde diſceſſiſſe ea nocte, quæ quartum diem hujus menſis eſt ſequuta. Putant autem eum in Belgium eſſe profectum, eo quod quidam Belga miſſus ab Ordinibus ad Imperatorem, cum eo diſceſſerit. Imperator factum iſtud fratris non probat, ſaltem vult videri non probare: nam ſcripſit ad Principes, ſe ad varia ſuæ ditionis loca miſiſſe veredarios, qui ipſum ex itinere revocarent, & petit ab ipſis Principibus, ne patiantur eum progredi ſi in ipſorum ditiones veniat. Timeo Danaos & dona ferentes: nam vereor, ne hæc omnia ſimulate agantur, & ſint inſtructa, ut ille veniens in Belgium diſſolvat arte conſenſum Ordinum adverſus Hiſpanos, & Arauſii authoritatem labefactet. Nullus ex Imperatoris Maximiliani filiis viſus eſt moribus amabilioribus. Præripiet

haud dubie Johanni Auſtriaco gratiam veſtræ Scoticæ, quæ legitime natum notho præferet & ſucculentum exhauſto libidinibus. Natus eſt anno Domini 1557. 24. die Februarii. Inde ipſi inditum eſt Matthiæ nomen. Bene vale. Francofurti 22. die Octob. 1557.

LX.

QUidam interrogatus, quænam ex orationibus Ciceronis viderentur ipſi optimæ, reſpondit eas ſibi videri optimas, quæ eſſent longiſſimæ. Eodem modo ego judico de tuis literis: quare ſummam voluptatem cepi ex iis quas mihi attulit Comitis Hanavvii puer, etiamſi mihi graviter ægrotanti eas reddiderit. Excurrerem jam in laudes tuæ diligentiæ & ſedulitatis, niſi tu illud ſcribendi argumentum præripuiſſes: quod quidem non reprehendo, ne jure mecum experiaris in ſchola rhetorum qui decreverunt licere iis qui aliquid præclari geſſerunt, ſua illa præclara facinora recenſere & laudare. At, ô bone, an non te mera neceſſitas ad eam diligentiam adegit? quo poſſes expiare illos tuos Laconiſmos,

qui-

quibus toto hoc biennio es uſus? Porro qua fronte ſine accuratioribus literis potuiſſes dimittere puerum iſtum, cui non licuit niſi impetrata à te dimiſſione diſcedere? nam plerunque tuarum literarum brevitati tabellariorum feſtinationem prætexere ſoles. Vides quam ego tibi gratiam referam, pro ſuaviſſimis tuis literis, quibus nihil mihi potuit eſſe magis gratum. Sed libuit tecum jocari, ut inde colligeres me utcunque convaluiſſe ex morbo ſane gravi, qui me totum menſem ita afflixit, ut nec legere, nec ſcribere mihi licuerit: quod res mihi fuit gravior ipſis cruciatibus, quos interdum ſentiebam ſatis vehementes. Ante ſex annos laboravi totos ſeptem menſes eodem plane morbo, cujus veſtigia in facie adhuc circunfero: ſed tunc medicorum turba me perdidit. Iam vero facilius ſum liberatus, quia meo periculo factus cautior, non ſum paſſus ipſos de mea ſalute pro arbitrio ludere. Nondum tamen ita convalui, ut mihi liceat ſine offenſione valetudinis ex meo vaporario prodire. Si vera ſunt, quæ de veſtro Furbiſſero ſcribis, ille haud dubie

obſcurabit non ſolum Magellani, ſed etiam ipſius Chriſtophori Columbi famam. Quis ſperaſſet extremum illum Septentrionem tanta malorum irritamenta nobis tandem ſuppeditaturum? Facile jam contemnetis navigationes in Indiam, poſtquam in id incidiſtis, quo nihil nocentius & humano generi perniciofius natura protulit, cujus tamen deſiderio & cupiditate ita inſaniunt plerique, ut nullius rei cauſa ſe audacius in pericula conjiciant. Convertiſtis ante plures annos arva veſtra in paſcua, qua in re non bene conſuluiſtis patriæ, quam hominibus longe infrequentiorem reddidiſtis, nec prudenter fecerunt Principes, qui id vobis permiſerunt, cum nullæ ſint certiores opes reipub. multitudine ac frequentia hominum. Jam metuo, ne Anglia auri cupiditate illecta totam ſe effundat in illas inſulas, recens à Furbiſſero repertas: quarum poſſeſſio ne vobis eripiatur, quantum Anglici ſanguinis fundendum exiſtimas? Nulla erit gens ex iis, quæ Oceanum noſtrum accolunt, quæ non ſit de earum poſſeſſione certamen vobiſcum ſuſceptura. Cum olim quidam cives CAR-

THAGINENSES navigantes in mari Atlantico, delati fuiſſent tempeſtatibus ad quædam loca quorum amœnitatem & fertilitatem reverſi in patriam mirũ in modum prædicabant, ſenatus metuens ne populus illectus ea amœnitate & fertilitate, deſerta patria eo navigaret, eos qui hæc referebant, ſuſtulit, ut ſi qui vellent eo navigare iſtis ſublatis duces ipſis deeſſent. Ergo hæc bona, quæ nobis Deus ſua benignitate offert, omittenda cenſes, & in eorum authorem animadvertendum? Nequaquam hoc volo: imo ego ſummopere laudo Furbiſſeri magnanimitatem, induſtriam ac etiam fœlicitatem, & magnis præmiis eum dignum eſſe judico: nam non dubito, quin authores ſuſceptæ ab eo difficilis iſtius ac periculoſæ navigationis (ſive ipſe fuerit, ſive alii) reſpexerint ad eas opes, quas Hiſpani & Portugallenſes longinquis ſuis navigationibus ſibi paraverunt. Cum itaque ſcopum attigerit, in quem collimabat, quis erit tam iniquus rerum ejus æſtimator, ut eum magna laude dignum non cenſeat? Ego vero ad te reſpicio, qui hanc ob rem exultas, perinde ac ſi patriæ eſſet optime con-

ſultum, cum præſertim ſuperiore vere in te animadverterim cupiditatem aliquam ſuſcipiendæ ejuſmodi navigationis. Quod ſi tunc inanis illa ſpes reperiendi fretum, quam Furbiſſerus conceperat, animum ſuum ſolicitare potuit, quid poterunt montes illi aurei, vel potius totæ inſulæ aureæ, quæ forte dies ac noctes jam animo tuo obverſantur? Cave obſecro, ne illa (ut ait Poëta) auri ſacra fames irrepat in animum tuum, in quem nihil hactenus admiſiſti, præter amorem virtutis & ſtudium bene merendi de omnibus. Erras, ſi credis homines fieri ætate meliores: id enim eſt rariſſimum. Fiunt quidem cautiores & vitia animi ac pravos ſuos affectus occultare diſcunt: quod ſi quem ſenem noviſti in quo aliquid probitatis ſupereſſe judices, crede eum in adoleſcentia fuiſſe optimum. Quandocunque igitur affectus aliquis tibi antea ignotus, animum tuum ſolicitabit, ne ſtatim ipſi indulgeas, etiamſi id ad quod te volet impellere tibi laude dignum videatur; ſed antequam eum admittas diligenter tecum perpende, quid ſit illud quod te ſolicitat, ne ſi quid incaute incipias, cogaris

garis habenas reflectere, ubi te errare ſenties, vel (quod longe eſt deterius, & ſæpe fieri ſolet) pudore impeditus nolis fateri te erraſſe, & propterea inſtitutum tuum urgeas. Quorſum hæc inquies? Ut ſi forte inſulæ illæ aureæ altius in animo tuo inſederint, eas inde deturbes, antequam te plane expugnaverint, teque patriæ & amicis incolumem ad res meliores ſerves. Quod ſi deſiderium parandæ laudis & gloriæ reddit tibi inſuave illud otium, quo jam frueris, pone tibi ob oculos veteres illos Chandoſios & Talbotos, quorum imitatio te majore laude & gloria cumulabit, quam poſſeſſio omnium earum opum, quas Hiſpani ex novo ſuo orbe advexerunt: quarum fiducia omnes Europæ gentes contemſerunt, & ſua arrogantia à ſe ita abalienaverunt, ut jam ſentiant, & forte brevi magis ſentient, ſe rationes ſuas non recte inſtituiſſe. Vellem te ſcripſiſſe quanta ſit altitudo noſtri poli in illis Inſulis: inde enim conjici poſſet, an loca vicina culturam pati poſſint, & proferre neceſſaria ad victum hominum, & materiam ad ædificia. Aluntur vaccæ ac alia etiam pe-

cora ab iis qui ſub circulo arctico incolunt, qui jam etiam fruges ſerere cœperunt. Vaccæ eorum præbent per æſtatem lac multo majore copia, quam noſtræ & longe pinguius. Ultra ſeptuageſimum gradum elevationis poli vix proveniunt arbores, quæ aptæ ſint ad ædificationes: ita enim aduruntur frigore, ut in magnam altitudinem excreſcere non poſſint. Sunt tamen qui dicunt excreſcere in convallibus, quæ non infeſtantur ventis ſpirantibus à Septentrione. Si ſpes illa auri, quæ ſe vobis oſtentat, non vos fefellerit, neceſſe erit ut muniatis portum aliquem in quo naves veſtræ ſtationem habeant: quod ſi regiones eſſent patientes culturæ, longe conſultius eſſet oppidum conſtruere, quam arces in quibus alenda erunt præſidia, quæ magno conſtabunt, nec erunt magni uſus iis, quorum opera in exercendis venis aureis vobis utendum erit, quibus oppidum res neceſſarias ſuppeditaret, quas mercatores illecti ſpe lucri, eo conveherent. Portugallenſes experti ſunt maximas difficultates in Indiis, antequam deducerent coloniam Goam: qua deducta omnia

fue-

fuerunt ipſis longe faciliora quam antea: potuerunt enim pecunia ibi coëmere ea quæ alias fuiſſent ipſis petenda ex Hiſpania. Etiamſi rebus aliis ad vitam neceſſariis loca illa caruerint, magnam ſaltem piſcium copiam vobis ſuppeditabunt, & ſi qui eſſent ibi incolæ, poſſent ex piſcatione quæſtum facere, ut ab Iſlandis & Norvegis fieri videmus, qui ingentem vim piſcium induratorum frigore Germanis & aliis vicinis gentibus ſuppeditant. Iura Guttenbergenſia, quæ à me petis neſcio an nanciſci potero. Scribam tamen de ea re ad amicos quos habeo in Bohemia: quamvis non exiſtimem, ea poſſe vobis eſſe magni uſus, cum tota ratio opificii metallici ſit ibi longe diverſa ab ea, quam oportebit vos inſtituere, cum Gutteberga ſit in regione cultiſſima, nec ibi Princeps ſua pecunia venas metallicas exerceat: exercentur enim ab hominibus privatis, qui Principi decimas pendunt. Ego omnino conſulo, ut legas ſcripta Georgii Agricolæ de ortu & cauſis ſubterraneorum, & de opificio metallico. Fuit præſtantiſſimus philoſophus, & longe ſuperavit omnes, qui

ante

ante ipſum de iis rebus ſcripſerunt. Si ejus ſcripta iſtic non proſtant, ego proximo vere ea ad te mittam: hic enim jam haberi non poſſunt. Vide quam habeam defixas cogitationes in illud veſtrum aurum, qui tantum nugarum potuerim huc congerere, ut oſtenderem mihi voluntatem ad te ſcribendi non deeſſe, etiamſi deſit argumentum. De rebus publicis nihil fere habeo quod ſcribam: nam quæ geruntur in Belgio, Pruſſia & Livonia, ad vos citius quam ad nos perferuntur. Si tantum eſſet animi in militibus Germanicis, quantum eſt in theologis, tantaque pertinacia oppugnarent ſuos hoſtes, quanta iſti oppugnant eos, qui in ipſorum verba jurare recuſant, nullæ intra paucos menſes ſuperfuturæ eſſent in Pannoniis & Livonia Turcarum & Moſcorum reliquiæ. Frueremur ſane in Germania alta pace, niſi eam iſti nobis inviderent. Quoniam autem valde metuo irritabile hoc hominum genus, non ſcribam quid ipſi moliantur, ſed id tibi narrandum relinquam clariſſimo Domino Belo, in quem ad vos reverſum ſua tela fruſtra conjicient. Facta eſt diviſio hæreditatis paternæ

ternæ inter Imperatorem & ejus fratres. Cujuſmodi autem ſit, clam habetur. Puto Tirolenſem Comitatum & reliqua quæ poſsidet Ferdinandus Archidux ceſſura fratribus Imperatoris (poſt ipſius Ferdinandi mortem) Auſtriam vero ipſi Imperatori, qui quandiu vivet Ferdinandus, pendet cuilibet fratrum annua octoginta millia aureorum Germanicorum ſeu Florenorum. Ajunt Archiducem Erneſtum deſignatum eſſe proregem Hungariæ, cui præter illa octoginta millia aureorum, ex paterna hæreditate provenientium, dabuntur ab Imperatore quotannis quadraginta millia, & ab Hungaris triginta millia. Ejus vicarium ſeu legatum dicunt fore Suendium, qui apud hunc Imperatorem plurimum valet authoritate & jam vivit Viennæ. Imperator præ ſe fert ſibi valde improbari fugam Matthiæ fratris, & juſsit inquiri in eos, qui ipſius conſilia adjuverunt. Paulo poſt ejus diſceſſum, venit Viennam Amiralius regni Caſtellæ, qui eſt ab Imperatore apparatu plane regio exceptus. Is publice deplorat infœlicitatem Matthiæ, cui (ut ait) nequaquam parcent Hiſpani

ſpani ſi cum hæreticis & rebellibus conſilia contulerit. Pulchre ſane inſtructa eſt hæc fabula, ſed caveant aucupes, ne ſe ſuis retibus involvant. Ajunt hunc Amiralium veniſſe ad Imperatorem, ut de ejus conjugio & filiæ regis Hiſpaniæ agat. Pugnarunt nuper ex provocatione ad foſſam urbis Viennenſis Nicolaus Comes Salmenſis, & Otto-Henricus Baro à Bouchau, quorum uterque fuit Imperatori à conſiliis bellicis. Salmenſis alterum interfecit ab ipſo tamen prius vulneratus. Familia Baronum à Bouchau recenſetur inter maxime Illuſtres familias Auſtriæ. Referunt ſuam originem ad Comites à Bouchau Scotos. Elector Brandenburgenſis ambivit nuptias ejus Principis, cujus inter nos facta fuit mentio, cum ad oſtia Mœni abambularemus. verum ipſa exiſtimans ſuam fidem obſtrictam ei quem noſti, ex promiſſione facta fratri, nondum accepto ab eo reſponſo, noluit alio ſuos amores convertere. Itaq; duxit uxorem filiam Principis Anhaldini. Neſcio an rideas meum vaticinium Viennenſe: verum ego jam incipio ſperare me non fore falſum vatem; nam videntur

mihi

mihi res inclinare in eam partem, in quam caſuras prædixi: veſtrum eſt eas impellere: quod ſi feceritis, paci & tranquillitati veſtræ patriæ optime conſuletis. Valde doleo te non accepiſſe ſcriptum de præſidiis Hungaricis. Nolueram illud concedere miniſtris Comitis Hanavvii, metuens ne ab ipſis negligentius curaretur. Cum autem ſub exitum noſtrarum nundinarum Dn. Daniel Rogerius hinc navigaret Moguntiam, ut quibuſdam euntibus in Angliam literas à ſe ſcriptas traderet, dedi ei ſcriptum convolutum in cylindrum ſimul cum meis ad te literis, & petii ut illud ſuis literis adjungeret: quod ſe feciſſe mihi, poſtea retulit. Id accidit ſi recte memini 23. die Sept. Quid poſtea de ſcripto & literis meis ſit factum, poteris ex D. Rogerio quærere, ubi ad vos redierit. Si nondum illud acceperis, cum hæ literæ tibi reddentur, peto ut id mihi quam primum ſignifices, quo poſsim agere cum noſtro Andrea Paulo, ut illud mihi denuo deſcribendum curet: nam ea quæ continet, videntur mihi cognitu digniſsima. Accepi Slavatæ ſyngrapham pro qua tibi ago gratias.

Mit-

Mittam eam ad ipſum cum tali elogio quale ejus ſtultitia meretur. Wackerus de quo videris eſſe ſolicitus, eſt Spiræ. Doct. Purkircherus Poſonienſis nuper periit peſte cum tota fere familia. Noſtro Cluſio ademptum eſt ſtipendiũ quod ab Imperatore habuit: quod haud dubie odio purioris religionis eſt factum. Serione ſcribis in poſterioribus tuis literis te in Germaniam reverſurum? Metuo ne me inani ſpe lactare velis: nam non audeo tantum boni ſperare. Quidquid in ea re conſtitues opto ut ſit tibi fauſtum & fœlix. Bene vale. Francofurti 28. die Novemb. 1577.

LXI.

AD prolixiores, ac ſuaviſſimas illas tuas literas, ita reſpondi, ut fere non dubitem, quin te literarum mearum ſatietas jam ceperit, quare mihi poſthac cavendum erit, ne ad eam ſatietatem faſtidium adjiciam. Studebo itaque brevitati; verum quid opus eſt multa ſcribere iſtuc euntibus optimis ac mihi chariſſimis, tuique amantiſſimis viris Dn. Daniele Rogerio Sereniſſimæ veſtræ Reginæ oratore, & noſtro

ſtro equeſtri Doctore (ut tuis verbis utar) quicquid enim ſcribam id tibi præ eorum ſuaviſſimis ſermonibus ſordebit. Quæ cauſæ Beutterichium iſtuc pertrahant, ex ipſo audies, & præterea Illuſtriſſ. Principem Caſimirum eſſe tui amantiſsimum, tibique gratificandi cupidiſsimum. Cum nullum aliud ſcribendi argumentum jam mihi ſuppetat, volo tecum liberius meo more nugari, & de rebus Germanicis liberius ſcribere. Ne dubites quin non ſolum Hiſpani & Galli cupiant oppreſſos eos, qui in Belgio ſuam libertatem armis aſſerere conantur, ſed etiam aliqui ex primariis Principibus Germaniæ, qui non deerunt ſuis occaſionibus quandocunque ſeſe offerent. Facile credo, vos eſſe ita intentos in Gallorum & Hiſpanorum molitiones, ut daturi ſitis operam, ne multum nocere poſsint. Si etiam de Germanis cogitationem aliquam ſuſciperetis (ut exiſtimo) rem non indignam veſtræ reipub. amplitudine, nec inde parum authoritatis vobis accederet. Porro turbaretis conſilia Gallorum & Hiſpanorum, quorum factiones in Germania non ſunt invalidæ, & fre-
nos

nos injiceretis Germanis qui Belgas cupiunt opprimi ab Hiſpanis, quibus ad eam rem futuri ſunt adjumento quandocunque eorum opera requiretur. Pergam ineptire poſtquam ſemel cœpi. Bonam forte rationem id perficiendi quod dico iniretis, ſi tribunos aliquot militares annuo aliquo ſtipendiolo vobis obſtrictos haberetis, quorum opera etiamſi in conſcribendo milite non uteremini, ex ea re tamen non parum authoritatis vobis accederet, majorque veſtri ratio haberetur poſthac in Germania, quam hactenus habita ſit, nec defuturæ eſſent interdum vobis occaſiones injiciendi aliquid impedimenti molitionibus eorum, qui vobis non bene cupiunt. Ne vero inſtar ſcoparum diſſolutarum, ad nullas res idonei eſſent iſti tribuni, & propterea vobis inutiles, deligendus videretur vir aliquis virtute & dignitate præſtans, qui ſua authoritate tanquam faſcia eos conſtringeret, veſtroque beneficio imperii aliquid in eos haberet. In nullum autem poſſet ejuſmodi imperium majore cum fructu conferri, quam in Illuſtriſsimum Principem Caſimirum; imo illum ſolum

lum ſolum eſſe in Germania, in quem conferri poſsit, me tacente tibi compertũ eſt, ſive ſpectemus ejus ſtudium & obſervantiam erga Sereniſſ. Reginam ac veſtram remp. ſive natalium ejus ſplendorem, ſive florentem ejus ætatem, ſive rei militaris uſum & peritiam, & virorum militarium erga eum benevolentiam. Cum jam mihi deeſſet ad te ſcribendi argumentum, vides quale ego mihi confinxerim. Quod ſi quæ propono, tibi non improbantur, eorumque procuratorem te conſtituas, apud neceſſarios & amicos tuos qui dignitate & authoritate valent in veſtra repub. tu in uno ſaltu (ut loquitur Eraſmus) capies duos lepores, nam ſaniores judicabunt te de ſalute patriæ eſſe ſolicitum, eoque nomine apud ipſos inibis gratiam: Illuſtriſsimo vero Principi Caſimiro probabis, te eſſe memorem humanitatis, quam tibi exhibuit, & ſtudium de ipſo benemerendi oſtendes. Quod ſi iſta nec vobis utilia, nec factu facilia eſſe judicas, obſecro, ut æterno ſilentio ea ſepelias, nec meas literas cuiquam oſtendas. Si vero tibi non plane abſurda videbuntur, conſulo ut

cum

cum noſtro equeſtri Doctore de iis conferas, nemo enim tibi melius explicare poterit, quantum hæc in ſe momenti habeant, & an ſint utilia factu. Non neceſſe eſt, ut eum tibi commendem: nam ut de eo nihil aliud dicam, eo nomine tibi commendatiſsimus eſſe debet, quod ſit tui obſervantiſsimus & amantiſsimus. Cum Domino Rogerio jucundum mihi fuit, veterem amicitiam renovare, ac ex ejus ſuaviſsima conſuetudine maximam voluptatem cepi. Si ipſi in aliqua re mei cauſa gratificatus fueris, judicabo à te collatum eſſe in me beneficium. De Domino Belo ſum mirum in modum ſolicitus. Diſcedens hinc promiſit mihi, ſe in reditu hac iter facturum. Dimiſſus eſt ex aula Saxonica, ſexto die ſuperioris menſis, ſub cujus finem dixerat ſe ad nos reverſurum. Ita jam ex meo morbo convalui, ut à quatuor aut quinque diebus in publicum prodire cœperim. Bene vale. Francoſurti 26. die Decemb. 1577.

LXII.

NOſtræ Sirenes Saxonicæ tandiu detinuerunt clariſsimum Dominum

num

num Belum, ut ejus cauſa non parum ſoliciti fuerimus, ſed huc reverſus ſalvus & incolumis nos omni ſolicitudine liberavit, ac ſua ſuavi conſuetudine per aliquot dies beavit, quamvis ſane voluptatis, quam ex ejus conſuetudine cepimus, bonam partem debeamus hybernis tempeſtatibus, quæ ejus iter remoratæ ſunt. Tu proximo vere fuiſti erga nos minus humanus: nam ita properaſti, ut videreris potius amicos fugere, quam reditum in patriam accelerare. Si ad nuptias properaſſes, nobis minus grave fuiſſet, te tam cito nobis eripi, nec ſane deerant inter nos, qui eam eſſe cauſam tuæ feſtinationis ſuſpicarentur. Ego quidem cum iſtis non ſentiebam, ſed tamen valde miror, te quem in gremio Gratiarum educatum omnes judicant, potuiſſe tuam libertatem tandiu tueri. Tu forte conſtituiſti te ad veſtræ Palladis exemplum componere, at vide ne te ejuſmodi inſtituti ſero pœniteat, & perpende tecum, quanta ſit eorum fœlicitas, quibus domum redeuntibus, ut ait poëta,

---- dulces occurrunt oſcula nati
Præripere, & tacita pectus dulcedine tangunt.

Con-

Conſule de ea re Dominum Belum, qui non putat quemquam poſſe beate & fœliciter vitam in celibatu tranſigere. Spero Dominum Rogerium, & noſtrum Beuttherichium ſalvos & incolumes dudum ad vos perveniſſe. Ab eorum diſceſſu nihil accidit in Germania dignum, quod ad te ſcribatur. Domino Belo non parvæ difficultates ſeſe objecerunt, dum demandatum ſibi munus exequitur, quas tamen prudentia & ingenii dexteritate ita ſuperavit, ut ſperem à noſtris eccleſiis depulſa eſſe pericula, quæ ex Jacobi Andreæ, & aliorum quorundam theologorum molitionibus ipſis impendere videbantur. De fœdere ineundo tu ſcis, quæ fuerit mea ſententia, cum ejus rei apud me mentionem Norimbergæ primum feciſti. Ii quibus ſunt utcunque notæ res Germanicæ, ſciunt quam non ſit facile id perficere, quod eſt tentatum primum à Domino Rogerio apud aliquot Principes, & poſteà à Domino Belo apud plures. Objicies forte mihi fœdus Smalcaldicum, quod veſtro rege Henrico & Franciſco Gallorum procurantibus coaluit. Alia tunc fuit ratio temporis. Facile fuit ad

fœdus

fœdus impellere Principes, qui erant excelſo animo, & in re militari exercitati, & qui ſua ſponte illud appetebant, metu Caroli Imperatoris, à quo ſibi multum periculi imminere videbant, ob mutatam religionem: & tamen illius fœderis exitus fuit triſtis & exitioſus multis. Quare nemini mirum videri debet, ſi noſtri Principes ab ejuſmodi conſiliis abhorreant, cum nihil præſentis periculi ſibi imminere videant, eoſque diuturna ſecuritas cupidiores ocii reddiderit, quam vel Landgravius Philippus, vel Joannes Fridericus Saxo fuerint. Etiamſi in hac parte res ex animi ſententia vobis non plane ſucceſſerit, nequaquam tamen operæ in eam impenſæ vos pœnitere debet, cum inde Sereniſſimæ Reginæ exiſtimationi non parum in Germania acceſſerit. An non hoc magna laude dignum eſt, habendaque eſt ipſi gratia, quod teſtata ſit ſe de ſalute eccleſiarum & principum, qui jugum tyrannidis Pontificię excuſſerunt, adeo ſolicitam eſſe, ut ad pericula communi conſilio & conjunctis viribus propulſanda eos invitaverit, ſeque ducem eis præbere voluerit? Ego ex animo opto,

opto, ut ipſis omnia fœliciter eveniant: verum ſi accidat, ut poſthac oppugnentur ab adverſario, cui nequaquam ſint pares, ſuam ſtultitiam hauddubie accuſabunt, & dicent ſe merito plecti, cum hanc occaſionem conſulendi ſuæ ſecuritati neglexerint. Non fruſtra etiam à Domino Belo videretur ſuſceptum hoc moleſtum & laborioſum iter, etiamſi nihil aliud præſtitiſſet, quam quod exploravit, quo ſint animo erga veſtram rempub. principes, ad quos acceſsit, quorum plerique teſtati ſunt ſe Sereniſsimæ Reginæ virtutem admirari, & colere, ac vobis optime cupere. Non male, meo judicio, faceretis, ſi interdum in Germaniam mitteretis viros & induſtrios, & rerum Germanicarum peritos, qui iſtorum animum erga vos confirmarent, ac darent operam, ut vobis plurium benevolentiam conciliarent, nam ea ratione nomen Sereniſsimæ Reginæ redderetur auguſtius in Germania, & magis ac magis perſuaderetur principibus, vos de ſalute eorum eſſe ſolicitos, & forte paulatim perveniretur ad illud fœdus, de quo jam eſt actum. Si hæc de quibus moneo, tibi non viden-

tur

tur plane abſurda, conſulo ut cum Domino Belo de iis conferas: nemo enim ea tibi melius explicare poterit. Niſi ſcirem te ejus virtutem, ingenium, ac multarum rerum peritiam amplecti, peterem à te, ut in mei gratiam aliquid ei benevolentiæ exhiberes. Sed ſcio nõ eſſe opus ejuſmodi petitione. Illud tantum peto, ut tibi perſuadeas eum eſſe tui amantiſsimum, & de te ſentire, ut decet, & ut ego cupio. Si plurimum ejus conſuetudine uſus fueris, te nunquam ejus rei pœnitebit. Faxit Deus omnipotens, ut hoc anno ad cujus initium pervenimus, omnia tibi fœliciter eveniant, & ut ducta uxore tuis moribus conveniente, intra ejus finem videas pulchra factum te prole parentem. Francofurti 8. die Januar. 1578.

LXIII.

SUmmam quidem voluptatem mihi attulerunt prolixiores illæ literæ, quas ſuperiore menſe Octobri ad me dediſti: verum ego jam metuo, ne nimium ex tuo erga me amore in eas literas effuderis, cum non ut antea breves, ſed prorſus nullas à quatuor menſibus

ſibus ad me dederis: quod quam mihi ſit grave, eorum judicio permitto, qui ſunt experti, quantum poſsit in animis noſtris vehementiſsimus amor. Quid enim in tam diuturno tuo ſilentio aliud ſuſpicari poſſum, quam te non boni conſuluiſſe liberiores jocos, quos interdum meis literis inſero? vel tibi aliquid adverſi accidiſſe, quod ſit in cauſa, ut non ſcribas? quod utrunque non poſſet non maximum dolorem mihi adferre. Sub initium quidem hyemis, meam ad te ſcribendi, conſuetudinem aliquandiu intermiſi, at id feci, graviſsimo morbo impeditus. Poſtquam utcunque convalui, dedi operam, ut diligentia compenſarem id, quod coactus prætermiſeram. De rebus publicis, vel etiam de meis privatis, non neceſſe fuit me ſcribere, redeuntibus ad vos clariſsimis viris, Domino Belo, Domino Rogerio, ac noſtro optimo Beuttherichio, quibus & publica & mea privata non minus fuerunt nota, quam mihi. Spero autem bonos iſtos viros, ac mihi chariſsimos, ad vos dudum perveniſſe incolumes. Obteſtor te per noſtram amicitiam, & per eam ſpem, quam de te concepi,

ut quamplurimum Domini Beli conſuetudine, ac etiam conſilio in tuis rebus utaris. Noſti quam magnifice de eo antea ſenſerim: jam vero non poſſum eum ſatis admirari. Ætate & rerum uſu ejus prudentiæ plurimum acceſſit: at animus nihil prorſus labis in aula contraxit: nam video eum ita alienum ab omni fuco, & ſimulatione, ut credam non poſſe eum in animum inducere, ut cuiquam aſſentetur. Ejuſmodi hominum conſuetudinem ſummo ſtudio expetere deceret vos, quibus pleno ſinu fortuna omnia indulget, cum difficile ſit etiam iis, qui inter vos ſunt cautiſſimi, aſſentatorum retia effugere. Hunc autem habes tuæ virtutis, & non tuæ fortunæ amantiſſimum, qui ſi permittas, libere te monebit de iis, quæ ad tuam dignitatem & amplitudinem pertinebunt, & quid tibi ſit præcavendum. Hic omnium animi in eventum tumultuum Belgicorum ſunt erecti, de quibus cum iſtic habeatis certiora noſtris, nihil ſcribam. Quoniam Archiducis Matthiæ adventus ad ea loca non peperit eos effectus, quos ſperaverant ii, quorum conſilio illuc eſt profectus, cum ab ejus

adventu principis Arauſii authoritati, præter ipſorum ſpem plurimum acceſſerit, jam ad alia conſilia devenitur: nam Imperator dicitur agere cum Electoribus Imperii, ut ſe cum ipſo arbitros pacis conſtituant inter regem Hiſpaniæ & Belgas, & ob eam rem alicubi conveniant. Ne hoc quidem aucupium habiturum ſucceſſum exiſtimo: aviculæ enim crebris inſidiis, redditæ ſunt minus ſecuræ & cautiores. Audio non omnes Electores illud Imperatoris conſilium probare. Ipſa etiam clades, quam nuper intulerunt Belgis Hiſpani, evertet ea conſilia Imperatoris, & reddet ipſos Hiſpanos arrogantiores, & à conſiliis pacis alieniores. Huc ſcribitur Antverpia Belgas ſuo malo edoctos, jam longe plus Arauſio tribuere, quam antea, & pleraque ad eum referre, & ea quæ ad bellum pertinent ejus arbitrio fere omnia permittere ut de iis conſtituat, prout reipub. conducere judicabit: quæ ſi ſunt vera, ego propemodum ipſis gratulor cladem, quam nuper acceperunt. Nunquam ego ſperavi eos, qui ſummæ rerum hactenus præfuerunt, aliquid recte adminiſtraturos,

cum viderentur mihi non intelligere, in quantis periculis verſarentur, nec præſentibus malis remedium quærere, & odiſſe eos, qui dabant operam, ut ipſorum ſaluti conſulerent. Invaleſcit hic fama, de auxiliis decretis ipſis Belgis à Sereniſſima veſtra Regina, & adjicitur Illuſtriſſimum Leiceſtriæ Comitem fore ducem copiarum, quæ ipſis mittentur ſubſidio: quæ ſi ſunt vera, jam es conſequutus id, quod tu tantopere expetiviſti: nam non dubito, quin illi expeditioni ſis interfuturus. Non vellem, etiamſi poſſem, animi tui alacritatem verbis retundere, aut labefactare, ſed tamen moneo te, ut interdum tecum perpendas juvenes, qui ſe in pericula incaute conjiciunt, plerunque inglorios interire, & eripere ſibi facultatem benemerendi de patria, non poteſt enim multa patriæ præſtitiſſe, qui in prima juventa fato concedit. Vide itaque, ne nimia laudis aviditas te tranſverſum rapiat, & ne præclarum nomen fortitudinis attribuas vitiis, quæ cum ipſa aliquid commune habere videntur. Ea eſt noſtræ ætatis infœlicitas, vel potius ſtultitia, ut plerique eorum, qui Illuſtri

loco ſunt nati, putent eſſe magis glorioſum uſurpare munus militis, quam ducis, & malint ab audacia ſibi nomen comparare, quam à prudentia. Itaque apud noſtras gentes vix licet conſpicere veteranum ducem, quod noſtræ temeritati eſt adſcribendum. Soli Hiſpani eo genere ſtultitiæ non laborant, & ob eam rem habent duces rei militaris peritiſſimos, qui plura ingenio perficiunt, quam viribus, quod ſatis conſtat ex iis, quæ his proximis decem annis in Belgio geſſerunt, ut tantum ea adferam, quæ tua ætate acciderunt, & quorum potes meminiſſe. Hodie literas accepi ex aula Cæſarea, in quibus ſcribitur, Iſmahelem regem Perſarum diem ſuum obiiſſe, quare putant Amurathem Imperatorem Turcicum omiſſurum expeditionem, quam adverſus ipſum moliebatur, quæ res nec erit grata Cæſarianis nec Hiſpanis, qui adhuc agunt Conſtantinopoli de induciis. Bene vale, & ſaltem reſcribe te valere. Francofurti 15. die Febr. 1578.

LXIV.

LXIV.

POſtremæ tuæ ad me literæ ſcriptæ erant menſe Octobri. Noſter Beutterichius in ſuis ad me literis, mirum in modum prædicat tuam erga ſe humanitatem, & liberalitatem. Idem faciunt alii, qui ad me ſcribunt. Ego ex ea re capio maximam voluptatem: nam nihil magis cupio, quam videre te virtute ſupra omnes florentem. Adſcribo meæ infœlicitati, quod ad me amplius non ſcribas, nam non poſſum mihi perſuadere, te animum erga me mutaſſe. Omnes ſunt hic intenti in eventum rerum Belgicarum. Hiſpanorum victoria non peperit eis tantum fructum, quantum metuebamus, ne pareret: verebamur enim, ne ex primariis urbibus aliquæ ad eos deficerent. Fuit fere neceſſarium, ut ordines Belgici clade aliqua ſuæ ſtultitiæ admonerentur. Jam diligentius, quam antea, parant ea, quæ ſunt ad bellum neceſſaria, & ſuas urbes muniunt; nec parum eſt, quod principi Arauſienſi belli adminiſtrationem permiſerint. Dux Ericus Brunſuicenſis ducit ad Ioannem Auſtriacum tria millia equitum,

qui intra paucos dies recenſebuntur in Epiſcopatu Monaſterienſi. Guntherus Comes Schvvartzburgius, & Chriſtophorus Baro à Tautenburg, conſcripſerunt Ordinibus, ſeu Statibus, quatuor millia equitum, quorum aliqui dicuntur jam Rhenum trajeciſſe. Quid cum Illuſtriſſimo Principe Ioanne Caſimiro agatur, non eſt tibi ignotum. Si Belgæ poterunt bellum per æſtatem ducere, conjicient Hiſpanos in magnas difficultates. Imperator valde cupit rem ad pacificationem deducere, quod puto ipſi fore difficile. Præ ſe fert ſe maxime improbare Hiſpanorum conſilia, ut ſibi fidem apud Belgas comparet. Jam profitetur, ſe fuiſſe authorem Matthiæ fratri, ut in Belgium iret. Quam caute id faciat, neſcio, cum id antea conſtanter pernegaverit, & ſimulaverit, ſe graviter ſuccenſere iis, qui ejus diſceſſum promoverant. Non patietur Pontifex Romanus controverſiam de religione ita componi, ut ejus authoritati aliquid decedat: in qua re diligentem operam navabit ei Inquiſitio Hiſpanica, & propterea fruſtra de pace agetur. Neſcio quam ob cauſam Galli,

qui Joanni Auſtriaco militabant, in Galliam redeant. Forte noſtros homines jam tædet pacis, vel metuunt, ne Belgæ, aut Hiſpani ſtultitiæ, vel potius inſaniæ palmam ipſis eripiant. Dux Sabaudiæ ambit nomen regium in aula Cæſarea. Laudo; nam Cotiis Alpibus quas jam poſſidet Sabaudus, regio nomine olim imperavit. Utitur Sabaudus in ea re opera Oratoris Hiſpanici, fratris Ducis Gandiæ, quorum pater ſectę Ieſuiticæ nomen dedit. Novit aula Cæſarea uti vanitate Italorum, ad ſua commoda: quare non eſt, quod Sabaudus ſperet ſe per Hiſpanum, aut quenquam alium conſequuturum id, quod ambit, niſi multum pecuniæ in eam rem impenderit. Ajunt eum ambire nuptias ſororis Imperatoris viduæ. Hauddubie feret repulſam. Hic audivi eum etiam agere de filia Ducis Lotharingiæ, quod vix credo, niſi forte filio ejus petatur: nam eſt nata quatuordecim annos tantum. Poloni jam celebraverunt Conventum Warſaviæ, in quo deliberatum eſt de bello Moſcovitico: nam Moſcus ſuperiore æſtate, pene totam Livoniam occupavit, & jam Lithuaniæ

imminere dicitur. Poſt diuturnas diſceptationes, ajunt, tandem factum eſſe decretum, de conferendis vigeſies centenis millibus aureorum ad illud bellum. Qui ſunt periti rerum Polonicarum, judicant non eſſe tantum pecuniæ in tota Polonia. Conceſſa eſt in eo Conventu major libertas iis, qui puriorem religionem profitentur, quam unquam antea. Interea autem, dum Poloni in ſuo Conventu tempus terunt diſceptationibus, Tartari tribus agminibus irruperunt in Volhiniam, Podoliam & Ruſſiam, eaſque miſere depopulati ſunt. Quodlibet agmen dicitur fuiſſe viginti millium equitum. Suæ excurſioni prætexunt, non ſolutam ab aliquot annis pecuniam, quam Poloni ſoliti ſunt quotannis illis pendere. In eo erravit Rex Poloniæ, quod ſperavit ſe poſſe eos per Turcas compeſcere. Ajunt Moſcum eos impuliſſe data pecunia, quæ apud illos barbaros plus potuit, quam Turcarum authoritas. Ante duos, aut tres menſes quidam ex nobilitate Polonica, cujus nomen mihi jam non ſuccurrit, ſtipatus tantum trecentis militibus ex eorum numero, qui ad fines

fines Tartarorum excubare ſolent, & Kozaki nominantur, occupavit Moldaviam pulſo Petro Vaivoda ibi à Turcis conſtituto, poſt interfectum Iuoniam. De ea re cum apud regem Poloniæ conqueſti eſſent Turcæ, is, ſummiſſo milite ex Tranſſylvania & Ruſſia in Moldaviam, novum illum Vaivodam curavit in vincula conjici, & in Poloniam captivum duci. Ita regis prudentia ſedatus eſt ille tumultus, ſine effuſione ſanguinis. Reſtitutus eſt autem in ſuum regnum Petrus, cujus frater Alexander eſt Vaivoda Valachiæ Tranſalpinæ. Quanta rerum mutatio! Potuit pelli Moldaviæ Princeps à trecentis Polonis, & ante centum annos ibi regnavit Stephanus, qui multis magnis præliis ſuperavit Mahometum Turcarum Imperatorem, Matthiam regem Hungariæ, Ioannem Albertum regem Poloniæ, & Tartaros Precopienſes. Bathorii regis Poloniæ prudentiam, & animi moderationem omnes valde laudant. Gaudeo nos habere in Orbe Chriſtiano ſaltem unum regem, in quo ſit aliquid virtutis. Male habet Polonos, quod Germani ipſum laudent. Scrip-

ſit mihi de eo Doct. Andreas Paulus, qui interfuit pacificationi Dantiſcanæ, nomine Electoris Saxoniæ, & poſteaquam rediit in Germaniam, juſſit eum Elector ſtatim recurrere in Poloniam, cum Marchione Georgio Friderico Brandeburg. qui à rege Poloniæ accepit inveſtituram Ducatus Pruſſiæ. Mitto ad te ſcriptores rerum Germanicarum, ut à me petiiſti. Dedi eos colligatos in tres faſciculos, Aſcanio de Remalme bibliopolæ Londinenſi, cui pro vectura ſatisfaciendum erit. Scribe quos præterea velis ad te mitti. Mitto etiam ſcriptum de præſidiis Hungaricis, quod jam antea miſeram. Ego tibi omnia fauſta & fœlicia precor. Francofurti pridie Calend. Aprilis. 1578.

Ego tibi diligenter commendo Dominum Ioannem Raphaëlis, virum pium, prudentem & moderatum, qui has meas literas tibi reddet, cui peto ut aliquid humanitatis exhibeas.

LXV.

HEri ad te ſcripſi, per nobilem virum Ioannem Raphaëlis, Avenionenſem, qui hinc hodie diſceſſit ſummo mane, cum Roberto Cambier bibliopola Londinenſi, qui ſimul cum meis literis tibi reddet ſcriptum de præſidiis Hungaricis, quod à me antea miſſum, ſcripſiſti te non accepiſſe. Miſi etiam ad te ſcriptores rerum Germanicarum, qui mihi in mentem venerunt, & quos potui hic reperire, quos ad te vehendos tradidi Aſcanio de Remalme bibliopolæ Londinenſi, à quo erunt repetendi, eique vecturæ pretium numerandum. Si alii tibi veniant in mentem, quos cupias habere, id mihi ſignifica, & ego eos proximis nundinis ad te mittam, modo hic reperiantur. Ad te autem ideo jam ſcribo, quia Dominus Nicolaus Bromius Illuſtriſſimi Saxoniæ Electoris Conſiliarius, & hujus civitatis patricius, petiit à me, ut hunc adoleſcentem, Ioannem Fridericum Bromium fratris ſui filium, alicui commendarem in Anglia, ubi cupit eum aliquandiu vivere, ut poſſit mores excole-

LXVI.

NOn tam miror, te eſſe in ſcribendo negligentem, quam quod audeas me negligentiæ accuſare: me inquam, qui pro unis literis, quinas aut ſenas tibi interdum rependere ſoleo. An non hoc eſt mihi inſultare, aut ſaltem illudere, quod cum à menſe Octobri unicas ad me literas dederis, nihilominus in iis conquereris, te nimio ocio remiſſiorem fieri. O vos fortunatos nimium quibus de nimio ocio conqueri licet, quod utinam diu vobis facere liceat. Sed pleroſque eorum, qui Illuſtri loco ſunt nati, ea inſania invaſit, ut parta per humanas quærant cognomina cædes, & nihil glorioſum ſibi contingere poſſe credant, quod non ſit cum exitio generis humani conjunctum. An non deceret te, quem Deus tot eximiis animi dotibus ornavit, aliud ſentire, quam ii, qui in denſis ignorantiæ tenebris ſepulti, omnem hominis virtutem in robore corporis conſiſtere putant, qui etiamſi ſint robuſtiſſimi, ea re tamen ſunt multis brutis animantibus longe inferiores. Utere igitur illa tua divi-

næ particula auræ (ut tu eleganter ſcribis) ad ſalutem, & non ad perniciem hominum: nec eſt quod metuas, ne ocio marceſcas, modo animum intendere velis: nam in tam amplo regno nunquam deerit tibi occaſio ita exercendi ingenium, ut ex tua induſtria multi fructum & utilitatem percipiant, & perſuade tibi, laudem & gloriam eſſe virtutis mercedem, quæ nunquam ipſi non perſolvitur. Si uxorem duxeris, ſi liberos tui ſimiles genueris, tu utiliorem operam patriæ navabis, quam ſi mille Hiſpanos, aut Gallos jugulares. Cum in convivio coram Cambyſe quæreretur, uter eſſet præſtantior princeps, ipſe ne an ipſius pater Cyrus, & omnes ejus ſævitiam metuentes, eum patri longe præferrent, cum ordo dicendi ad Crœſum perveniſſet: O rex (dixit) tibi patrem ideo præferendum eſſe judico, quia te præſtantiſſimum principem genuit, tu autem nondum tui ſimilem genuiſti. Iam vides, me ſplendidam & fucatam ſpeciem erroribus, non inducere ut tu ſcribis, nec ignavum ocium tibi ſuadere, ſi credas Poëtæ qui conſulit ei, qui ſibi vult plurimum negocii faceſſere ut

uxorem

uxorem ducat. Ego in literis, quas Dn. Belo ad te dedi, de conjugio tecum in genere ſum jocatus, & cepi occaſionem ex ſermonibus Dn. Beli, qui interdum hic nobiſcum in laudes conjugii excurrere ſolebat. Meminiſti, quonam ſis profectus, cum poſtremò à te diſceſſi. Veniſti tunc in ſuſpicionem apud eos, quorum nomine tecum ad oſtia Mœni egeram: erant enim perſuaſi te aliquid ambiviſſe apud eum cujus prudentiam me laudantem ſæpe audiviſti, ac te pœnitere reſponſi, quod mihi dederas. Multum laboravi, antequam eas ſuſpiciones ipſis poſſem eximere, cum præſertim dicerent, id ſe habere pro comperto, nec tu per aliquot menſes reſponderes ad ea, quæ tibi propoſueram. Quod ſi mihi non fuiſſet plane perſpecta animi tui ſinceritas, literæ quas ad me Brugis dediſti, mihi ſuſpicionem aliquam injeciſſent, cum in iis ſcriberes, te proſpicere non fore tibi facile à tuis impetrare id, quod te cupere mihi dixeras: quare petebas, ut tibi viam ad excuſationem ſternerem. Hæc ſcribens accepi literas, quas Domino Rogerio ad me dediſti. Si eas una hora citius ac-

cepiſ-

cepiſſem, tuam negligentiam minus accuſaſſem, ſed non libuit mutare, quæ jam ſcripſeram, cum præſertim vera ſcripſiſſe judicarem. Quid autem hoc ſibi vult, quod in tuis literis ſcribis: Vos non ſatis conſtanter viſi eſtis veſtras res hic agere. Erras, ſi credis, me iſtorum conſiliorum fuiſſe participem. Meminiſti longe aliud fuiſſe id, quod petii à te, ut ageres, nec potuiſſe Orangio principi aut cuiquam alterì nobiſcum ſentienti, improbari. Scio tanto numero militum non fuiſſe opus Belgis, quibus metuo, ne id accidat, quod ſolet iis, qui in febre æſtuantes hauriunt frigidam, ſentiunt enim recreationem aliquam, ſed admodum brevem, & poſtea longe gravius æſtuant, quam ſi à potu frigidæ abſtinuiſſent. Ubi in Belgium venerit externus miles, tanto numero, gratum quidem erit populo ab eo reprimi Hiſpanorum excurſiones, ſed ubi ſentiet ſuos agros non minus avare diripi ab iis, quos ſua, vel forte veſtra, pecunia, conductos eſſe ſciet, quam ab Hiſpanis, & ſe crebris exactionibus exhauriri, ad perſolvenda ejuſmodi hominibus ſtipendia, tum demum judicabit me-

medicinam ipſo morbo eſſe graviorem. Ego ſum in ea ſententia, ut non ſperem quicquam fœliciter in eo bello adminiſtratum iri, ſi ab Orangii ſententia & conſiliis diſcedatur. Sed vide, ne quiſquam præter te hæc me ſcribere reſciſcat. Hæc raptim ſcripſi. Bene vale. Francofurti 2. die Maii, 1578.

LXVII.

QUoniam videbam, me de tua in ſcribendo negligentia tam ſæpe fruſtra conqueſtum eſſe, decreveram nec mihi, nec tibi ejuſmodi querelis amplius faceſſere negocium, niſi ad alios ſcripſiſſes te venturum in caſtra Ordinum Belgicorum, cumque Illuſtriſſimo principe Ioanne Caſimiro, per hanc æſtatem ipſis militaturum, cum tamen de ea re nihil mihi prorſus ſignificaveris. Agnoſco meam tenuitatem, nec ignoro meam amicitiam nullius uſus tibi eſſe poſſe, ſed quia ſcio neminem vivère, qui te tanti faciat, quanti ego, aut qui te vehementius amet, & tibi omnia ex animi ſententia ſuccedere magis cupiat, putabam iſti meo erga te amori deberi, ſi

quid

quid glorioſum tentares, quod cum periculo eſſet conjunctum, ut de inſtituto tuo me certiorem faceres, quo pro tua incolumitate vota Deo nuncupare, & tibi bene precari poſſem. Forte ad hæc reſpondiſſes, quoniam ſcires; me de tua ſalute eſſe valde ſolicitum, te illud tuum inſtitutum mihi indicare noluiſſe, eo quod eſſet cum periculo conjunctum, ne pericula inter quæ tibi verſandum erat, me metu & anxietate torquerent. Eſto ſane; ſint vera hæc, quæ ego ipſe mihi ſomnia fingo: at qui factum eſt, ut nova eaque ampliſſima dignitate auctus, volueris me afficere lætitia, quam ſciebas me ex ea re percepturum? nam nullam aliam ob cauſam hanc ærumnoſam ſenectam à Deo mihi produci cupio, quam ut te maxime ornatum videam, tuamque virtutem tam illuſtri loco poſitam, ut tibi neceſſario ſit contendendum ad ea, quæ nominis immortalitatem hominibus pariunt. Iam igitur tibi inſiſtendum eſt illi viæ, cum nullus tibi pateat receptus, qui non ſit cum dedecore conjunctus. Metuebam antea, ne feruor ætatis tibi præcipitia conſilia ſuggereret, fataque

que te patriæ ac tuis ingloriúm adhuc eriperent: nam de longinquis navigationibus & militia Belgica quædam audiebam, quæ animum meum ſolicitabant. Jam vero cum non ſis amplius tui juris, ſed nova dignitas te reip. ita obſtrinxerit, ut ejus utilitati potius, quam tuis affectibus ſit tibi poſthac inſerviendum, ſum utcunque liberatus ea ſolicitudine, quæ animum meum urebat: non quod judicem te minus obnoxium periculis, quam antea fueris, ſed quia pro patria erunt tibi ſubeunda, ea ſine laude & gloria ſubire non poteris. Gratulor itaque tibi dignitatem, qua te ornavit ſapientiſſima regina, ut te ad virtutem magis incitaret, & oro Deum omnipotentem, ut tibi perpetuo adſit, & tuas actiones ita gubernet, ut patriæ, tibi ac tuis ſis merito charus & utilis, & Sereniſſima regina gaudeat ſe tale de te judicium feciſſe. Quoniam ex Belgio ad vos perpetuo aliqui commeant, qui vobis referunt quid ibi rerum geratur, de iis nihil ſcribam, quæ ex aliis cognoſcere potes. Illuſtr. Princeps Ioannes Caſimirus hac fecit iter die 29. ſuperioris menſis. Ignotus ingreſſus eſt urbem

urbem cum Beutterichio, qui eum adduxit in ædes, in quas ego diverteram, ubi aliquandiu quievit, navigaverat enim per noctem, & ſub auroram huc venerat. Hinc trajecit Tuitium, quod eſt è regione hujus urbis: quo appulerant copiæ Gallicæ, ejus juſſu à Bonnecortio conſcriptæ, ſecundo Rheno eo devectæ. Solvit inde paulo ante mediam noctem. Poſtridie ſubſequutus eſt eum Lautius alter tribunorum, qui copias Gallicas ad fines Germaniæ ei conſcripſerunt. Aſſequutus eſt autem Principem Caſimirum Weſaliæ, ubi aliquandiu ſubſtitit. Inde navigavit Zutphaniam, ubi ejus copias jam recenſeri audimus. Convenerunt in Atrebatibus reliqui Galli, qui ſunt ei militaturi, quorum dux eſt .... vir prudens & fidei probatiſſimæ, cum quo mihi à multis annis interceſſit noticia. Habiturus eſt princeps Caſimirus, quinque millia equitum, & tria millia peditum Germanorum, tria aut quatuor millia peditum Gallorum, & ad octingentos equites levioris armaturæ. Conſtituerat initio conſcribere militem Helveticum, ſed poſtea mutavit ſententiam. Quas præterea copias

pias habeant Ordines Belgici, tibi non eſt ignotum. Etiamſi Ioannes Auſtriacus ſit numero militum inferior, nollem tamen noſtros temere cum eo congredi, cum habeat militem magis exercitatum quam ipſi, & duces rei militaris peritiores. Non facile quidem pugnabunt Hiſpani, niſi commoda pugnandi occaſio ſeſe illis obtulerit, ſed tamen ſi alter exercitus in alterius conſpectum venerit, temeritas militum facile præbebit occaſionem pugnæ, etiam contra voluntatem ducum, qui plerunque in bellis civilibus non ſatis habent authoritatis ad coërcendum militem. Diſſenſio in religione res Ordinum reddit minus firmas: nam non deſunt, qui ſuggerant Pontificiis, ipſis plurimum periculi imminere à noſtris, quos dicunt ubi vires collegerint, depoſituros larvam illam moderationis animi, quam jam præ ſe ferunt, & eodem modo cum ipſis acturos, quo cum aliis in Hollandia & Zelandia eſt actum. Hanc ſuſpicionem ipſis augent ea, quæ non ſatis moderate recens facta ſunt à Gandavenſibus & à quibuſdam aliis. Factio Archiducis Matthiæ ejuſmodi ſuſpiciones

animis

animis hominum inſtillare putatur. Niſi ea res Ordinum conſenſum diſſolverit, puto Hiſpanos ipſorum libertatem fruſtra oppugnaturos. Si Princeps Arauſius huic periculo ſua providentia occurrere poterit, erit hauddubie magnum ejus nomen ad poſteritatem. Imper. ante duos menſes fecit decretum, quo ſevere interdicebat, ne Viennæ & ad tria milliaria ab urbe haberetur exercitium ullius religionis, præterquam Pontificiæ: decretum autem illud miſit ad Rokaudolphum, in cujus ædibus habebantur conciones, cum Viennæ viveremus, & ad alios proceres Lutheranos, qui tunc erant in urbe. Ii reſponderunt, ſe quidem paratos eſſe ad omnia obſequia præſtanda Imperatori, ſed quia decretum ad ſe ſolos non pertineret, ſe non poſſe illud recipere inconſultis aliis, qui eandem religionem ſecum profiterentur. Itaque edictum Imperatori remiſerunt, qui ea re graviter offenſus, illud poſtridie iterum ad ipſos miſit, & ſeverius quam antea mandavit, ut illud reciperent, quod tamen ab ipſis impetrare non potuit, nec ob ejuſmodi edictum intermiſerunt in urbe conciones,

nes,

nes, ad quas poſt diſſipatam de edicto famam, factus eſt major populi concurſus, quam antea fieri ſolet. Toto Majo menſe, & initio Iunii fuerunt graves diſceptationes inter Imperatorem, qui urgebat ut admitteretur edictum, & proceres qui non poterant perſuaderi, ut illud admitterent: dicebant enim ſe eam libertatem in religione qua fruerentur, ab Imp. Maximiliano vicies centenis millibus aureorum redemiſſe, quam pecuniam dicebant æquum eſſe ſibi reſtitui, ſi conceſſa libertas adimeretur, videbaturque ea diſceptatio rejicienda in proximum Conventum Ordinum Auſtriæ: verum Imperator præter omnium expectationem 21. die ſuperioris menſis mandavit Opicio & aliis concionatoribus Viennenſium, ut ante occaſum ſolis urbe excederent, & intra quatuordecim dies tota ſua ditione. Hæc ſane videntur intempeſtive moveri ab Imperatore, & forte ejus quietem turbabunt, fratriſque Matthiæ authoritatem apud Belgas minuent. Bene vale. Coloniæ ubi ſpero me æſtatem manſurum, 16. die Iul. 1578.

LXVIII.

LXVIII.

BEutterichius noſter ſuperiore menſe ad me ſcripſit, te ejus claſſis, quam inſtruxerat Sereniſſima veſtra Regina, ab ipſa factum eſſe Vice-Amiralium: quod unde habuerit, ego plane ignoro. Cogitabam quidem, me recte facturum ſi diligentius inquirerem, quomodo ſe ea res haberet, antequam eam dignitatem tibi gratularer, ſed immoderatum gaudium, quod ex ea re ſentiebam, conſilium illud mihi excuſſit. Si quid à me in hac parte peccatum eſt, id amore erga te factum eſſe, credo te non dubitare: cujuſmodi peccata ab amicis facile condonari ſolent. Iſtud autem, quod à me commiſſum eſt, eo magis venia dignum videtur, quia inductus ſum in errorem ab homine tui amantiſſimo, & cui me fidem habuiſſe, nemini mirum videri debet, ob arctam amicitiam, quæ mihi cum eo intercedit. Scribo ad te ſæpius, ſed neſcio an tibi reddantur meæ literæ, quia non reſcribis. Faceres mihi rem gratam, ſi ex miniſtris tuis aliquem juberes ad me ſcribere, quænam tibi reddantur, ne immerito ſuſpectam habeam

beam fidem eorum, quibus eas ad te perferendas trado. In Belgio jam res ſunt eo deductæ ſtulta Hiſpanorum arrogantia, ut nulla prudentia humana iis moderandis par eſſe poſſit. Populus inſtar effrænis equi jam ſua libertate utitur, prout libet, & paulo poſt abutetur. Neceſſe fuit Auraico Principi torrentem illum commotæ plebis objicere ſceleratis conſiliis, quæ aula Romana ſuggerit principibus, qui ei auſcultant: nam adverſus ea ſe & ſuos alia ratione tueri non potuit, cum ab omnibus eſſet deſertus. Nemini autem mirum videri debet, quod vir magnanimus in gratiam adverſariorum perire noluerit, & nihil intentatum reliquerit, quo ſe adverſus vim & injuriam defenderet. Audio eſſe in Gallia aliquos, qui Belgarum exemplum imitari, & ſe in libertatem vindicare velint, adverſus quos rex parat bellum. Quanto rectius faceret, ſi daret operam, ut moderatione imperii à ſe abalienatos eorum animos reconciliaret. Sed nos urgemur fatis, nobiſque Deus mentem adimit, quo conſtet omnibus nos impendens nobis exitium noſtra culpa nobis attraxiſſe. Im-

perator diſceſſit Vienna, 26. die Iunii, pulſis inde ante diſceſſum Lutheranis concionatoribus. Vienna profectus eſt Lintzium, ubi idem tentavit, ſed ita adverſata eſt ipſi nobilitas, ut id perficere non potuerit. Iverunt ad ipſum Lintzium Ferdinandus Archidux ejus patruus, & Gulielmus Ducis Bavariæ filius. Ajunt inter ipſum Imperatorem & Archiducem Ferdinandum tranſactum eſſe de ſtatu filii ipſius Ferdinandi, qui eſt ornatus dignitate Marchionis, & cooptatus in numerum Principum Imperii, quod pater à fratre Imperat. Maximiliano nunquam impetrare potuit: Noluit enim Maximilianus majorem dignitatem, quam Comitis Imperii ei tribuere. Profectus eſt Imperator Lintzio Pragam, quo ad eum venturi dicuntur Elector Saxoniæ & Dux Bavariæ. Natus eſt recens Carolo Archiduci filius maſculus, quæ res eum ingenti lætitia affecit: hactenus enim femellas tantum pepererat ei uxor. Iam proficiſcar Francofurtum, huc tamen reverſurus intra finem Septembris. Bene vale. Coloniæ decimaſeptima die menſis Auguſti 1578.

LXIX.

LXIX.

VIxi ſuperioribus menſibus Coloniæ, unde aliquoties ad te ſcripſi, ſed neſcio an literas meas acceperis. Inde mihi fuit huc excurrendum ob quædam privata mea negotia, quæ ubi confecero, eo revertar. Cum ubique ſim exul, mihi longe jucundius eſt in ampla & populoſa urbe vivere, quam in hac ſolitudine Francofurtenſi. Gaudeo, quod videam in Belgio eum rerum ſucceſſum, quem dudum optavi, ac etiam ſperavi: nam ſublata idololatria difficile erit Hiſpanis tyrannidem, quam animo conceperant, ſtabilire, nec dubito quin homines ſanctioris religionis nexu inter ſe devincti, ſuam libertatem ſint conſtanter defenſuri, ne ſimul cum libertate facultas Deum pure invocandi ipſis eripiatur. Quis res eo deventuras ſperaſſet, quo eas jam deveniſſe videmus, cum Albanus per eas provincias gravi ſervitute oppreſſas, victricia arma ita circumferret, ut vicinis gentibus eſſet formidabilis? Fateamur neceſſe eſt, tantam rerum converſionem non à ſapientia, aut viribus humanis, ſed à divina providen-

tia proveniſſe, quæ ſuperbæ gentis inſolentiæ & crudelitati modum imponere voluit. Vos quidem gentem vobis vicinam, & vetere conſuetudine conjunctam commiſeratione dignam judicaſtis, eique multa humanitatis officia exhibuiſtis, ſed tamen non fuerunt ejuſmodi, ut ab indigna illa ſervitute qua oppreſſa erat, eam liberare potuerint. Quæ non eo dico, ut veſtræ laudi & gloriæ aliquid detraham, quæ ſane non exigua ad vos ex ea re perpetuo perveniet, ſed ut oſtendam, ita præter noſtram expectationem à divina providentia præcipue eſſe profecta. Germania ſuo more eſt otioſa ſpectatrix tragœdiarum, quæ apud vicinas ipſi gentes aguntur, & ex alienis incommodis ſua commoda capit. Imperator jam eſt à rege Hiſpaniæ conſtitutus in Belgio pacis & belli arbiter: qui utinam arbitrium ferat, quo utrique parti conſulatur. Audio, quod hanc rem per vicinos Epiſcopos agere conſtituerit, quod neſcio an ſit conſultum. Vereor, ne iſta non ſerio agantur ab Hiſpanis, & ne ex ſuo præſcripto omnia ab arbitris fieri velint. Satius eſſet ipſos mature occurrere periculis,

quæ ipſis ab Aphris imminent, quam tanto ſtudio in Belgarum perniciem incumbere, nam Aphrorum ferocia augebitur eo ſucceſſu, quem jam adverſus Luſitanos habuerunt, quibus magnam cladem intuliſſe dicuntur, nec putent Hiſpani contemnendum eſſe hoſtem tam vicinum, fœdere & patrocinio Turcico nitentem. Ego profecto metuo, ne intra paucos annos videamus Turcas & Mauros exercentes piraticam in mari Atlantico & Cantabrico, & depopulantes litora Hiſpaniæ & Galliæ, & forte etiam Hiberniæ, & illius partis Angliæ, quæ ſolem occidentem reſpicit. Carolus Archidux, dum vult videri fortior fratre Maximiliano, qui ſæpe injurias à Turcis acceptas diſſimulabat, excitavit bellum in Croatia, quod non facile reſtinguere poterit. Dicitur habere in armis ſupra quindecim millia hominum, jamque aliquot arces non magni momenti Turcis eripuiſſe. Baſſa Boſnæ colligit copias magno ſtudio, jamque habet exercitum viginti millium hominum, & nihilominus plures milites ex vicinis provinciis ad eum confluunt. Ajunt duos Sangiacos cum va-

lidis copiis ex Hungaria ad eum contendere. Ubi eæ copiæ convenerint, cogetur Archidux ſe recipere, irritato & in ſuam perniciem accenſo hoſte, cui nequaquam eſt par viribus. Scripſi antea pulſos eſſe Vienna ab Imperatore concionatores proteſtantes. Paulo poſt idem tentavit Lintzii, ſed id perficere non potuit. Mittit ut audio, jam eo decretum Viennenſi ſimile, quod multi putant proceres & nobilitatem ſuperioris Auſtriæ, qui Lintzii ſuos conventus habere ſolent, non recepturos. Non perſuadebit ea ratione Imperator Belgis, ut ſuam ſalutem ipſius fidei committant. Mitto ad te commentarios Ioannes Tilii maxime dignos, qui legantur: nunquam enim eſt de rebus Gallicis quicquam melius editum. Bene vale. Francofurti 20. die Septemb. 1578.

LXX.

ACcepi litteras, quas ad me ſuperiore menſe dediſti, quæ mihi multis nominibus fuerunt gratiſſimæ, ſed eo præcipue, quod ex iis intellexerim, eundem tuum erga me eſſe animum, qui prius fuit: nam ut nihil apud

te

te diſſimulem, mirabar te totis ſex, aut ſeptem menſibus nihil ad me literarum dediſſe, nec de navali expeditione, ad quam fuiſti accinctus, quicquam mihi ſignificaſſe, nec de inſtituto poſtea itinere in Belgium, licet de iis rebus ad alios dediſſes literas. Non tamen propterea intermiſi, quin ad te ſcriberem, quandocunque ſe ſcribendi obtulit occaſio: verum ſcripſi minus confidenter, quam eſſem ſolitus, nec audebam amplius tuam in ſcribendo negligentiam accuſare: nam quia in literas, quas ad te ſcribo, temere conjicio, quicquid mihi in mentem venit, metuebam, ne quid à me imprudenter aut intempeſtine ſcriptum eſſet, quod iſti tam diururno tuo ſilentio cauſam præbuiſſet. Si in Belgium navigaſſes (quod te facturum Beutterichius aliquoties ad me ſcripſit) ſtatim ad te accurriſſem. Quamvis autem jucundiſſimum mihi fuiſſet, tuo conſpectu frui, me tamen non valde exhilaraſſet adventus tuus ad eos homines, cum quibus inſuave tibi fuiſſet vivere, nec ex ulla re voluptatem capere potuiſſes, præterquam ex Illuſtriſſimi Principis Ioannis Caſimiri

miri conſuetudine, qui proculdubio omnem tibi humanitatem exhibuiſſet. Verum injucundum tibi fuiſſet verſari in caſtris, in quibus nec virtutis exempla, nec diſciplinæ militaris veſtigia ulla conſpexiſſes, ſed tantum milites ſui ducis imperium detrectantes, ſi quid imperaret, ex quo laudem ſibi parare poſſent, & ſuæ contumaciæ, forte etiam ignaviæ, perpetuo prætexentes non ſoluta ſuo tempore ſtipendia. Sunt & aliæ cauſæ, præter eas, quas in literis tuis recenſes, quæ te ab ea expeditione merito deterrere debuerunt. Dicit Cæſar apud Lucanum, Summum Brute nefas civilia ducimus arma, & Cicero ait, nullum bellum juſtum eſſe, niſi ſit neceſſarium. Etiamſi Belgæ juſtam cauſam habeant tuendi armis ſuam libertatem, adverſus Hiſpanorum tyrannidem, hoc tamen ad te nihil pertinet. Si Sereniſſima veſtra Regina debuiſſet ipſis ex fœdere militem, teque cum eo milite ad iſtud bellum proficiſci juſſiſſet, neceſſitas parendi ei quæ habet in te imperium, reddidiſſet tibi legitimos hoſtes eos, qui Ordines Belgicos oppugnant. Tu vero laudis & gloriæ cupidita-

ditate ductus, & ut virtutis tuæ ſpecimen aliquod edendi occaſionem haberes, eos tibi hoſtes deſignabas, qui in iſto bello cauſam injuſtiorem fovere tibi videbantur. Non eſt tuum, nec cujuſquam privati ferre de ejuſmodi re judicium, ſed ſolius magiſtratus: magiſtratum autem voco principem, qui cum aliquid tale eſt ipſi decernendum, id facit adhibitis in conſilium iis, quos eſſe amantes æqui, & prudentia valere exiſtimat. Tu & tui ſimiles, hoc eſt, ii qui Illuſtribus familiis ſunt nati, exiſtimatis, nulla re majorem gloriam parari, quam multa hominum cæde, in qua re plerumque eſtis injuſtiſſimi, ſi enim hominem interficitis, adverſus quem jus belli non habetis, vos innocentem interficitis. Veteres qui veri Dei notitiam non habuerunt, fuerunt tamen in ea re valde religioſi. Cato Senior ſcripſit ad filium profectum in Hiſpaniam, ne in hoſtem pugnaret, antequam jusjurandum Imperatori exercitus præſtitiſſet: id enim ipſum juſte facere non poſſe. Legitur de quodam Lacedæmonio, qui cum in pugna jam ita vibraſſet gladium, ut poſſet hoſtem

interficere, audita tuba qua canebatur receptui, retraxit manum, judicans ſibi amplius non licere hoſtem interficere. Sed noſtra ætas ab omni honeſta diſciplina aliena, iſta ridet: imo jam abiit in deſuetudinem jus fecialium, quod gens Gallica & Anglica præ aliis olim religioſe obſervarunt. Multi putant ideo laudari viros, qui in re militari excelluerunt, quia magnas hominum ſtrages ſæpius ediderunt, & integras interdum gentes exciderint: qua re quid eſt magis beluinum? & magis alienum ab ipſa natura, quæ nos in lucem protulit, ut nos mutuis officiis juvemus, & alter alterius ſalutem procuret. Laudati ſunt initio bellatores, qui patriam adverſus hoſtes eam invadentes, fortiter defenderunt: non autem ideo ſunt laudati, quod multos hoſtes trucidaſſent, ſed quod cives ſuos defendiſſent, adverſus eos, qui perniciem ipſis adferre conabantur. Illa ſunt bella: in quibus vera gloria paratur, ſed jam noſtris moribus receptum eſt, ut ii maxime laudentur, quorum inſana ambitio plurimis fuit exitio. Quis unquam ſcriptor Italus fecit mentionem Iulii Cæſaris, quin

quin immodicis laudibus eum eveheret? cum tamen nihil magis deteſtandum, nec ſibi magis exitioſum Roma unquam protulerit. Græci ſcriptores conantur nobis perſuadere, in ſuo Alexandro aliquid ſupra humanam conditionem fuiſſe, cum nihil aliud fuerit, quam inſanus & furioſus gladiator, in generis humani pernitiem natus? Sed quid eſt opus talium portentorum exempla perſequi, cum ubique ſint obvia apud ſcriptores, & noſtra ætas plurima protulerit, & tamen iſtos imitari & illis moribus inclareſcere cupiunt ii, quos natalium ſplendor ad humanitatem & juſtitiam colendam maxime excitare deberet, ut eleganter & prudenter eos monuit noſtræ ætatis Poëta, virum Principem compellans his verſibus:

Nec tam fortis ames dici quam juſtus, & armis
Parta per humanas fugias cognomina cædes.

Eſt mihi maxime ingratum, quod (ut ſcribis) capiat te tædium ejus vitæ, ad quam non dubito, quin à Deo ſis vocatus, & cupias fugere aulæ veſtræ lucem, & te in loca ab hominum frequen-

quentia remota recipere, ut fugias illas negotiorum procellas, quibus plerumque ita jactantur ii, qui in repub. verſantur, ut ſæpenumero obliviſcantur ſe ea conditione natos eſſe, ut ſibi ſit moriendum, nec quicquam minus cogitant, quam quid de ipſis poſt hanc vitam ſit futurum. Fateor ſane in ſplendidis aulis eſſe tot vitiorum illecebras, ut ſe purum ab iis conſervare, & in loco tam lubrico veſtigia figere ſit valde difficile, ſed eſt nitendum virtute & animi magnitudine, adverſus eas difficultates, in quibus ſuperandis, quo plus erit laboris, eo major erit gloria, quæ ex ea victoria reportabitur. Natura te maximis animi & corporis dotibus ornavit: fortuna vero nobilitate & opibus, ac ſplendidis neceſſitudinibus: tu autem à prima pueritia animum magno ſtudio excoluiſti iis artibus, quæ contendentibus ad virtutem magno adjumento eſſe ſolent. Tune igitur tot adminiculis inſtructus, aduerſus fortunæ & invidiæ tela, tuam induſtriam denegabis patriæ, eam expoſcenti? & eximium illud talentum à Deo tibi concreditum defodies? In repub. ſicut in corpore

re humano oportet, quodlibet membrum ſuo munere fungi, quod ſi non fiat, illa membrorum harmonia turbatur, & corpus ex ea re incommodum ſentit, quod eo majus ſentit, quo nobilius eſt membrum illud, quod officium ſuum facere deſiit. Homines tenuioris fortunæ præſtant operas reipub. quando id requirit neceſſitas. Qui ſunt re magis lauta, conferunt pecuniam ad ejus uſus: nobilitas vero adhibetur ad dignitates & magiſtratus, & præcipuæ ſunt ejus partes in propellendis hoſtibus, qui aliquid in reipub. perniciem moliuntur, turpeque eſt ipſis periculi metu non facere ea quæ ſunt ſui officii. Id autem præmium laborum & periculorum quæ ſuſtinet, conſequitur, ut à reliquis ordinibus colatur, & in honore habeatur, & ſit immunis à multis oneribus, quibus alii ordines ſunt obnoxii. Quod ſi refugiat labores & pericula, quæ pro repub. ſubire tenetur, & nihilominus velit frui iis immunitatibus, quæ ſunt iſtorum laborum & periculorum præmia, inique certe facere videbitur. Depone igitur iſtam animi remiſſionem, & patriæ tuam operam

&

& induſtriam requirenti ne denega, nec, ut ait Poëta, invidiam placare pares virtute relicta, ſed eam fortiter deſpice, & fac quæ reipub. ſalutaria eſſe judicabis. Sententiám meam de rebus Belgicis antea ad te ſcripſi, fore ſcilicet difficile Hiſpanis, gentis illius libertatem opprimere, quandiu ad clavum ſedebit is, de quo ante aliquot annos vaticinium meum audiviſti, cujus ſane prudentiam in dies magis admiror: nam video eos, qui ſe amicos ipſi profitentur, plus negotii ipſi faceſſere quam hoſtes; & tamen ipſum perpetuo ſibi conſtare, nec ullis tempeſtatibus de ſtatu mentis dejici, nec variis injuriis laceſſitum quicquam immoderate facere. Gandavenſes dum ſummum jus in rebus omnibus perſequuntur, multa incommode faciunt, & metuo ne ſint in cauſa, ut diſſolvatur ille conſenſus Ordinum, quo hactenus conſtitit ſalus illarum provinciarum, & ne adigant Pontificios, ad capienda præcipitia conſilia, quæ patriæ ſint exitioſa: nam ſi nimis urgeantur cujuſvis jugum ſubibunt, modo ſperent ſe ejus patrocinio fore tutos à noſtrorum injuriis: habent autem

Alen-

Alenconium ad manum, quem ſibi patronum deligant, & qui id maxime cupit, ac etiam ambit. Audio Illuſtriſſimum Principem Ioannem Caſimirum profectum eſſe Gandavum, vellem eum non conferre ſeorſim conſilia cum iſtis hominibus, qui cæco quodam impetu feruntur, nec unquam animi moderationem in conſilium adhibent. Joannis Auſtriaci mors res Hiſpanorum proculdubio affliget. Non facile poterit Rex Hiſpaniæ alium ei ſufficere, qui militem ita obſequentem habeat, ut ipſe habuit. Memoria parentis, morum ſuavitas, & res in ipſa prima adoleſcentia fœliciter geſtæ, magnam ei benevolentiam & authoritatem apud milites conciliaverant. Miles ejus per hanc æſtatem multa incommoda pertulit, nec tamen unquam ejus imperium detrectavit. Etiamſi optaverim, ut nihil eorum quæ in Belgio moliebatur, ipſi ſuccederet, tamen imperio naturæ dolui audita ejus morte, perpendens mecum cum res geſſiſſe utiles orbi Chriſtiano; & in ipſo ætatis flore raptum eſſe, nec eſſe authorem earum calamitatum, cum quibus Belgicæ provinciæ

conflictantur, & ſi quid fecit incommode, id eum feciſſe alieno imperio obſequentem. Varia de cauſa mortis ejus dicuntur. Qui humanius loquuntur, quorum ſententiæ accedere malo, dicunt ipſum poſt nimiam hæmorrhoidum fluxionem correptum fuiſſe febricula, à qua medici initio judicabant nihil ipſi imminere periculi, ſed cum vires corporis nimia ſanguinis fluxione eſſent languefactæ, & ad morbum acceſſiſſet ingens animi dolor, illo ipſo dolore eum contabuiſſe. Dolorem autem inde conceperat, quod videret res ſuas in dies fieri deteriores, & ſe deſtitui rebus neceſſariis ad ducendum bellum, nec ſibi præſtari ex Hiſpania ea, quæ inde diſcedenti fuerant promiſſa. Quidam dicunt ipſum poſt fuſas ad Namurcum Ordinum copias de ſua victoria adeo glorioſe ſcripſiſſe ad regem, ut rex debellatum eſſe putaret cum Belgis, & propterea fuit negligentior in ſuppeditandis iis quæ ad bellum erant neceſſaria. Eum qui ad te miſit meas literas, & ſcripſit ſe eſſe mihi amicum, nec tamen nomen ejus legere potuiſti, puto eſſe Georgium Gylpin Societatis Anglicæ,

glicæ, quæ Antverpiæ negociatur, Secretarium, virum bonum, cum quo proxima æſtate amicitiam contraxi. Commode poteris ad eum literas tuas mittere, quando voles ad me ſcribere. Intercedit ei amicitia cum D. Rogerio. Bene vale. Coloniæ 22. die Oct. 1578.

LXXI.

SVb initium ſuperioris menſis incidi in febrim, adeo moleſtam, ob pituitæ abundantiam, vt nec ſcribere nec legere mihi licuerit: nam quandocunque demittebam caput, pituita in oculos incumbens, eorum aciem retundebat. Ante tres, aut quatuor dies uſus ſum pharmaco, quod mihi facit ſpem aliquam recuperandæ valetudinis: quamvis metuam ne ingens deſiderium tui videndi me fallat, & ſit in cauſa vt eas ſpes ipſe fingam. Tentabo tamen quid præſtare poſſim, etiamſi cum vitæ meæ periculo fieri debeat. Quoniam binas literas intra paucos dies ad me dediſti, metuo, ne ea res te inſolentiorem reddat. Scripſeras in prioribus te longa poſſeſſione & longo uſu id eſſe conſequutum, vt tibi liceat eſſe pigrum,

grum, eoſque inique tecum agere, qui tibi id vitio dare conentur. Forte doctrinam illam hauſiſti in Schola Davi illius Horatiani, qui in Saturnalibus conatur perſuadere ſuo hero, eos eſſe minus infœlices, qui ſunt in vitiis conſtantes, quam qui inconſtantes, verum tu jam tua in ſcribendo diligentia fere fidem tuæ aſſertioni derogaſti. Sed ſpero te poſthac daturum operam, ne quis dicat tua facta à tuis dictis diſſentire. An non dices, vbi hæc leges, me maxime dignum eſſe iis malis, cum quibus conflictor, cum interea etiam jocari coner. Sed extra jocum. Non ſatis fuit tibi tot modis teſtari tuam erga me benevolentiam, niſi etiam Illuſtriſſimum tuum parentem impelleres, ad mihi prolixe deferendum ſuam benevolentiam & ſua officia. Sane non decuit virum tantæ dignitatis ita mecum agere, ſed quicquid in ea re peccatum eſt, id tibi totum eſt aſſcribendum. Peto autem à te, ut ſummas gratias ipſi agas meo nomine, quod tanto honore me afficere dignatus ſit. Aut ipſe brevi coram gratias agam, aut literis meam erga ipſius Illuſtriſſimam Dominationem obſervantiam

tiam teſtabor. Iam à me vix impetrare potui, vt has ineptias ad te ſcriberem, nec poſſum plura ſcribere jam cœcutientibus oculis. De rebus publicis alias. Tuus Stephanus fuit nobis omnibus gratus. Bene vale & amicos ſaluta, Gandavi, 13. die Ianuarii 1579.

LXXII.

NEſcio quo infœlice meo fato factum eſt, vt in diſceſſu non licuerit tibi & Dom. Diero valedicere: quamvis ſane vobis à me nihil expectandum fuiſſet, propter ſingultus & lachrymas. Doleo tamen, me eas lachrimas & eos ſingultus meæ verecundiæ & mei ſummi erga vos amoris teſtes, vobis exhibere non potuiſſe, licet id mea culpa non acciderit. Nam cum noſtri feſtinarent, perinde ac ſi cum hoſtibus & non cum amicis eſſet ipſis negotium, ego gravem invidiam ſubiiſſem, ſi ſolus ſapere maluiſſem, quam cum aliis inſanire: nec tamen ita properare potui quin abducti eſſent equi omnes, quibus vehi debuimus, antequam fluvium qui Sandvvicium alluit, traiicerem, & niſi Haleſius eques mei miſertus, mihi vtendum miniſtri ſui equum dediſſet, mihi fuiſſet in oppi-

dum

hoſtium ſuſtinere, qui vicina loca obtinent. Clades quam noſtri acceperunt, interea dum in Anglia fuimus, fuit major fama, quæ ad nos tunc pervenit: fuerunt enim fuſæ ab Hiſpanis tres aut quotuor noſtrorum equitum cohortes, & perierunt in conflictu Comes à Slik adoleſcens 19. annorum, duo Barones Putlizii, & ſupra quadraginta ex nobilitate. Non poſſum perſuadere noſtris, ut eant Antverpiam, quamvis Auraicus, & fere omnes id maxime expetant. Conſtituerunt vocare ſuos præfectos equitum Bergas, quod oppidum abeſt ab Antverpia quinque miliaribus. Plura & certiora de iis rebus ſcribam Antverpia. Hæc ſcribo multa nocte, poſt convivium, ſatis tantum ad quod famelici & ſiticuloſi acceſſimus: quare boni conſules ea, quæ parum ſobrie ſcripta tibi videbuntur. Bene vale. Fleſſingiæ 27. die Febr. 1579.

LXXIIII.

SI Rex Hiſpaniæ veniſſet in Zelandiam, florentibus rebus Belgarum, vix majore honore exceptus fuiſſet, quam jam fuit Illuſtriſſimus Dux Ioannes

annes Caſimirus, quem quodlibet Inſulę oppidum ad ſe invitavit, & nullum genus humanitatis erga ipſum prætermiſit. Ipſe vero præfectus Inſulæ perpetuo noſtro Principi adfuit, excepit eum hoſpitio Midelburgi, & per aliquot dies magnifice tractavit. Hæc omnia facta ſunt procurante & mandante Auraico, ut mihi faſſi ſunt ii: qui nobis iſta præſtabant, quæ tamen humanitas noſtrum erga ipſum animum nequaquam leniit. Miſit ad Principem Caſimirum nobilem virum, per quem ipſum in hanc vrbem invitavit, multaſque cauſas propoſuit, ut idipſi perſuaderet. Deliberavit nobiſcum Princeps noſter, de ea re. Ego plane ſuaſi ut huc veniret, quamvis ſcirem, me id fruſtra facturum: nam dixerat mihi communis ille noſter amicus quid ipſe de ea re decreviſſet, ſed neſcio aſſentari, propterea mihi fugiendas eſſe video principum aulas. Si huc veniſſet, haud dubie exhibita ipſi fuiſſet ſumma humanitas ab Archiduce Matthia, ab Auraico & ab aliis proceribus: populus autem variis modis teſtatus fuiſſet ſuam erga ipſum benevolentiam. Hæc licet forte per ſe ſint exigua, profuiſſent tamen

miri conſuetudine, qui proculdubio omnem tibi humanitatem exhibuiſſet. Verum injucundum tibi fuiſſet verſari in caſtris, in quibus nec virtutis exempla, nec diſciplinæ militaris veſtigia ulla conſpexiſſes, ſed tantum milites ſui ducis imperium detrectantes, ſi quid imperaret, ex quo laudem ſibi parare poſſent, & ſuæ contumaciæ, forte etiam ignaviæ, perpetuo prætexentes non ſoluta ſuo tempore ſtipendia. Sunt & aliæ cauſæ, præter eas, quas in literis tuis recenſes, quæ te ab ea expeditione merito deterrere debuerunt. Dicit Cæſar apud Lucanum, Summum Brute nefas civilia ducimus arma, & Cicero ait, nullum bellum juſtum eſſe, niſi ſit neceſſarium. Etiamſi Belgæ juſtam cauſam habeant tuendi armis ſuam libertatem, adverſus Hiſpanorum tyrannidem, hoc tamen ad te nihil pertinet. Si Sereniſſima veſtra Regina debuiſſet ipſis ex fœdere militem, teque cum eo milite ad iſtud bellum proficiſci juſſiſſet, neceſſitas parendi ei quæ habet in te imperium, reddidiſſet tibi legitimos hoſtes eos, qui Ordines Belgicos oppugnant. Tu vero laudis & gloriæ cupidita-

ditate ductus, & ut virtutis tuæ ſpecimen aliquod edendi occaſionem haberes, eos tibi hoſtes deſignabas, qui in iſto bello cauſam injuſtiorem fovere tibi videbantur. Non eſt tuum, nec cujuſquam privati ferre de ejuſmodi re judicium, ſed ſolius magiſtratus: magiſtratum autem voco principem, qui cum aliquid tale eſt ipſi decernendum, id facit adhibitis in conſilium iis, quos eſſe amantes æqui, & prudentia valere exiſtimat. Tu & tui ſimiles, hoc eſt, ii qui Illuſtribus familiis ſunt nati, exiſtimatis, nulla re majorem gloriam parari, quam multa hominum cæde, in qua re plerumque eſtis injuſtiſſimi, ſi enim hominem interficitis, adverſus quem jus belli non habetis, vos innocentem interficitis. Veteres qui veri Dei notitium non habuerunt, fuerunt tamen in ea re valde religioſi. Cato Senior ſcripſit ad filium profectum in Hiſpaniam, ne in hoſtem pugnaret, antequam jusjurandum Imperatori exercitus præſtitiſſet: id enim ipſum juſte facere non poſſe. Legitur de quodam Lacedæmonio, qui cum in pugna jam ita vibraſſet gladium, ut poſſet hoſtem

interficere, audita tuba qua canebatur receptui, retraxit manum, judicans ſibi amplius non licere hoſtem interficere. Sed noſtra ætas ab omni honeſta diſciplina aliena, iſta ridet: imo jam abiit in deſuetudinem jus fecialium, quod gens Gallica & Anglica piæ aliis olim religioſe obſervarunt. Multi putant ideo laudari viros, qui in re militari excelluerunt, quia magnas hominum ſtrages ſæpius ediderunt, & integras interdum gentes exciderint: qua re quid eſt magis beluinum? & magis alienum ab ipſa natura, quæ nos in lucem protulit, ut nos mutuis officiis juvemus, & alter alterius ſalutem procuret. Laudati ſunt initio bellatores, qui patriam adverſus hoſtes eam invadentes, fortiter defenderunt: non autem ideo ſunt laudati, quod multos hoſtes trucidaſſent, ſed quod cives ſuos defendiſſent, adverſus eos, qui perniciem ipſis adferre conabantur. Illa ſunt bella: in quibus vera gloria paratur, ſed jam noſtris moribus receptum eſt, ut ii maxime laudentur, quorum inſana ambitio plurimis fuit exitio. Quis unquam ſcriptor Italus fecit mentionem Iulii Cæſaris, quin

quin immodicis laudibus eum eveheret? cum tamen nihil magis deteſtandum, nec ſibi magis exitioſum Roma unquam protulerit. Græci ſcriptores conantur nobis perſuadere, in ſuo Alexandro aliquid ſupra humanam conditionem fuiſſe, cum nihil aliud fuerit, quam inſanus & furioſus gladiator, in generis humani pernitiem natus? Sed quid eſt opus talium portentorum exempla perſequi, cum ubique ſint obvia apud ſcriptores, & noſtra ætas plurima protulerit, & tamen iſtos imitari & illis moribus inclareſcere cupiunt ii, quos natalium ſplendor ad humanitatem & juſtitiam colendam maxime excitare deberet, ut eleganter & prudenter eos monuit noſtræ ætatis Poëta, virum Principem compellans his verſibus:

Nec tam fortis ames dici quam juſtus, & armis
Parta per humanas fugias cognomina cædes.

Eſt mihi maxime ingratum, quod (ut ſcribis) capiat te tædium ejus vitæ, ad quam non dubito, quin à Deo ſis vocatus, & cupias fugere aulæ veſtræ lucem, & te in loca ab hominum frequen-

quentia remota recipere, ut fugias illas negotiorum procellas, quibus plerumque ita jactantur ii, qui in repub. verſantur, ut ſæpenumero obliviſcantur ſe ea conditione natos eſſe, ut ſibi ſit moriendum, nec quicquam minus cogitant, quam quid de ipſis poſt hanc vitam ſit futurum. Fateor ſane in ſplendidis aulis eſſe tot vitiorum illecebras, ut ſe purum ab iis conſervare, & in loco tam lubrico veſtigia figere ſit valde difficile, ſed eſt nitendum virtute & animi magnitudine, adverſus eas difficultates, in quibus ſuperandis, quo plus erit laboris, eo major erit gloria, quæ ex ea victoria reportabitur. Natura te maximis animi & corporis dotibus ornavit: fortuna vero nobilitate & opibus, ac ſplendidis neceſſitudinibus: tu autem à prima pueritia animum magno ſtudio excoluiſti iis artibus, quæ contendentibus ad virtutem magno adjumento eſſe ſolent. Tune igitur tot adminiculis inſtructus, aduerſus fortunæ & invidiæ tela, tuam induſtriam denegabis patriæ, eam expoſcenti? & eximium illud talentum à Deo tibi concreditum defodies? In repub. ſicut in corpore

re humano oportet, quodlibet membrum ſuo munere fungi, quod ſi non fiat, illa membrorum harmonia turbatur, & corpus ex ea re incommodum ſentit, quod eo majus ſentit, quo nobilius eſt membrum illud, quod officium ſuum facere deſiit. Homines tenuioris fortunæ præſtant operas reipub. quando id requirit neceſſitas. Qui ſunt re magis lauta, conferunt pecuniam ad ejus uſus: nobilitas vero adhibetur ad dignitates & magiſtratus, & præcipuæ ſunt ejus partes in propellendis hoſtibus, qui aliquid in reipub. perniciem moliuntur, turpeque eſt ipſis periculi metu non facere ea quæ ſunt ſui officii. Id autem præmium laborum & periculorum quæ ſuſtinet, conſequitur, ut à reliquis ordinibus colatur, & in honore habeatur, & ſit immunis à multis oneribus, quibus alii ordines ſunt obnoxii. Quod ſi refugiat labores & pericula, quæ pro repub. ſubire tenetur, & nihilominus velit frui iis immunitatibus, quæ ſunt iſtorum laborum & periculorum præmia, inique certe facere videbitur. Depone igitur iſtam animi remiſſionem, & patriæ tuam operam

&

& induſtriam requirenti ne denega, nec,ut ait Poëta, invidiam placare pares virtute relicta, ſed eam fortiter deſpice, & fac quæ reipub. ſalutaria eſſe judicabis. Sententiam meam de rebus Belgicis antea ad te ſcripſi, fore ſcilicet difficile Hiſpanis, gentis illius libertatem opprimere, quandiu ad clavum ſedebit is, de quo ante aliquot annos vaticinium meum audiviſti, cujus ſane prudentiam in dies magis admiror: nam video eos, qui ſe amicos ipſi profitentur, plus negotii ipſi faceſſere quam hoſtes, & tamen ipſum perpetuo ſibi conſtare, nec ullis tempeſtatibus de ſtatu mentis dejici, nec variis injuriis laceſſitum quicquam immoderate facere. Gandavenſes dum ſummum jus in rebus omnibus perſequuntur, multa incommode faciunt, & metuo ne ſint in cauſa, ut diſſolvatur ille conſenſus Ordinum, quo hactenus conſtitit ſalus illarum provinciarum, & ne adigant Pontificios, ad capienda præcipitia conſilia, quæ patriæ ſint exitioſa: nam ſi nimis urgeantur cujuſvis jugum ſubibunt, modo ſperent ſe ejus patrocinio fore tutos à noſtrorum injuriis; habent autem

Alen-

Alenconium ad manum, quem ſibi patronum deligant, & qui id maxime cupit, ac etiam ambit. Audio Illuſtriſſimum Principem Ioannem Caſimirum profectum eſſe Gandavum, vellem eum non conferre ſeorſim conſilia cum iſtis hominibus, qui cæco quodam impetu feruntur, nec unquam animi moderationem in conſilium adhibent. Joannis Auſtriaci mors res Hiſpanorum proculdubio affliget. Non facile poterit Rex Hiſpaniæ alium ei ſufficere, qui militem ita obſequentem habeat, ut ipſe habuit. Memoria parentis, morum ſuavitas, & res in ipſa prima adoleſcentia fœliciter geſtæ, magnam ei benevolentiam & authoritatem apud milites conciliaverant. Miles ejus per hanc æſtatem multa incommoda pertulit, nec tamen unquam ejus imperium detrectavit. Etiamſi optaverim, ut nihil eorum quæ in Belgio moliebatur, ipſi ſuccederet, tamen imperio naturæ dolui audita ejus morte, perpendens mecum eum res geſſiſſe utiles orbi Chriſtiano, & in ipſo ætatis flore raptum eſſe, nec eſſe authorem earum calamitatum, cum quibus Belgicæ provinciæ con-

conflictantur, & ſi quid fecit incommode, id eum feciſſe alieno imperio obſequentem. Varia de cauſa mortis ejus dicuntur. Qui humanius loquuntur, quorum ſententiæ accedere malo, dicunt ipſum poſt nimiam hæmorrhoidum fluxionem correptum fuiſſe febricula, à qua medici initio judicabant nihil ipſi imminere periculi, ſed cum vires corporis nimia ſanguinis fluxione eſſent languefactæ, & ad morbum acceſſiſſet ingens animi dolor, illo ipſo dolore eum contabuiſſe. Dolorem autem inde conceperat, quod videret res ſuas in dies fieri deteriores, & ſe deſtitui rebus neceſſariis ad ducendum bellum, nec ſibi præſtari ex Hiſpania ea, quæ inde diſcedenti fuerant promiſſa. Quidam dicunt ipſum poſt fuſas ad Namurcum Ordinum copias de ſua victoria adeo glorioſe ſcripſiſſe ad regem, ut rex debellatum eſſe putaret cum Belgis, & propterea fuit negligentior in ſuppeditandis iis quæ ad bellum erant neceſſaria. Eum qui ad te miſit meas literas, & ſcripſit ſe eſſe mihi amicum, nec tamen nomen ejus legere potuiſti, puto eſſe Georgium Gylpin Societatis Anglicæ,

glicæ, quæ Antverpiæ negociatur, Secretarium, virum bonum, cum quo proxima æſtate amicitiam contraxi. Commode poteris ad eum literas tuas mittere, quando voles ad me ſcribere. Intercedit ei amicitia cum D. Rogerio. Bene vale. Coloniæ 22. die Oct. 1578.

LXXI.

SVb initium ſuperioris menſis incidi in febrim, adeo moleſtam, ob pituitæ abundantiam, vt nec ſcribere nec legere mihi licuerit: nam quandocunque demittebam caput, pituita in oculos incumbens, eorum aciem retundebat. Ante tres, aut quatuor dies uſus ſum pharmaco, quod mihi facit ſpem aliquam recuperandæ valetudinis: quamvis metuam ne ingens deſiderium tui videndi me fallat, & ſit in cauſa vt eas ſpes ipſe fingam. Tentabo tamen quid præſtare poſſim, etiamſi cum vitæ meæ periculo fieri debeat. Quoniam binas literas intra paucos dies ad me dediſti, metuo, ne ea res te inſolentiorem reddat. Scripſeras in prioribus te longa poſſeſſione & longo uſu id eſſe conſequutum, vt tibi liceat eſſe pigrum,

grum, eoſque inique tecum agere, qui tibi id vitio dare conentur. Forte doctrinam illam hauſiſti in Schola Davi illius Horatiani, qui in Saturnalibus conatur perſuadere ſuo hero, eos eſſe minus infœlices, qui ſunt in vitiis conſtantes, quam qui inconſtantes, verum tu jam tua in ſcribendo diligentia fere fidem tuæ aſſertioni derogaſti. Sed ſpero te poſthac daturum operam, ne quis dicat tua facta à tuis dictis diſſentire. An non dices, vbi hæc leges, me maxime dignum eſſe iis malis, cum quibus conflictor, cum interea etiam jocari coner. Sed extra jocum. Non ſatis fuit tibi tot modis teſtari tuam erga me benevolentiam, niſi etiam Illuſtriſſimum tuum parentem impelleres, ad mihi prolixe deferendum ſuam benevolentiam & ſua officia. Sane non decuit virum tantæ dignitatis ita mecum agere, ſed quicquid in ea re peccatum eſt, id tibi totum eſt aſſcribendum. Peto autem à te, ut ſummas gratias ipſi agas meo nomine, quod tanto honore me afficere dignatus ſit. Aut ipſe brevi coram gratias agam, aut literis meam erga ipſius Illuſtriſſimam Dominationem obſervantiam

tiam teſtabor. Iam à me vix impetrare potui, vt has ineptias ad te ſcriberem, nec poſſum plura ſcribere jam cœcutientibus oculis. De rebus publicis alias. Tuus Stephanus fuit nobis omnibus gratus. Bene vale & amicos ſaluta, Gandavi, 13. die Ianuarii 1579.

LXXII.

NEſcio quo infœlice meo fato factum eſt, vt in diſceſſu non licuerit tibi & Dom. Diero valedicere: quamvis ſane vobis à me nihil expectandum fuiſſet, propter ſingultus & lachrymas. Doleo tamen, me eas lachrimas & eos ſingultus meæ verecundiæ & mei ſummi erga vos amoris teſtes, vobis exhibere non potuiſſe, licet id mea culpa non acciderit. Nam cum noſtri feſtinarent, perinde ac ſi cum hoſtibus & non cum amicis eſſet ipſis negotium, ego gravem invidiam ſubiiſſem, ſi ſolus ſapere maluiſſem, quam cum aliis inſanire: nec tamen ita properare potui quin abducti eſſent equi omnes, quibus vehi debuimus, antequam fluvium qui Sandvvicium alluit, traiicerem, & niſi Haleſius eques mei miſertus, mihi vtendum miniſtri ſui equum dediſſet, mihi fuiſſet in oppidum

dum redeundum. Poſtquam venimus ad promontorium Cantium, etiamſi venti nobis minus ſecundi ſpirarent, non deſtiti tamen noſtros hortari, vt navem conſcenderemus, donec id perficerem, ne Illuſtriſſimi tui parentis humanitate diutius abuteremur. Navigatione non admodum fælice ſumus vſi, vt audies ex generoſo Domino Grenellio, quem tuæ virtutis admiratorem, & tui amantiſſimum eſſe in hoc itinere deprehendi. Frater tuus rectiſſime valuit, cujus ego indolem eximiam eſſe judico, ſed adhuc ſum in ea ſententia, vt vos educationis ejus eam curam quam decuit, non habuiſſe exiſtimem. Quoniam tantum jam ei libertatis conceſſum eſt, vt non ſit futurum cuilibet facile, eum ſibi obſequentem reddere. Si in ora Rhenana fuerit Wakerus, conabor ipſi perſuadere, ut ejus curam ſuſcipiat. Quod ſi id ab ipſo impetrare non potero, vel forte procul abfuerit, adhibitis in conſilium Lobbetio & Sturmio eum deligam, qui ad ipſum inſtituendum maxime idoneus videbitur. Dabo autem operã, ne in eo amando à vobis ſuperer, & ne minore ſtudio quam vos id egiſſe videar, vt fœcundus

dus

dus ager ita excolatur, vt vberrimum fructum tandem proferat, quo ad vos reverſus voluptatem adferre & patriæ vtilis eſſe poſſit. Saluta obſecro, meo nomine Illuſtriſſimum tuum parentem, cui neſcio qua ratione pro tantis erga me beneficiis gratias agere poſſim. Saluta etiam generoſum Dom. Dierum, cujus amicitia mihi eſt inſtar gemmæ precioſiſſimæ, quæ jam ad meos theſauros acceſſit. Scribam ad vtrumque Antverpia: jam autem non vacat, nec audeo tam libere cum ipſis quam tecum ineptire. Spero nos diſceſſuros Antverpia 16. die Mart. quare ſi voles eo ad nos ſcribere, id erit mature faciendum. Tibi omnino ſcribendum erit, per eos qui Francofurtum venient, quos puto intra dies quindecim Londino diſceſſuros. Mittenda erit per eos ſyngrapha Principis, vt pecunia quam ipſi mutuo dediſtis, vobis perſolvatur. Scribendum etiam erit ad Doctor. Lobbetium. Res Belgicæ ſunt perturbatiſſimæ. Hiſpani excurrunt ad ipſam fere vrbem Antverpienſem. Lanoveus eſt in oppido Erenthals, quod non eſt munitum, tamen oportet cum primum impetum

ho-

hoſtium ſuſtinere, qui vicina loca obtinent. Clades quam noſtri acceperunt, interea dum in Anglia fuimus, fuit major fama, quæ ad nos tunc pervenit: fuerunt enim fuſæ ab Hiſpanis tres aut quotuor noſtrorum equitum cohortes, & perierunt in conflictu Comes à Slik adoleſcens 19. annorum, duo Barones Putlizii, & ſupra quadraginta ex nobilitate. Non poſſum perſuadere noſtris, ut eant Antverpiam, quamvis Auraicus, & fere omnes id maxime expetant. Conſtituerunt vocare ſuos præfectos equitum Bergas, quod oppidum abeſt ab Antverpia quinque miliaribus. Plura & certiora de iis rebus ſcribam Antverpia. Hæc ſcribo multa nocte, poſt convivium, ſatis tantum ad quod famelici & ſiticuloſi acceſſimus: quare boni conſules ea, quæ parum ſobrie ſcripta tibi videbuntur. Bene vale. Fleſſingiæ 27. die Febr. 1579.

LXXIIII.

SI Rex Hiſpaniæ veniſſet in Zelandiam, florentibus rebus Belgarum, vix majore honore exceptus fuiſſet, quam jam fuit Illuſtriſſimus Dux Io-

annes

annes Caſimirus, quem quodlibet Inſulę oppidum ad ſe invitavit, & nullum genus humanitatis erga ipſum prætermiſit. Ipſe vero præfectus Inſulæ perpetuo noſtro Principi adfuit, excepit eum hoſpitio Midelburgi, & per aliquot dies magnifice tractavit. Hæc omnia facta ſunt procurante & mandante Auraico, ut mihi faſſi ſunt ii: qui nobis iſta præſtabant, quæ tamen humanitas noſtrum erga ipſum animum nequaquam leniit. Miſit ad Principem Caſimirum nobilem virum, per quem ipſum in hanc vrbem invitavit, multaſque cauſas propoſuit, ut id ipſi perſuaderet. Deliberavit nobiſcum Princeps noſter, de ea re. Ego plane ſuaſi ut huc veniret, quamvis ſcirem, me id fruſtra facturum: nam dixerat mihi communis ille noſter amicus quid ipſe de ea re decreviſſet, ſed neſcio aſſentari, propterea mihi fugiendas eſſe video principum aulas. Si huc veniſſet, haud dubie exhibita ipſi fuiſſet ſumma humanitas ab Archiduce Matthia, ab Auraico & ab aliis proceribus: populus autem variis modis teſtatus fuiſſet ſuam erga ipſum benevolentiam. Hæc licet forte per ſe ſint exigua, profuiſſent ta-

men

verpiã, ſignificavit ei ſe dimiſſum eſſe à Statibus, & petiit ab eo literas commeatus ſeu Salviconductus, ut loquimur, quo poſſet per regiones, quæ ei parent, iter facere, quod facile impetravit, cum id maxime pertineat ad gloriam Parmenſis, quem audio curaſſe Moſam jungi ponte, quo poſſet facilius trajici. Major fuit amor laudis & gloriæ in Gallis & Anglis, qui licet eſſent pauci numero, cum tamen audiviſſent Parmenſem cum copiis adventare, huc ex Flandria properarunt, ut eſſent huic urbi præſidio. Secunda die hujus menſis hoſtis eos invaſit munientes pagum vicinum urbi in quem ſe receperant. Suſtinuerunt hoſtis impetum diutius, quam par eſſet, cum nulla ex parte eſſent ipſi pares viribus, & Auraicus ſpectans pugnam ex muro urbis, crebris nuntiis moneret eos, ut ad urbem ſe reciperent, quod ab ipſis tandem factum eſt, ſed tardius quam fieri debuerit. Angli aliquot nimia ferocia elati, prodierunt ex loco tutiore in patentem campum, ibique congreſſi cum hoſtili equitatu ſunt ab eo conciſi. Ex Gallis & Anglis ducenti fere in conflictu ceciderunt,

runt, & multi ſunt vulnerati. Ex Hiſpanis credo paucos cecidiſſe. Hæc tamen paucorum militum alacritas plurimum addidit animi his gentibus, cum præſertim Parmenſis poſt conflictum longius ſe ab urbe receperit. Accedente hoſte ad hæc loca, La Noveus, Moi & Norreſius properarunt Herentalium cum aliquot cohortibus Gallorum & Anglorum. Maxime metuebatur illi oppido, quod hinc abeſt quinque milliaribus, & credebatur hoſtis illud invaſurus, quod tamen non fecit, quamvis per ea loca ſe receperit. Sperant aliqui hunc hoſtis ad urbem adventum fore in cauſa ut Belgæ poſthac rationem diligentius ineant, qua ſuis rebus proſpiciant. Sed de hoc conflictu nimis multa, de quo plura ſcies ex humaniſſimo Dn. Suſchio qui ei interfuit. Literæ tuæ fuerunt gratiſſimæ Principi Auraico. Nondum ab eo petii reſponſum, non tantum enim mihi fuit otii, ſed non dubito, quin ſit reſcripturus: nam te magnifacit. Cole obſecro amicitiam cum eo, & præſta ei quæ poteris officia: ego enim judico non eſſe præſtantiorem virum in orbe Chriſtiano. Mecum

cum de variis rebus loquutus eſt, ac etiam meam ſententiam exquiſivit cum tamen ſuam prius protuliſſet, quam ſemper ita ſum admiratus, ut nihil haberem, quod ad eam adjicerem. Id ei plane accidit quod moderatis viris plerunque accidere ſolet, nempe ut utrinque vapulent. Populus conqueritur de eo & dicit ſe ab eo contemni: nobilitas vero dicit eum eſſe infenſiſſimo animo in nobilitatem: quaſi vero dicebat mihi, ego ſim patre ruſtico natus. Fratrem tuum humaniſſime excepit, & in prandio voluit ſedere inter conjugem & filiam; & ſibi è regione. Feci etiam ut ſalutaret Dom. Lanoveum, qui ei ſua officia prolixe detulit. Heri Gandavi perpetratum eſt facinus, quod metuo, ne ſit his provinciis exitioſum. Ajunt concionatorem Pontificium interfectum eſſe concurſu populi in ipſo templo, & reliquos ſacerdotes Pontificios eſſe urbe ejectos, & eorum domos direptas. Metuimus autem, ne quid aliud atrocius ſit commiſſum. Vereor ne id ſit in cauſa, ut noſtri cum Pontificiis committantur, ſicut eſt factum in Gallia, & mutetur ſtatus cauſæ, &

LXXIV.

VIde quantam infamiæ notam ſibi & patriæ inuſſerint noſtri equites, hoc eſt, Caſimiriani. Obtulerunt Principi Parmenſi ſupplicem libellum, in quo nominant eum Inferioris Germaniæ Gubernatorem, & ut ab eo impetrarent tranſitum per ea loca, quæ ſubſunt ejus imperio, promiſerunt ſe intra tres menſes rebellibus Statibus non militaturos, & ipſius Parmenſis clementiam erga ſe perpetuo prædicaturos. Hoc autem ipſorum factum eo turpius eſt, quod reliqui equites Germani non petita venia à Parmenſi, trajecerunt Moſam ad Graviam, quod oppidum eſt in poteſtate ſtatuum, & invitis Hiſpanis ipſum etiam Rhenum ſuperaverant. Noſtri vero trajecerunt Moſam ad Ruremondam. Quæ Gandavi acciderunt, ita varie narrantur, ut neſciam quid de iis mihi ſit ſcribendum. Ipſe Princeps Auraicus fatetur ſe nihil adhuc certi de iis rebus habere. Ajunt non eſſe interfectum, ſed tamen graviter vulneratum concionatorem illum Pontificium, de quo antea ſcripſi. Inde ortum eſſe tu-

multum illum dicunt, quod Pontificii ſuæ religionis concionatores in urbem induxiſſent, noſtri vero dicerent in tranſactione nuper facta ipſis conceſſum eſſe ſolum jus celebrandi ſua ſacra & non concionandi. Sunt traditi cuſtodiæ aliquot ex primariis civibus. Quidam hodie affirmabant eos imitari noſtræ gentis furores, & jam cœpiſſe demoliri templa Pontificiorum. Dn. Daniel Pogerſius certiora forte de his rebus ſciet, antequam hinc diſcedat, quæ tibi narrabit. Ego eum tibi commendo. In Zelandia aliquid audivimus de morte filii Illuſtriſſimi Saxoniæ Electoris, ſed quia id incerta fama ferebatur, non credebam eſſe verum. Iam vera metuo, ne non ſit nimis verum, cum aliquot amicorum ad me literis ea fama confirmetur. Vix noſtra ætate vixit Princeps, cui ita omnia ex animi ſententia ſucceſſerint ac Illuſtriſſ. Saxoniæ Electori, omnem autem ejus fœlicitatem inopinatus hic caſus ita evertit, ut jam credam eum eſſe omnium Principum miſerrimum, cum jam nulla ſuperſit ipſi ſpes ſuſcipiendi liberos ex conjuge. Filius agebat annum decimumnonum ætatis.

tis. Ego ex animo doleo vicem parentis, à quo plurima accepi beneficia, & quem judico eſſe præſtantem Principem, etiamſi quædam fecerit quæ cuperem ipſum non feciſſe. Sed hæc fecit perſuaſus ab aliquibus, à quibus eſt ipſi impoſitum. Hoc ſcio ipſum fere ſolum conſervare pacem, & tranquillitatem in Germania, & dare operam, ut omnia turbarum initia opprimat, in eamque rem plurimum pecuniæ impendere. Ego vereor, ne fruſtra laboraveris, dum iſtic eramus pro communi noſtro amico, & ne experiaris ea quæ ego tibi de eo dixi, eſſe nimis vera. Video tuum avunculum magnifeciſſe illam amicitiam, quæ res utinam ex animi ſententia ipſi ſuccedat. Utinam etiam ſimus memores ingentium illorum beneficiorum, quæ apud vos accepimus, & nihil indignum illa veſtra erga nos humanitate committamus. Cum vero fueris primus conciliator iſtius ſive amicitiæ ſive conjunctionis, cui multa poſtea ſunt ſuperſtructa, diligenter cavendum eſt tibi, ne impingas, & ne alienæ culpæ pœnam luas: nam ſcis homines plerunque judicare de rebus ex eventu.

riis, pro quibus interdum etiam gratiam refert, ut nobis accidit. Obſecro reſpice ejus virtutem, & ne deterreat à colenda cum eo amicitia ejus fortuna, quæ tandem etiam forte magis læta affulgebit. Noſtrum diſceſſum in craſtinum diem coacti fuimus differre, ob pecuniæ procurationem: nam Henric. Wit mihi tardius ſignificavit, ſe nihil potuiſſe impetrare ab eo ad quem habebat literas. Bene vale. Antverpiæ 16. die Martii 1579.

Hiſpani obſident Trajectum ſuperius.

LXXV.

NOn dubito, quin tuus Stephanus tibi ſignificaverit, nos Antverpia diſceſſiſſe 18. die ſuperioris menſis. Poſtridie appulimus Dordracum ſatis commoda navigatione uſi. Inde duobus diebus Arnemum pervenimus, ubi tuus frater ſalutavit Comitem Joannem Naſſavium, à quo humaniter eſt acceptus. Quoniam ibi eſt nobis ſignificatum, Hiſpanos ſæpe excurrere ad ſiniſtram ripam Rheni, & recens diripuiſſe merces Antverpienſium quę

adverſo Rheno Coloniam vehebantur, relicto Rheno conduximus currus, quibus huc quinque dierum ſpacio ſumus vecti, ſed admodum incommode, cum terra crebris pluviis reſoluta in profundius lutum curruum rotas ita devoraret, ut equis non ſufficerent interdum vires ad emergendum ex luto, ac pluviæ & venti vehementiores toto fere itinere nos moleſtia afficerent. Fecimus iter ad dextram ripam Rheni, ut ab Hiſpanorum latrociniis eſſemus tutiores. Quoniam tuus frater noluit parere monentibus, ut ſe in itinere adverſus cœli injuriam diligentius muniret, invaſit eum catarrhus, qui per unum aut alterum diem eum languidiorem reddidit, ſed ſtatim reſtitutus eſt priſtinæ valetudini, & alacritati. Excepit nos hic aliud malum: nam ita intumuit Rhenus, ut per plures dies nemo poſſet eo adverſo navigare, ita ut neceſſe fuerit nautis omnibus, qui merces ex Belgio vehebant Francof. ad hanc urbem ſubſiſtere. Præterea ex variis locis nunciabatur ubique ita infeſtari itinera ab Hiſpanis, qui arcem Kerpen huic urbi vicinam obtinent, ut

non

non eſſet tutum ſe committere itineri. Conſului de ea re primarium hujus reip. conſulem, qui pridie reverſus erat ab hujus urbis Archiepiſcopo ad quem miſſus fuerat à ſenatu, ut cum eo deliberaret, qua ratione Hiſpanorum latrocinia reprimi poſſent. Is mihi faſſus eſt non eſſe de nihilo hanc famam de latrociniis Hiſpanorum, & me monuit ut mihi diligenter caverem. Vidès quo redigantur res Germaniæ ignavia eorum, qui reipub. adminiſtrationi præſunt. Manipulus furum Hiſpanorum, qui arcem Kerpen huic urbi vicinam obtinent, audent inſultare Electori Colonienſi, Duci Clivenſi, & huic urbi, nec tamen audet quisquam eorum temeritatem reprimere, licet arx nequaquam ſit munita, & ab omnibus partibus ſit cincta ditione Colonienſis Electoris, & Ducis Clivenſis. Hic autem non ſubſtitit noſtra infælicitas: nam ſecundo die à noſtro adventu in hanc urbem invaſit me graviſſimus catarrhus, quo ita mihi intumuit ſiniſtra gena, ut per aliquot dies vehementes dolores ſenſerim. Facta tandem ſuppuratione per cicatricem, quam in ea gena circum-

fero,

ſero, nonnihil remiſit dolor. Præterea Henr. Wit correptus eſt febre tertiana. Quoniam autem mercatores, qui venientes Londino hac iter fecerunt, nihil à vobis ad nos literarum habuerunt, & deſtituimur pecunia, eſtque Francofurti perſolvenda ea, quam Antverpiæ mutuo accepimus, ne fides noſtra à mercatoribus accuſetur, & eſt alia conquirenda ad iter Argentoratenſe. Fui author fratri & Henr. Wit, ut Francofortum irent, & inquirerent an aliquid ad nos literarum ex Anglia ſit miſſum. Præterea dedi eis literas ad amicos, à quibus peto, ut nobis pecuniam conficiant, ſi forte nihil à vobis mittatur. Una fuiſſem profectus, ſi valetudo mea id ullo modo permiſiſſet. Adjunxi eos bonis viris, cum quibus mihi intercedit ſingularis amicitia, qui mihi promiſerunt, ſe in itinere tui fratris diligentem curam habituros. Ego Deo dante eos cras, aut perendie ſubſequar, etiamſi amici & medici id vehementer diſſuadeant, ſed potior habenda eſt ratio officii, quam valetudinis, cum etiamſi properarem, venturus tamen ſim Francofurtum ſub finem mercatus, quo finito mihi foret

diffi-

difficile pecuniam conficere, dolerem autem plurimum, ſi tuus frater meæ fidei concreditus, in aliquas difficultates incideret. Non libenter eum à me dimiſi, ſed metuebam ne læderetur ejus valetudo, ſi diutius hic hæreret, cum ſciam adoleſcentes odore pharmacorum offendi, quem evitare non potuit cum hic anguſte habitaremus ob multitudinem eorum, qui ad hæc loca confluunt. Jam huc venerunt ii, qui delecti ſunt ab Imperatore ad componendas turbas Belgicas, & ad reſtituendam illis afflictiſſimis provinciis tranquillitatem. Sunt autem Trevirenſis Elector, qui huc venit ſtipatus magna caterva Ieſuitarum, Colonienſis Elector, Epiſcopus Herbipolenſis, & legati Ducis Iuliacenſis. Advenit etiam Dux de Terra Nova, & Comes Schvvartzenbergius Imperatoris apud Belgas orator; & ne quid deeſſet ad turbandum hanc actionem de pace, miſſus eſt huc à Pontifice Romano Caſtanea Archiepiſcopus Roſſanenſis, quem qui norunt, dicunt eſſe omnium veteratorum, quibus abundat aula Romana, vaferrimum, & plane dignum, qui ſepeliatur ubi naſcuntur caſta-

caſtaneæ. Nondum advenerunt Belgici legati. Si quæras quid de hac actione ego ſperem, reſpondeo me nihil ſperare, cum iſti actores rerum Belgicarum exiguam notitiam habeant, & ſuperſtitionibus Pontificiis ita ſunt imbuti, ut aperte profiteantur, non poſſe in Belgio pacem conſtitui, niſi religio pontificia ubique reſtituatur. Bene vale. Coloniæ 7. die Aprilis 1579.

LXXVI.

Diſceſſurus Colonia, ſcripſi ad te, de morbo in quem ibi incidi, & de aliis noſtris rebus & præſertim quid me impulerit, ut huc fratrem tuum præmitterem. Is Dei beneficio huc incolumis perductus eſt ab iis, quorum fidei eum Coloniæ concredideram. Æger adhuc commiſi me itineri, quoniam ante finem mercatus huc erat mihi veniendum, ad conquirendam pecuniam, quo poſſem eam diſſolvere, quam Antverpiæ mutuo acceperamus, ac fratrem tuum ducere Argentoratum, & eum viatico inſtruere: nam de veſtris ad nos literis nihil potuimus reſciſcere ab iis, qui Londino huc venientes, fecerunt iter Colonia. Veni huc ante paucos dies,

dies, vbi quidem reperi literas, quas ad me dediſti 26. die ſuperioris menſis, in quibus ſcribebas te dediſſe Caſſiodoro Hiſpanô Syngrapham Illuſtriſsimi Principis Caſimiri: verum vbinam terrarum eſſet Caſſiodorus, uxor ejus & amici plane ignorabant. Itaq; cum jam inſtaret finis mercatus, hinc inde apud amicos ſumpſi mutuo pecuniam, in uſus tui fratris, in qua re aliquid difficultatis ſum expertus, quia plerique ex iis qui mihi ſunt noti, antequam huc venirem, diſceſſerant, vel ſuam pecuniam in merces coemendas impenderant. Id etiam aliquid impedimenti adferebat, quod ex morbo adhuc ita langueam, vt vix poſsim ambulare, & amici me perpetuis interpellationibus obruant. Principis Caſimiri quæſtorem hic compellaveram, qui mihi reſpondit, ſe pecuniam vobis debitam libenter perſoluturum, modo ipſi Principis Syngrapha traderetur. Itaque nihil inde nobis ſperandum fuit. Iam ad iter accincti eramus, cum præter noſtram expectationem advenit Caſsiodorus, qui nobis literas veſtras & Syngrapham Principis Caſimiri reddidit. Accepta Syngrapha ſtatim conveni quæſto-

ſtorem principis Caſimiri, qui mihi debitam vobis pecuniam perſolvit. Reſtitui itaque amicis eam, quam ab ipſis mutuo acceperam, quibus cum aliquid pendere vellem pro damno, quod præſtitum nobis officium ipſis adferebat (potuerunt enim cum lucro merces ſuas pecunia emere) nihil accipere voluerunt. Sed de hac re puto Henricum Wit ad te diligentius ſcribere. De Wackero nobis nulla ſupereſt ſpes: jam enim agit in Italia. Facile erit reperire tuo fratri præceptorem non indoctum, ſed plerique ſunt ruſticiores, & metuo ſi talis ei contingat, ne eum faſtidiat, aut contemnat, & ne ei non bene conveniat cum ipſius miniſtris. Id me valde ſolicitum habet, quoniam video in eo plurimum eſſe ſitum. Scripſi ad Lobetium & ad alios amicos, ut de ea re diligenter cogitent. Vbi eum perduxero Argentoratum, ſcribam ad te diligentius de ratione ſtudiorum ejus. De rebus publicis pauca habeo quæ ſcribam: nam Belgica tantum hic audimus, quæ vobis quam nobis ſunt notiora. Imperator ſibi & Auſtriacis faceſſit negotium in cauſa religionis, & ſane verendum eſt, ne quid

quid magni mali inde oriatur, nam Auſtriaci contumaciter contemnunt edicta quibus Archidux Erneſtus interdicit ipſis purioris religionis exercitium. Petit Imperator ab ipſis ſubſidium pecuniarum ad res Hungaricas, de qua re ut deliberarent, conventum indixerunt. Sunt qui exiſtiment, Imperatorem vix quicquam ab ipſis impetraturum, niſi permiſerit ipſis eam religionis libertatem, qua vivo ejus parente fruebantur. Faceſſit etiam negocium in religione Hungaris, ſed ipſi eum minus curant. Audio pleroſque ex nobilitate, & maxime ex iis qui cis Danubium habitant, eſſe propenſo animo erga regem Poloniæ, qui forte illis in locis aliquid moveret, niſi faceſſeret ei negocium Moſchus: nam nuper per legatum repetiit ab Imperatore oppidum Satmar & arcem Zooloch, quæ dicit ad Tranſſylvaniam pertinere. Iam celebratur Pragæ generalis, (vt vocant) Conventus regni Bohemici, ad quem non ſolum vocati ſunt ordines Bohemiæ, ſed etiam Moraviæ, Sileſiæ & Luſatiæ. Imperator petit ab ipſis, ut debita facta ab avo & parente ejus diſſolvant, & ut collationes pecu-

niæ,

niæ, quæ aliquoties ab ipſis fuerunt à patre impetratæ in Conventibus, fiant perpetuæ. Vult præterea nova vectigalia inſtituere, cum tamen miſeræ illæ provinciæ ſint crebris exactionibus ad tantam paupertatem redactæ, vt pleraque oppida deſerantur. Audiviſti copias Moſchi, quæ obſidebant arcem Wenden in Livonia, fuiſſe cæſas à Suecis & Polonis, ſub initium hyemis. Moſchus ut vlciſcatur acceptam cladem, conſcribit maximas copias, cum quibus putatur irrupturus in Lithuaniam. Iam apparet quanta ſit Polonorum vanitas, qui perpetuo habent in ore, ſe habere ducenta millia equitum: eorum enim rex petit ab Imperatore & ab Electoribus, ut ſibi liceat militem conſcribere in Germania, nec deſunt qui dicant Lithuanos velle tranſigere cum Moſcho, ipſo etiam rege invito. Ignoſce brevitati literarum: nam ſum occupatiſſimus. Ego plura ſcribam Argentorato. Scribam etiam ad Illuſtriſſimum tuum parentem, & ad noſtrum humaniſſimum Dominum Dierum, quos peto ut officioſe meo nomine ſalutes. Si Andegavenſem in Angliam admiſeritis, id mihi mirum videbitur.

bitur. Bene vale. Francofurti 20. Aprilis 1579.

LXXVII.

DIſceſſurus Francofurto dedi ad te literas in quibus ſcripſi, nobis tandem perſolutam eſſe pecuniam, quam mutuo dederatis Illuſtriſſimo Principi Caſimiro ex Anglia diſceſſuro. Huc venientes Francofurto Neuſtadium deflexímus, ut principem Caſimirum ſalutaremus: coactus enim fuerat tuus frater id ipſi in Zelandia promittere. Diem vnum tantum ibi manſimus, & huc Dei beneficio, ſalvi & incolumes 28. die ſuperioris menſis venimus. Statim ubi huc veni, deliberavi cum Doct. Lobbetio de hoſpitio, in quod tuus frater diverteret, & de præceptore ei adjungendo: de quibus rebus ipſum Lobbetium antea præmonueram, ne ad eum noſtrarum rerum plane ignarum veniremus. Commode accidiſſe videtur, ut paucis diebus ante noſtrum in hanc vrbem adventum diſceſſerint à Domino Sturmio Illuſtres quidam adoleſcentes, qui per aliquot annos apud ipſum vixerunt. Itaque Doctor Lobbetius & ego, cum judicaremus fore

re honorificum, & ob multas cauſas utile tuo fratri, apud ipſum vivere, egimus de ea re, proque amicitia, quæ cum ipſo à multis annis intercedit nobis, facile impetravimus quod voluimus. De præceptore difficilior fuit deliberatio, quæ me per ſex aut ſeptem dies hic detinuit, & cum nullus occurreret, qui nobis plane ſatisfaceret, conduximus juvenem Sileſium inſtitutum Heidelbergæ à Doctore Zacharia Vrſino, & qui poſtea docuit in Schola Neuhauſii prope Vormaciam, inſtituta à piæ memoriæ Electore Friderico Palatino, & jam everſa ab ejus filio. Ita autem eſt à nobis conductus, ut liceat nobis poſt quinque menſes eum dimittere, ſi ita nobis videatur, quod ideo fecimus, ut interea poſſimus inquirere an magis idoneus haberi poſſit. Quam ſit autem hic futurus idoneus ad id præſtandum, quod ab eo requirimus, Dominus Sturmius & Doctor Lobbetius poſtea ad nos perſcribent. Conſtituimus ei mercedem ſuorum laborum ſeu ſtipendium, ut vulgo loquimur, menſtruos coronatos tres Hiſpanicos ſeu quinque florenos Germanicos præter victum & habitatio-

tionem, quæ merces eſt ejuſmodi, ut vix poſſit neceſſarias veſtes ea ſibi comparare. Domino Sturmio qualibet hebdomada numerandi erunt decem thaleri, pro victu & habitatione: tantundem enim ipſi numerarunt ii, qui ante tuum fratrem apud ipſum vixerunt. Paulo minoris forte potuiſſet apud vulgarem civem vivere, ſed non tam commode vixiſſet, aut habitaſſet, & quia cives ſolent plerunque ad eandem menſam plures convictores admittere, in quos nihil habent imperii, interdum ſolent rixæ inter ipſos exoriri, & ſunt exteri ſemper magis obnoxii injuriæ, quam ii qui in patria vivunt, & præſertim in his regionibus: quare conſultius eſt, eum vivere apud virum, cujus authoritatem revereantur ejus convictores, & coram quo petulanter aut inſolenter nihil audeant facere. De ſtudiis fratris ac de minuendis ſumptibus, quos in eum facitis, poſtea diligentius ſcribam. Ejus indoles mihi magis ac magis placere incipit, & valde gaudeo, nullum eſſe hic Anglum præter ipſum & ejus miniſtros. Eſt hic quidam Scotus, cujus curæ commiſſi ſunt filii Domini

mini Andeloti ex ſecundo conjugio, qui ſi hinc abeſſet, ego non valde dolerem. Iam eo ad Domin. Schuendium, qui pluribus literis me ad ſe invitavit. In reditu hac faciam iter, & videbo quomodo ſtudiorum initia tuo fratri ſuccedant. Hinc proficiſcar ad thermas Antoninas ſeu Badenſes valetudinis curandæ cauſa: nam ſum adeo languefactus morbis, quibus per hyemem laboravi, ut vix ambulare queam, & labores itineris, qui antea mihi jucundi eſſe ſolebant, jam mihi plurimum moleſtiæ adferunt, & difficulter eos perferre poſſum, & ſane huc veniens Francofurto valde metui, ne me morbus aliquis invaderet, qui iter noſtrum remoraretur: quod tui fratris cauſa magis quam mea, metuebã. Iam cum ſint res ejus vtcunque conſtitutæ, longe minus metuo, quam antea, quamvis non melius habeam. De rebus publicis nihil jam habeo quod ſcribam. Elector Palatinus dat ut noſti, filiam ſuam in uxorem Carolo fratri Regis Sueciæ, quod omnes mirantur, cum tantum ſit nata annos ſeptendecim. Nuptiæ celebrabuntur die vndecima hujus menſis. Quoniam ad te quibuſdam de rebus ſcrip-

ſcripturus ſum, vbi Antverpiam venero, mitto ad te annotata tria aut quatuor nomina in ſcheda quam his meis literis inſerui. Peto ut vel ſchedam ſerves, vel ea nomina mandes memoriæ. Bene vale. Hæc ſcribo prorſus defatigatus, & animo plane perturbato. Argentorati 4. die Maii, 1579.

LXXVIII.

SVperioribus meis literis ſignificavi tibi, fratrem tuum incolumem Argentoratum perveniſſe, meque impetraſſe à Domino Ioanne Sturmio, ut eum ad ſe reciperet. Dedimus ipſi Præceptorem virum doctum, & ut exiſtimo, pium & bonum, de quo quid ſentiam, infra ſcribam. Vbi ipſi vtcunque conſultum eſſe exiſtimavi, veni huc ut membra languidiora facta laboribus & morbis, cum quibus per hyemem ſum conflictatus, dierum aliquot lotione in his thermis reficerem, & ſane videtur recurſurus morbus, quo laboravi Coloniæ, vnde diſceſſi antequam eſſet recte curatus. Vbi me nonnihil collegero, properabo Antverpiam, etiamſi multi id mihi diſſuadeant, & in primis Dominus Schuendius,

dius, ſed non ſum is qui me ab eo quod decrevi facile abduci patiar. In itinere multa mihi venerunt in mentem, quæ ad te ſcribam, vbi Antverpiam pervenero. Sed ad fratrem tuum redeo, cujus ingenium exploravi, & affectus obſervavi, quanta potui diligentia totis fere tribus menſibus, quibus vna viximus: quod ideo feci, ut tibi indicarem qua ratione regi adoleſcentia, & ei à vobis optime conſuli poſſit. Tanta eſt in ipſo celeritas & ſagacitas ingenii, ut neſciam an quenquam alium adoleſcentem noverim, qui iis dotibus animi ſit cum eo conferendus, ſi te vnum excipiam. Ambitioſe quidem incumbit literarum ſtudiis, ſed id quod cœpit, minus conſtanter perſequitur, & circa plurima vagatur. Tantum profecit in itinere, ut jam loquatur expeditiſsime Latine, & non incommode Gallice. Feci aliquoties periculum, quantum latine ſcribendo poſſet, ſed animadverti eſſe inexercitatum, quare monui ipſum, ut ſe ſcribendo quotidie exerceret, & mandavi præceptori, ut ejus rei curam ſuſciperet, ac etiam eum declamando exerceret. Nec Domino Sturmio, nec mihi viſum eſt conſultum ut

ad

ad Claſſes (ut loquuntur) accederet, cum ibi interdum adoleſcentes illiberaliter tractentur ab imperitis præceptoribus, ſed ut audiat tantum publicos profeſſores: cum præſertim habeat præceptorem, qui poſſit ipſum domi docere ea, quæ docentur in claſſibus. Non eſt autem quod metuatis, ne ſeveriore diſciplina retundatur in eo animi alacritas, & fiat inepte verecundus: eſt enim eo ingenio, ut potius cavendum ſit, ne peccet in alteram partem: nam eſt animoſiſſimus, nec facile patietur ſibi eripi eam libertatem, quam ipſi indulſerunt ii à quibus eſt educatus. Morum gravitate & verecundia nequaquam eſt tibi ſimilis, quare cum eas virtutes præ aliis colant Germani, utile erit ipſum aliquandiu in Germania vivere, & quidem apud Sturmium, cujus præſentiam cogetur revereri in menſa, ubi maxime ſolet eſſe locus levitati & petulantiæ. Videtur futurus proclivior ad voluptates, à quibus nulla ratione melius abduci poterit, quam ſi ipſi adjungatur aliquis, qui ingenio & morum facilitate authoritatem ſibi apud ipſum acquirat, ac ipſum arte regat:

poſt unum enim aut alterum annum non patietur ſibi imperari, cum ſit excelſo animo, & facile contemnet eos quos intelliget multa ignorare, quæ ipſe ſciet: plurima autem mihi in itinere propoſuit, ad quæ qui reſpondeant paucos in Scholis reperiet. Præceptorem (ut dixi) habet bonum & doctum virum, qui fuit profeſſor in Neuhauſiana Schola prope Vormaciam, ſed qui nihil præter literas novit: quare vereor ne apud ipſum authoritatem ſuam tueri non poſſit. Monui tamen noſtrum, fore ipſi indecorum præceptorem non revereri, & dixi Rolando & Simeoni Illuſtriſſimum tuum parentem & te velle, ut ipſi obtemperent præceptori. Quoniam à me poſtulas, ut ad te ſcribam, quid de Henrico Witt ſentiam, in ea re tibi obſequar. Ego judico eum virum bonum, gravem & modeſtum, & cupidum comparcendi, ſed metuo ne rei œconomicæ non ſit ſatis peritus, hoc eſt ne ſit interdum parcior, ubi liberalitas aliqua requiretur, & liberalior ubi ſatius eſſet eſſe parcum: non habet autem eam peritiam, Latinæ aut Germanicæ linguæ, ut poſſit eos exci-

excipere qui fratrem tuum interdum inviſent, vel ipſum deducere ad eos, qui erunt inviſendi. Præceptor forte id poſſet præſtare, ſed meo judicio frater tuus alterius conſiliis regetur. Mihi vero neceſſarium videtur, ut cum aliis Illuſtribus adoleſcentibus notitiam contrahat, quo poſſit eorum conſuetudine linguam & mores Germanicos addiſcere: quod ſi omnium conſuetudinem vitet, ea res ipſi odium conflabit. Feci ut contraheret notitiam cum Carolo Zerotino, quem vidiſti Brunæ in Moravia, apud Doct. Iordanum, qui nos poſtea ad ejus patrem deduxit. Is adoleſcens omnium fere judicio, videtur ſuperare ingenio & morum elegantia reliquos illuſtres adoleſcentes, qui jam vivunt Argentorati. Dominus Schuendius ſane ejus ingenium mihi valde commendavit. Cum nuper apud ipſum cœnaremus, toto cœnæ tempore in hoc intentus fuit, ut inſerviret tuo fratri, quem poſtea ſum hortatus, ut cum eo præcipue amicitiam coleret: nam eleganter loquitur Latine & Germanice, & eſt in eo inſignis morum ſuavitas & elegantia. In turbam miniſtrorum, quas ipſi

adjunxiſtis, multum impenderur, nec video quid inde utilitatis ad ipſum perveniat, niſi forte metuitis, ne obliviſcatur linguæ Anglicæ. Putarem ſatis eſſe ipſum habere præceptorem & famulum tantum, modo Wackerum aut aliquem ipſi ſimilem habere poſſemus. Rolandi Witt ingenium, modeſtia & ſedulitas mihi admodum probatur: quare eſſet ipſi relinquendus. Scripſi antea Wackerum eſſe in Italia. Superiore hyeme vidi Gandavi, & poſtea Antverpiæ apud Dominum Pleſſeium quendam Juvenem qui ſi recte memini, nominatur Sommerus vel Semerus, qui mihi valde placuit: viſus eſt enim mihi prudens & multarum rerum peritus, & elegantiſſime latine loqui: ad quæ accedebat morum facilitas & elegantia. Pleſſeius & Villerius valde mihi commendaverunt ejus ingenium, eruditionem & pietatem, & dixerunt ejus poſſe eſſe magnum uſum in repub. ſi ad eam adhiberetur. Si eſt adhuc ſui juris, & poſſet ab eo impetrari, ut noſtri Roberti curam ſuſciperet, videretur mihi ad eam rem eſſe maxime idoneus. Natus eſt, ut audio, Gandavi honeſta fami-

familia, unde diſceſſit cum videret cœco quorundam impetu potius quam ratione rempub. ibi adminiſtrari. Notus eſt ut exiſtimo, ac etiam amicus Domino Danieli Rogeſſio, qui tibi certius quam ego indicabit, quiſnam is ſit. Cum venero Antverpiam, ſi eum reperero, pertentabo ejus animum, & quid de eo ſperandum ſit tibi ſignificabo. Videbor forte tibi nimis multis iſta de fratris inſtitutione perſequi, ſed id indulgebis facilé meo erga ipſum amori, & ſane video eam eſſe ipſius indolem, ut non ſolum deceat vos diligentem ejus curam ſuſcipere, ſed etiam neceſſe ſit, ut id faciatis: nec eſt quod eum tuo pede ac modulo metiaris: nam in animum ejus poſſunt irrepere ea vitia quibus naturæ vehementiores ſunt obnoxiæ: tu vero ab ipſa prima adoleſcentia fuiſti adeo ſedato ingenio, ut non ſolum potueris tuos affectus moderari, ſed etiam eos, qui tibi inſerviebant, cohercere ſi quid præter decorum ab ipſis fiebat. Bene vale. Ex thermis Antonini ſeu Badenſibus 24. die Maii 1579.

LXXIX.

NActus hanc ad te ſcribendi occaſionem, tibi indicandum putavi, me jam utcunque valere, & conſtituiſſe pergere Antverpiam, quo me contendentem varii morbi hactenus ſunt remorati: ita ut experiar, jam plane fractam eſſe meam valetudinem. Hi ſunt fructus laborum & moleſtiarum, quas ſuperiore hyeme pertuli, dum neglecta mei cura alienis affectibus obſequor. Arbitri pacis Belgicæ huc miſſi ab Imperatore, brevi ad ſua rediturі dicuntur. Si ſerio id egerunt, ut tumultus Belgicos componerent, fruſtra totam æſtatem hic contriverunt: quod ſi dederunt operam, ut fœdus illud, quo conjuncti erant Belgæ, ad propugnandam ſuam libertatem adverſus Hiſpanos, diſſolverent, res ipſis ex animi ſententia ſucceſſit: jam enim ſunt ſciſſi in factiones, & inter ſe commiſſi Belgæ, cujus rei iſtos eſſe authores dicunt Ordines Belgici. Propoſuerunt conditiones pacis, non quidem iniquas Pontificiis, ſed quibus minus libertatis in religione noſtris conceditur, quam conceſſum ſit ante tri-

triginta menſes, pace facta inter Ioannem Auſtriacum & ipſos Ordines Belgicos. Jam mutabitur in Belgio Status cauſæ, & qui conjunctis viribus antea de ſua libertate adverſus Hiſpanos pugnabant, poſthac de religione inter ſe pugnabunt, ut eſt factum in Gallia, & ſe mutuis vulneribus conficient. Hæc eſt noſtrorum regum inſania, qui rerum ſuarum jactura, & provinciarum, quibus imperant, ruina, Pontificis imperium in ſe ſtabilire conantur. De tuo fratre ſum admodum ſolicitus. Jam diſcedet ab eo præceptor, quem ante quinque menſes ei adjunxeram, uſus in ea re conſilio Domini Sturmii, & Doct. Lobbetii. Neceſſe eſt, meo judicio, ut virum doctum ſecum habeat, à quo inſtituatur, & cujus conſiliis regatur. Habet ſecum Henricum Witum, cui aſſuevit, quem cuivis præceptori ſemper præferet. Ego ſane Henricum magnifacio, & judico eum eſſe virum gravem, modeſtum, prudentem, & qui in multis rebus tibi uſui eſſe poterit, ſed tamen non puto eſſe idoneum ad regendam adoleſcentiam tui fratris: nam cum nullam peregrinam linguam ita

calleat, ut poſſit cum exteris commode confabulari, vitat eorum conſortia, quod eſt incommodum tuo fratri, qui niſi Germanorum familiari conſuetudine uſus fuerit, non recte diſcet Germanicam linguam, & rerum Germanicarum ignarus ad vos redibit. Domi cum ſuis lingua Anglica utitur, ut ad me ſcripſit Lobbetius. Facile conjicere potes, de inanibus rebus eos plerunque inter ſe diſſerere, quod minus ſolet fieri in colloquiis, quæ habemus cum iis qui non ſunt noſtri populares, qui ſæpe aliquid de ſuæ gentis moribus, vel inſtitutis referunt, quod nos erudit. Tu ſæpe apud me conqueſtus es, tibi fere periiſſe tempus illud, quo vixiſti Argentorati, & ſane ſi rationes tuas initio recte inſtituiſſes, non fuiſſet tibi difficile, in tanta ingenii & memoriæ fœlicitate, linguam Germanicam addiſcere quod ornamentum utinam ad tua reliqua acceſſiſſet. Videndum eſt itaque ne ad eundem ſcopulum impingat tuus frater, & cum per ætatem ſibi conſulere non poſſit, oportet te ejus rei curam ſuſcipere. Reſcripſit mihi Patavio D. Wackerus, & ſignificavit ſe jam non

eſſe

eſſe ſui juris, ſed te daturum operam, ut etiam cum ſuo incommodo ſe explicet, quo poſſit nobis gratificari, ſi tu & ego id ab ipſo plane requiramus. Cenſeo non eſſe abutendum ejus humanitate, ſi enim id faceremus, non ignoras, quanta obligatio inde naſceretur. Rogo ut mihi ſignifices, quid ipſi reſcribendum cenſeas: nam eſt omnino reſcribendum. Ex iis qui mihi ſunt noti, ſupereſt juvenis ille Gandavenſis, qui apud Dominum Pleſſeium vivit de quo antea ad te ſcripſi. Is mihi viſus eſt cum eruditione, & prudentia, morum ſuavitatem conjunxiſſe, ſed ejus animum nondum exploravi: explorabo autem, ubi Antverpiam venero, ſi ita tibi videbitur. Potes de hac re agere cum Dn. Belo vel cum Dn. Rogerſio. Ii forte tibi indicare poterunt, aliquem ad hanc provinciam ſuſtinendam idoneum. Hæc verboſius perſequi me cogit amor, res (ut inquit poëta) ſolliciti plena timoris. Scio quantum tibi & Illuſtriſſimo tuo parenti debeam, & ſcio mihi habendam eſſe fratris tui curam, non ſolum propter meum erga ipſum amorem, ſed quia vobis fui author, ut eum in Ger-

maniam mitteretis, cujus rei me ſæpe in ſuis literis monet, ut ſim memor. Doct. Lobbetius mihi indicaverat hoſpitis ſui filium, adoleſcentem egregie doctum, & qui linguam Gallicam & Italicam tenet, & eſt moribus elegantioribus, quam plerunque eſſe ſoleant Germani, ſed quia vix ſuperavit viceſimum ætatis annum, præceptoris authoritatem tueri non poſſet. Ante tres menſes incidi Lutreæ in Joannem Serranum, qui nuper Platonem in linguam Latinam vertit. Inſcripſit opus Sereniſſimæ veſtræ Reginæ, ad quam miſit ejus exemplar elegantiſſime compactum. Tibi etiam unum miſit. Cupit ex te ſcire, an Regina librum acceperit, & quid de eo judicaverit. Sapienti dictum ſatis eſt. Si diu fuerit ſuperſtes, meo judicio, habebitur inter clariſſimos viros in re literaria, nam eſt adhuc juvenis, & inſigniter doctus, & certe dignus eſt qui honorario aliquo à Sereniſſima Regina ornetur, opus enim illud multo labore & multis vigiliis ipſi conſtitit. Mitto ejus ad te literas, ad quas peto, ut reſpondeas, & mittas tuas literas ad me Antverpiam in ædes Chriſtoph. Plantini typographi no-

notiſſimi. Bene vale, & officioſe meo nomine ſaluta Illuſtriſſimum tuum parentem, & humaniſſimum noſtrum Dominum Dierum, ad quos ſcribam ubi venero Antverpiam. Hæc noctu ſcribo cæcutiens. Coloniæ 24. die Septembris, 1579.

LXXX.

DIſceſſurus Colonia dedi ad te literas Aſcanio bibliopolæ Londinenſi, quas puto te accepiſſe. Huc veniens noſtrum Cluſium reperi, accinctum ad iter, quem per unum aut alterum diem ſum remoratus, ut de rebus veſtris certiora ex eo ſcirem. Ex ipſo, & ex tuis literis certior factus ſum, de controverſia inter te & Comitem Oxonienſem exorta, quæ res mihi magnum dolorem attulit. Etiamſi ſciam, inveterata conſuetudine in toto orbe Chriſtiano, nobilitati contumelioſum eſſe ejuſmodi injurias non repellere, ego nihilominus tuæ infœlicitati aſſcribo, quod pertractus ſis in hanc contentionem, quamvis penes te nullam ejus rei culpam reſidere videam: nihil enim veræ gloriæ inde referre potes, etiamſi tuam induſtriam

&

& animi magnitudinem omnibus probaveris: Virtuti tuæ alio theatro opus erat, quod utinam tibi in his regionibus delegiſſes. Cave autem, ne à ferocioribus perſuaſus, innatæ tibi modeſtiæ fines tranſilias. In ipſa ſane contentione progreſſus es ulterius, quam debueris: nam cum impactum tibi convicium objecto mendacio à te rejeciſſes, debuiſti conſiſtere: verum fervore animi raptus, provocationem adjeciſti, & ita tibi eripuiſti armorum optionem, ſi quando duello decidenda erit hæc controverſia: nam ejuſmodi duellis, quæ ſunt injuſtiſſima, ſua jura attribuerunt ii, qui docere voluerunt, quomodo cum menſura inſaniendum. Si objecto mendacio conſtitiſſes, ejus erat te provocare. De duellis noſtra ætate ſcripſerunt aliquot Juriſconſulti. Gulielmus Nyburgenſis ſcriptor Anglicus refert, decreta cujuſdam Synodi, quibus plane damnantur duella, & Chriſtianis interdicuntur. Cum tuus adverſarius factioni Andegavenſi ſe addixerit, ſi veſter procus ad vos redierit, ſtipatus multa nobilitate Gallica, cavendum erit tibi, cum non ignores, quanta ſit

noſtrorum hominum temeritas. Gaudeo tuum Henricum Wit ad te redire, & cuperem te aliquot ei ſimiles habere: nam judico eum virum fortem, & modeſtum, & metuo ne cogaris te munire præſidio hominum, quorum mores tibi minime probabuntur. Oro Deum omnipotentem, ut te ſervet incolumem, nec patiatur te aberrare ab ea virtutis ſemita cui hactenus conſtanter inſtitiſti.

Deprehenſæ ſunt tandem impoſturæ eorum, qui ſuis ſceleribus Domus Charitatis nomen obducebant. Rex eorum detinetur captivus in oppidulo Cliviæ, quod ſeſqui milliare Germanicum abeſt à Weſalia. Captus fuit ante biennium, ob ſuſpicionem maleficii, ſed ignorabatur, quiſnam eſſet. Nuper vero proditus fuit à puella, cui mandaverat, ut in vrbe Weſalienſi puteos aliquot veneno inficeret. Habuit quatuor & viginti vxores, quarum duæ captæ ſunt Weſaliæ: dicunt enim ſummum ſcelus eſſe, cum muliere gravida concumbere, & propterea licere iis, qui ſe continere non poſſunt, plures uxores ducere. Habuerunt ſuos magiſtratus, ac etiam carnifices, qui capite

plecterent eos, quos nocentes judicabant. Dicunt rejectos eſſe à Deo, & tollendos omnes principes & magiſtratus, à quibus regitur orbis Chriſtianus, & ſe eſſe mites illos beatos, quibus apud Matthæum terræ poſſeſſio promittitur, quam tandem ſublatis injuſtis magiſtratibus, ſe conſequuturos ſperant. Cœperant graſſari latrociniis, & jam ruri aliquot nobilium domos diripuerant. De his rebus diligentius inquiram, & quæ habebo, ad te perſcribam: nam ab aliquot annis, animadverti te fuiſſe cupidum cognoſcēdi myſteria, quę ſub hoc nomine Domus Charitatis latebant. De Statu harū regionum ſcribam, ubi melius habuero: hic enim denuo incidi in morbum, quo ita diſcrucior, ut vix hæc ſcribere potuerim, & id mihi incommodiſſime accidit, quod cogor ferre ſtrepitum publici diverſorii: nondum enim mihi privatum hoſpitium conduxi. Scripſi ad te Colonia de ſtudiis tui fratris, de quo ſane ſum ſollicitus, & judico de præceptore ei mature proſpiciendum eſſe, cum præſertim ab eo diſceſſerit Henricus Witt, quem ego tibi commendo: nam de tuo fratre benemeritus

tus eſt, ut etiam in ſuis ad me literis ſcribit Doctor Hobbetius. Tuus frater mihi commendat Simeonem, dicitque ſibi & diligenter & fideliter inſervivisse. Bene vale, & apud Illuſtriſſimum tuum parentem, & Dominum Dierum excuſa, quod non ſcribam. Vbi melius habuero, ſcribam ad eos. Antverpiæ decimo quarto die Octobris, 1579.

Si voles ad me ſcribere, poteris literas tuas mittere ad Chriſtophorum Plantinum typographum, vel ad Georgium Gylpin Secretarium Societatis mercatorum Anglorum.

LXXXI.

SPero te accepiſſe literas, quas dedi Henrico Wit, hac iter facienti, ex quo intellexiſti, quæ fuerit mea valetudo, cum hinc diſceſſit. Poſt ejus diſceſſum ſatis graviter conflictatus ſum cum morbo, cujus vidit initia, quo tandem Dei beneficio, ſum liberatus. Solicitudo de tuo fratre me admodum exercet. Excidimus ſpe, quam concepera-

peramus, de Iacobo Somero Gandavenſi. Scripſi ad eum, quod eſſet tuum de eo judicium, & quid de eo conſtituiſſes, & petii ut ſuum animum vel tibi, vel mihi ſignificaret. Reſcripſit ſe habere tibi gratiam, pro honorifico de ſe judicio, & cupiviſſe tibi obſequi in ea re, quam ab ipſo petebas, ſed obſtare parentum voluntatem, quibus inconſultis nihil auſus fuit de tanta re decernere: Audio id agi, ut munus aliquod in repub. ſuſcipiat. De alio ſane cogitandum erit; nam mihi non videtur conſultum, ut tuus frater moderatore & informatore adoleſcentiæ diu careat, præſertim extra patriam: quamvis ne in patria quidem, id ei eſſet utile. Tu vide an aliquem iſtic nanciſci poſſis, qui ſit ad eam rem idoneus. Conſulam bonos viros, & videbo an aliquis hic ſit, qui vobis vſui eſſe poſſit. Ex literis quas Henrico Wit ad te dedi, intellexiſti, me eas accepiſſe in quibus facis mentionem controverſiæ, exortæ inter te & Oxonienſem Comitem. Scriptum eſt etiam de ea re, ad Illuſtriſſimum principem Ioannem Caſimirum: nam nuper ad me ſcripſit, ſe magnum dolorem ex ea re cepiſſe.

Petit

Petit autem ut videas, an aliquid ab ipſo proficiſci poſſit, quo juvari queas: tibi enim ſua officia nequaquam defutura pollicetur. Iuſsit ut hæc tibi ſignificarem, quare poteris per occaſionem ei gratias agere, pro iſta ſignificatione benevolentiæ erga te. Beutterichius etiam omne ſuum ſtudium, & ſuam operam tibi defert. Etiamſi (ut inquit poeta) quas credis eſſe has, non ſint veræ nuptiæ, iſta tamen ſimulatio apud vos excitavit factiones, quæ non facile ſopientur, in quas metuo ne pertraharis. Ad id de quo meum judicium exquiris, ſic reſpondeo. Non puto in orbe Chriſtiano inter homines Illuſtres vivere quenquam Auraico principe prudentiorem. In La Novæi animo plurimæ virtutes certant inter ſe de principatu, ad quas accedit ea rei militaris peritia, ut ipſe princeps, & alii qui hic ſapiunt, eum rerum ſuarum columen exiſtiment. Nuper in Galliam ire volentem, ita tamen, ut ſe poſt aliquot menſes reverſurum promitteret, multis precibus obteſtati ſunt ne iret, affirmantes ipſius operam ſibi jam eſſe neceſſariam. Quamvis ſine magno detrimento rei familiaris ut ipſe mihi eſt

faſ-

faſſus, non potuerit illud iter intermittere, prætulit tamen publica commoda ſuis privatis, & paſſus eſt ſibi perſuaderi ut maneat. Iam cum imperio miſſus eſt in Flandriam. Sunt hic plures tribuni, & præfecti militum Angli, Scoti, Galli & indigenæ, qui habentur viri fortes & rei militaris periti, ſed conjungi non poſſunt, ſi abſit La Novæus, nullus eſt enim inter eos, qui alterius imperio ſubeſſe velit: La Novæo autem parent omnes libenter. Horum duorum virorum, quos ita commendo, tibi parata erit amicitia & familiaritas, ſi huc veneris: nam vterque jam te diligit, & de te præclare ſentit. Agam tecum libere meo more: nam ſum perſuaſus noſtram amicitiam eo deveniſſe, ut alter alterius libertate offendi non debeat. Fuit mihi jucundum, ſuperiore hyeme, videre te gratia florentem, & in magna apud omnes exiſtimatione: ſed ut nihil diſsimulem: viſa ſunt mihi minus maſcula veſtræ aulæ exercitia, quam cupiviſſem, viſique ſunt mihi pleriq; ex proceribus potius ſibi quærere laudem ex affectata comitate, quam ex iis virtutibus, quæ ſunt ſalutares reipub. & quæ generoſos ani-

animos, ac illuſtri loco natos homines maxime decent. Dolebam itaque & mecum alii tui amici, te in ejuſmodi rebus iſtum tuæ ætatis florem deterere, & metuebam ne eximia illa tua indoles tandem retunderetur, & conſuetudine tibi placerent ea quæ animos noſtros emolliunt. Si Oxonienſis arrogantia & protervia ſua te ex eo ſomno excitavit, minus in te peccavit, quam ii, qui erga te hactenus indulgentiores fuerunt. Sed jam ad inſtitutum redeo. Perpende tecum diligenter, quid tuis rebus conducat, antequam aliquid conſtituas: nam vbi aliquid conſtitueris, illud erit conſtanter exequendum. Scis te ſuperiore anno feciſſe hic aliquibus ſpem tui adventus in has regiones. Etiamſi nulla tua culpa factum ſit, ut non veneris, ſi tamen denuo idem accideret, multi in te animi conſtantiam requirerent, nec ſatis foret te eſſe extra culpam; quare in ea re cautum te eſſe oportet. Si Illuſtriſsimo tuo parenti, & aliis tibi neceſsitudine conjunctis, tuus è patria diſceſſus nihil incommodi attulerit, bene tuis rebus conſules, ſi huc veneris, quantum quidem conjectura aſſequi poſſum. Vix

autem

autem inter incommoda numero moleſtias, quas ob vehementem amorem quo te proſequuntur ex tua abſentia ſentient : nam ſpero te rerum uſu ac cognitione auctum, exiſtimatione florentem ad ipſos ita reverſurum, ut ſibi ipſis ſint gratulaturi, quod ab ipſis diſceſſeris, & tuum conſilium laudaturi. Ipſorum vero authoritatem abſens non minus, quam præſens tueberis, ſi te rei militari plane addixeris & præſertim ſi in ea ſucceſſus aliquos habueris. Quod ſi eximia illa virtutum ſemina, animo tuo à Deo infuſa, diligenter excolueris, & rei militaris peritiam & authoritatem apud milites adeptus fueris, quod futurum confido, perpende tecum, quanto uſui ac etiam præſidio patriæ in rebus dubiis eſſe poteris, & ſane opus erit veſtræ reipub. hominibus non vulgari virtute præditis, ad avertenda mala, quæ poſt mortem reginæ ei impendere videntur. Ego quidem ex animo oro Deum omnipotentem, ut ipſam diu incolumem ſervet, ſed tamen cum ſit homo, & jam ad ſenium vergat ejus ætas, non male de repub. merebuntur, qui mature cogitabunt, qua ratione malis poſt ejus mortem impenden-

dentibus occurri poſsit. Vbi de tuis rebus aliquid certi conſtitueris, ſi illud mihi ſignificare voles, dabo operam quantum in me erit, ne hic ſis privatus, ſed ut aliquo munere orneris, quod te deceat: ſuſpicor autem me non eſſe exoſum quibuſdam, qui hic non parum poſſunt. Videretur tibi initio maxime convenire ala ſeu cohortis equitum præfectura, quo poſſes ex publico gratiam aliquam referre tenuioribus amicis, qui te comitari volent, & aliis tuis clientibus. Cogitandum autem tibi eſſet, de legato, ſeu vicario, rei militaris perito, cum hactenus in caſtris non fueris, ſed ex La Novæo poteris parvo tempore addiſcere ea, quæ ad tuum munus pertinebunt. Veſter Norreſius eum maxime colit, & nunquam fere ab ejus latere diſcedit, quæ res ei authoritatem parit. Saluta obſecro amicos & ignoſce quod de rebus publicis jam non ſcribam, ſum enim occupatiſſimus, nec admodum recte valeo. Mihi nunc eſt excurrendum Coloniam, quo venturus eſt noſter Andreas Paulus juſſu Illuſtr. Saxoniæ Electoris, ut mecum de quibuſdã rebus conferat, ſed quid illud ſit ego ignoro. Iam dimitto tabellarium

ob eam rem ad me miſſum. Huc ſtatim recurram. Antverpiæ 14. die Novembr. 1579.

LXXXII.

VEllem te cum paucis deliberare, an conducat tuis rebus huc venire, ut rei militari des operam: ſi vulgo innotuerit, te de ea re deliberare, & tandem judicaveris, conſultius eſſe apud tuos manere, poterunt malevoli iſtam tuam deliberationem calumniari. Pleſſæus noſter ſcripſit ad me Gandavo, ſe nunquam tibi fore authorem, ut jam ex patria diſcedas. Proximis meis literis ſcripſi ad te, quid mihi de ea re videretur. Si vel patriæ, vel parentibus, vel iis qui tibi arctiore neceſſitudine ſunt conjuncti, neceſſariam eſſe tuam præſentiã judicas, conſulo ne tuo præſidio eos deſtituas. Si nihil ejuſmodi te iſtic detinet, ego ſane judico, ad eas virtutes, quibus animum excoluiſti, te nihil adjicere poſſe, quod tibi majore ornamento & præſidio eſſe queat, quam rei militaris peritiam: nam judico hominem illuſtri loco natum, ſine ea non poſſe authoritatem comparare, qui non facile convelli poſſit. Niſi quis

autem

autem à prima inventute, in ea ſe exerceat, vix vnquam magnos progreſſus facit. Ea apud vos jam fere negligitur, nec hoc miror, cum jam per multos annos alta pace fruamini, & vulgo homines adiiciant animum ad eas artes, quibus in republica, vel apud Principes viros authoritatē & gratiam ſe poſſe ſibi comparare ſperant. Optandum quidem eſſet, ut vobis ſit perpetua illa pax & tranquillitas, & ut ſemper ſint in pretio illæ artes, in quibus veſtri homines ſe exercuerunt, ſed quia iſta non perficiuntur votis, bene merentur de patria, qui cogitant, qua ratione propulſari bellum, aut malis quæ ſecum trahit, occurri poſſit, ſi forte iſta veſtra pax turbetur. Tu de his rebus tecum deliberabis, & pro tua prudentia conſtitues. Spero nos brevi viſuros cataſtrophen iſtius fabulæ, quæ jam apud vos agitur, ita ut non neceſſe habeas tua conſilia ad eam attemperare. Credo D. Pleſſæum eo reſpicere. Iam hic deliberatur, de conditionibus pacis, quas propoſuerunt ordinibus harum regionum ii, qui Imp. convenerunt Coloniæ. Rejicientur haud dubie illæ conditiones, ſed quia ii à quibus ſunt propoſitæ, pe-

tunt ab ordinibus, ut ſi eas probaverint, alias proponant, quæ ſi nihil iniqui contineant, promittunt ſe daturos operam, ut Rex Hiſpaniæ eas accipiat. Difficilis eſt hæc deliberatio, cum non idem ſentiant provinciæ confœderatæ, & præſertim in cauſa religionis. Quædam ſibi nolunt eripi eam libertatem, quam armis & ſuo ſanguine ſe ſibi comparaſſe credunt: alias vero diuturni iſtius belli, tantum tædium cœpit, ut quaslibet conditiones ſint admiſſuræ, modo illud componatur. Commode accidit, quod La Novæus cum imperio miſſus in Flandriam, die Lunæ proxima fuderit Malecontentorum copias, & eis eripuerit aliquot arces, quas muniverant, ex quibus Flandriam infeſtabant & diripiebant.

Obſidebat La Novæus templum foſſa & aggere munitum in quo erant duo ſigna peditum. Quoniam exiguum numerum militum ſecum habebat, Malecontenti quibus eſt id indicatum, conſtituerunt ſuis ſubvenire. Statim ubi nunciatum eſt La Novæo, eos adventare, magna celeritate progreſſus eis obviam, cum quinque ſignis peditum & quatuor cohortibus

equitum. Venit in conſpectum eorum ſub initium noctis, eoſque nulla interjecta mora invaſit, & nihil tale metuentes facile profligavit. Cepit trecentos equos bellatores, quibus maxime indigebat: ſuorum enim equi erant diuturno labore confecti, & pene inutiles redditi. Nox ſuperveniens fuit in cauſa, ut pauciores ex hoſtibus ſint interfecti. Hæc qualiſcunque victoria, tantum terrorem incuſſit Malecontentis, ut ſtatim deſeruerint plurima loca, quæ in illa vicinia muniverant. Jam itaque fere ex tota Flandria pulſi ſunt hoſtes, & La Novæus cum ſuis copiis progreſſus eſt in agrum Inſulanum. Quidam ex nobilitate Gallica & Metenſi, ex quorum numero eſt Buyus ille, quem nobiſcum in Anglia vidiſti, temere irruperunt in Comitatum Burgundiæ, concepta ſpe, de occupandis aliquot oppidis proditionè quorundam, cum quibus contulerant conſilia, ſed ut res erat temere cœpta, ita habuit infœlicem ſucceſſum. Cum autem audiviſſent Hiſpanos, & Burgundos magno numero adventare, ex Ducatu Lucelburgenſi, judicarunt ante eorum adventum, ex Burgundia ſi-

bi eſſe diſcedendum. Diviſerunt ſe in tres turmas, quarum una recepit ſe in epiſcopatum Metenſem, altera in Montplicartenſem Comitatum, quæ eſt patria noſtri Beutterichii, tertia eſt in Alſatia prope oppidum Benfeld, quod abeſt quatuor milliaribus ab Argentorato. Sunt qui conentur perſuadere Argentoratenſibus, iſtos ſtruere inſidias ipſorum urbi, quod non puto eſſe verum. Accuſatur Beutterichius, tanquam conſcius vel potius author conſiliorum inſanorum iſtorum hominum: in qua re ſibi fieri magnam injuriam ad me ſcribit. In Lithuania res feliciter ſuccedunt regi Poloniæ, adverſus Moſchum. Expugnavit oppidum Polotzko, quod Moſchus ante ſedecim annos Polonis eripuerat. Jam obſidet Smolenskum ad Boryſthenem. Ajunt Moſchum habere quidem inſtructiſſimas copias, ſed fluviorum inundationibus impeditum, non potuiſſe ſuis ſubvenire. Scriptum eſt huc Dantiſco regem Sueciæ occupaſſe Nervam, oppidum Livoniæ maritimum, ad Sinum Veneticum, in quo fuit emporium ſatis celebre, ex quo pervenit in poteſtatem Moſchi. Lambertus

bertus Danæus Theologus Genevenſis, miſit ad me duo exemplaria libri tibi inſcripti, quam Geographiam Poëticam nominat, quæ ego ante triduum accepi, & jam ad te mitto cum ipſius literis. In ſuis ad me literis petit, ut à te reſponſum exigam ad ipſius literas. Legi aliquot ejus opuſcula, ſed mihi non eſt de facie notus, nec quicquam commercii mihi cum eo unquam interceſſit. Cum eſſemus Lutreæ ante menſes triginta, dixit mihi Salvardus eum tunc in animo habuiſſe inſcribere tibi commentarium in alteram ex epiſtolis Pauli ad Corinthios. Rogavi Salvardum, ut eum dehortaretur, quoniam audiebam in eo commentario ipſum diſſerere de diſciplina eccleſiaſtica, & eſſe in eam partem propenſum, quæ veſtræ aulæ non probatur. Vide ut aliquid ſcribas, quo poſſim iſtius hominis voluntati ſatisfacere. Bene vale. Antverpiæ 21. die Novemb. 1579. Lobetius accuſat tuam in ſcribendo negligentiam. Profecto tu illi viro plurimum debes: nam maximam tui fratris ſuſcipit curam.

LXXXIII.

SUperiore menſe venit Coloniam præſtantiſſimus vir Doct. And. Paulus, tui amantiſſimus, eo miſſus ab Illuſtriſſ. Saxoniæ Electore, ut mecum de quibuſdam rebus colloqueretur: quare mihi eo excurrendum fuit. In eo itinere, in quod impendi duos menſes, incidi in magnas difficultates, & præſertim in reditu, cum nec navigare liceret, eo quod Rhenus obductus eſſet glacie: terra autem iter facere nemo audet, eo quod omnia itinera ſint infecta latrociniis Hiſpanorum. Subſtiti Dordraci per dies quindecim, quoniam nec progredi, nec regredi poteram. Conſcenſa nave bis ſum tempeſtatibus rejectus in portum, unde ſolveram: tandem tamen difficili & moleſta navigatione huc perveni. Redii huc viceſima die hujus menſis. Poſtridie mane acceſſi ad Principem, ut eum ſalutarem, & quædam ei indicarem, ac etiam de tuis rebus cum eo colloquerer. Manſi apud ipſum uſque ad occaſum ſolis, eo quod poſtridie hinc eſſet diſceſſurus. Villerius tuas literas tradidit Principi ituro cubitum,

tum, qui cum eas legiſſet, dixit ſe nihil non tua cauſa facturum. Jam eſt profectus in Hollandiam, ut nunc plura cum ipſo agere non poſſimus. Tu interea cogita de tuis rebus, & ſcribe diligenter, quid tua cauſa nos velis facere. Alenconii adventum in has regiones non eſt quod reformides. Si veniet, vix ante autumnum veniet: tu vero etiamſi per paucos menſes caſtra ſecutus fueris, magnum tamen ex ea re fructum referes, præſertim ſi Lanoveo factus fueris familiarior: nam cum in hiſtoriarum lectione diligenter ſis verſatus, longe citius, quam ii, qui earum ſunt ignari, percipies quæ ſit ratio diſciplinæ militaris noſtræ ætatis. Laudo in eo animi tui magnitudinem, quod libere reginam & veſtros proceres moneas, quid ſit ex uſu reipub. ſed tamen videndum eſt, ne tam procul progrediaris, ut ſuſtinendæ invidiæ non ſis par. Senes plerumque ſunt iniqui æſtimatores virtutis juvenum, quoniam eos plus, quam ſe ſapere ſibi turpe eſſe putant. Cogita etiam te poſſe deſeri à pleriſque eorum, qui jam tecum ſentiunt: nam non dubito fore multos, qui ſe ad fœlicius latus navis

convertent, ubi animadvertent ſe voluntati reginæ fruſtra adverſari, aut eam ſuis adverſationibus gravius offendi. Non hæc ſcribo, ut te ab honeſto tuo inſtituto abducam; ſed conſulo, ut te intra eas metas contineas, ut amore reipub. & non cujuſquam odio, aut nimio vincendi ſtudio, contendiſſe videaris, nec tamen deſinas, quandiu ſperabis te aliquid poſſe perficere, quod ſit ex uſu veſtræ reipublicæ. Verum ubi animadvertes, tuas adverſationes tibi tantum odium & invidiam conflare, nec ad veſtram rempub. nec ad te, nec ad tuos ullam ex ea re utilitatem redire, conſulo ut cedas neceſſitati, & te ad meliora tempora reſerves: ipſum enim tempus tibi poſtea conſilium & occaſiones benemerendi de repub. ſuppeditabit. Revoca in memoriam, quid potuerit efficere regina Maria, poſt regis Edouardi mortem, cum tamen initio admodum paucos ſecum ſentientes haberet, & veſtri homines tunc eſſent in re militari magis exercitati, quam nunc ſint. Andegavenſis factio & authoritas hic augetur, cui ſi iſtic pervicacius adverſatus fueris, vix hic & multo minus in Gallia

lia

lia tibi patebit receptus: religio autem arcet te ab Hiſpania, & ab Italia. Sola igitur Germania tibi ſupereſſet, in quam te poſſes recipere, ſi tibi ex patria eſſet diſcedendum. Scripſi ad te quid de his nuptiis ſentiam. Sum adhuc in ea ſententia. Cave obſecro ne fervor ætatis te longius provehat, & ne aliquid committas, quod tibi & tuis ſit damnoſum. Suſpectus eſt Principibus, & præſertim illis in quibus non eſt magnitudo animi, excelſus animus in ſubditis qui ſunt Illuſtri loco nati, & præcipue in juvenibus, quos putant facilius impelli poſſe ad aliquod facinus quam ſenes, & propterea eos premunt, quantum poſſunt, ac eis ſuſcitant æmulos quos fovent. Si talis mutatio apud vos ſubſecuta fuerit, ut exiſtimes, tibi non eſſe honorificum in patria vivere, vel forte à te impetrare non poſſis, ut ibi vivas, nihil meo judicio, voluntario exilio magis honeſtum prætexere potes, quam rei militaris ſtudium, cum ſis juvenis & celebs, & non ſolum privatus, ſed etiam filiusfamilias. Ignoſce obſecro quod tecum liberius agam. Hoc eſt vitium ſenum, ut aliis dare conſilium velint

cum ſibi ipſis plerumque ſumere non poſſint. Amor etiam & ſolitudo eodem vitio laborant. Facta eſt hic magna rerum converſio interea dum ego abfui, cui ut exiſtimo, cauſam præbuit reditus legatorum ordinum qui actioni de pace inſtitutæ Coloniæ interfuerunt: ſatis enim animadverterunt eam actionem inſtitutam fuiſſe non ut harum regionum tranquillitati conſuleretur, ſed ut in iis diſſidia ſererentur, & qui antea erant concordes, inter ſe committerentur, quod cum ſenatui ordinum, ſeu ſtatuum retuliſſent, exiſtimarunt omnes imminentibus ſibi periculis alia ratione occurrendum eſſe, quam hactenus ſit factum, & cum vobis hanc fabulam otioſe ſpectantibus, ſolus Andegavenſis ſuam operam & auxilia ipſis deferat, cœperunt cum eo de ſuis rebus magis ſerio, quam antea deliberare, eique propoſuerunt conditiones, quas ſi admiſerit, conſtituerunt harum regionum imperium in eum transferre. Rex Hiſpaniæ jam per multos menſes oſtentat ſuam pictam claſſem, ſperans ſe ea ratione his noſtris, Luſitanis, & vobis terrorem incutere poſſe, nec venit ei in mentem

in

in omnium oculis verſari militem ejus egentiſſimum, qui eo quod non numerentur ipſi ſtipendia, cogitur ſe rapinis & latrociniis alere, quæ res maxime teſtatur ipſius regis inopiam, ac ipſum exoſum reddit. Iam eſt ad urbem Leodienſem miles Hiſpanicus, à qua dicitur flagitare duorum menſium ſtipendium, nam cum pars urbis Trajectenſis ad Leodienſes pertineat, ait æquum eſſe, ut etiam impenſarum, quæ in ejus obſidione ſunt factæ, partem perſolvant. Cœperam ſuperiore ſeptimana ad te ſcribere, ſed ſub tempus quo diſceſſit veredarius, avocatus fui cum S. Aldegondo & Villerio, ita ut non potuerim cœptas literas abſolvere. Mitto ad te literas Doct. Andreæ Pauli. Bene vale. Antverpiæ 30. die Ianuar. 1580.

LXXXIV.

COnditiones, de quibus antea ad te ſcripſi, nondum ſunt propoſitæ Andegavenſi, ſed tantum conceptæ ſunt in Senatu Ordinum generalium harum provinciarum, ut ipſi proponantur, modo id non improbent provinciæ quarum conſenſus eſt adhuc

requirendus. Etiamſi ipſi omnia ex ſententia ſuccedant, vix tamen poterit huc venire ante autumnum. Movebunt haud dubie Cælum & Acheronta Hiſpani, antequam patiantur harum regionum imperium ſibi à Gallis eripi, & jam quædam turbarum initia ab ipſis in Gallia excitari videntur: in qua re utuntur opera quorundam procerum, quos dicunt ſe adjungere illi factioni, quæ Malecontentorum nominatur. Pindarus dicit facile eſſe turbare rempub. ſed ſolum Deum poſſe turbatam priori tranquillitati reddere: cujus rei exemplum videmus in Gallia. Si ſapitis, deterrebunt vos noſtræ calamitates à contentionibus quarum quædam initia apud vos facta eſſe videntur. Sunt qui exiſtiment, Illuſtriſſimum Principem Ioan. Caſimirum brevi ſuſcepturum expeditionem in Galliam, de qua re forte ad te ſcripſit noſter Beutterichius: nam ſignificavit mihi ſe nuper ad te literas dediſſe. Si plane decreviſti per hanc æſtatem caſtra ſequi, habes optionem. nam nec in Caſimirianis, nec hic deerunt tibi amici. Sed vereor, ne patria tuam operam requirat, & tibi hanc

op-

optionem adimat. Quod ſi futurum conjicies, quam primum id nobis ſignifica, quo te poſſimus hic excuſare: quod eo diligentius faciendum eſſet, quoniam videreris bis ad eundem lapidem impingere: ſcis enim quam ſpem tui adventus his hominibus antea feceris. Licet autem nulla tua culpa factum ſit, ut id quod promiſeras, non præſtiteris, ea res tamen hæret in memoria hominum, & plerique non diſcernunt falſas cauſas à veris, quæ nos ad aliquid agendum induxerunt. Ne exiſtimes me eſſe minus cupidum tibi inſerviendi, quam infimum quemque ex tuis, nec eſt quod metuas, ne literas tuas cuiquam oſtendam. Quæ in iis propalanda erunt, decerpam, ac eis oſtendam, cum quibus erit mihi agendum: reliqua vero apud me continebo. Si Gallice ad me ſcriberes, poſſes eas minutias de quibus inter nos interdum erit agendum, commodius exponere. Quoniam audio Doct. Lobetium Argentorato diſceſſiſſe, ſum de tuo fratre longe magis ſolicitus, quam antea fuerim. Oportet ſane ei aliter proſpicere, quam hactenus ſit factum. Vereor, ne non tantum profecerit in

lin-

lingua Germanica, quantum profeciſſet ſi ab eo Angli abfuiſſent. Habet ſecum Oningum, qui tantum Anglice novit, & poſt diſceſſum Henrici Witi migrarunt in ædes Domini Sturmii alii duo Angli. Ex ejus etiam ad me literis conjicio, eum parum in lingua Latina proficere. De præceptore qui ei adjungeretur, dudum cogitavi, ſed nullus hactenus occurrit, qui ad eam rem viſus ſit mihi idoneus. Iacobus Somerus factus eſt Syndicus urbis Gandavenſis, quæ eſt ejus patria. Doct. Wackerus videtur brevi ducturus uxorem. Video quidem multos ſatis doctos, ſed in pleriſque nihil eſt judicii, aut prudentiæ. Credo me antea ad te ſcripſiſſe de filio Argentoratenſis Profeſſoris, apud quem vivebat Doct. Lobetius. Is videretur mihi ad id munus maxime idoneus, ſi eſſet paulo grandior, nam peritus eſt linguæ Græcæ, Latinæ, Germanicæ, Gallicæ & Italicæ, & in Philoſophia & Iuriſprudentia bene inſtitutus, nec exiguam habet hiſtoriarum cognitionem. Eſt in eo præterea morum gravitas, & major elegantia quam in Germanis vulgo eſſe ſoleat. Poſſet ſua humani-

manitate & morum facilitate ſibi ita conciliare fratris tui benevolentiam, ut etiam inter ludendum & jocandum multa eum doceret. Ego ſane nullum alium reperio quem vobis proponere audeam. Eſſet fratri adjungendus non ut præceptor, nec etiam ut famulus, quo poſſet eum liberius ſui officii admonere: quamvis non dubitem, quin ſemper futurus eſſet paratus ad quævis honeſta obſequia ipſi præſtanda. Tu quid de illo juvene ſentias, peto ut mihi ſcribas. Eſt & aliud de quo te moneam. Doct. Lobetius antequam Argentorato diſcederet, ſcripſit ad me ſe metuere, ſi Illuſtriſſ. Dux Caſimirus expeditionem in Galliam ſuſcipiat, ne tuus frater ſe ei adjungat. Eam autem ſuſpicionem inde Lobetius concipiebat, quod videret ipſum admodum anxie ex omnibus quærere, quid de ea re haberent. Huic rei mature occurrendum eſſet, ſi quid tale in animo haberet. Quid enim hoc eſſet aliud, quam ad certum exitium properare. Scribam de ea re ad Beutterichium, ac etiam ad ipſum Illuſtriſſ. Principem Caſimirum, ſi comperero aliquid tale noſtrum meditari. Con-
ſul-

ſultum mihi videretur, ut jam eum mitteretis Lipſiam: nam facilius ibi addiſcet linguam Germanicam quam Argentorati, aberit ab Anglis, & minores ſumptus faciet. Diſceſſus D. Lobetii eſt in cauſa, ut jam minus cupiam eum Argentorati vivere. Hæc eſſent tempore mercatus Francofurtenſis, qui jam inſtat, perficienda: ſaltem oportet de mittenda ei pecunia vos aliquid mature decernere. Nihil hic jam fit, quod ſit alicujus momenti ob abſentiam Principis Auraici. Archidux Matthias eſt huc reverſus Dordraco. Malecontenti non ſunt inter ſe ſatis concordes. Quidam cenſent implorandum eſſe auxilium Hiſpanorum. Proceres quibus ob oculos verſatur Egmondani ſupplicium, ab Hiſpanis plane abhorrent. Succi diſceſſerunt ab obſidione Narvæ, ſuntque eorum duo millia cæſa à Moſchis. Moſchus dicitur eſſe cum maximis copiis ad Pleskoviam, cum quibus putatur irrupturus in Livoniam. Bene vale & reſcribe. Antverpiæ 6. Febr. 1580.

LXXXV.

LXXXV.

VEreor, ne nimis crebro ad te ſcribendo tandem ſim tibi moleſtus. Solicitudo de tuo fratre jam me cogit ſcribere: nam neceſſe eſt, ut ipſi jam plane deſerto conſulatur: jam enim diſceſſit Argentorato Doct. Lobetius, qui ei loco parentis fuit. Tu ipſe noſti quæ ſit conditio eorum, qui apud exteras gentes vivunt nulla amicorum cura, aut benevolentia ſubnixi; & præſertim in ea ætate, in qua eſt tuus frater. Scripſi ad Illuſtriſſimum veſtrum parentem mihi videri conſultum, ut propter multitudinem Anglorum, qui confluunt Argentoratum, inde abducatur, & mittatur Lipſiam, ubi à ſuis ſtudiis minus avocabitur, & linguam Germanicam facilius addiſcet, & ſibi notitiam illius partis Germaniæ comparabit. Scripſi ad te ſuperioribus meis literis, de juvene, quem ipſi poſſe adjungi putarem, quod ſane feci nequaquam impulſus à Lobetio, cujus literas nudiustertius accepi, in quibus ſcribit, ſe de eodem juvene ad te ſcribere. Laudavit mihi Argentorati Doct. Lobetius ejus mores, ingenium & eruditio-

nem]

nem, & experientia tunc didici, rem ſe ita habere, ut ipſe mihi dicebat, ſed quo minus eum tuo fratri adjungerem, ſola ætas tunc obſtitit. Ab eo tempore animadverti tuum fratrem non facile paſſurum, ſibi à quoquam præſcribi, quare exiſtimavi non eſſe adjungendum ei moroſum aliquem, aut imperioſum, quibus vitiis ſunt plerunque obnoxii ii, qui in literarum ſtudiis ætatem contriverunt, & nihil præter literas didicerunt, & cum nullum repererim literis & ſimul prudentia aliqua, vel morũ ſuavitate & elegantia inſtructum, ad iſtum juvenem recurrendum eſſe putavi. Quicquid erit, neceſſe eſt, ut de fratre jam ſerio cogites: nam ſcio eum deſtitui pecunia, nec eſt negligenda occaſio mercatus Francofurtenſis, qui jam inſtat. Si jam vobis non vacat ipſi proſpicere, ſaltem ſcribite ad me ut id faciam, & ego in ea re cupide vobis obſequar. Nihil autem vobis inconſultis in ea re tentare audeo: ſuſpicor vos habere in animo, eum revocare in Angliam, quod ſane nollem à vobis fieri. Si eum miſeritis Lipſiam, conſulo nequenquam Anglum ipſi adjungatis præter Rolandum. Minoris credo vivet Lipſiæ,

pſiæ, quam Argentorati. Princeps Auraicus nondum eſt ad nos reverſus. Exorti ſunt tumultus in Friſia, qui forte diutius eum illis in locis detinebunt. Fuit arx Levardia, quę eſt primaria urbs Friſię occidentalis quam civęs occupaverunt, & ut audio, jam diruunt. Occuparunt & alias vicivarum vrbium arces, ex quibus præfectos quos habebant ſuſpectos, & pręſidia militum ejecerunt.

Sunt qui dicant Comitem Rhennebergium illarum regionum præfectum non improbare Levardienſium factum, alii plane contrarium aſſerunt, & dicunt hæc ideo fieri à Levardienſibus, quia non fidunt ipſi Comiti, qui eſt ex Lalenia familia, & eſt plane addictus religioni Pontificiæ. Spero nos intra paucos dies de his rebus habituros certiora: nam varie hic jam narrantur. Qui Nivellam occupaverunt, ſuis excurſionibus impediunt, ne quid commeatus ex Hannonia convehatur in eas vrbes, quas Hiſpani obtinent in Brabantia, quæ eſt plane devaſtata, & eo jam redegerunt Mechlinienſes, ut petant pacem à Statibus, & promittant ſe libenter accepturos conditiones, quas prius rejecerunt, & ad commune

fœdus

fœdus redituros. Idem cogentur paulo poſt facere Lovanienſes, ſi Nivella in noſtrorum poteſtate permanſerit. Ajunt Malecontentos conſtituiſſe eam obſidere, & ob eam rem Comitem Lalenium profectũ eſſe ad Principem Parmenſem, ut ab eo petat militem & pecuniam. Status parant ſe ad vrbem defendendam, & eo mittunt militẽ, commeatum & alias res neceſſarias ad ferendam obſidionẽ. Audio Attrebatenſes petere à Statibus literas commeatus, ſeu Salviconductus, quibus permittatur ipſis huc mittere legatos, per quos de ſuis rebus cum ipſis Statibus conferant: vident enim ſibi eſſe impoſitum ab iis, à quibus ſunt perſuaſi ut ab ipſis Statibus ſe ſciungerẽt. Vides Principem Auraicum illa ſua animi conſtantia & moderatione evertere omnia hoſtium conſilia, ac ipſorum conatus eludere. La Nov. eſt Cameraci. Credo eum ibi expectare militem Gallicum, quem huc adducat. Audio regi Hiſpaniæ res non ſatis ſuccedere in Luſitania, & populum eſſe propenſo animo in Antonium illum, quem rex delirus in gratiam Hiſpani & Pontificis Rom. opprimere voluit. Sed exiſtimo vos iſtic

de

de his rebus certiora habere iis, quæ hic habemus. Bene vale. Antverpiæ 13. die Februar. 1580.

LXXXVI.

NOſtri mercatores ituri ad mercatum Francofurtenſem intra vnum aut alterum diem hinc diſcedent. Per eos ſcribam ad Wechelum, ut ad tuum fratrem pecuniam mittat: nam non dubito, quin nihil ei ſuperſit ex ea pecunia, quam ante annum à vobis accepit, & cum Doct. Lobetius Argentorato diſceſſerit, vereor ne nemo illic ſatis diligentem ejus curam ſuſcipiat. Scio hoſpitem ejus eſſe egentiſſimum, nec poſſe ei pecuniam credere. Princeps Auraicus nondum ad nos rediit, & propterea nihil hic rerum geritur. Profectus eſt ad Gueldros, qui nonnihil tumultuantur: nam ajunt monachos & ſacerdotes recens pulſos eſſe Noviomago, quæ eſt primaria vrbs illius regionis, in qua ante annum pauci admodum fuerunt, qui puriorem religionem profiterentur: ſed eam ſua prudentia & animi moderatione plurimum promovit Ioannes Comes Naſſavius Principis frater, qui eſt illius provinciæ

præ-

præfectus. Nobilitas viſa eſt velle deficere ad Hiſpanos, ſed ejus conatibus urbes perſuaſæ à Comite Iohanne, ſe oppoſuerunt, & extrema ſunt minatæ iis, qui à communi fœdere diſcederent. Fama eſt hic ipſos Gueldros ſuo ſuffragio approbaſſe conditiones, quæ in Senatu ordinum generalium conceptæ ſunt, ut Andegavenſi Duci proponantur: quod vix credo eſſe verum: nam cum ante duos menſes per eas regiones iter facerem, viſi ſunt mihi ab eo conſilio plane alieni, fere omnes ii, cum quibus tunc ego ſum colloquutus. Si id ab ipſis impetravit Princeps, facile meo judicio, idem poterit à reliquis provinciis impetrare. Indictus eſt conventus ordinum Hollandiæ & Zelandiæ Hagam Comitis, cui intererit Princeps Auraicus. Antequam tamen eo veniat, ex Gueldria iturus eſt Trajectum, & inde Amſterdamum & Amſterdamo Harlemum. Credo ipſum ad eas vrbes ideo accedere, ut eis proponat ea, quæ ſunt in conventu agenda, & perſuadeat antequam ſuos legatos cum mandatis ad conventum mittant. Etiamſi nuſquam tanta ſit ejus authoritas quanta apud Hollandos & Zelandos, multi

tamen putant ipſum difficilius perſuaſurum illis hominibus, ut ſe Andegavenſis imperio ſubjiciant, quam reliquis. Flandri magna alacritate conditiones proponendas Andegavenſi, comprobarunt, & de ea re decretum fecerunt, & ne populus poſtea dicat ſe inſcio omnia iſta eſſe facta, conditiones in linguam Flandricam converſas, curarunt typis evulgari.

Quanta hæc eſt Gandavenſium inconſtantia! Ante annum acerbis conviciis & famoſis libellis, nomen & famam Andegavenſis proſcindebant, & ejus legati vrbe ſua ſub noctem cum ignominia pulſi. Vitæ inſidiati ſunt, jam vero omnium primi ſuo ſuffragio harum regionum imperium in eum transferunt. Puto Brabantos Flandrorum exemplum ſecuturos: nam magiſtratus & primarii hujus vrbis cives, videntur eo inclinare. Quantum autem momenti ad eam rem allatura ſit hujus urbis, in quam omnes conjectos habent oculos, authoritas, tu ipſe conjicere potes. Poſt reditum Auraici ex Hollandia, celebrabitur hic conuentus omnium provinciarum confœderatarum, in quo de tota hac re decernetur. Male-

con-

contentis, qui ſe propugnatores religionis Catholicæ profientur, & promiſerunt ſe non depoſituros arma, antequam has regiones ſub imperium Pontificis Rom. & regis Hiſpaniæ reduxerint, res non ſatis ex animi ſententia ſuccedunt. Nuper cum in Flandriam irrupiſſent, ſacerdotes & monachi cœperunt Brugis ſolito magis criſtas erigere, ob iſtorum propinquitatem: quod indigne ferens popul', eos omnes urbe expulit. Pulſi ſunt etiã nuper populari tumultu ex Friſia Occidentali, vbi non ſolum dicuntur arces extructæ in urbibus, ad continendum populum in officio, ſed etiam omnes eæ, quas extra urbes poſſedit nobilitas, quæ facta conſpiratione cum Comite Rhennebergio illarum regionum præfecto, conata eſt provinciam illam à fœdere Statuum generalium abducere. Ipſum Comitem Rhennebergium ajunt profugiſſe Groningam, ubi neſcio an ſit ſui juris. Scripſeram ad Dn. Dyerum, antequam tuas literas acciperem. Scriptum eſt ad me ex aula Cæſarea reginam Eliſabetham Caroli regis Galliæ viduam, decreviſſe ſe cum aliquot nobilibus virginibus recipere Viennam in Divæ

Annæ

Annæ monaſterium, & ibi reliquum vitæ tranſigere, nec admittere quenquam compellantem eam de conjugio, & ſic ſua ſpe excidet Dux Sabaudiæ. Bene vale. Antverpiæ 27. die Febr. 1586.

LXXXVII.

DE tuo adventu in has regiones, jam liberius ſcribam, cum habeam cui poſſim literas meas concedere. Tui populares exercendo inter ſe ſimultates, & ſibi mutuo obtrectando contemptum ſibi pepererunt, & harum regionum incolas à ſe valde abalienaverunt. Sunt impatientes diſciplinæ, & contumaces erga ſuos duces, quę res odium incolarum auget. Multum etiam deceſſit ducum exiſtimationi: quare ſi huc venires, omnes ad te confugerent. Sed mallem te habere militem tyronem, quam veteranum diuturna licentia corruptum, quem etiam ſine invidia, & ſine iniuria eorum ſub quibus hactenus militavit, non poſſes recipere. Cavendum tibi maxime exiſtimo, ne videaris velle factionibus authoritatem aliorum convellere, vel tibi comparare: nam id eſſet invidioſum,

tibi reconciliabitur, nec neceſſe eſt ut aliud dicas, quam te non id feciſſe ejus odio, ſed quia ex re patriæ eſſe judicaſti. Cum tantæ dignitatis hominibus non eſt utile, nec honorificum, exercere ſimultates. Si ſint amici patriæ tuæ, colendi ſunt, ſi inimici, adverſandum eſt eis. Forte ex calumniis, quæ ſunt tibi ignotæ, ortum eſt illud odium, quod ſi ita eſt, poſſet huic malo mederi Princeps Auriacus, & reſciſcere quænam ſint calumniæ illæ, ſi alter huc venerit. Habebis hic & alios amicos, qui aliquid forte in ea re præſtare poterunt. Non ideo autem militabis, ut ipſi officium præſtes, ſed ut in re militari te exerceas, & has provincias, quæ ſunt fœdere & amicitia conjunctæ patriæ tuæ, juves adverſus illos, qui earum libertatem opprimere, & idololatriam in iis reſtituere, ac pios omnes opprimere conantur. Maximum autem fructum hinc tecum reportares, ſi exacte diſceres, quis ſit ſtatus harum regionum, quem veſtri homines non ſatis intellexiſſe videntur, & propterea in multis eſt ab ipſis peccatum. Quidam amicus nuper ad me ita ſcribebat: Poſtquam de rebus Belgicis hic deſpe-

manitatem ſi eo venerit. Eſt vir nobilis, qui ſupra triginta annos functus eſt legatione in ea aula nomine regis Galliæ. Nomen ejus Carolus de Danzay. Metuo ne tibi tandem ſit ingratum, quod me tuis & fratris tui rebus tam curioſe immiſceam. Id mihi extorquet immoderatus meus erga te amor: nam reliqui negligentiam in me reprehendunt. Habeo fratrem unicum, cui nunquam reſpondeo, quandocunque conſilium in ſuis rebus à me petit. Parum refert, ſi me inepte facere judicaveris, modo tibi non ſim moleſtus. D. Junius qui jam eſt hujus urbis conſul, te officioſe ſalutat. Scribam poſtea de rebus publicis. Bene vale. Antverpiæ duod. Martii 1580.

LXXXVI.

SCripſi antea incolas Friſiæ Occidentalis corripuiſſe arma, cum ſenſiſſent Comitem Rhennebergium ſuum præfectum conferre conſilia cum Principe Parmenſi, & cum iis, quos Malecontentos vulgo nominamus: ipſum autem Rhennebergiũ profugiſſe Groningam. Viſus eſt Princeps Auraicus credere literis Rhennebergii, per quas

apud ipſum conqueſtus eſt de injuria ſibi facta à Friſiis: nam cum memor eſſet Princeps, Rhennebergium ſuo beneficio adeptum eſſe præfecturam Friſiæ & TransIſalanæ provinciæ, contra voluntatem Statuum, qui eam Comiti Bohemio contulerant, non poterat ſibi perſuadere, eum fore ab humanitate adeo alienum, ut tanti beneficii memoriam abjiceret, & aliquid in ipſius perniciem moliretur. Itaque expoſtulavit cum Friſiis, eo quod tam temere ſiniſtram opinionem de ſuo præfecto concepiſſent, & adverſus ipſum inſurrexiſſent. Profectus eſt autem ad loca vicina TransIſalanæ provinciæ, & Rhennebergium, qui ſcripſerat ſe paratum eſſe reddere rationem eorum, de quibus accuſabatur, ad colloquium evocavit, quo poſſent una deliberare, qua ratione tumultus in Friſia exorti componi poſſint. Significavit Rhennebergius ſe id maxime expetere, & petiit ſibi indicari diem & locum, ad quem ipſi eſſet veniendum. Dictus eſt colloquio dies tertius hujus menſis, & placuit ut Elburgi convenirent. Elburgum autem eſt oppidum Gueldriæ, ad Sinum, quem mare

Au-

Auſtrale vulgo nominant, plane vicinum Campis urbi TransIſalanæ provinciæ, ad oſtium Iſalæ ſitæ. Verum eo ipſo die, qui dictus erat colloquio, Rhennebergius ſtipatus iis quos in ſuam ſententiam perduxerat, hora tertia matutina prodiit armatus in publicum, ut eos qui ipſi adverſabantur, Groningæ opprimeret. Alii audito tumultu corripuerunt arma, & conſule urbis ſe præbente eis ducem, Rhennebergium exceperunt. Satis diu inter ipſos eſt pugnatum, verum Rhennebergiani tandem ſuperiores evaſerunt. Cecidit in pugna cum aliquot primariis civibus conſul, dux eorum, qui Rhennebergio adverſabantur, quem dicunt fuiſſe virum præſtantem. Capti ſunt à victoribus ad centum & quinquaginta, reliqui reſerata porta urbis, fuga ſaluti conſuluerunt. Hi qui remanſerunt in urbe, ſunt ejuſmodi, ut alii ſibi ab ipſis nihil eſſe metuendum putent. Ubi nunciatum eſt Auraico, quid accidiſſet Groningæ, is ſe ſtatim contulit in TransIſalanam provinciam, quamvis amici ei ſuaderent, ne ſe committeret hominibus, qui magis impetu, quam ratione feruntur:

tur: verum metuebat, ſi non eo proficiſceretur, ne in tota ea provincia idem accideret, quod Groningæ. Profectus Daventriam, quæ eſt urbs illius provinciæ primaria, Ordines eo evocavit, & tantum apud ipſos perfecit, ut Rhennebergius jam nullos hoſtes magis infenſos habeat. Friſii Occidentales ubi audiverunt Groningæ captos eſſe ad centum & quinquaginta cives, ex eorum numero, qui puriorem religionem profitentur, conjecerunt in vincula quingentos, aut ſexcentos Pontificios, & ſignificaverunt Rhennebergio & Groningenſibus, ſe eodem modo cum iſtis acturos, quo ipſi cum iis quos captivos detinent. Auraicus mandavit Bartholomæo Leus viro militari, qui copiis Friſiorum per multos annos præfuit, ut daret operam, ne quid rerum ad bellum neceſſariarum conveheretur Groningam, quod non ſolum ab eo factum eſt, ſed etiam occupavit arces & oppidula urbi vicina, & eſt jam cum ſuis copiis ad ipſam urbem, quæ cum ſit populoſa, nec dubium ſit, quin multi ex civibus nequaquam id probent, quod paucorum conſpiratione eſt factum; eam

non

non diu fore quietam ſperamus, cum præſertim nec à Parmenſi, nec à malecontentis, à quibus longiſſime abeſt, auxilium ſperare poſſit, & habitura ſit inimicas & infeſtas vicinas omnes provincias, ſi bellum protrahatur. Statim ubi reſciverunt Trajectenſes, quo modo cum iis qui puriorem religionem profitentur, actum eſſet Groningæ, expulerunt omnes ſacerdotes & monachos, qui ut in urbe ampla, & quæ fuit antiqua ſedes potentis epiſcopatus, fuerunt apud ipſos magno numero. Idem factum eſt in aliis urbibus, quæ ad epiſcopatum pertinent. De Cortraco à Malecontentis occupato non ſcribo, quia non dubito, quin id antea audiveris, cum ante multos dies acciderit. Fecerunt in ea re magnam jacturam Flandri: nam eſt urbs munita & loco valde commodo ſita, nec eſt exigua præda, quam ibi conſequuti ſunt Malecontenti. Ab eo tempore ſunt aliquot arces utrinque captæ, ſed tamen plures cepit, quam quiſquam alius præfectus Tornacenſis, qui aliquot ſigna Anglorum ſecum habet. La Novæus reverſus eſt ex Gallia. Eſt exceptus valde honorifice Brugis, &

poſtea Gandavi. Diſceſſit nudiustertius Gandavo noctu cum ſeptendecim ſignis peditum, & trecentis, aut quadringentis equitibus, ſed quid ſit aggreſſus, nondum audivimus. Videtur per æſtatem habiturus non contemnendas copias: nam audio Auraicum perſuaſiſſe equitibus Germanis, qui totum annum per ignaviam tranſegerunt in Gueldria, ut ad ipſum eant. Sunt ad duo millia, quibus præeſt Philippus Comes ab Hooloch. Venient etiam ad eum ex provinciis illis Trans-Rhenanis triginta, aut quadraginta ſigna eorum militum, qui toto hoc bello Auraico militaverunt. Præterea educentur ex præſidiis Angli, Scoti, & Galli, ut ſe cum eo conjungant. Neufuillius tribunus Legionis, ſeu regiminis, cui antea præfuit Dominus de Moy, relictus eſt in Gallia à Lanovæo, credo ut conſcribat ad trecentos aut quadringentos equites, & mille, aut paulo plures pedites, ad ſupplementum cohortium Gallicarum, quæ hic ſunt, quas eſſe valde exhauſtas audio. Habebit præterea Lanovæus eum militem, qui jam eſt in Flandria, & ita exiſtimo, eum habiturum

rum ad tria millia equitum, & ſex aut ſeptem millia peditum, quæ erunt copiæ non contemnendæ. Delibera tecum mature, quid tibi ſit agendum, ſed cave, ne dicas te huc venturum, niſi id facere certo conſtitueris: nam ſi dicas te venturum, & aliquid interveniat poſtea, quod te remoretur, habebunt quidem te excuſatum prudentiores, qui ſciunt talia ſæpe evenire, ſed vulgus forte aliter de te judicabit. Si poſſes huc excurrere antequam provinciam aliquam in te reciperes, illud meo judicio, eſſet optimum, nam poſſes melius judicare, quam nos, quid tibi conducat, nec quicquam tibi præſenti denegaretur, & forte daretur tibi occaſio navandi bonam operam patriæ. Tu jam illud nomen & illam authoritatem in veſtra aula es conſequutus, ut ad eam conſervandam neceſſe ſit te non parum impendere, & vereor ne in te evehendo ad honores & dignitates, ratio tuæ ætatis potius, quam tuæ virtutis habeatur. Conſultius mihi videretur, te per æſtatem hic impendere id, quod alias tibi in patria mpend endum erit: nam ea ratione tibi faciliorem viam ad dignitates pa-

rares, & animum variarum rerum cognitione inſtrueres, & amicitias contraheres, quæ tibi in rebus dubiis olim uſui eſſe poſſent. Ii ſane, ſi unquam antea, mihi jam ſapere videntur, qui dant operam ut ſe iis bonis inſtruant, quæ à fortuna ipſis eripi non poſſunt: nam ita mihi ad ruinam propendere videntur res orbis Chriſtiani, ut nihil ſit tam miſerum, quod non metuendum eſſe putem, cum in principibus nihil videam virtutis, aut indolis, quæ imminenti illi ruinæ objici poſſit. Etiamſi Andegavenſi Duci ex animi ſententia omnia ſucceſſerint, vix tamen poterit huc venire ante autumnum: nam ut proponantur ei conditiones, ſive illæ ipſæ, quas vidiſti, ſive aliæ, decernendum erit, in Conventu Ordinum generalium provinciarum, quæ in vetere fœdere permanent: qui conventus celebrari non poterit ante feſtum reſurrectionis Dominicæ, cum nondum ad nos redierit Auraicus, nec adhuc ſciamus quando ſit reverſurus. Poſtea inſtruenda erit ſplendida aliqua legatio, quæ ei conditiones proponat, & de tota re cum eo tranſigat: quod in aula Gallica fieri oportebit: nam neceſſe

erit,

erit, ut regis conſenſus interveniat. Ego ut nihil apud te diſſimulem, ſuſpicor Andegavenſem non facile à fratre impetraturum ea, quæ iſti ab ipſo petent: nam Hiſpanus & Pontifex Rom. habent in aula Gallica validas factiones, quæ nihil intentatum relinquent, quo poſſint rebus Andegavenſis impedimentum aliquod objicere, nec in ea re ulli pecuniæ parcet Hiſpanus. Mutatio religionis, quæ fit in his regionibus, res etiam Andegavenſis reddet difficiliores. Ad hæc accedit, quod rex ſit amans ocii, & non ſatis inſtructus rebus ad bellum neceſſariis. Ordines vero harum regionum, qui judicabant ſe Gallis maximum beneficium deferre, ſi videant eos non ea alacritate & cupiditate, qua deceret, illud amplecti, facile mutabunt animum, & alia conſilia ſibi ineunda eſſe judicabunt. Sed obſecro ut apud te hæc contineas: nam de his rebus ad te ſolum ſcribo. Bene vale. Antverpiæ 17. Mart. 1580.

LXXXVIII.

EX hiſce cognoſces, quis hic ſit rerum ſtatus. Princeps Auraicus

non-

nondum ad nos rediit. Hollandia eum adhuc detinet. Inde navigaturus eſt in Zelandiam. Poſt ejus ad nos reditum, celebrabitur hic confœderatarum provinciarum Conventus, in quo de ſumma rerum deliberabitur, videlicet an ſint proponendæ Andegavenſi conditiones, quas vidiſti. Si decernetur proponendas eſſe, inſtruenda erit ſplendida legatio, quæ ad eum mittatur, ut cum eo & cum rege ejus fratre, de toto hoc negocio tranſigat, ad quæ perficienda longo tempore opus erit. Sed de iis antea. Superioribus diebus Egmondanus Comes venit Ninovam, quæ ad ipſum pertinet, & abeſt à Gandavo ſeptem, aut octo milliaribus, & à Bruxellis quinque. Venerat eo ſpe occupandi Bruxellas proditione quorundam, quos ſecum ſentientes in urbe habebat. La Novæus tunc temporis erat Gandavi: qui ubi reſcivit, Egmondanum veniſſe Ninovam, ſub initium noctis, quæ ſequuta eſt diem 29. ſuperioris menſis, eduxit Gandavo militem, quem tunc ad manum habuit, & adjunctis ſibi in itinere aliquot aliis contendit Ninovam, quanta potuit celeritate, ſperans ſe eo ante

ante auroram perventurum, quod tamen non eſt factum. Licet autem jam eſſet ſol exortus, cum eo pervenit, exiſtimavit ſibi fore parum honorificum, nulla re tentata inde diſcedere: quare conſtituit vi aggredi id, quod inſidiis perficere prius in animo habuerat. Audiverat oppidum ab una parte humili aggere & foſſa plena aqua cinctum eſſe, interque foſſam & aggerem erectam eſſe ſepem ex palis quernis. Eam partem judicabant munitiſſimam, qui erant in oppido, & à nulla ſibi minus metuebant. Significatum erat La Novæo aquam, quæ erat in foſſa, tres tantum pedes altam eſſe, quare exiſtimavit, oppugnationem oppidi ab ea parte tentandam eſſe. Ut vero inde amoveret militem, qui erat in oppido, imperavit aliquot ex ſuis, ut oppidum à parte huic adverſa magno clamore invaderent, quod cum ab ipſis eſſet factum, & eo accurrerent præſidiarii milites, ut recte conjecerat La Novæus, juſſit eos, quos ſecum retinuerat, in foſſam deſcendere, & haſtis unco ferro munitis, quas ad eum uſum paratas habebat, ſepem ex palis quernis diruere, & ea diruta in oppidum

irrum-

irrumpere, quod eſt ab ipſis impigre factum, & ita oppido ſunt potiti. Captus eſt ibi Egmondanus Comes, cum aliquot ex nobilitate Attrebatenſi, qui eum comitati erant, quos omnes perductos eſſe Gandavum ajunt. Credo una cum Egmondano fuiſſe ejus conjugem, quam proxima hyeme duxit. An in oppugnatione oppidi multi ex militibus La Novæi ceciderint, nondum audivi. Capti ſunt Bruxellis aliquot ex iis, qui cum Egmondano conſpiraverant, & ut ſocios conjurationis prodant cum ipſis agitur. Inſtituta etiam fuerat Vilvordæ proditio, cujus aliquot conſcii ante non multos dies conjecti fuerunt in vincula. La Novæus juſſus eſt ab Ordinibus harum provinciarum conſcribere cohortem equitum cataphractorum, cui ipſe præſit. Etiamſi promiſerint Ordines, ſe equiti ab eo conſcripto ſtipendia bona fide ſoluturos, ejuſmodi promiſſioni tam parum fidei adhibet, ut noluerit militem ex Gallia evocare, ne conqueratur ſe ab eo deceptum, ſi non ſuo tempore ipſi numerentur ſtipendia, ſed eum hic colligit, & antequam admittat, ſignificat ei quam ſit hic dif-

ficile ſtipendiorum ſolutionem impetrare. Hiſpaniæ regi, non ſuccedunt res ex animi ſententia in Luſitania. Nobilitas eſt ei addictior, ſed populus ab eo plane abhorret. Conſtituit autem armis perſequi jus illud, quod dicit ſe ad regnum habere, & Ducem Albanum præfecit copiis, quas jam paratas habet. Exterorum mercatorum nautas & naves retinet, ut iis in bello utatur, quod etiam fieri dicunt à Luſitanis. Hinc à mercatoribus vehuntur arma in Luſitaniam magna copia. Sed de iis rebus exiſtimo vos iſtic certiora habere, quam hic habeamus, & propterea ſupervacaneum eſſe de iis ſcribere. Nata eſt ut ajunt, recens filia regi Hiſpaniæ. Quidam ex Gallia ſcribunt, Rupellenſes cepiſſe navem Hiſpanicam, quæ multum vehebat pecuniæ, & palam fateri ſe ut eam caperent habuiſſe mandatum à Duce Andegavenſi. Si quid voles nos hic tua cauſa facere, mone nos mature. Bene vale. Antverpiæ ſecunda die Aprilis. 1580.

LXXXIX.

LXXXIX.

QVoniam de tuo adventu in has regiones ſæpius inter nos contulimus, ſcribam ad te libere, quid jam conſilii iniverim, vel potius in qua re alienæ voluntati mihi ſit obſequendum. Petierunt à me Auraicus princeps, & Illuſtriſſima ejus vxor, ut curam ſuſciperem procurandi in Gallia quaſdam privatas ipſorum res, & eo me conferrem cum Oratoribus, qui jam à Flandris ad Andegavenſem mittuntur, quo tutior ſim adverſus pericula, quibus obnoxii ſunt ii, qui jam per Galliam iter faciunt: nam bella civilia ibi recrudeſcere non eſt dubium. Ego me huc contuli, ut quiete & conſuetudine bonorum virorum, ac etiam fructu noſtræ amicitiæ ex propinquo fruerer, & jam ſum ob ætatem minus patiens laborum, qui in longinquis itineribus ſunt neceſſario perferendi, nec ignoro, quæ mihi ſubeunda ſint pericula, non tamen volui meam operam denegare viro, quem omnium quos ego novi ſapientiſſimum judico, & cujus ſummam erga me humanitatem ſæpius experior. Nihil mihi gravius eſt, quã quod hinc

mihi

mihi ſit diſcedendum, ſub id tempus, quo te huc venturum ſperavi: nam audio Illuſtrem tuam ſororem fœliciter enixam pulchro filiolo beaſſe maritum, & vos omnes, qui ipſi propinqua neceſſitudine eſtis conjuncti. Gaudeo ipſam periculo, & vos anxietate eſſe liberatos, & gratulor vobis eam lætitiam, qua vos jam eſſe perfuſos non dubito. Ejus ſane lætitiæ pars aliqua ad me pervenit: nam ejus eximia virtus, & liberalitas erga me ignotum, fuerunt in cauſa, ut de ea non parum eſſem ſolicitus, antequam nuncium de fœlice ejus partu ad me adferretur. Sed jam ad illud iter meum redeo, in quod ut exiſtimo, ad duos menſes impendam. Si huc interea veneris, tibi parata erit benevolentia principis Auraici, La Novæi & Villerii, cum quibus de te diligenter egi. Villerii conſilio in tuis rebus vti poteris. Nullus eſt qui plus poſſit apud principem. Bene meo judicio tibi conſules, ſi in has regiones veneris, etiamſi per duos aut tres menſes tantum, hic manſeris. Nihil hic fere geritur dignum, quod ſcribatur, veſtri Angli expugnata Mechlinia, in vno ſaltu ut loquitur Eraſmus, ceperunt

duos

duos lepores, gloriam & pecuniam. Plus quidem gloriæ conſequuti fuiſſent, ſi ſe moderatius geſſiſſent, ſed fortè minus pecuniæ. Milites vbique tumultuantur ob non ſoluta ſtipendia, nec melior eſt in ea re conditio adverſariorum, quam noſtra. Miles Hiſpanicus ſubſiſtit in Lotharingia, & negat ſe vlterius progreſſurum, antequam debita ipſi ſtipendia perſolvantur. Germani eandem ob cauſam tumultuantur in Ducatu Lucelburgenſi. Malecontenti credebant Principem Parmenſem venientem ad Montes Hannoniæ ſecum adferre pecuniam, qua ipſis numerarentur ſtipendia: poſtquam autem animadverterunt, ſibi ab eo verba tantum dari, cœperunt Hannoniam hoſtili more deprædari. Ajunt matrem ejus redire ex Italia, ut his regionibus præſit, ſicut antea præfuit. Ego miror Hiſpanos exiſtimare mulierem illam pacaturam has provincias; quas in pace retinere non potuit, cum eſſent pacatæ. Iacta eſt alea, nec vnquam Hiſpanis reconciliabuntur hæ provinciæ: nunquam enim fidem iis habebunt, quotquot religionem diverſam à Pontificia profitentur: eorum autem arbi-

trio

trio omnia hic adminiſtrantur. Indictus eſt huc conventus omnium provinciarum, in quo de ſumma rerum deliberabitur, hoc eſt an ab Hiſpano ad alium transferendum ſit harum regionum imperium. Bene vale, & ignoſce brevitati mearum literarum, ſum enim occupatiſſimus, ut ſolet accidere iis, qui ſe parant ad iter. Antv. 6. Maii 1580.

XC.

Diſceſſurus Antverpia dedi ad te literas, quas tibi redditas eſſe ſpero. Poſt meum diſceſſum allatæ ſunt Antverpiam literæ generoſi tui fratris & Beutterichii ad me, quas amici mei huc ad me miſerunt. Beutterichius ſcribit, fratrem tuum plurimum profeciſſe in lingua Germanica. Literæ tui fratris, ante plures dies erant ſcriptæ. Significabat ſe eſſe accinctum ad iter, quod Lipſiam ſuſcepturus erat, quo eum jam perveniſſe exiſtimo.

Adjunxerat ſibi adoleſcentem Argentoratenſem, quem Doctor Lobbetius & ego tibi commendavimus. Incidi hic in Doctorem Lobbetium, qui mihi dixit ſe ad te ſcripſiſſe, ſibi videri æquum, ut adoleſcenti dentur annui

qua-

quadraginta coronati pro præmio laborum ſuorum, quo poſſit ſibi veſtes & alias res neceſſarias coemere, & petiit ut meam de ea re ſententiam ad te ſcriberem. Id non eſſe iniquum, exiſtimo: nam exiſtimo te vix habere miniſtrum, in cujus veſtes non tantundem quotannis impendas. Spero illius adoleſcentis conſuetudinem fore tuo fratri vtilem: plurimum enim valet ingenio, & magnos progreſſus in optimarum diſciplinarum ſtudiis fecit, & eſt in eo quædam morum facilitas & elegantia, qua ſibi eorum cum quibus vivit, benevolentiam facile conciliare poteſt. Quid infortunii La Novæo acciderit, puto vos dudum audiviſſe. Doleo vicem præſtantiſſimi viri, ac etiam eorum quos ſua virtute adverſus hoſtium injurias tuebatur, quibus difficile erit reperire, quem ei ſufficiant. Iter à me ſuſceptum mihi parum fœliciter hactenus ſucceſſit. Rheda qua huc vehebar, everſa eſt non procul ab hac vrbe. Decidit in faciem meam gladius, ejus, qui mihi aſſidebat, & me in gena dextra ita vulneravit, ut ex vulnere plurimum ſanguinis effluxerit. Quoniam neceſſe fuit obligare vulnus, & quia

non

non cupivi multis innoteſcere, non prodii in publicum hoc biduo, quo hic fui. De rebus publicis nihil aliud audivi, quam quod rex det operam, ut excitatum incendium belli civilis reſtinguatur. Ajunt fratrem regis ab ipſo rege conſtitutum eſſe arbitrum controverſiarum, quæ huic malo initium dederunt. Vix tantum ocii mihi conceſſerunt crebræ amicorum interpellationes, quantum ſatis fuit ad hæc raptim ad te ſcribenda. Bene vale. Lutetiæ 22. die Maii 1580.

XCI.

NOn infœliciter iter meum Gallicum abſolviſſe viſus fuiſſem, niſi me in reditu vehemens febris corripuiſſet, quæ me valde excruciavit, & omnes coporis vires plane labefactavit. Convenimus in Turonibus Ducem Andegavenſem, à quo fuimus comiter excepti. Sæpius & de variis rebus ſum cum eo colloquutus, & ſi licet ex ejus ſermonibus de eo judicare, viſus eſt mihi ingenio potius propenſo ad humanitatem, quam ad ſuperbiam, aut crudelitatem. Videbatur velle ſe conſtituere arbitrum controverſiæ or-

tæ inter regem fratrem, & Navarrenum, nec videbatur rex abhorrere à pace, niſi Navarrenus interea, dum de ea agitur, Cadurcorum vrbem occupaſſet, quam meo judicio, regi eam repetenti non facile reſtituet: eſt enim urbs ampla, & loco valde opportuno ſita. Neceſſaria tamen erit pax Andegavenſi, ſi harum regionum imperium ipſi deferetur: nam Gallia ardente bello civili, non poſſunt Belgæ auxilia quæ ſunt ipſis neceſſaria, inde ſperare. Ex quo huc ſum reverſus, indictus eſt aliquoties Conventus omnium Ordinum hujus urbis. In iis Conventibus acriter, ac etiam contentioſe diſceptatum eſt de rebus Andegavenſis. Plerique hujus vrbis cives tranſferri ad Gallos harum regionum imperium, nequaquam conſultum eſſe exiſtimant & ab ea re abhorrere videntur. Princeps Auraicus conatur ipſis perſuadere, id eſſe plane neceſſarium, & propterea ad eorum conventus aliquoties acceſſit. Intra paucos dies quid de ea re futurum ſit, videbimus. Auraicus cogitur ſe adjungere Gallis, quia nulla ſpes auxilii ipſi ſit aliunde: Rex autem Hiſpaniæ nullas jam pacis conditiones

pro-

proponit, nec vult in cauſa religionis quicquam cedere: quare videtur obfirmato animo in harum regionum exitium conſpiraſſe. Cum vero ſummæ rerum hic præſint ii, qui puriorem religionem profitentur, malunt mutare dominum, quam in gratiam Hiſpanorum perire. Vos autem eſtis harum rerum ocioſi ſpectatores, perinde ac ſi ad vos nihil pertinerent. Principi Condæo ſummam humanitatem hic exhibuit Auraicus. Iam reverſus eſt in Germaniam, cum tribus aut quatuor itineris comitibus. Doleo vicem miſeri & generoſi principis, quem adverſariorum iniquitas cogit à patria exulare, & inopem per loca vagari, in quibus ſunt qui ejus vitæ inſidientur. Rex Hiſpaniæ dicitur in Luſitaniam irrupiſſe cum viginti armatorum millibus, & quaſdam vrbes occupaſſe. Ejus claſſis ſolvit Gadibus 25. die ſuperioris menſis, ut referunt mercatores, qui inde advenerunt. Ajunt eum in Cantabris aliam claſſem inſtruere. Vereor ne Luſitani opprimantur: nam expeditio in qua rex ipſorum periit, ſatis teſtatur, quam imbecillæ ſint ipſorum vires. Audio ipſos præfeciſſe ſuo equitatui Aphrum Mahome-

hometanum, qui fuit dux copiarum regis, quem in regnum Feſſanum reſtituere voluerunt. Mitto ad te literas fratris, quæ mihi nudiuſtertius hic fuerunt redditæ. Scribit ſe ſumpſiſſe mutuo Norimbergæ ducentos florenos. Conſulueram, ut proficiſcentes Argentorato Lipſiam, facerent iter Francofurto, quæ eſt breviſſima & tutiſſima via, & promiſeram me miſſurum ad Wechelum commendatitias literas ad amicos, quos habeo Lipſiæ, quas ipſis eſſet traditurus: verum profecti ſunt Norimbergam, nec Wechelum, ad quem literas meas ipſis tradendas miſeram, de ſuo itinere admonuerunt. Ita factum eſt, ut Wechelus ignarus, quonam ipſi perveniſſent, literas meas apud ſe retinuerit: ipſi vero ignoti Lipſiam pervenerint. In aliis tamen literis eos Doct. Andreæ Paullo commendavi, ſed tunc abfuit à Miſnia. Frater tuus ad me ſcripſit, ſed breviter. Credo ipſos de ſuis rebus ad te diligentius ſcribere. Intra paucos dies Londino diſcedent mercatores, qui profecturi ſunt Francofurtum. Obſecro ut mihi ſcribas, quid me tui fratris cauſa facere velis. Scribunt ad me amici cum expedite

dite loqui Germanice, quod mihi eſt valde gratum. Exiſtimo conſultum fore, ut proximo vere mittatur Lutetiam, ſi res in Gallia tranquillæ fuerint. Bene & fœliciter vale. Plura ſcribam ubi melius habuero. Antverp. 24. die Julii 1580.

XCII.

Qui tibi has meas literas reddet, vir eſt præclare doctus, & variarum linguarum cognitione excultus, ſed cui ſuarum facultatum uſum ademerunt infœlicia hæc bella: quorum dum finem per multos annos fruſtra expectat, ut ſuorum prædiorum proventibus tandem frui poſſit, abſumpſit quicquid antea comparſerat, & quicquid ab amicis ſine ipſorum moleſtia corradere potuit. Jam vero, cum horum malorum finem nullum proſpiciat, ac de recuperandis ſuis facultatibus pene deſperet, conſtituit, veſtram beatam Angliam tanquam domicilium quietis & humanitatis adire, ut videat, an navando operam Sereniſſimæ Reginæ, vel alicui ex veſtris proceribus, tantiſper apud vos conſiſtere poſſit, donec hic ſpes aliqua pacis &

tranquillitatis affulgeat. Quoniam autem, ex multorum ſermonibus eſt ipſi nota tua virtus, & humanitas, & ſcit te à me coli, & me à te diligi, ſi ipſum tibi commendarem, id ſibi profuturum exiſtimavit. Eum itaque tibi commendo, & peto, ut eum tua commendatione juves apud eos quibus ejus eruditionem & induſtriam uſui eſſe poſſe exiſtimabis, quo poſſit adverſus fortunæ iniquitatem ſubſiſtere, donec fœlicior aura hic aſpiret. Bene vale. Antverpiæ 3. Aug. 1580.

XCIII.

TUæ erga me benevolentiæ non levem fructum in eo percipio, quod ex iis, quos tibi tua virtute devinxiſti, nullus fere hic ſit, qui non ideo mecum amicitiam contrahere cupiverit, quia me tibi charum eſſe ſciret. Quotquot autem ſunt, mirantur te diuturno iſto receſſu delectari, quem licet facile credant, jucundiſſimum tibi reddi conſuetudine eorum, qui tibi ſunt chariſſimi, an tamen tuæ dignitati conveniat, tandiu iſtic deliteſcere, tibi diligentius perpendendum eſſe exiſtimant. Metuunt, ne ii quibus minus

nota eſt animi tui conſtantia, ſuſpicentur cepiſſe te tædium laborioſæ illius vitæ, qua ad virtutem contenditur, quam tanto ſtudio antea colueris. Verentur etiam, ne diuturni ſeceſſus ſuavitas acres illos tuos impetus, ad capeſſendum res præclaras, remiſſiores reddat, & amor ocii, quod antea contempſiſti, in animum tuum ſenſim irrepat. Sæpius itaque à me petierunt, ut de ea re ad te ſcriberem, quod me facturum, hactenus ſemper negaverā, ac dixeram, mihi perſpectam eſſe animi tui conſtantiam, & non eſſe, quod metuant, ne ocio ejus vis & acrimonia emolliatur: quod ſi quas falſas ſuſpiciones de te vulgus hominum temere conciperet, te poſſe eas poſtea facile eluere. Etiamſi hæc & alia ejuſmodi ſæpius ipſis reſponderim, ac etiam me mirari, quod ipſi ad te non ſcriberent, ſi id tantopere neceſſarium eſſe judicarent, non tamen deſtiterunt urgere, ut ſcriberem, & ad ea quæ ego adferebam, reſponderunt, meas literas plus ponderis, quam ſuas apud te habituras. Paſſus ſum tandem, non quidem mihi perſuaderi, ſed à me extorqueri, ut in gratiam ipſorum ineptirem: nam

ſcio nihil à me adferri poſſe, ad te perſuadendum, quod non antea tibi in mentem venerit. Cum una viveremus, ita admiratus ſum in te adhuc adoleſcente ingenii acumen, judicii gravitatem, & excelſum ac ad virtutem propenſum animum, ut non dubitaverim, ſi te Deus diu ſuperſtitem eſſe vellet, patriæ tuæ in rebus dubiis non parum præſidii in tua virtute repoſitum fore, cum præſertim viderem, ad præclaras iſtas tuas animi dotes accedere natalium ſplendorem, formæ dignitatem, magnarum opum ſpem, neceſſariorum tuorum in veſtra repub. authoritatem & potentiam, & reliqua quæ fortunæ bona vulgo nominantur. Solebas interdum dicere, te ab aulæ ſtrepitu & illecebris natura plane abhorrere, & tibi in patriam reverſo, nihil fore jucundius, quam in liberali ocio cum amicis vitam tranſigere, ſi quando id tibi concederetur. Verebar quidem, ne id à te ſerio diceretur, cum modeſtiam tuam conſiderarem, & quam alienus eſſes ab omni ambitione: ſed judicabam, etiamſi id tunc in animo haberes, te tamen cum ætate mutaturum ſententiam, nec ſi

in

in ea perſeverares, paſſuram patriam, ſe defraudari tuæ virtutis fructu, quem ſibi jure vendicare poſſet. Reverſus in patriam, iſtis præclaris dotibus ornatus, & majore rerum cognitione inſtructus, quam tua ætas ferre videretur, in tui admirationem omnes rapuiſti; quotquot autem ex veſtra nobilitate ab ingenii liberalitate commendabantur, amicitiam tuam certatim expetere cœperunt. Acceſſit ad hæc Sereniſſimæ Reginæ erga te benevolentia, quæ ut te ad virtutem contendentem magis incitaret, & tibi authoritatem conciliaret, admiſit te in ſuam familiaritatem, & te ornavit ſplendida illa legatione, ad Imperatorem, qua ante tres annos cum magna laude perfunctus es. Quanti autem te faceret, teſtata eſt præclaro illo elogio, quod ſe ex ore ejus audiviſſe nobis retulit Illuſtriſſimus princeps Dux Ioannes Caſimirus, cujus te memorem eſſe exiſtimo. Quantam voluptatem Illuſtriſſimum tuum parentem, & omnes qui te amant, percepiſſe exiſtimas, cum in illo tuo aulico tyrocinio, omnia tibi tam fœliciter ſuccedere animadverterent. Ego ſane

diſceſſi ex Germania, & ad hæc loca non ſatis pacata veni, ut tuorum ſucceſſuum, in quibus meam fœlicitatem conſtituebam, ſpectator eſſem ex propinquo, ac me explerem ea voluptate, quæ fuit maxima, quandiu res tibi ex animi ſententia ſucceſſerunt. Verum præter meam expectationem accidit, ut huc veniens neſcio quam nubem tuis rebus obductam compererim, quæ voluptatem illam quam jam ſpe hauſeram, in mœrorem convertit. Perpende tecum obſecro, quam tibi ſit honorificum, iſtic deliteſcere, interea dum patria eorum, quos progenuit, opem & auxilium implorat. Si conſilia, quæ ſuggeſſiſti, ea eſſe patriæ ſalutaria exiſtimans, non ita ut decuit, ſunt accepta, non licet tibi propterea ſuccenſere patriæ, cui omnes injurias boni cives condonare debent, nec propter illas à procuranda ejus ſalute deſiſtere. Themiſtocli in medium adferenti conſilia, quæ erant reipubl. ſalutaria, minatus eſt verbera Eurybiades, niſi taceret: cui reſpondit Themiſtocles, feri modo audias. Imitare Themiſtoclem, & libera ab errore veſtros homines, qui putant deletas eſſe in animis Hiſpa-

ſpanorum injurias, quibus proximis annis à vobis ſæpius ſunt affecti; quæ ſi nullæ eſſent, odium tamen religionis, quam profitemini, eos in veſtram perniciem ſatis acueret. Errant ſane qui judicant, non eſſe vobis formidandos ſucceſſus eorum, in Luſitania, & in his regionibus, quibus ego aſſcribo, quod Pontificii res novas apud vos moliri cœperint. Scis legatos, qui hinc ſunt ad Andegavenſem miſſi, ante menſem ſolviſſe Fleſſingia. Scimus eos incolumes ad ipſum perveniſſe, quamvis nihil adhuc literarum ab ipſis acceperimus. Conſilia hæc de accerſendo Andegavenſi, mirum in modum diſplicent vicinis gentibus, graviterque ab ipſis accuſantur Princeps Auraicus, & ordines harum provinciarum, perinde ac ſi in ea re grave aliquod piaculum committerent. Qui ſunt otioſi ſpectatores alienorum periculorum, nec ullam opem periclitantibus adferunt, non ſatis juſte faciunt, ſi ideo accuſent eos, quod illorum auxilium implorent, quorum ope confidant ſe emergere poſſe ex periculis, quæ ſuis viribus propellere non poſſunt. Hæ provinciæ ſunt diuturnis his

bellis ita attritæ, ut ſe ſuis viribus adverſus Hiſpanorum vim tueri non poſſint: & ſane magno bono earum factum eſt, quod Hiſpanus bello Luſitanico implicitus, non potuerit adverſus eos vires omnes ſuas convertere: quod facturus eſt, ubi Luſitanos oppreſſerit, ut teſtantur literæ Cardin. Granuellani, recens interceptæ. Hi homines per multos annos exercuerunt inimicitias, & bella geſſerunt cum gente Gallica, cujus vitia nequaquam ſunt ipſis ignota: interea autem coluerunt amicitiam cum omnibus aliis ſibi vicinis gentibus. Nemo itaque prudens non judicabit, eos magna neceſſitate adactos implorare auxilium eorum, quos ſolos hoſtes à multis ſæculis habuerunt. Sævitia Albani ſatis oſtendit, Hiſpanos in animo habuiſſe, has provincias in duram ſervitutem redigere, nec eſt in ea re excuſandus Rex Hiſpaniæ: nam qui harum rerum ſunt peritiores, affirmant, Albanum nihil perpetraſſe, quod à Rege ipſi mandatū non eſſet. Ubi vero Rex animadvertit, multis injuriis exacerbatos eſſe harum gentium animos, non hoc egit, ut levibus remediis eos ſibi reconciliaret, ſed cona-

conatus eſt injecta ſpe pacis eos fallere, quo poſſet ſuam in eos crudelitatem exercere, poſtquam arma depoſuiſſent. In ea re primum Maximiliani Imperatoris opera uti voluit: ſed princeps prudens ipſi alias addictiſſimus, noluit ipſi navare operam, cum ſciret non id agi, ut harum provinciarum ſaluti conſuleretur. Mortuo Maximiliano, filius ejus minus cautus, faciliorem ſe præbuit Hiſpanis, & fuit author Ordinibus harum provinciarum, ut cum Joanne Auſtriaco tranſigerent. Qua ſinceritate autem ageret Ioannes Auſtriacus, conſtat ex ipſius & Eſcovedi literis, quæ ſunt typis evulgatæ. Superiore æſtate paſſus eſt Imperator, ſe denuo in theatrum ab Hiſpanis pertrahi, ad agendam eandem fabulam. Quid autem accidit? Interea dum de pace agebatur Coloniæ, ſummo conatu oppugnatum eſt ab Hiſpanis, & tandem expugnatum Trajectum Moſæ. Perfectum eſt, ut Attrebates & Hannonii deſciſcerent à fœdere, quod pro tuenda patriæ libertate cum reliquis provinciis iniverant, & ſe Hiſpanis adjungerent. Qui vero conſtituti erant ab Imperatore pacis diſceptato-

res, ubi animadverterunt Trajectenſium clade conſternatos eſſe eos, qui in fœdere Ordinum permanebant, propoſuerunt conditiones pacis, quæ eo ſpectare videbantur, ut Pontificios cum iis, qui puriorem religionem profitebantur, committerent: nam noſtris nullam ſuæ religionis libertatem concedebant, cum tamen ſcirent, controverſiam de religione fuiſſe ab initio præcipuam cauſam motuum excitatorum in his locis, nec ignorarent ſummam rerum hic eſſe penes eos, qui puriorem religionem profitebantur, quos ſciebant rejecturos conditiones, quas proponebant. Sed id tantum ab ipſis agebatur, ut diſſolveretur fœdus, quod ii qui non ſunt ejuſdem religionis, inivernnt inter ſe ad defendendam ſuam libertatem, adverſus Hiſpanos, in qua re non omnino luſerunt ſuam operam: tunc enim Boſcum Ducis, & Mechlinia ejuſmodi conditionibus illectæ, à communi fœdere deſciverunt. Se autem ideo nullam religionis libertatem conceſſiſſe his provinciis, dicebant præclari illi pacis diſceptatores, quia metuebant, ne eorum ſubditi eandem ab ipſis libertatem poſtu-

la-

larent. Quaſi vero id ipſos præcogitare non oportuerit, antequam hoc munus in ſe reciperent. Ubi vero ita ſecum agi animadverterunt ii, quì Coloniam miſſi erant à Statibus, coram ipſis diſceptatoribus teſtati ſunt, ſe Ducis Andegavenſis auxilium imploraturos ſi pergerent Hiſpani eos bello perſequi, & eorum agros devaſtare, ſicut ab ipſis antea erat factum, & eo libentius ſe id facturos, quia audirent bonam eſſe ſpem de ſucceſſu conjugii inter ipſum Andegavenſem & Sereniſſimam veſtram Reginam. Ita vides, vos etiam in hac re non carere culpa, qui veſtra diſſimulatione Andegavenſi autoritatem conciliaveritis, & quaſi viam ipſi ſtraveritis, qua facilius ad ea perveniret, ad quæ contendebat. In eo etiam non levi injuria affecti ſunt Ordines, quod ex decem legatis, quos Coloniam miſerant, quinque perſuaſi ſunt à miniſtris regis Hiſpaniæ, vel ab ipſis diſceptatoribus, ut eorum arcana, à quibus erant miſſi, proderent, & tandem etiam ut à ſuis deficerent. Nemo prudens & amans æquitatis, meo judicio, hos noſtros accuſabit, quod cum viderent,

ſe peſſimis artibus oppugnari; ſibique deeſſe vires ad defendendam ſuam libertatem, adverſus vim Hiſpanorum imploraverint auxilium Andegavenſis, nec voluerint perire in gratiam eorum, qui ipſis exitium procurabant, & ſimulato pacis ſtudio, illudebant, quo poſſent facilius ſerere inter ipſos diſcordias, & ſocios ad defectionem impellere. Ex his ſatis conſtare exiſtimo, non aliam ob cauſam Ordines harum provinciarum conſtituiſſe, jugum Hiſpanicum excutere, quam quod viderent ademptam ſibi eſſe omnem ſpem pacis, aut reconciliationis. Ego vero vereor, ne non ſit his noſtris ſatis præſidii repoſitum in Andegavenſi: nam non eſt dubium, ipſum parum præſtare poſſe, niſi fratris opibus adjuvetur: nec video, quantum auxilii à fratre expectare poſſit, quandiu bello civili ardebit Gallia, quod multi quidem exiſtimant, fore facile componere, ſed ego vehementer metuo, ne ipſi fallantur. Occupavit Navarrenus urbes, quas non facile reſtituet, Rex autem nequaquam ei pacem concedet, niſi eas reſtituerit. Ubi legati qui hinc ſunt in Galliam miſſi, Andegavenſem

con-

convenerint, poterunt forte conjicere, quid de pace ſperandum ſit, ſed, ut antea dixi, nondum quicquam literarum ab ipſis accepimus. Hic fere omnia jam nobis infœliciter ſuccedunt. Sub initium hujus menſis, hoſtes eripuerunt nobis oppidum Hannoniæ Bouchanium, quod munitiſſimum eſſe judicabamus. Præterea noſtræ copiæ fuſæ fuerunt in Friſia, & alia oppida nobis erepta, quæ omnia accidiſſe dicuntur, culpa eorum, qui præerant copiis, quamvis audiam, veſtrum Norreſium melius rem geſſiſſe, quam alios.

Ab aliquot diebus plurimi hic ſunt conjecti in vincula, quos fama eſt habuiſſe in animo hanc vrbem hoſtibus prodere. Idem etiam tentatum eſt Gandavi. Rex Hiſpaniæ proſcripſit Principem Auraicum, & curavit edictum, quod proſcriptionem continet, typis evulgari. Videtur mihi rex eo edicto ſuam exiſtimationem turpiter proſtituere. Nemo mihi facile perſuaſiſſet, eum ad talia conſilia deventurum. Cras Norimbergæ convenient Imp. & Imperii Elect. Quam ob cauſam conveniant, non audivi, ſed ſuſpicor

cor eos deliberaturos de his provinciis. Accepi tardius literas, quibus procuranda eſt tuo fratri pecunia. Miſi quidem eas ſtatim Francofurtum, ſed metuo, ne non eo perveniant ante finem mercatus. Scripſeram antea ad Wechelum, ut ipſi pecuniam procuret, quod ſpero eum facturum, Dominus Rogerius nudiuſtertius huc venit. Iturus eſt ad conventum Norimbergenſem. Fama eſt hic Regem Poloniæ à ſuis eſſe interfectum, quod vtinam non ſit verum: nam exiſtimo, non fuiſſe præſtantiorem Princ. in toto orbe Chriſtiano. Mortuus eſt etiam Dux Sabaudiæ, qui nec ingenio, nec induſtria caruit. Filius qui ei ſuccedit, eſt natus annos undeviginti. Bene vale & clariſſimum Dominum Dierum meo nomine officioſe ſaluta. Antverpiæ 24. menſis Septemb. 1580.

XCVI.

Literæ tuæ multis nominibus fuerunt mihi gratiſſimæ, ſed eo maxime, quod intelligam te ex illis tuis latebris in lucem aulæ tandem prodiiſſe. Crede mihi tempeſtates, quę nobis imminent, cogent Principes, niſi plane perire

rire volent: uti conſiliis eorum qui ipſis monſtrabunt, qua ratione impendentia mala averti poſſint, & præferre eos illis qui omnia ſua facta & dicta eo tantum dirigunt, ut gratiam ineant, & ſuis privatis commodis conſulant, parum alioqui de Repub. ſoliciti; à quo genere hominum vbique fere principes obſideri videmus. Gaudeo quod mihi ſignificaveris, qua ratione ſcriptum illud tuum de Andegavenſi Duce, ad plures pervenerit: nam antea exiſtimabant, id à te factum eſſe, quo teſtareris te eum contemnere, nec ejus odium reformidare: quod mihi nequaquam tutum videbatur, ac etiam ab innata tibi modeſtia alienum, & propterea ſuſpicabar te ad id ſcribendum impulſum eſſe ab aliquibus, qui vel non intelligerent, in quas difficultates te conjicerent, vel tuis periculis parum afficerentur, modo id perficerent, quod cupiebant. Cum vero ſcribere iſta juſſus fueris ab iis, quibus neceſſe erat ut obſequereris, nemo niſi iniquus reprehendere poteſt, quod quæ ſalutaria veſtræ reipub. exiſtimabas, libere protuleris, nec etiam quod quædam exaggeraveris, ut quæ putabas vtilia facilius per-

perſuaderes: nam ejuſmodi ſcripta ſunt inſtar privatorum colloquiorum inter amicos, in quibus liberius proferre ſolemus, quid de quolibet ſentiamus, interdum enim virtutes laudamus, aut vitia deteſtamur, prout aliquos in odium adducere, aut eis benevolentiam conciliare volumus: quod ſi nobis coram pluribus de iis ferendum eſſet judicium, non eodem modo ſermonem noſtrum inſtitueremus. De Andegavenſis ad vos adventu & conjugio, idem ſentio, quod ſemper ſenſi. Quod ſi huc venerit, & ipſi reconciliari cupias, nihil erit facilius. Omnium optime id præſtare poterit Princeps Auraicus, quem haud dubie parentis loco habebit & reverebitur. Sunt tibi amiciſſimi S. Aldelgondius, Pleſſæus & Villerius, qui haud dubie apud ipſum valebunt authoritate & in tui gratiam nihil non facient. Si alii deeſſent, ego forte in ea re aliquid poſſem: nam cum ſuperiore æſtate apud ipſum eſſem, non minus familiariter mecum loquebatur, quam tu ſoleas. Quod ſi huc venires, & ei tua officia & obſequia deferres, id mihi & generoſum & magnanimum videretur, & ea re teſtareris, te ſi quid

ad-

adverſus ipſum feciſti, non ejus odio feciſſe, ſed quia id vtile patriæ tuæ eſſe judicares. Semierus in nulla jam eſt apud ipſum gratia, quare dici à te poſſet ejus culpa factum eſſe, ut tu & alii ipſi ſitis adverſati. Sant Aldelgondius in ſuis ad nos literis, eum miris laudibus effert, & de ejus virtute nihil non ſibi promittit. Ego metuo, ne non poſſit à rege fratre id impetrare, quod Ordines harum provinciarum requirunt: nam nec facile componetur bellum, quo jam ardet Gallia, nec facile rex in gratiam fratris adverſus Hiſpanum bellum ſuſcipiet. Quod ſi deſtituamur auxiliis, quæ inde ſperamus, metuo ne res noſtræ peſſum eant, nec ſane vobis erit ſalutare noſtrum exitium. Indictus eſt Hagam Holandiæ conventus provinciarum, quæ in fœdere Ordinum generalium permanent, in quo, ut exiſtimo, deliberabitur, qua ratione Friſiæ, TransIſſalanæ provinciæ, & Gueldriæ ſubveniri poſſit, quæ pene perierunt culpa eorum, qui ibi ſummę rerum pręſunt. Ad eum conventum ituri ſunt Archidux Matthias, & princeps Auraicus: quidam ſuſpicantur Archiducem Matthiam vix huc reverſurum. Oportet

ſane

ſane in veſtro Drachero plurimum eſſe ingenii, virtutis, & induſtriæ. Magis mirum mihi videtur, quod potuerit tandiu neceſſaria ad victum ſibi & ſuis parare, cum omnia hoſtilia vbique ſit expertus, quam quod orbem terrarum circumnavigaverit. Perpetravit facinus, quod non ſolum ipſi, ſed etiam toti veſtræ genti erit glorioſum, niſi forte iſtam veſtram gloriam ingratitudine erga ipſum commaculaveritis. Imperia nec metu, nec ignavia conſtituuntur, aut conſervantur, & iis quos metuimus, ſolemus plerunque noſtram libertatem ſenſim prodere. Obſecro ſi quid habes de ejus navigatione, ut nos ejus participes facias. Ego profecto virum illum etiam mihi ignotum colo & magnifacio, nec dubito quin ejus nomen futurum ſit clariſſimum ad poſteritatem, & conſulo ut cum eo amicitiam colas. Metuendum videtur, ne incendium excitatum in Hybernia veſtram tandem Angliam corripiat: omnes enim judicant, vos, ibi bellum ita gerere ut videamini potius velle illud alere, quam opprimere. Qui de generoſo tuo fratre ad me ex Germania ſcribunt, ejus probitatem, ingenium &
dili-

diligentiam in ſtudiis valde commendant. Ajunt eum fœliciſſime didiciſſe linguam Germanicam. In Latina eum plurimum profeciſſe animadverto. Scribit enim longe commodius, quam antea. Iam iturus eſt in aulam Cæſareã, commendavi eum diligenter Aurelio Secretario Gallico, cui rationes illius aulæ ſunt optime notæ. Cupit ſub initium veris inviſere Italiam, veſtrum eſt mature ei ſignificare, quæ ſit veſtra de ea re ſententia, quo poſſit ſe ad iter præparare. Dominus de la Val, quem vidiſti Baſileæ, venit huc ex Germania: puto eum apud nos hybernaturum. Doct. Niph⁹ ſalutat te. Venit huc ob quædam ſua privata negotia. Communis noſter amicus Dn. Daniel Rogerius miſſus à Sereniſſima veſtra Regina in Germaniam, captus eſt à prædonibus prope Cliviam oppidum, & abductus in arcem Blimbeck, quę ad Martinum Schenck pertinet. Veſtrum eſt procurare ipſi libertatem: nam Princeps Auriacus nihil in ea re poteſt: ſunt enim ejus hoſtes infenſiſsimi ii, à quibus eſt captus. Peto, ut clariſsimum Dn. Dierum officioſe meo nomine ſalutes. Antverpiæ 22. die Octob. 1580.

XCVI.

XCVI.

HEri accepi literas, quas ad me dediſti Colonienſi illi, quem tibi commendaveram. Gaudeo, ut antea ſcripſi, te deſerto amœno illo tuo ſeceſſu in lucem aulæ prodiiſſe, ſed vereor ne te ejus ſatietas cito capiat. Video iſtic honores & dignitates ætati & opibus potius, quam virtuti & prudentiæ tribui, quare tibi juveni & filio familias non facile ad eas patebit acceſſus: florem ætatis in nugis & otio aulæ conterere erit tibi admodum grave: nam occupationes eorum, qui in aulis vivunt, nec vllo publico munere funguntur, raro circa res ſerias verſantur. Ne patiaris igitur, te inanibus ſpebus diu lactari, & tecum ac cum clariſsimo Domino Diero, quem tibi amicum fidiſsimum, & virum prudentiſsimum eſſe compertum habes, de rebus tuis conſtituendis ſerio delibera, & aliquid conſtitue. Illuſtriſſimo tuo parenti, & aliis tuis neceſſariis, jucundum eſt frui tui ingenii præſtantia, & ſuavitate quomodocunque id fiat, quibus licet plurimum debeas, & præſertim Illuſtriſſimo tuo parenti, puto tamen te adhuc plus

plus debere patriæ, cui cum videantur immínere ſævæ tempeſtates, tuum eſt te præparare ad eas avertendas, quantum in te erit: nam, puto, non multos eſſe apud vos, qui patriæ ſalutem privatis ſuis commodis præponant. Vides, quantum vobis negotii faceſſant turbæ in Hibernia excitatæ ab aliquot nugatoribus. Quid putas futurum, vbi veſtri proceres factionibus dividentur & inter ſe committentur, & incendio, quod apud vos excitabitur, vicinæ gentes fomenta injicient? Crede mihi, non ſedabunt ejuſmodi tempeſtates ſophiſmata, quæ omnem ingenuitatem & ſimplicitatem ex aulis orbis Chriſtiani profligaverunt. Opus erit tunc animi fortitudine, quæ niſi rei militaris peritia inſtructa fuerit, non poterit præſtare patriæ ea beneficia, quæ ipſi erunt neceſſaria. Novem dierum navigatione venerunt huc ex Luſitania naves, quæ referunt, nondum eſſe plane perditas res Luſitanorum, ſicut antea fama artibus Hiſpanorum diſsipata, nobis perſuaſerat. Antonium deſignatum à populo regem, ajunt habere ſub ſignis decem aut duodecim millia armatorum, quibus ſe recens conjun-

junxerunt ſeptingenti aut octingenti veterani, collecti ex præſidiis urbium, quas Luſitani in Aphrica poſsident. Redegit nuper in ſuam poteſtatem urbem Portoporto, ad quam appellere ſolent naves, venientes ex Braſilia, quam ajunt omnium Luſitanicarum opulentiſsimam eſſe, poſt Olyſipponem. Miſerat Albanus filium cum copiis ad ea loca, ut obſeſsis ſuppetias ferret, ſed fecerunt deditionem, antequam adveniret. Referunt iſti Gallos, qui à Philip. Strozza mittebantur auxilio regi Antonio, ad ipſa vſque litora Luſitaniæ perveniſſe, ſed repente coorta ſæviſſima tempeſtate, ab ipſo litore repulſos eſſe, nec ſciri, quonam pervenerint. Audimus tamen in Galliam reverſos eſſe. De valetudine regis Hiſpaniæ quædam referunt, quibus quantum fidei adhibendum ſit, neſcio. Pacem eſſe factam inter Turcas & Perſas, ſcriptum eſt huc Vienna ad Archiducem Matthiam. Literæ ſcriptæ Conſtantinopoli idem innuunt, ſed non plane affirmant. Addunt Imperatorem Turcicum mandare Ochialo, ut plures novas triremes extrui curet, ita ut exiſtimetur, proxima æſtate aliquid

quid

quid tentaturus adverſus Hiſpanos. Ejus ſane plurimum intereſt, ne Luſitania potiantur Hiſpani, ne adimant Ægyptiis navigationes in Indiam per Sinum Arabicum. Intereſt etiam Venetorum, Maſſilienſium & aliorum, qui Alexandria & Alcairi mercaturam exercent. Quæ de morte Regis Poloniæ audiveramns, non ſunt vera. Ajunt eum cum victore exercitu in mediam Moſcoviam penetraſſe, & Moſchum ſupplicem ab eo pacem petere. Auraicus Princeps profectus eſt in Hollandiam. Eum cras, Deo dante, ſubſequar, juſſus ab eo id facere. Non potui me ei comitem adjungere, eo quod mihi hic quædam neceſſario procuranda eſſent, ante meum diceſſum. Gaudeo cum veſtro Draco benignius agi, quam exiſtimaveras. Bene vale, & clariſſimum D. Dierum officioſe meo nomine ſaluta. Antverpiæ 28. Octob. 1580.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE